UČITEĽSKÉ NOVINY

31/2013, 17. október 2013 | Dvojtýždenník o školstve a vzdelávaní | Rozširované bezplatne, Ročník LX

Príklady priťahujú

Nedávno mi prišla SMS-ka, ktorá ma dosť zaskočila svojím vulgárnym obsahom. Pomyslela som si, aký neokresanec mi to píše? Kde sa vytratila ušľachtilosť ducha, zdvorilé správanie? Poslal mi SMS-ku omylom alebo to urobil zámerne? Profesionálna hrdosť mi nedovolila neodpovedať a nechať SMS-ku bez povšimnutia. Zvláštne na našej komunikácii bolo, že po výmene pár SMS-iek dotyčný prestal používať hanlivé výrazy a začal komunikovať normálnym, uhladeným spôsobom. V mysli mi však stále rezonovali viaceré otázky: „Prečo sa človek, ktorý sa vie vyjadrovať kultivovane, uchyľuje k neslušnému, hrubému vyjadrovaniu, ktorým o sebe vytvára obraz grobiana? Čo vlastne riadi myslenie, správanie, prežívanie človeka? Ako je možné, že jedno dieťa z detského domova skončí na ulici ako bezdomovec a druhé vyštuduje vysokú školu a žije kvalitný život? Prečo dnes určitých ľudí nezaujíma nič iné, iba honba za ziskom a slávou?

Myslím si, že veľmi dôležité sú pri smerovaní človeka štyri faktory, ktoré uvádza Gladwell v knihe Výnimoční – *kedy a kde sa človek narodí, v akom prostredí vyrastá, či má možnosť tvrdo a dostatočne dlho pracovať a aké dedičstvo preberá z kultúry, v ktorej žije. Dve deti z toho istého detského domova sa môžu stretávať a rozprávať s rôznymi ľuďmi, čítať rôzne knihy, sledovať rôzne filmy, venovať sa rôznym aktivitám. Toto všetko ich podľa môjho názoru ovplyvňuje – čo vidia, počujú, robia, akým spôsobom sú ony samy povzbudzované, hodnotené, oceňované, ktoré osobnosti ich priťahujú, koho považujú za svoj životný vzor. Ak sú vyššie uvádzané činitele v symbióze, človek sa podľa mňa vyvíja pozitívne. Ak tomu tak nie je, dochádza k stagnácii, deštrukcii. Ak chceme, aby z našich žiakov vyrastali mravne a odborne silné osobnosti, musí im veľkú pozornosť venovať nielen rodina a škola, ale aj tlač, rozhlas a televízia. Rodina, škola a médiá musia mladej generácii predstavovať osudy ľudí neraz skromných, nenápadných, avšak zároveň múdrych, rozhľadených, výnimočných. Osudy jedinečných ľudí, ktorí sa napriek rôznym problémom nikdy nevzdávali, ale prácou, sebavzdelávaním, tvrdým životom si formovali charakter. Mnohým z nich nepriali okolnosti, doba, v ktorej vyrastali a žili, ale oni napriek tomu skromne, pokorne robili to, čomu nadovšetko verili. Práve títo výnimoční ľudia nám zanechávajú plody svojej dlhoročnej práce – významné vynálezy, objavy, znamenité literárne, dramatické, hudobné, výtvarné, sochárske, architektonické diela, ale aj hodnotné športové výkony či dôkazy nezvyčajnej statočnosti.*

Ak sa naši žiaci naučia poznávať cenu skutočne cenného, ak budú vedieť rozoznávať pravé hodnoty, ktoré nepodliehajú inflácii, môžeme sa tešiť z renesancie kultivovaného ducha, z prinavrátenia sa k starozákonným pravdám a k pravdám našich predkov. A naši žiaci sa to môžu naučiť iba vtedy, ak budú stále viac pribúdať na našom knižnom pulte také skvosty, ako sú napr. Osobnosti Slovenska, Rozhovory s profesorom Zelinom, Za-

(pokračovanie na strane 2)

Základná umelecká škola v Partizánskom vyslala do Brezna Vratislava Skaličana (trúbka) s kolegami a ich hudobné teleso.

Foto Ľubomír PAJTINKA

Učitelia obsadili Brezno. Umením

Ak by niekto počas uplynulého víkendu chcel zrátať, kde na Slovensku sa práve nachádza najväčší počet umelecky talentovaných učiteľov, musel by zákonite nasmerovať svoje kroky na Horehronie, do Brezna. Tu sa odohrávala už 46. kapitola príbehu s názvom Chalupkovo Brezno.

Pre zainteresovaných to je obvyklá každoročná udalosť. Dobrá a moderná škola je čím ďalej, tým viac aj o prežívaní, o pozitívnych citoch, vytváraní silných citových väzieb na témy jednotlivých predmetov, ale aj vzdelania, vzdelávania, múdrosti, práce mozgových buniek...

Učitelia, ktorí sa pravidelne stretávajú na začiatku jesene v Brezne, vytvorili veľkú rodinu, z ktorej vyrástol už celý rad profesionálnych spisovateľov, básnikov, maliarov, grafikov, hudobníkov. Ďalší pravidelne prichádzajú, aby iným kolegom a súčasne aj porotám ukázali, ako podrástli vo svojich obľúbených oblastiach.

V tomto roku sa v Brezne napriek kríze a všetkým nepriaznivým okolnostiam zišlo opäť viac ako sto učiteľov materských, základných, stredných, špeciálnych i vysokých škôl. Recitovalo sa, čítalo, spievalo, hralo na hudobných nástrojoch, predvádzali výsledky skladateľskej tvorby, ale aj ukážky, ako sa využívajú v modernej pedagogike informačné technológie a efektívne postupy. A, samozrejme, diskutovalo sa – najmä o umení, ale aj o všedných pedagogických veciach, radostiach i starostiach učiteľského života. Účastníci prišli opäť zo všetkých kútov Slovenska, ba aj zo slovenského zahraničia, a uvili pre divákov i odborníkov veniec z duchovných hodnôt, ktoré nám v našom školskom prostredí začínajú absentovať tak trochu ako záškoláci. Tento ročník Chalupkovho Brezna bol venovaný ako spomienka na dielo a prácu i odkaz breznianskeho rodáka prof. Ľudovíta Petránskeho. Hostiteľmi účastníkov boli najmä miestna hotelová a obchodná akadémia, gymnázium, ZUŠ, synagóga a dom kultúry.

Na záver celoslovenskej prehliadky umeleckej tvorivosti učiteľov odovzdali porotcovia a organizátori najlepším prestížne ocenenia a tituly laureátov Chalupkovho Brezna. Všetci účastníci boli zaradení na základe úrovne svojich tvorivých diel do zlatého, strieborného a bronzového pásma.

Ľubomír PAJTINKA

Hodina telesnej a športovej výchovy

(I. časť)

Školopovinní žiaci by mali v rámci telesnej a športovej výchovy zvládnuť aj základy športovej gymnastiky. Aj preto vzniklo v rámci národného projektu *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov* na túto tému multimediálne DVD s ukážkovou vyučovacou hodinou. Vzdelávací DVD nosič ponúka inšpiráciu, ako viesť hodinu telesnej a športovej výchovy, aby si žiaci obľúbili gymnastiku a súčasne zvládli základnú gymnastickú a športovú abecedu. Podklady k scenáru vyučovacej hodiny pripravil a ukážkovú hodinu viedol Martin Zvalo zo Športového gymnázia na Ostredkovej ul. v Bratislave.

Pán Zvalo, ako vnímate už známy a, zdá sa, aj udomácnený fakt, že našim žiakom sa v škole nechce cvičiť a čoraz menej vyhľadávajú fyzické aktivity?

Telesná výchova sa ukazuje stále zreteľnejšie ako nevyhnutná zložka kultúry. Do popredia v nej vystupuje starostlivosť o všestranný rozvoj človeka. Cieľom telesnej a športovej výchovy musí preto zodpovedať aj obsah telovýchovného procesu, teda aj gymnastika. Gymnastika je všestranný súbor telesných cvičení. Rozlišujeme športovú a modernú gymnastiku. Z hľadiska pôsobenia na hybný systém človeka a jeho psychiku sú jej prostriedky veľmi všestranné a rôznorodé. Predovšetkým však ide o zlepšenie pohybových schopností človeka.

Prečo ste sa venovali v rámci natáčania ukážkovej hodiny na DVD práve športovej gymnastike?

Športová gymnastika je druh gymnastiky so športovým zameraním. Na špeciálnych náradiach sa cvičia prevažne zostavy, ktoré musia spĺňať požiadavky na kompozíciu, obťažnosť a vykonanie gymnastickým štýlom. Gymnastika podporuje správne držanie tela, rozvoj všetkých pohybových schopností v ranom veku, najmä ohybnosť, obratnosť a koordináciu. Tento olympijský šport je nádherný a je výborným základom aj pre iné športy.

Športová gymnastika sa dostávala do povedomia ľudí len pomaly. Počiatky vzniku tohto športu siahajú až do starého Grécka a Ríma. Môžeme sa spoľahnúť na to, že si ju dnes obľúbi viac žiakov aj vďaka vašej ukážkovej hodine? Pedagógovia dostanú takpovediac nielen inšpiráciu, ale aj istú ukážkovú metodiku abecedy športovej gymnastiky.

Áno, športová gymnastika bola v období starého Grécka a Ríma súčasťou základného vzdelania. Neskôr sa jej však nedostávalo takej pozornosti, akú by si zaslúžila, a to až do 19. storočia, keď vznikla Európska gymnastická federácia, čím vzrástol aj

(pokračovanie rozhovoru na strane 3)

Operačný program VZDELÁVANIE

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.
Kód ITMS: 26110130085

Trvanlivosť kvalifikácie
Strany 6 a 7

Spisovateľ i učiteľ majú spoločné poslanie: pracovať na vízii lepšieho sveta
Rozhovor so spisovateľom Ľubošom Juríkom

Strany 9 – 11

Urobte si atlas dejín svojho rodu
Pátranie po predkoch pokračuje
Strany 12 a 13

Prvý slovenský profesor klasickej filológie
Storočnica narodenia prof. Miloslava Okála

Strana 14

Zo správ školských inšpektorov
Strany 25 – 30

PREDPISY

Vzdelávanie školských inšpektorov

S príchodom nového školského roka sa na pôde Štátnej školskej inšpekcie v Košiciach, Prešove, Banskej Bystrici, Bratislave, Trenčíne, Trnave, Nitre a v Žiline uskutočnilo interné vzdelávanie školských inšpektorov pre jednotlivé druhy škôl.
Vzdelávanie pripravili Mgr. Jarmila Braunová, námestníčka hlavného školského inšpektora pre úsek inšpekčnej činnosti, a Ing. Adriana Vykydalová, vedúca oddelenia metodických činností, v spolupráci so školskými inšpektormi z ústredia Štátnej školskej inšpekcie v Bratislave.
Interné vzdelávanie bolo zamerané na oboznámenie školských inšpektorov so zmenami v právnych predpisoch, s aktuálnymi zmenami v štátnych vzdelávacích programoch, s inšpekčnými úlohami na školský rok 2013/2014. Ďalšie témy sa týkali aktuálnych zmien v metodikách školských inšpekcií a v inšpekčných nástrojoch.
Vzdelávanie prispelo k zjednoteniu inšpekčných postupov a bolo pozitívnym prínosom pre všetkých prítomných.

(šši)

METODIKA

Vzdelávanie inšpektorov pre špeciálne školy

Interné vzdelávanie školských inšpektorov pre špeciálne školy sa uskutočnilo 19. septembra 2013 v Bratislave. Hlavným cieľom stretnutia bolo oboznámiť prítomných so zmenami v právnych predpisoch, predstaviť a zosúladiť inšpekčné metodiky, nástroje a postupy. Pozornosť sa venovala problematike špeciálneho školstva – školskej integrácie, ako aj vybraným otázkam ochrany práv v reedukačných centrách. Školskí inšpektori si vzájomne vymenili skúsenosti a poznatky v oblasti špeciálneho školstva vo svojich regiónoch.
Na otázky školských inšpektorov z oblasti školskej integrácie, špeciálnych tried a špeciálnych škôl odpovedali hostia z Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR PaedDr. Mária Tekelová, riaditeľka odboru špeciálnych škôl, špeciálnych výchovných zariadení a poradenských zariadení, a PaedDr. Miroslav Chudý.

(šši)

Príklady...

(dokončenie zo strany 1)

stavte Dubčeka!, Nezostalo po nich ticho *či* Kamil Peteraj – Aby to fungovalo, *na televíznych obrazovkách také programy, ako je* Krištáľové krídlo, *ak sa budú vysielať priame prenosy z ceremónie udeľovania Nobelových cien, ak sa bude hovoriť o práci a živote ich laureátov, ak sa budú pripomínať v rodinách, v školách, v celej spoločnosti úžasní ľudia. Ľudia, pre ktorých, ako to krásne vyjadril pán Štefan Kvietik, „česť, pokora a práca znamenali čosi také prirodzené ako čerstvá voda z prameňa a voňavý chlebík z pece“.*

PaedDr. Erika PETRAŠKOVÁ, PhD., Stredná zdravotnícka škola Prešov

Chýba viac osvety i zdravého rozumu

TRH PRÁCE

Ministri krajín EÚ zodpovední za výskum diskutovali s odborníkmi o tom, aké zručnosti sú potrebné na to, aby sa zabezpečila konkurencieschopnosť únie. Jedným zo záverov diskusie bolo, že svet vzdelávania a svet pracovného trhu treba užšie prepojiť.
Litovský minister školstva a vedy Dainius Pavalkis povedal, že na to, aby sa vyriešili problémy so súčasným trhom práce EÚ a zabezpečila konkurenčná budúcnosť Európy, treba urobiť tri veci – zladiť dopyt a ponuku zručností, dostať výskum a biznis za rovnaký stôl a naplno využiť potenciál vedy a inovácií. Podľa neho sa zručnosti stávajú menou 21. storočia a mali by sme mať na mysli, že jestvuje nesúlad medzi zručnosťami, ktoré dávame mladým ľuďom vo vzdelávacom systéme a na univerzitách, a zručnosťami, ktoré si pýta trh práce a výskum.
Dôkazom tohto tvrdenia je fakt, že napriek vysokej nezamestnanosti v Európe chýba mnohým ekonomickým sektorom a regiónom pracovná sila. V Európe je v súčasnosti až okolo 700 000 neobsadených miest v oblasti informačných a komunikačných technológií. Celkovo je v EÚ okolo dvoch miliónov voľných pracovných miest. Chýbajú najmä biológovia, farmakológovia, lekári, zdravotné sestry, inžinieri.
V diskusii sa konštatovalo, že študenti si naďalej vyberajú odbory, ktoré sa vyznačujú vysokou nezamestnanosťou. Dnešný trh práce hľadá kombináciu znalostí (veda, technológia, inžinierstvo, matematika) a schopností (kreativita, kritické myslenie, riešenie problémov, komunikácia, IKT, mediálna gramotnosť, sociálne zručnosti a podobne).
Všeobecné zručnosti by sa mali formulovať za priamej angažovanosti zamestnávateľov a podnikov. Mladí by sa mali viac orientovať aj na výskum.

(red)

Šampióni udržateľnosti vo vašej škole

ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

Zástupcovia škôl, pridajte sa a pomôžte udržať našu planétu v dobrej kondícii čo najdlhšie! Súčasný stav prírodných zdrojov na našej planéte je doslova žalostný. Čerpáme ich tak rýchlo, že pri súčasnom tempe by sme už roku 2050 potrebovali až päť takých planét, ako je naša Zem, aby sme uspokojili všetky naše dnešné potreby. Keďže túto možnosť nemáme, musíme robiť všetko pre to, aby sme si stav Zeme a jej zdroje udržali čo najdlhšie. Tejto problematike sa detailne venuje oblasť udržateľného rozvoja, ktorá kladie veľký dôraz na jednotlivca a jeho správanie. Každý z nás môže pre našu Zem niečo urobiť. Stačí trochu pozmeniť svoje každodenné návyky – začať šetriť vodou a elektrinou, recyklovať, znižovať množstvo odpadu. K takémuto správaniu by sme mali viesť aj naše deti – a udržateľné správanie sa stane prirodzenou súčasťou ich života.
Spoločnosť Henkel Slovensko spustila od septembra projekt Šampióni udržateľnosti, ktorý je určený základným školám na celom Slovensku. Špeciálne vyškolení zamestnanci spoločnosti, takzvaní ambasádori udržateľnosti, osobne navštívia základné školy, aby zoznámili deti s každodennými udržateľnými návykmi, napr. ako šetriť

energiou, neplytvať vodou, triediť obaly a znižovať objem odpadu. Program v rozsahu jednej vyučovacej hodiny je prioritne určený žiakom 3. a 4. ročníkov. Deti v tomto veku môžu svojím príkladom ovplyvniť správanie svojich rodičov, starých rodičov i kamarátov, čo môže viesť k vytvoreniu trvalejšej udržateľnosti nášho okolia.
Ambasádori majú pre deti pripravené rôzne maľovanky, tipy a triky, ako aj animovaný film s postavičkou zemegule, ktorá reaguje rôznym výrazom tváre – usmieva sa alebo mračí. Deti, ktoré sa interaktívnej vyučovacej hodiny zúčastnia, získajú certifikát o tom, že sa stali šampiónmi v udržateľnosti. Každé dieťa dostane aj tričko a samolepky. Tie môžu lepiť všade, kde si myslia, že by sa dalo správať k prostrediu zodpovednejšie a udržateľnejšie.

(do)

Aj v Amerike už vedia, kadiaľ tečie rieka Hron

OLYMPIÁDA

Gymnazisti Klaudia Kvaková a Jakub Šalko z Gymnázia Jána Chalupku v Brezne uspeli na Medzinárodnej olympiáde environmentálnych stredoškolských projektov GENIUS (*Global Environmental Issues for Us*), ktorá sa uskutočnila v dňoch 16. až 21. júna 2013 na Newyorskej štátnej univerzite v Oswegu. V konkurencii 232 projektov z 96 krajín sa umiestnili v bronzovom pásme. Reprezentovali Slovensko, Banskobystrický samosprávny kraj, mesto Brezno, občianske združenie Mladí vedci Slovenska a svoju školu – Gymnázium Jána Chalupku v Brezne.
Klaudia Kvaková a Jakub Šalko súťažili v oblasti Veda v kategórii *Kvalita životného prostredia* s projektom *Monitoring znečistenia horného toku rieky Hrona*. Monitoringu sa venujú od augusta 2012. V novembri 2012 sa s projektom zúčastnili národnej súťaže Scientia pro Futuro v Bratislave, kde vyhrali postup práve na medzinárodnú olympiádu GENIUS.
Úspešnosť v prírodovedných predmetoch sa stáva na Gymnáziu Jána Chalupku v Brezne pomaly tradíciou. Žiaci nadviazali na mimoriadne úspechy nášho absolventa Petra Horvátha.
Škola na bádateľskú činnosť vytvára vhodné materiálne podmienky – gymnazisti pracujú s najmodernejším prístrojovým vybavením a počítačom podporovaným laboratóriom systému Vernier. V uplynulom školskom roku sme rozvinuli tiež spoluprácu s Prírodovedeckou fakultou Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a aj vďaka nej sa prehlbuje prírodovedné myslenie žiakov našej školy, ich tvorivosť a podporuje sa nadobúdanie zručností.
Pedagógovia školy dokážu u žiakov odhaliť prírodovedný talent, podporiť ho a rozvinúť potenciál mladého bádateľa. Možno aj práve preto sú naši mladí chemici, fyzici, astronómovia úspešní na medzinárodných súťažiach. Sme presvedčení, že táto tradícia bude pokračovať aj v ďalších rokoch.

PaedDr. Jana CHLEBUŠOVÁ, Ing. Jana ŠTEŇOVÁ

STRUČNE

Minister s rektormi v Izraeli

Minister školstva Dušan Čaplovič v pondelok 7. októbra 2013 začal svoju trojdňovú pracovnú návštevu Izraela, v rámci ktorej sa v Jeruzaleme stretol s ministrom pre vedu a technológie Yaakovom Perrim a v Haife navštívil medzinárodný technologický inštitút Technion. Na stretnutí s jeho najvyššími reprezentantmi predstavil spolu s rektormi Slovenskej technickej univerzity v Bratislave Robertom Redhammerom, Technickej univerzity v Košiciach Antonom Čižmárom, Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre Petrom Bielikom, ako aj Technickej univerzity vo Zvolene Rudolfom Kropilom výskum a vývoj na Slovensku. Súčasťou programu ministra bolo aj jeho stretnutie s primátorom mesta Haify a návšteva bahájskeho vzdelávacieho centra.

(mi)

OPONENTÚRA

Inkluzívne predprimárne vzdelávanie

Inkluzívny model vzdelávania na predprimárnom stupni školskej sústavy predstavili autori a odborní garanti projektu v polovici septembra v Banskej Bystrici. Verejnej oponentúry sa zúčastnili aj odborníci v oblasti predprimárneho vzdelávania z Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR. Štátnu školskú inšpekciu na podujatí zastupovala okrem iných Mgr. Jadranka Földesová, ktorá bola spoluriešiteľkou projektu a spoluautorkou pracovného materiálu *Podpora inkluzívneho modelu vzdelávania pre potreby predprimárneho stupňa školskej sústavy*.
Vystúpenia odborníkov k podpore inkluzívneho modelu vzdelávania a závery stretnutia sú pre školskú inšpekciu príspevkom k sledovaniu predpokladov na inklúziu detí.

(šši)

UČITEĽSKÉ NOVINY
Dvojtýždenník o školstve a vzdelávaní

Vydáva Štátny inštitút odborného vzdelávania.
Adresa vydavateľa: Bellova 54/a, 833 63 Bratislava, IČO: 17314852

Učiteľské noviny vychádzajú ako súčasť národného projektu *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov*.

Adresa na doručovanie pošty:
Vydavateľstvo Parentes
P. O. Box 17, 902 01 Pezinok
e-mail: uciteliazneba@gmail.com

Šéfredaktor:
PhDr. Ľubomír Pajtinka, PhD.,
tel.: + 421 904 700 570,
e-mail: uciteliazneba@gmail.com

Redakčný tím:
Prof. PhDr. Miron Zelina, DrSc.,
e-mail: zelina@fedu.uniba.sk
Dušan Mikolaj,
e-mail: dusanmikolaj@gmail.com
Mgr. Milan Soukup,
e-mail: mgr.milan.soukup@gmail.com
Ľudovít Pomichal,
e-mail: ludo.pomichal@chello.sk
Mgr. Tomáš Mikolaj,
e-mail: mykolight@gmail.com

Fotoreportér: PhDr. Ján Súkup,
e-mail: sukup@stonline.sk

Design: Branislav Malík, ARTWORK

Nevyžiadané rukopisy nevraciame.

Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok príspevku a vykonať v rukopise potrebné štylistické, jazykové a ďalšie úpravy, ako aj rozhodnúť o jeho nezaradení. Redakcia sa nemusí stotožňovať s obsahom príspevkov.

Tlač: Versus, a. s., Moskovská 4, 811 08 Bratislava, prevádzka Pribinova 21, 819 46 Bratislava

Vydávanie Učiteľských novín finančne podporuje Európsky sociálny fond.

Učiteľské noviny sa distribuujú zadarmo.
Zadané do tlače 17. 10. 2013.

EV 2461/08

(Ne)správne verejné obstarávanie môže mať dopad na projekty

ASFEU

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.

V súvislosti s viacerými zmenami a doplneniami, ktoré priniesla novela zákona o verejnom obstarávaní od 1. júla 2013, usporiadala Agentúra Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pre štrukturálne fondy EÚ (ASFEU) v dňoch 30. septembra – 3. októbra 2013 informačné semináre v Žiline, Košiciach, Banskej Bystrici a v Bratislave. Riadiaci pracovníci agentúry a odborníci na verejné obstarávanie oboznámili 322 prijímateľov operačných programov Vzdelávanie a Výskum a vývoj, ktorých riadiacim orgánom je ASFEU, o dôležitých zmenách, ktoré môžu byť pri realizácii projektov rozhodujúce. *„Proces verejného obstarávania je náročný a je alfou a omegou pri všetkých projektoch. Ide o zákonom stanovené predpisy a lehoty, ktoré musia byť aj z našej strany prísne kontrolované a posudzované. Cieľom legislatívnej úpravy má byť zefektívnenie procesu obstarávania, preto sme operatívne chceli našich prijímateľov s týmito zmenami oboznámiť. Implementácia každého projektu bezpodmienečne súvisí s nákupom či už zariadenia, alebo vybavenia škôl, techniky, so stavebnými úpravami a podobne. Zlá interpretácia postupov a predkladanie dokumentácie by mohli spôsobiť našim prijímateľom škrty v projektoch, pre ktoré dochádza k mnohým administratívnym prieťahom. Tie by mali negatívny dopad na samotnú plánovanú dĺžku realizácie projektu,“* uviedol generálny riaditeľ ASFEU Marián Kostolányi.

Najzásadnejšou zmenou v obstarávaní má byť elektronické trhovisko na obstarávanie bežných tovarov, služieb a stavebných prác pri tzv. podlimitných zákazkách. Pre prijímateľov sú smerodajné zmeny pri otváraní a vyhodnocovaní ponúk, zmeny v revíznych postupoch, ako aj súčinnosť pri uzatváraní zmluvy. ASFEU taktiež odporúča prijímateľom, aby z dôvodu zabezpečenia čestnej hospodárskej súťaže venovali pozornosť osobnému postaveniu jednotlivých uchádzačov (najmä v prípadoch zákaziek v zmysle § 9 ods. 9 zákona č. 25/2006 Z. z. o verejnom obstarávaní a doplnení niektorých zákonov) a ich vzájomnému prepojeniu. Zároveň dôrazne upozorňuje prijímateľa na jeho povinnosť pri zadávaní zákaziek uplatniť princíp rovnakého zaobchádzania, princíp nediskriminácie uchádzačov alebo záujemcov, princíp transparentnosti a princíp hospodárnosti a efektívnosti.

V prípade nejasností pri postupe vo verejnom obstarávaní, ktoré súvisí s projektom, sa prijímatelia môžu obrátiť na pridieleného projektového manažéra alebo priamo kontaktovať ASFEU.

Odbor informovania a publicity ASFEU

Titulom Zelená škola sa hrdí už 118 škôl

UČENIE ZÁŽITKOM

Vyše 250 hostí minulý týždeň v Košiciach sledovalo slávnostné odovzdávanie titulov a vlajok medzinárodného vzdelávacieho ekoprogramu Zelená škola. Od 10. októbra sa nimi môže pýšiť ďalších 84 škôl. Spolu ich je na Slovensku už 118. Certifikát oceňuje činnosť a aktívnu spoluprácu škôl pri ochrane životného prostredia.

Titul Zelená škola získavajú školy, ktoré v posledných dvoch rokoch realizovali environmentálnu výchovu a praktické aktivity s priamym zapojením žiakov s cieľom znížiť vplyv školy na životné prostredie a ponúknuť zaujímavejšie a praktické formy výučby. Okrem Slovenska sa certifikát udeľuje v ďalších 57 krajinách sveta. „Kvalita a nápaditosť aktivít našich škôl každoročne narastá. Naše školy poskytujú svojim žiakom viac možností učiť sa zážitkom, a na základne vzájomnej spolupráce tak meniť prostredie celej školy. A na to sme hrdí,“ hovorí manažérka programu Zelená škola Miroslava Piláriková.

Na pôde Magistrátu mesta Košíc bolo okrem škôl ocenených titulom Zelená škola povzbudených vo svojich aktivitách v environmentálnej oblasti ďalších 27 škôl, ktoré získali diplom Na ceste k Zelenej škole, ktorý sa udeľuje za čiastočné splnenie certifikačných podmienok. Akcia sa uskutočnila pod záštitou ministra životného prostredia SR Petra Žigu.

Program Zelená škola od roku 2004 pomáha aj slovenským školám realizovať environmentálnu výchovu prepojenú s praktickými krokmi. Program je výnimočný pestrým servisom a medzinárodnou **metodikou „7 krokov“**. Tá vedie pedagógov a žiakov k systematickej práci a riešeniu problémov školy i prostredia, v ktorom žijú. Školy zapojené do programu majú k dispozícii metodickú podporu, vzdelávacie a zážitkové workshopy, ale aj možnosť výmeny skúseností s inými školami či získania finančnej podpory na svoje aktivity.

Prehľad účasti škôl v certifikačnom programe Zelená škola

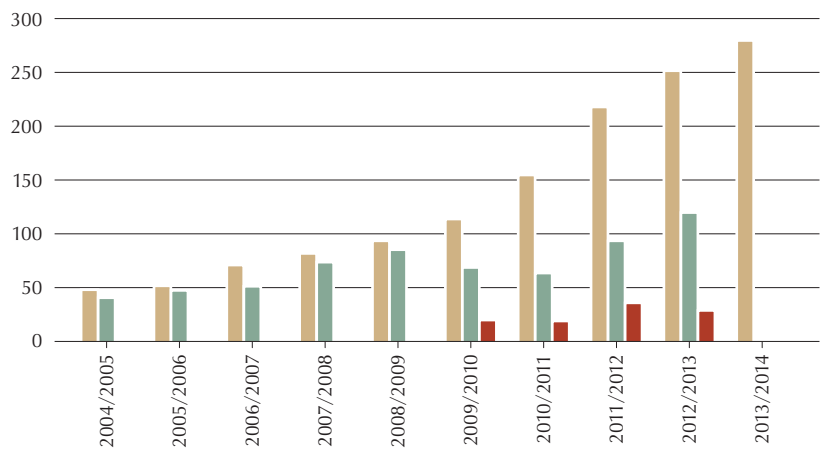

Legenda: registrované, certifikát *Zelená škola*, diplom *Na ceste k Zelenej škole*.

Pre všetkých účastníkov organizátori okrem slávnostnej certifikácie pripravili aj exkurziu, kultúrny program a zaujímavé workshopy (napríklad na témy *Existenciálna ekovýchova*, *Rovnosť medzi žiakmi*) či príklady dobrej praxe. Zúčastnení žiaci sa v rámci interaktívneho programu na chvíľu mohli stať aj „agentmi v službách Zeme“. Zelená škola je najväčší environmentálny program na svete. Zapojených je doň vyše 52-tisíc škôl na všetkých kontinentoch. Na Slovensku je v tomto školskom roku registrovaných 278 škôl. Program Zelená škola sa uskutočňuje pod záštitou Ministerstva životného prostredia SR a uznanie získal aj od Environmentálneho programu OSN (UNEP).

Koordináciu programu zabezpečuje Centrum environmentálnej a etickej výchovy Živica v spolupráci s regionálnymi centrami programu.

Miroslava PILÁRIKOVÁ, manažérka programu

(Zoznam ocenených škôl uverejníme v budúcom čísle Učiteľských novín.)

Hodina telesnej...

(dokončenie rozhovoru zo strany 1)

záujem o toto nevšedné cvičenie s náradím. Od vzniku novodobých olympijských hier roku 1896 je športová gymnastika už pevnou súčasťou svetového športu.

Môžeme teda porovnať modernú gymnastiku so športovou gymnastikou, o ktorej hovoríme a ktorá je aj súčasťou DVD?

Zatiaľ čo moderná gymnastika je čisto ženským športom, v ktorom sa cvičí s náradím, a to so švihadlom, s obručou, loptou, kužeľmi a so stuhou, v športovej gymnastike sú špeciálne cvičenia, kde nájdu svoje uplatnenie chlapci aj dievčatá. Chlapci cvičia na šiestich gymnastických náradiach: prostné, cvičenie na koni s držadlami, cvičenie na kruhoch, preskok cez preskokový stôl, cvičenie na bradlách a na hrazde. Doplnkovým náradím je trampolína, avšak gymnasti na nej nepretekajú. Dievčatá majú štyri disciplíny: preskok, cvičenie na bradlách o nerovnakej výške žrdí, kladinu a prostné.

Čo všetko musia zvládnuť žiaci na hodine telesnej a športovej výchovy v rámci športovej gymnastiky a učebných osnov telesnej výchovy? Venujme sa téme presne tak, ako je zachytená počas vašej ukážkovej hodiny...

Pri cvičení na prostných športovci predvádzajú akrobatické cvičebné tvary: saltá, premety, kotúle, skoky.

Kôň je vysoký viac ako meter a dlhý meter a pol, v strede má dve držadlá. Cvičenie na koni je švihovo-silové, cvičí sa na držadlách, medzi nimi a na oboch koncoch koňa.

Cviky na kruhoch sa predvádzajú na dvoch kruhoch visiacich dva a pol metra nad zemou na oceľovej konštrukcii. Veľmi dôležitá je sila paží, cvičebné tvary sú silové, švihové, dôležitá je výdrž v jednotlivých cvikoch, bezchybný doskok.

Od roku 2001 sa mužský a ženský preskok zjednotil, skáče sa cez preskokový stôl, rozdiel je len vo výške náradia. Muži preskakujú gymnastický stôl vysoký 135 centimetrov, cez ktorý skáču z odrazového mostíka. Po odraze počas letovej fázy predvádzajú rôzne premety, saltá, obraty. Veľmi dôležitý je bezchybný doskok, výška letovej fázy.

Pri tréningu či súťaži na bradlách je nevyhnutná najmä sila a obratnosť. Gymnasti cvičia nad žrďami, pod žrďami, vo vzpore, v podpore, cvičebné tvary sú švihové, ťahové, statické. Výška bradiel je 180 centimetrov.

Hrazda je vodorovná dva a pol metra dlhá oceľová tyč, ktorá je pripevnená na dvoch stojanoch vo výške takisto dva a pol metra. Je to čisto mužská disciplína. Ide o náročné švihové cvičenie. Hrazde sa hovorí aj kráľovná gymnastiky.

Mgr. Beáta REPÍKOVÁ, manažérka publicity národného projektu

(Ženským gymnastickým disciplínam v rámci novej didaktickej pomôcky a športovej gymnastike vôbec sa budeme venovať v druhej časti rozhovoru v ďalšom vydaní UN.)

VEDA

Študentské projekty získali ceny aj peniaze

Grantové programy *Vysokoškoláci a technika* a *Stredné školy a technika*, určené predovšetkým študentom technického zamerania, podporujú rozvíjanie vedy v školách. Vyhlasuje ich Nadácia Volkswagen Slovakia s podporou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR a Centra vedecko-technických informácií SR.

Roku 2012 dostala nadácia 82 žiadostí o grant. Podporu získalo 9 vysokoškolských a 7 stredoškolských projektov. Ich autori následne svoje práce osobne predstavili pred odbornou komisiou, ktorá rozhodla o tom, ktoré z projektov získajú aj osobitné ocenenia – Cenu ministra školstva, vedy, výskumu a športu SR, Cenu spoločnosti Volkswagen (VW) Slovakia, Cenu zamestnancov VW Slovakia a Cenu časopisu Quark.

Dva z projektov dostali po dve ceny. Projekt študentov Strojníckej fakulty Technickej univerzity v Košiciach, ktorí riešili mechanizmus robotického systému pomáhajúceho hospitalizovaným pacientom a hendikepovaným ľuďom, získal ocenenie ministra školstva a časopisu Quark. Rovnako dve ocenenia, tentoraz cenu ministra a zamestnancov VW Slovakia, získal projekt žiakov Strednej odbornej školy v Rožňave, ktorí vytvorili učebnú pomôcku – simuláciu brzdového systému a systému ABS.

Cenu spoločnosti VW Slovakia získali stredoškoláci zo Strednej priemyselnej školy elektrotechnickej v Bratislave za projekt *Robotcross* a trojica študentov Fakulty riadenia a informatiky Žilinskej univerzity v Žiline za projekt monitorovacej pomôcky pre pacientov a starších ľudí v domácnosti, ktorá dokáže prostredníctvom smartfónu sledovať pacienta.

(do)

JAZYKY

V Bratislave sa stretli rusisti

Cez víkend sa v Bratislave uskutočnilo VI. Medzinárodné fórum rusistov pod názvom *Bratislavské stretnutia*. Jeden okrúhly stôl bol zameraný na problematiku cudzojazyčného vzdelávania na vysokých školách, ďalší sa venoval spisovateľom. Podujatia sa zúčastnilo 130 rusistov a záujemcov o ruský jazyk.

Hlavnou témou bola ruská kultúra v kontexte Spoločného európskeho referenčného rámca. Hovorilo sa aj o súčasnom literárnom dianí v Rusku.

Učitelia ruštiny diskutovali o metodike výučby ruského jazyka a úlohe učiteľa v základnom vzdelávaní.

Zaujímavým doplnením stretnutia bola výstavka najnovších učebníc, DVD, iných zvukových nosičov a rôznych kníh v ruskom jazyku. Eva Alexyová z českého vydavateľstva, ktoré sa špecializuje na vydávanie kníh v ruskom jazyku, povedala, že od začiatku tohto školského roka badať zvýšený záujem o ruštinu aj zo škôl na západnom a strednom Slovensku, nielen na východe krajiny, ako tomu bolo doteraz. **(do)**

KRÁTKO

20. výročie slovenského paralympizmu

Minister školstva, vedy, výskumu a športu SR Dušan Čaplovič sa v sobotu 12. októbra zúčastnil slávnostnej časti valného zhromaždenia pri príležitosti 20. výročia slovenského paralympizmu. Na podujatí boli odovzdané ceny *Zlatý Agitos* a vyhlásený *Paralympionik 20. storočia*. **(mi)**

Smäd po blahobyte a obdive

ŠKOLSKÁ INFLÁCIA

Už francúzsky osvietenský filozof Jean-Jacques Rousseau poukázal pred vyše dva a pol storočím v spise *Rozprava o pôvode a príčinách nerovnosti medzi ľuďmi* na závažný fakt, že sociálna nerovnosť medzi bohatými a chudobnými, medzi mocnými a ovládanými nevyviera z ľudskej prirodzenosti, čo dokazujú na jednej strane mnohí priemerní boháči a na druhej strane nejeden talentovaný jednotlivec z radov prostého ľudu. Prirodzené odlišnosti v telesných a duševných danostiach sa teda neodzrkadľujú v spoločenskom postavení...

Priepastná sociálna nerovnosť medzi národmi, spoločenstvami a indivíduami, typická pre dnešok, len dokazuje, že táto klasická definícia naďalej ostáva v platnosti. Za prvý krok *„k nerovnosti a súčasne k neresti“* označil spomínaný filozof pálčivú túžbu po obdive a nezabudol zdôrazniť, že *„každý si na ňu činil nárok a nedokázal nikomu odpustiť, ak sa jej nedočkal“*. Nie div, že *„na jednej strane sa zrodila samoľúbosť a opovržlivosť, na druhej strane hanba a závisť“*. O pätnásť rokov skôr sa mladý škótsky filozof David Hume, Rousseauov rovesník a priateľ, v *Traktáte o ľudskej prirodzenosti* vyjadril, že *„závisť nepodnecuje hlboká disproporcionalita medzi ľuďmi, ale naopak, ich spolunažívanie“*. Korene smädu po blahobyte a uznaní teda siahajú do dávnej histórie a pretrvávajú aj v modernej spoločnosti, predovšetkým medzi blízkymi príbuznými a bezprostrednými susedmi.

Relatívny životný štandard

V 60. rokoch minulého storočia sa na parížskom predmestí, konkrétne v Topoľovej štvrti, začali stavať na neveľkých pozemkoch rodinné vilky symbolizujúce pre ich vlastníkov pochádzajúcich z ľudových vrstiev určitý ideál úspechu, keďže im poskytovali väčšie súkromie a najmä komfort vzhľadom na samostatnú izbu pre každé dieťa, garáž pre štvorkolesového miláčika a záhradku na výsadbu kvetinových záhonov. Štvrť predstavovala akýsi *american way of life* na francúzsky spôsob, lebo novým majiteľom sa podarilo vymaniť z najnižšej spoločenskej vrstvy. V 80. a 90. rokoch však neďaleko Topoľovej štvrte rástli ako huby po daždi nové domy, modernejšie, priestrannejšie a na rozľahlejších pozemkoch, ktoré úplne zmenili jej vzhľad a oslabili celkovú atraktívnosť, kým neklesla do nižšej kategórie. V tom čase sa do nej húfne sťahovali africkí imigranti s rodinami, predovšetkým Dakarčania, čo sa takisto dopracovali k vyššej životnej úrovni a mohli si odkúpiť vilky od pôvodných majiteľov, ktorí smerovali do prepychovejších štvrtí.

Daný fenomén priblížil aj kritik klasickej ekonómie Karl Marx v polovici 19. storočia v spise *Námezdná práca a kapitál*, keď uviedol, že veľkosť domu sa posudzuje podľa okolitých stavieb, lebo musí *„vyhovovať sociálnym požiadavkám“* toho-ktorého prostredia. Ak vedľa prízemného domčeka znezrady vyrastie palác, nečudo, že *„poklesne na úroveň chalúpky“*, môže sa zväčšovať do akýchkoľvek rozmerov a akokoľvek rýchlym tempom, kým pri ňom stojí honosná budova, ktorá sa takisto môže rozrastať o ďalšie krídla, *„nikdy nevzbudí dojem priestranného príbytku a jeho majiteľ sa začne medzi štyrmi múrmi cítiť čoraz horšie, kým ho načisto neovládne nespokojnosť“*.

Marxov neľútostný mechanizmus poukazuje na fakt, že bohatstvo je relatívny pojem a nikdy sa nemeria v závislosti od najbohatších magnátov, tobôž najchudobnejších bedárov, lebo extrémy sú z hľadiska ľudského vedomia príliš vzdialené a prakticky nedosiahnuteľné. Každý sa porovnáva s príbuznými a ľuďmi v bezprostrednom okolí. V konfrontačných osídlach skôr či neskôr uviaznu aj rozvážlivci, ktorí sa stoj čo stoj neženú za úspechom, lebo si následkom stabilizovanej pozície pripadajú v porovnaní s kolegami a priateľmi, čo výrazne postupujú dopredu na spoločenskom rebríčku, ako deklasované vrstvy.

Fenomén rastu a poklesu urbanizácie mestských štvrtí sa už dávno podrobuje hĺbkovej analýze. Z newyorského Harlemu sa belosi odsťahovali začiatkom 20. storočia, keď z Juhu lavínovito prúdili černosi s úmyslom usadiť sa v ňom a zanedlho ho pretvorili na černošské geto. Harlem od istého času podlieha džentrifikácii ako mnohé ľudové štvrte vo veľkomestách; v bytoch sa platí zvýšené nájomné, vzrástli ceny domov i kedysi opustených a spustnutých budov, do ktorých sa nasťahovali nové podniky, takže zámožnejšia vrstva pozvoľna vytláča nízkopríjmové obyvateľstvo. V Paríži možno pozorovať podobné tendencie v štvrti popri kanáli Saint-Martin. Americký ekonóm Robert H. Frank upozorňuje v eseji *Honba za luxusom* na americký trend, ktorý sa výrazne odzrkadľuje v rozlohe rodinných domov tzv. strednej triedy, a uvádza, že *„roku 1980 priemerná obytná plocha dosahovala sotva 150 m², kým roku 2007 už prekračovala 215 m²“*.

Fenomén sociálnej komparácie

Sociopsychológovia definujú *spoločenskú komparáciu* ako tendenciu porovnávať sa s bezprostredným okolím s cieľom odhadnúť seba samého a určiť v ňom svoje miesto, pričom fenomén vlastného hodnotenia sa premieta do mnohých oblastí. Parížsky maratón každoročne absolvuje štyridsaťtisíc bežcov, ale na pódium vystúpi len „elita“, ktorá podá špičkový výkon. Otázne ostáva, prečo sa toľkí unúvajú súťažiť. Za ich snahou sa skrývajú rozmanité motívy; beh za zdravím či z rýdzej radosti mnohí chápu ako výzvu do boja, s hrdosťou tvoria súčasť vzorovej skupiny, usilovne trénujú a prirovnávajú svoje výkony k súpútnikom. Každý si v duchu vytvára vlastný rebríček hodnôt súvisiaci s vekom, hmotnosťou, úrovňou, ktorému prikladá nesmierny význam, hoci to navonok nedáva najavo.

Sociálna komparácia sa rovnako uplatňuje na pracovisku; zamestnanec sa viac-menej uspokojí s platom zvýšeným o sto eur, ak jeho kolegovi zároveň nezvýšia plat o dvesto eur. *„Aj nepatrné rozdiely v príjme vníma omnoho citlivejšie než priepastnú nerovnosť medzi bohatými a chudobnými,“* potvrdzuje Alain Cohn, americký výskumník z Pensylvánskej univerzity. Proces diferenciácie sa odzrkadľuje na všetkých spoločenských úrovniach – na vysokých školách i na rozostavanej stavbe. Univerzitným pedagógom zabezpečujú relatívny status na akademickej pôde tituly (docent, profesor), podnecujúce do *„rivality, nevraživosti, žiarlivosti i závisti“*, čo približuje francúzsky sociológ Pierre Bourdieu v kritickej štúdii *Homo academicus*. Márne by sme si však navrávali, že boj o prestíž a profesionálny úspech prebieha len za múrmi významných inštitúcií; podobná situácia panuje aj v robotníckom prostredí a vo firmách, ako dokazuje výskum mladého docenta sociológie Nicolasa Jounina medzi stavbármi pod názvom *Vstup verejnosti na stavenisko zakázaný*.

Už spomínaný americký ekonóm Robert H. Frank výstižne charakterizuje konzumnú spoločnosť a jej špecifický prístup k spotrebnému tovaru, značne ovplyvnený ostentatívnym úsilím *„vystaviť na obdiv luxusné výrobky, ktoré si môže dožičiť“*, pričom podčiarkuje, že tento zvyk nie je príznačný len pre elitu či strednú triedu, ale aj pre najnižšiu vrstvu, čo nazýva *„bling-bling chudoby“*. Vynára sa otázka, čo motivuje ľudí snažiacich sa odlíšiť od ostatných; odpoveď ponúkajú niektorí filozofi, keď tvrdia, že podnetom býva neuhasiteľný smäd po obdive, materiálnych výhodách a spoločenskom postavení, čo rozpútava boj tried na ekonomickom, politickom a duchovnom poli, postavený na dômyselnej stratégii. *„Ak spotrebný tovar neuspokojuje základné ľudské potreby, márne by sme dúfali, že ľuďom jedného dňa postačí materiálny blahobyt,“* dvíha varovný prst anglický ekonóm Richard Layard v diele *Cena za šťastie*. Bohatstvo a úspech v športe či spoločnosti, vo vedeckej či v umeleckej brandži sú naozaj relatívne pojmy, lebo vyšší stupienok na spoločenskom rebríčku potláča frustráciu len dočasne a nevedie k absolútnej spokojnosti.

Školská inflácia

Skutočnosť, že *„v rovnostárskej spoločnosti prebieha pekelná honba za statusom, diplomami, titulmi v úpornej snahe vyniknúť nad ostatnými“*, vyvoláva opačný efekt a v konečnom dôsledku vedie k degradácii, dehonestácii, ako upozorňuje Marie Duru-Bellat, francúzska sociologička, ktorá rieši sociopedagogické otázky v diele *Školská inflácia. Dezilúzia z meritokracie*. Autorka vyvracia rozšírenú dogmu, že sústavne predlžované štúdium zaručuje rozvoj osobnosti a spoločenského postavenia. V súčasnosti dosahujú stredoškolské vzdelanie dve tretiny mládeže na prahu dospelosti na rozdiel od piatich percent v roku 1950. S množstvom maturantov, ktorí každoročne opúšťajú brány škôl, však vyvierajú na povrch markantné rozdiely v kariérnom postupe; až polovica potomkov úradníkov a učiteľov má lepšie vyhliadky na úspešnú budúcnosť v porovnaní s deťmi nekvalifikovaných robotníkov, čo priamo súvisí s konkrétnou výchovno-vzdelávacou inštitúciou, v ktorej študent maturoval.

Sociálna nerovnosť sa prejavuje v odlišnej rodinnej stratégii, v (ne)premyslenom výbere školských zariadení a (ne)atraktívnych odborov, ktoré formálne spočívajú na rovnosti. Nie div, že francúzsky sociológ François Dubet označuje meritokraciu, teda vládu najschopnejších osobností zvolených na základe ich osobných zásluh a výnimočných charakterových vlastností, za „vynútenú fikciu“.

Školská inflácia spočíva v prehlbujúcej sa disproporcionálnej priepasti medzi počtom vysokoškolsky vzdelaných absolventov a voľných miest zodpovedajúcich ich kvalifikácii, čo spôsobuje pocity krivdy v radoch mládeže a nejedného držiteľa diplomu odsúva medzi nezamestnaných na okraj spoločnosti. Zamestnávatelia si totiž vyberajú spomedzi najlepších absolventov prestížnych škôl a prispievajú k mylnému dojmu, že sa oplatí akumulovať tituly, ktoré popravde strácajú na hodnote, keď neumožňujú získať primeranú pracovnú pozíciu.

Meritokracia – vynútená fikcia

V modernej spoločnosti sa pod rúškom demokracie presadzuje tzv. meritokratický model, ktorý podľa Marie Duru-Bellat ženie mladú generáciu do záhuby, lebo *„celoplošné školské vzdelávanie, respektíve rovnaký diplom nezaručuje všetkým absolventom rovnaký profesionálny rast a možnosť preniknúť medzi hermeticky uzavretú smotánku“*, ktorá sa dištancuje od ostatných spoločenských vrstiev. Hlavný pilier meritokracie – dosiahnuté vzdelanie a zodpovedajúce zamestnanie – podkopáva sociálny pôvod, pohlavie a žalostný stav na trhu práce.

V čom teda tkvie hodnota diplomu? Sociologička Marie Duru-Bellat sa opiera o dve základné ekonomické teórie; na jednej strane ľudský kapitál potvrdzuje, že školy vytvárajú kompetencie, čím podnecujú rast produktivity a odmien, na druhej strane však „filtrujú“ študentov, keďže medzi hodnotou titulu a počtom diplomov vládne nepriama úmernosť. Vážne teda pochybuje o ekonomickom efekte tzv. školskej inflácie za určitou hranicou a netají sa s názorom, že *„honba za vševzdelanosťou podopretou diplomami znehodnocuje celkovú úroveň, ba priamo zabíja vzdelávací proces“*, najmä keď sa snúbi výlučne s „užitočnými“ vedomosťami, čo vyúsťuje do demotivácie znudených študentov.

Celoplošný systém vzdelávania v mene demokracie v skutočnosti nezrovnoprávňuje študentov a neochraňuje slabších, nedáva im rovnaké šance začleniť sa do spoločnosti, nanajvýš zahmlieva skrytú

hierarchiu, zbavuje zodpovednosti za živelne, respektíve alternatívne zvolenú profesionálnu orientáciu a v konečnom dôsledku prehlbuje sociálnu nerovnosť. Andreas Schleicher, zástupca riaditeľa Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) pre vzdelávanie a špeciálny poradca generálneho sekretára OECD pre vzdelávaciu politiku, zaujíma opačné stanovisko, keď tvrdí, že *„konkurencieschopná ekonomika musí spočívať na množstve informácií a poznatkov“* a *„rozvoj vzdelávania neznižuje hodnotu diplomov“*, a poukazuje zo svojho hľadiska na uspokojivé štatistické údaje o hodnote dosiahnutého vzdelania na západnom trhu práce (s výnimkou Španielska), lebo *„dopyt po kvalifikovaných zamestnancoch niekoľkonásobne prevyšuje ponuku našich univerzít“*. Otázne ostáva, či ponúkané miesta naozaj zodpovedajú špecializácii absolventov vysokých škôl...

Dva typy sociálnej komparácie

Na školskej pôde sa výrazne prejavuje tzv. efekt rybníka, v ktorom sa študent pohybuje medzi spolužiakmi; od ich úrovne závisí jeho celkový obraz, známy pod názvom imidž. Dvojka prezrádza o žiakovi-kaprovi, že je inteligentný, ak sa priemer celej triedy ustálil na trojke, že je však podpriemerný, ak drvivá väčšina jeho spolužiakov exceluje. Táto logika sa prenáša aj na pracovisko; tisícpäťstoeurový plat výsostne uspokojuje pracovníka, ak jeho kolegovia zarábajú menej, a predstavuje totálny neúspech z hľadiska podnikového manažéra alebo finančníka. Pojem sociálnej komparácie, ktorá sa dravo derie do popredia, sformuloval roku 1954 americký psychosociológ Leon Festinger s dôrazom na to, že sa *„ustavične porovnávame s druhými, aby sme sa vedeli medzi nich zaradiť, nie však z čírej zvedavosti, lež s úmyslom zachovať si, ak nie rovno pozdvihnúť vlastnú sebaúctu“*, ako uviedol v koncepcii *Teória sociálnej komparácie*. Vďaka tejto tendencii človek dokáže za určitých okolností rozpoznať okamihy úspechu či satisfakcie, hoci ich nerozoberá zo všetkých zorných uhlov a už vôbec sa nekonfrontuje s každým jednotlivcom vo svojom okolí.

V prvom rade sa uchyľuje k laterálnej komparácii, čo znamená, že sa porovnáva s identickou alebo blízkou osobou v kolektíve, s ktorou súťaží o prvenstvo, a snaží sa zaujať mimoriadnymi výkonmi; priemerný maratónec sa nikdy nezačne konfrontovať so svetovým rekordérom ani s 80-ročnou starou matkou. Skrátka, hľadá si súperov na tom istom dvore, v rovnakom veku a na približnej úrovni, aby dodal reálny zmysel vytúženému víťazstvu. Jedine korektné a funkčné testovacie metódy v ňom môžu vzbudiť obdiv k iným a hrdosť na seba. Laterálna komparácia síl podporuje aj správnosť jeho mienky, či už v súvislosti s jadrovými reaktormi, alebo dôchodkovou reformou, pričom stanovisko, ktoré zaujíma, ostáva subjektívne. Zoči-voči neistote sa pokúša silou-mocou presvedčiť, že uvádza presvedčivejšie argumenty než jeho protivníci. Nie div, že svoje stanovisko prirovnáva k názorom osôb, ktoré si váži (priateľov, kolegov, príbuzných... podľa okolností), a ak sa s ním stotožňujú, automaticky ho vydáva za pravdu pravdúcu. Jeho spokojnosť umocňuje aj schopnosť začleniť sa do „kvalitnej“ society. Spojenci mu dodávajú pocit oprávnenosti a najmä nadostač energie, aby vládal čeliť protichodným úsudkom, na dôvažok schvaľujú jeho vkus a potenciálnu voľbu. Ako inak by si overil, že jeho *look* nie je staromódny alebo príliš výstredný v očiach kolegov a priateľov?

Zaťažkávacie životné skúšky však jedincovi neraz rozkolíšu pevnú pôdu pod nohami, ohrozia jeho sebaistotu i sebaúctu; vtedy sa rozhodne neodporúča hľadať útočisko v laterálnej komparácii, tobôž ju pokladať za smerodajnú. Typickým príkladom sa stáva nezamestnanosť. Keď zamestnanec príde o prácu, nijakovsky mu nepomôže začať sa prirovnávať k ešte nešťastnejším a zraniteľným uchádzačom o prácu, na dôvažok bez vzdelania, nehovoriac o poľutovaniahodných deklasovaných živloch, čo prišli o strechu nad hlavou. Možno by sa vďaka nej dočasne zmieril s nežičlivým osudom, ale zúbožení zatratenci mu určite nedodajú chuť a odvahu zabojovať za zmenu situácie a o nový pracovný post.

V prípade ďalšieho typu komparácie, tzv. ascendentnej, sa človek porovnáva s osobnosťou na vyššom stupienku, ktorú si váži väčšmi než seba, čo býva hnacím motorom ambícií, chuti zdokonaliť sa a v profesionálnej oblasti neraz napomáha kariérny postup. V danom procese si upevňuje sebaúctu, lebo zhromažďuje nevyhnutný potenciál, aby sa mohol vyrovnať svojmu vzoru a prípadne sa s ním stotožniť, navyše ho sprevádza dojem, že vybočil zo zabehaných koľají, čo mu prináša hlboké zadosťučinenie. Nemusí s ním však nevyhnutne súperiť a snažiť sa ho pretromfnúť, čo dokazuje aj výskum každodennej ascendentnej komparácie medzi partnermi, uverejnený pod názvom *V dobrom i v zlom*, na ktorý sa podujala štvorica kanadských psychológov Rebecca T. Pinkus, Penelope Lockwood, Ulrich Schimmack a Marc A. Fournier. Zdalo by sa, že muž ťažko znáša, ak priamo netrpí, že jeho manželka zarába viac alebo sa teší väčšej sláve či úcte, výskumníci však dospeli k záveru, že v prípade silnej empatie ani nežiarli, ani jej nezávidí, naopak, *„úspech jedného prispieva k šťastiu druhého“*. Žena je hrdá na pekného partnera, muž je pyšný na bohatú manželku, lebo kráčajú spoločnou cestou životom a spájajú svoje osudy do jedného. To isté možno aplikovať na úprimné priateľstvo; človeku vzrastie sebavedomie, ak sa môže pochváliť kamarátovými zásluhami. Aj v televíznych programoch sa priatelia „hviezdy“ nadchýnajú jej úspechom väčšmi, než si na ňom zakladá sama. Priateľ však netrpí úspechom slávneho blízkeho len pod podmienkou, že v sebe neživí umelecké ambície v danej oblasti a nepodkopáva vlastnú sebaúctu. V opačnom prípade by neutajil zachmúrenosť, respektíve závisť.

Nápor na sebaúctu

Čo asi nastane, keď si jedinec nestihne zvoliť nijaký ideál a okolie mu vnúti terč komparácie, s ktorým sa musí konfrontovať? Danú skúsenosť približuje sociálna psychologička Nicole Dubois v scéne odohrávajúcej sa v malej miestnosti, kde študenti, ktorí hľadali sezónny džob a odpovedali na inzerát, vypĺňali dotazník o sebaúcte. V prvej etape experimentu sebavedome vstúpil na scénu jej ukážkovo upravený komplic v značkovom obleku, kým v druhej etape sa zjavil zarastený a rozgajdaný mladík, dávajúci na vedomie, že má všetkých „na háku“; úsudok, ktorý študenti o sebe vyslovili, priamo závisel od zrakového vnemu. V prítomnosti muža oblečeného tip-top ich sebaistota poklesla, kým pri pohľade na neupraveného mladíka stúpla v procese tzv. descendentnej komparácie. Experiment jasne poukázal na rozkolísanú úroveň sebaúcty indivíduí. Podajedni sa ustavične podceňujú a považujú za nemožných, iní sa hrdo vypínajú a prekypujú spokojnosťou. Niet pochybností, že názor študentov na sebaúctu výrazne ovplyvnila konfrontácia s okolím a v rámci ascendentnej komparácie pozvoľna strácali sebaistotu.

Podobné situácie sa vyskytujú celkom bežne; nečakané šťastie známeho dokáže poriadne podkopať sebaúctu povedzme vo chvíli, keď sa niekto zdôverí priateľovi, že práve kúpil úžasnú nehnuteľnosť, či kolegovi, že ho šéf náhle povýšil, alebo susedovi, že sa nedávno zoznámil s nádhernou „kosťou“, ktorá vtrhla do jeho života ako smršť a poprevracala ho naruby. Našťastie to nik nedáva okato najavo, podvedome sa uchyľuje k dômyselnej lesti, aby si nepoškvrnil imidž. Ak náhodou zlyhá v triviálnej situácii, nachádza dostatok ospravedlňujúcich výhovoriek, aby sa vymanil zo slepej uličky a nevyzeral ako hlupák; v nejednom prípade sa dokonca zníži k diskreditácii, úderu pod pás, prípadne k nehanebným klebetám, len aby sa neblamoval.

Ak kolektív nepotvrdí v súlade s laterálnou komparáciou mienku svojho člena, dostáva sa do popredia fenomén falošného konsenzu; nespokojný jedinec ho zámerne posunie do pozície, ktorá aspoň v náznakoch potvrdí jeho stanovisko. A v neposlednom rade prichádza na rad vyhýbavá stratégia; manažér si schválne vyberá spolupracovníkov, ktorí dopĺňajú jeho schopnosti, aby im *„nedal možnosť porovnávať a v nestráženom okamihu sa neocitol v nebezpečenstve“*, ako uvádzajú americkí psychológovia Stephen M. Garcia, Hyunjin Song a Abraham Tesser v štúdii *Úskoky sociálnej komparácie. Postoj v rozhodovacom procese*.

Správna konfrontácia umožňuje rozvážlivcom nadobudnúť pevnú pôdu pod nohami, získať dojem nadradenosti nad jednotlivcom v skupine. Obrátenou stranou mince však býva nesprávna komparácia, ktorá podrýva sebavedomie a vyúsťuje do sebapodceňovania a frustrácie. Každopádne však stojí za námahu, lebo patrí k ojedinelým prostriedkom spôsobilým odhadnúť vlastnú hodnotu a vychutnať radosť z víťazstva...

Vladimíra KOMOROVSKÁ
Ilustračné foto Lenka PAJTINKOVÁ

DIGIPEDIA

Didaktické dielne, semináre a školenia pre všetkých

Počet užívateľov na portáli Planéta vedomostí k 30. 9. 2013 dosiahol číslo 6 509. Registrovaní učitelia majú možnosť absolvovať odborné metodické školenie zamerané **na praktické využitie digitálnych vzdelávacích materiálov**. Školenie je bezplatné, registrácia prebieha priamo cez portál Planéta vedomostí prostredníctvom aplikácie *Školenia*. Stačí si vybrať jedno z 19 školiacich centier na Slovensku a prihlásiť sa na konkrétny termín. Výhodou je, že **prihlasovacie údaje na školenia sú tie isté ako prihlasovacie údaje na portál**.

Školiace centrum Edulab v Bratislave ponúka všetkým pedagógom didaktické dielne – semináre z biológie, fyziky a matematiky. Registrácia na dielne je možná priamo cez portál Planéta vedomostí, prihlasovacie údaje sú tie isté ako prihlasovacie údaje na portál.

Aktuality

- Prvé odborné metodické školenia sa už uskutočnili, v školiacich centrách v Poprade, Spišskej Novej Vsi, Nitre, Detve a Prievidzi.
- V školiacom centre Edulab v Bratislave sa konala prvá didaktická dielňa – Svetadiel Matematika, Mgr. Zuzana Berová bola opäť vynikajúca.
- V prípade otázok k portálu Planéta vedomostí je školám k dispozícii Centrum podpory používateľov Dátového centra rezortu školstva. Kontakty: **0800 138 033**, digipedia@iedu.sk.

Téma

Odborné metodické školenie Planéta vedomostí

Napriek veľkej vyťaženosti pedagógov počas prvého školského mesiaca sa mnohí zúčastnili prvých odborných metodických školení.

Všetkým ostatným registrovaným pedagógom odporúčame zúčastniť sa školení, pretože sa na nich dozvedia:

- aké digitálne vzdelávacie materiály Planéta vedomostí ponúka,
- ako si vytvoriť vlastnú prezentáciu,
- ako vytvoriť úlohu pre žiakov,
- ako využiť portál Planéta vedomostí pri výučbe.

Školiteľmi sú pedagógovia škôl-odborníci na digitálny obsah Planéta vedomostí v praxi. Každý účastník školenia sa naučí pracovať s portálom Planéta vedomostí priamo na školení. Termíny školení sú zverejnené na portáli Planéta vedomostí na podstránke *Školenia* v časti *Registrácia a termíny*.

Didaktické dielne

Pedagógov pozývame na didaktické dielne do školiaceho centra Edulab v Bratislave slovami autorov didaktických dielní:

„Na didaktickej dielni Svetadiel Matematika poukážeme na možnosti, ako preskúmať nekonečný a tajomný svet čísiel tak, aby to bola dobrodružná cesta plná zážitkov. Predstavíme digitálny obsah Planéta vedomostí – obrovskú zásobáreň úloh, zaujímavých videí, námetov na prácu a jej prepojenie s učebnicami a *Pomocníkmi z matematiky*, ktorých sme zostavili.“

doc. RNDr. Peter Bero, PhD.
Mgr. Zuzana Berová

„Cieľom didaktickej dielne Svetadiel Biológia je na konkrétnych príkladoch a vybraných ukážkach z učiva biológie Štátneho vzdelávacieho programu ISCED 3A demonštrovať súčasným a budúcim učiteľom používanie digitálneho vzdelávacieho obsahu s podporou digitálnych technológií a vybraných inovatívnych vyučovacích metód. Autori sa na základe vlastných pedagogických skúseností zamerajú najmä na techniky rozvíjania kritického myslenia žiakov (technika EUR) metódami aktívnej práce (počúvanie, čítanie) s odborným textom.“

doc. RNDr. Katarína Ušáková, PhD.

„Počas didaktickej dielne Svetadiel Fyzika sa učitelia naučia používať digitálne objekty Planéta vedomostí v súlade so štátnym vzdelávacím programom a s platnými učebnicami fyziky. Venovať sa budeme spôsobom, ako deti získavajú skúsenosti s reálnymi objektmi, ako merajú vlastnosti týchto objektov, ako realizujú i plánujú experimenty a ako abstraktné pojmy a interaktívne animácie pomáhajú žiakom vytvárať si príčinné súvislosti medzi jednotlivými javmi.“

doc. RNDr. Peter Demkanin, PhD.

Príďte a presvedčte sa sami!

Sekcia informatiky MŠVVaŠ SR

Dôležité termíny – rozvrh didaktických dielní

Matematika	**Planéta vedomostí – Svetadiel Matematika**	5. 11. 2013
	Moderné vyučovanie matematiky – print a digitál	3. 12. 2013
Fyzika	**Planéta vedomostí – Svetadiel Fyzika**	22. 10. 2013
	Fyzika – cesta od reálnej skúsenosti k abstraktnému mysleniu	26. 11. 2013 17. 12. 2013
Biológia	**Planéta vedomostí – Svetadiel Biológia**	21. 11. 2013
	Rozvoj kritického myslenia u žiakov s podporou technológií	5. 12. 2013

Význam vzdelania je stále väčší, trest za lenivosť bolestivejší

TRVANLIVOSŤ KVALIFIKÁCIE

Skupina nadšencov v Českej republike pripravila v nedávnych dňoch konferenciu a súbor aktivít v rámci projektu *Elixír do škôl*. Zamerať sa chcú na skvalitnenie výučby fyziky v základných a stredných školách. Jedným z krokov bolo aj usporiadanie konferencie *Česká škola 21. storočia*. Hlavným rečníkom na nej bol Andreas Schleicher, zástupca riaditeľa Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) pre vzdelávanie a špeciálny poradca generálneho sekretára OECD pre vzdelávaciu politiku. Vzhľadom na to, že jeho vystúpenie obsahovalo mnoho zaujímavých názorov, poučných aj pre našich čitateľov, prinášame prepis jeho kľúčových myšlienok.

Chválim organizátorov, že do centra pozornosti postavili vzdelanie. Nie kvôli peniazom, ale kvôli tomu, že je to sociálny, spoločenský projekt. Vzdelanie sa týka všetkých, a nikdy nebolo také dôležité ako dnes. Menou 21. storočia sú zručnosti, nie peniaze. Kvalifikácia je niečo iné. Otázkou je, aké sú dopady zručností, ktoré človek ovláda, na kvalitu jeho života.

Aký je vzťah medzi zručnosťami a peniazmi?

Zručnosti a peniaze sú čím ďalej, tým prepojenejšie v každej krajine dnešného sveta. Nerovnosť príjmov vzniká vďaka nerovnosti zručností. Ale tam sa to nekončí. Zručnosti nemajú dopad iba na zamestnanosť a peniaze, ale aj na dôveru v každej spoločnosti. Pýtate sa, prečo OECD meria čosi také, ako je dôvera? Je síce hospodárskou organizáciou, ale dôvera tvorí tmel našej spoločnosti. Pokiaľ neveríte svojmu susedovi, neveríte inštitúciám, neveríte polícii, obchodným partnerom, potom demokracia nefunguje a nefungujú ani obchodné vzťahy. Vidíme, že dôvera nesúvisí iba s výchovou, rodinou, ale môžeme ju spájať aj so zručnosťami, ktoré nadobúdame. Ochota pracovať na niečom v spoločnosti, robiť dobrovoľnícku prácu, to všetko súvisí aj so zručnosťami.

Prítomný je tu celý rad dimenzií a vzťah zručností a peňazí sa stáva čím ďalej dôležitejší. Ľudia sa prezentujú v spoločnosti tak trochu ako herci, aktéri, ktorí sa môžu pričiniť o zmenu. Avšak ľudia, ktorí nemajú potrebné zručnosti, sa môžu cítiť ako obete spoločnosti, odmietnutí, ako ľudia, s ktorými si spoločnosť môže robiť, čo chce, pretože nemajú žiaden vplyv. Možno teda povedať, že zručnosti poháňajú vývoj našej spoločnosti. Ale viac vzdelania, to nie je zákon. Neplatí, že ten, kto má viac vzdelania, má dostať lepšiu prácu a povedie lepší život. To je tvrdá lekcia, ktorú na začiatku finančnej krízy dostalo veľa mladých ľudí. Musíme povedať, že otázkou je, či spoločnosti nachádzajú ľudí so zručnosťami. To je rozhodujúce.

Čo je dôležité

Česká republika je na tom dobre. V mnohých krajinách sú nezamestnaní vysokoškoláci, hľadajú prácu, a zamestnávatelia súčasne hovoria, že nemôžu nájsť ľudí so zručnosťami, ktoré potrebujú. Zapnite televízor a pozrite si napríklad reportáže z Egypta – v uliciach demonštrujú aj vysokoškoláci, ktorí sú nezamestnaní. V minulom roku bolo v Egypte voľných 600-tisíc pracovných miest, ale neboli ľudia, ktorí by mali príslušné vzdelanie a zručnosti, aby ich obsadili. To je dôkaz, že vzdelanie ešte neznamená mať aj správne zručnosti, ktoré niekto potrebuje. Čo s tým teda budeme robiť?

Poďme sa pozrieť, aké zručnosti sú potrebné na rozvoj ekonomiky a ako ich budeme podporovať a využívať? Musíme hovoriť o efektivite a nestrannosti, pretože produktivita je vždy výsledkom dvoch vecí:

1. rozvoja zručností, ktoré máte,
2. a toho, kto za ne zaplatí.

Niektorí ľudia hovoria, že platiť za ne by mala vždy vláda. Ale pozrime sa na krajiny, kde to tak robia – nedarí sa im vždy najlepšie. Niektorí ľudia hovoria, že je to len otázka trhu, ale keď sa pozrieme naň, niekedy je aj kvalita na trhu vystavená rizikám a ohrozeniam. Nie je tomu teda vždy tak.

Spoločnosť by mala pomôcť, a treba povedať, že dnes aj v OECD riešime celý rad zložitých otázok, a chcel by som ozrejmiť niekoľko vecí, ktoré sú o budúcnosti známe.

Sociálno-ekonomické rozdiely

Dvadsiate prvé storočie je storočím globalizácie. Rastie Čína, India, ktoré majú čím ďalej, tým lepšie ekonomické výsledky. Globalizácia bola pre Českú republiku jednoduchšia, lebo mala vzdelanú pracovnú silu, bola rozvinutou krajinou. Čína nemusela súťažiť, náklady na pracovnú silu v nej boli nízke, ľudia nevzdelaní. Ale dnes sa zmenila aj situácia v Číne. Je čím ďalej, tým zložitejšia a zložitá bude aj v budúcnosti. Sociálno-ekonomickú nerovnosť vidieť vo všetkých krajinách. V Českej republike je to stále relatívne dobré, ale aká bude budúcnosť? To nás vedie k mnohým otázkam v oblasti vzdelávania k 21. storočiu. Vo svete vznikajú veľké sociálno-ekonomické rozdiely, migrácia. Všetci chcú žiť v industriálnych, rozvinutých krajinách. Je to špička ľadovca, ale súčasne aj realita.

Vzdelávacie systémy dnes bojujú s tým, aby poskytovali diverzifikované vzdelanie. Naša budúcnosť nebude ľahká. Intenzita vedomostí sa bude vyvíjať. Podiel ľudí vo vedeckom výskume sa za posledné roky vo vyspelých krajinách zdvojnásobil. Prvý raz v histórii intenzita výskumu a znalostí je na vzostupe, a má to veľké dopady na všetky dôležité systémy. Ale najdôležitejšie sú zručnosti, ktoré nás vedú k úspechu a ktoré vedú k úspechu aj naše deti.

Mám údaje za Spojené štáty americké – vidíme veľký posun v automatizácii práce. Najprudší pokles požiadaviek v oblasti zručností nie je o manuálne zručnosti, ale o rutinné kognitívne zručnosti.

Schopnosť učiť sa a reprodukovať poznatky – tieto veci sa ľahko učia a testujú. Význam týchto zručností klesá a strácajú sa najrýchlejšie. Všetko sa digitalizuje a automatizuje. Pokiaľ máte prácu, môžete približne určiť svoje znalosti, ktoré potrebujete ovládať. Požiadavky už nesmerujú k reprodukčným činnostiam. Je tu teda zásadná požiadavka na nerutinné zručnosti.

Aj na tieto otázky testujeme študentov v rámci testov PISA a ďalších testov. Netestujeme, čo sa naučili v škole, ale či to dokážu ďalej využiť. Za to sme často kritizovaní. Ľudia hovoria – je to nefér hodnotenie, pretože v škole sme ich to neučili. Je to však nefér voči týmto ľuďom v živote, pretože dnes už nebudú v živote mechanicky používať vedomosti zo školy, ale transformované informácie a poznatky. Keď sa na to pozrieme z praktickej stránky – dnes je dôležitá schopnosť kreativity, kritického myslenia, vlastného úsudku, a to súvisí s komunikáciou, so spoluprácou, ktorá nadobúda na význame a dôležitosti. To sú nástroje, na ktorých musíme ďalej pracovať. Napríklad informačná gramotnosť. Keď sme roku 2005 začali túto gramotnosť skúmať, bola to gramotnosť v pravom zmysle slova. Ale dnes táto gramotnosť znamená zvládať hypertexty, hypertextové odkazy na internete a skladať dokopy často nesúvisiace informácie. Informácie mladým ľuďom pomáhajú v neistom svete súčasnosti viesť úspešný život.

Podstatný je výsledok

Dnes, v 21. storočí, teda potrebujú úplne iné zručnosti ako predtým. Keď sa nad tým zamyslíme a porovnáme minulé a súčasné, prídeme na to, že kedysi sme dali deti do škôl, tam sa niečo naučili a to stačilo. Škola mala navonok jasné úlohy a povinnosti v oblasti svojich vzdelávacích tém. Bolo to jediné miesto, kde boli učebnice, materiály, kde sa učilo. Dnes je škola iba jedným z miest, kde sa ľudia učia. Učíme sa celý život. Vzdelanie však na nejednom mieste neraz stále definujeme podľa veľkosti tried, platov učiteľov, pracovného času. Nie je to celkom presné, lebo dnes musíme viac premýšľať o výsledkoch, ktoré chceme dosiahnuť a ktoré dosahujeme. Voľakedy sa predpisovalo, čo sa má učiť, aké sú osnovy, všetko bolo zorganizované. Vláda prišla s tým, čo by sa malo naučiť, a potom sa vydali učebnice a deti sa z nich učili. Dnes v modernom školstve to už takto vôbec nefunguje. Najlepšie vzdelávacie systémy vytvárajú určitú „sumu múdrosti“. Dnes je dôležité pozerať sa do budúcnosti, čo robí moja škola, čo robí susedná škola, a viem, ako uplatním svoje vedomosti v znalostnom systéme. Dnes už to nie je manažment, ale vodcovstvo, určité vedenie, práca s talentami.

Kedysi sme oddeľovali školy súkromné a školy verejné. Dnes sa snažíme spojiť dobré stránky škôl zo všetkých zdrojov a využiť ich. Voľakedy sa všetci študenti učili všetko jednotne, podľa jednotných osnov. Dnes nám ide o špecializáciu a individualizáciu výučby. Výsledky môžeme zmerať v rámci testov PISA. Tam sa ukáže úspešnosť vzdelávania populácie. Hodnotíme, aké úspešné sú jednotlivé vzdelávacie systémy pre žiakov zo všetkých sociálnych skupín. Sú tu však aj ďalšie dôležité pohľady.

Viem, že v Českej republike sa po roku 1999 veľmi veľa vecí zmenilo, reformy vždy prinášajú výsledky. Česká republika musí pomôcť znevýhodneným študentom a dávať im väčšiu príležitosť na rozvoj ich talentu. Vždy je možné zlepšiť všetky vzdelávacie systémy. Povzbudzujúce je, že môžeme vzdelávať deti zo všetkých sociálno-ekonomických skupín. Vysokokvalitné vzdelanie môže byť poskytnuté v súčasnom svete všetkým deťom.

Pozrime sa napríklad na Šanghaj, resp. Čínu – tu žije veľmi rôznorodá populácia. Mnoho žiakov je znevýhodnených, žijú vo veľkej chudobe, ale vo vzdelávaní dosahujú tie isté štandardy, tie isté výsledky ako ktokoľvek iný. To platí aj v európskych krajinách. Dosiahnuť teda možno veľa. Dôležité je vedieť, že máme priestor na zlepšenie. A ako to zlepšenie vyzerá v 21. storočí?

Učiť sa treba aj po tridsiatke

Prejdime od toho, čo očakávame, k tomu, ako to bude v budúcnosti vyzerať. Celoživotné vzdelávanie sa bude celoživotnou realitou pre všetkých dnešných študentov. V škole máme, samozrejme, proces výučby pod kontrolou, ale v momente, keď študenti školu opustia, musia sa spoliehať sami na seba a na svoje schopnosti. A tu bude kľúč k ich úspechu v 21. storočí.

Dnes vidíme najmä obrovské rozdiely medzi jednotlivými krajinami. V niektorých je vzdelanie celoživotnou otázkou. Ľudia sa vzdelávajú, rastú. Vo väčšine krajín to, žiaľ, tak nevyzerá. Platí, že v značnej časti sveta schopnosti a zručnosti človeka po tridsiatke nie sú ďalej rozvíjané. Našou úlohou je nájsť hybnú silu, ktorá by primala ľudí vzdelávať sa po celý život. A podstata tohto vzdelávania by mala byť zameraná na skutočné zručnosti, nemalo by ísť len o zbieranie akademických titulov.

Pozrite sa na môj životopis. Ja som fyzik, a myslím, že som bol dobrý fyzik. Prvú časť svojej kariéry som strávil v priemyselnom podniku, ale dnes by som si v laboratóriu už neporadil, lebo svet fyziky je úplne iný. Niektoré zručnosti som stratil a tie nové, ktoré by som potreboval, som nenadobudol. Moderný svet už nebude uznávať naše zastarané vzdelanie. Diverzita a rôznorodosť vzdelávania je na vzostupe. Musíme vzdelávanie personalizovať, chápať rozdiely medzi žiakmi a na základe toho s nimi pracovať. Je to kultúra trvalého hodnotenia a trvalej spätnej väzby. Musíme chápať a vedieť, ako som na tom a ako sa môžem zlepšiť.

Na porovnanie sa pozrime na dve školské kultúry. Jedna sa zameriava na výsledky a druhá na procesy, na postupy. Ak nebudeme obe spájať, žiaci nebudú vedieť, ako na tom sú a ako sa majú ďalej zlepšovať. Nemôžeme sa zameriavať iba na výsledky, na testy a hodnotenie bez toho, aby sme nezobrali do úvahy procesy, postupy. Ak by sme to urobili, v našej profesii by sme sa stratili. Druhým extrémom je externá kontrola – to sú iba postupy, hodnotenie ľudí, kontrola bez toho, aby sme pozerali na výsledky. Tu zas uvidíme, že závisíme len od dobrej vôle ľudí. V niektorých krajinách to funguje, ale to sa ťažko opakuje. Kultúra hodnotenia spočíva v spojení oboch týchto kultúr – kultúry výsledkov i kultúry procesov. Musíme teda mať kvalitný manažment, ktorý vzbudzuje dôveru, a musíme dohliadať na to, ako je to realizované.

Zodpovednosť

Pokiaľ ide o autonómiu a zodpovednosť škôl, Česká republika urobila od roku 2000 veľký pokrok. Dnes je to celkom iný školský svet. Vidíme tu však aj va-

rovný signál, na ktorý upozorňujú testy PISA. Pri pohľade na úroveň autonómie škôl vidíme, že by v nich mal byť silnejší mechanizmus prijímania nových poznatkov. Ja tomu hovorím zodpovednosť. Mechanizmus, ktorý má vzdelávací systém na prijímanie a šírenie vedomostí. Môžeme vidieť, že najlepšie školy skutočne majú veľkú autonómiu a zároveň fungujú v silnom systéme. Aj horšie fungujúce školy majú autonómiu, ale pôsobia izolovane. Autonómia v danom systéme teda môže hrať aj pre vás, aj proti vám. Nie je otázkou, či je dobrá, alebo zlá, otázkou je, v akom rámci sú školy autonómne. To je dôležitý bod. Musíme byť nároční na každého jedného študenta. Každý jeden študent je pre nás dôležitý. Každý študent, každý rodič, každý učiteľ musí vedieť, čo je to dobrý výkon. Inak sa študent nedostane na dobrú univerzitu a nedostane dobrú prácu.

V Ázii rastie dôležitosť a význam vzdelania. V Českej republike a v iných krajinách sa deti zo znevýhodneného prostredia strácajú. Tebe nejdú jazyky, tebe nejde matematika, tak to vzdáme, dostaneš menej náročné vzdelanie. To však nie je dobré.

V školstve sa tiež musíme riadiť dopytom a zapojiť do vzdelávania zamestnávateľov. Pokiaľ ste v škole, stále sa niečo učíte. Keď kombinujete prácu a štúdium, štúdiu nevenujete všetok čas, ale odbornou praxou získavate nové kompetencie a v konečnom dôsledku ste pre trh práce rovnako dôležití ako tí, ktorí navštevujú iba štúdium.

Skúsenosti z reálneho života musíme zapracovávať do vzdelávania a, samozrejme, aj do profesijného vzdelávania. Aj tí, ktorí pracujú, sa v práci niečo učia. Neskončia celkom bez poznatkov, bez zručností. Postavenie ľudí, ktorí sa nevzdelávajú, nepracujú, je horšie. To znamená, že ľudia, ktorí nepoužívajú zručnosti, ich strácajú. Mladí nezamestnaní sú v skutočne ťažkej situácii, v horšej, než keď opúšťali školu. A ich počet, bohužiaľ, rastie, pretože je tu hospodárska kríza.

Treba sa vzdelávať aj mimo školy. Všetci hovoria, že musíme mať na mysli vzdelávanie, po ktorom je na trhu dopyt. Proti tomu nikto nič nenamieta. Trh práce si veľmi váži takéto vzdelanie a dôležité sú tu inovácie. Musíme mobilizovať vedomosti mnohých ľudí, ktorí spolu vytvárajú tieto inovácie. Musíme uľahčovať prepájania jednotlivých odborov a ich spoluprácu. Rôzne disciplíny používajú rôzne konštrukty a musíme ich prepojiť. To sú veľmi dôležité atribúty, lebo dnešné prostredie práce je tvrdé.

Nepôjde to bez kvalitných učiteľov

S istotou vieme, že naše ciele nedosiahneme bez kvalitných učiteľov. Investovať musíme do nich. K učiteľskému povolaniu musíme prilákať talentovaných mladých ľudí. Vo Fínsku sa učiteľstvu venujú tí najtalentovanejší. Nie sú tak slabo platení ako v Českej republike, na druhej strane nemajú ani najvyššie platy, ale spoločnosť si ich nesmierne cení.

Krajiny investujú do školstva a študentov i učiteľov rôznym spôsobom. Napríklad v ázijských krajinách platia učiteľov relatívne dobre, aby pritiahli k učiteľskej profesii tých najlepších.

Prečo je český školský systém relatívne chudobný? Sú tu podpriemerné platy učiteľov a celkom jasné pokyny – neučiť veľa hodín. V iných krajinách je tomu tak pre prebytok učiteľov. Ale najvýkonnejšie vzdelávacie systémy v rámci OECD postupujú úplne opačne – dávajú veľký dôraz na kvalitu učiteľov, nie na veľkosť tried. Veľkosť investícií do vzdelávania sa v jednotlivých krajinách odlišuje rádovo až o 20 %. Dôležité je, do čoho a ako krajiny v školstve investujú.

Pozrime sa na Fínsko. Fínsko urobilo z profesie učiteľa druhú najdôležitejšiu a spoločensky najcenenejšiu profesiu. Na jedno voľné pracovné miesto je 10 uchádzačov. Existuje tam skutočná možnosť kariérového rastu. Spolupráca učiteľov s ďalšími učiteľmi sa uskutočňuje aj mimo kariérového rastu. Prečo je učiteľstvo vo Fínsku také atraktívne? Fíni hovoria, že bolo vždy populárne. Myslia si, že školy uchovali učiteľstvo ako intelektuálne atraktívnu prácu. Učitelia dokážu a môžu vo svojej práci v plnej miere využívať svoje vedomosti. Môžu sa rozhodovať, kam pôjdu ďalej, a vedia, že sú pre študentov nesmierne dôležití.

To je kľúčové pre atraktivitu učiteľskej profesie. Každý fínsky učiteľ si akoby riadi svoju kariérovú cestu. Spomínam si, že v Singapure som raz hovoril s jedným profesorom a pýtal sa ho, ako definuje dobrého učiteľa. A on mi svoju filozofiu vysvetlil tak, že učiteľ je predovšetkým učiteľom toho, kto sa učí. Potom musí vedieť dobre odovzdávať vyučovanú látku a musí byť nesmierne trpezlivý a venovať tiež pozornosť tomu, ako sa môžu ľudia čo najlepšie učiť.

Tieto myšlienky a koncepty sú veľmi podobné fínskemu modelu. My sa usilujeme o to, aby boli učitelia skvelými odborníkmi na predmety, ktoré vyučujú. Nejde však iba o to. Dôležité je aj to, akú výučbovú a vzdelávaciu stratégiu budete využívať a ako ju budete aplikovať na rôznych študentov. Keď sa spýtam učiteľov, čo je to dobré učenie, väčšinou vám všade na svete vysvetlia a povedia podobné veci.

Prístup k školstvu je často veľmi tradičný. Zameriavame sa na odovzdávanie vedomostí, ale už nás tak nezaujíma, ako ich prijímajú študenti. Niekedy existuje niečo, čo bráni učiteľom zmeniť systém svojej práce.

Napríklad vo Švédsku sa v poslednom čase veľmi zlepšili, lebo sa zlepšila kultúra individuálneho prístupu k študentom. Ale zďaleka najlepšie je v tomto smere opäť Fínsko. Učitelia sú tu napríklad podnecovaní, aby si urobili ďalšie magisterské štúdium v oblasti pedagogiky alebo v jej špecializáciách. V príprave učiteľa hrajú veľkú úlohu predovšetkým univerzity, ale jeho hlavným edukátorom je samotná škola.

Samotní Fíni hovoria, že je dôležité, aby sa učiteľ čo najviac naučil na univerzite. Študenti na nej absolvujú 4 roky teoretickej výučby, potom prichádzajú na prax do škôl, kde získavajú určitú orientáciu. V každej triede je im k dispozícii „mentor“, skúsenejší učiteľ, ktorý im pomáha. Potom sa znovu vrátia na univerzitu a znova získavajú teoretické vedomosti na základe už získaných praktických skúseností. Dokážu lepšie klásť otázky, vedia, ako vyzerá praktická výučba. Snahou je neustále kombinovať praktickú stránku vyučovania a získavanie teoretických vedomostí.

Zaostávame v tvorivosti

Českí študenti boli v testoch PISA vysoko hodnotení, ak mali reprodukovať naučené vedomosti. Ale ak ich mali aplikovať tvorivým spôsobom, bolo to horšie. V priemyselne vyspelom svete sa uberáme správnym smerom k vedomostiam a zručnostiam potrebným v 21. storočí, ideme však dosť pomaly. Ale veci nemožno preberať zhora dole. Príkladom je Japonsko, kde sa uskutočnilo mnoho kontroverzných reforiem. Napríklad v jednej reforme bolo odobraných 30 % povinného obsahu s tým, že učitelia si budú môcť slobodne vybrať, čo budú učiť. Učiteľom sa to však vôbec nepáčilo.

Myslím si, že to, čo sa deje v Japonsku, je relevantné aj pre Českú republiku. Učitelia sa musia zaujímať o svoju prax. Veľmi dobre to robia vo Švédsku. Riaditelia i učitelia sa neustále zaoberajú spätnou väzbou. Snažia sa analyzovať svoj postup. Snažia sa zistiť, do akej miery sú na úrovni požiadaviek doby. Pokiaľ ste riaditeľom školy vo Fínsku, je to podobné. Tu ste nielen riaditeľom školy, ale zhruba štvrtinu svojho času trávite aj ako človek pôsobiaci v mestskej rade. Je to dôležitý moment, lebo sú vytvorené obrovské možnosti na rozvíjanie poznania potrieb žiakov, čo možno využiť v prospech rozvoja školy. Dôležitá je spolupráca medzi učiteľmi, mobilizácia dobrých myšlienok. Ani najlepší minister nemôže poznať tisícky problémov učiteľov a žiakov, ale pokiaľ dokáže mobilizovať správnych ľudí, ktorí to dokážu monitorovať, je to v poriadku.

Napríklad v Singapure sú učitelia veľmi systematickí – spolupracujú navzájom a každý učiteľ navyše permanentne pracuje na zlepšovaní kvality svojej práce. Riaditeľ jednej tamojšej školy mi raz povedal, že sa snažia, aby učitelia spolupracovali, aby sa na seba dívali, aby od seba „odpisovali“. Myslím si, že to je dôležité. Dobré učebné postupy by nemali byť vlastníctvom jedného učiteľa v jednej školskej inštitúcii. Toto bohatstvo si treba odovzdávať, deliť sa oň. Profesijná komunita v singapurských školách si vytvorila platformu, kde môžu učitelia ďalej rozvíjať svoje vedomosti a rozmýšľať spolu nad tým, aby mali študenti naozaj prístup k tomu najlepšiemu. Preto spolupracujú, vymieňajú si názory, skúsenosti, robia testy a, samozrejme, výsledky kontrolujú. Zmyslom je podeliť sa o nápady.

Tieto veci považujeme pri iných profesiách za úplne normálne. Napríklad vedecký výskum v medicíne v konečnom dôsledku vychádza z praxe a potrieb obvodných lekárov. Pokiaľ sa pozriete na niektoré kvalitnejšie školské systémy, tam sa ku kvalite dopracovali najmä vďaka takémuto postupu.

Nové technológie

Ľudia sa dosť spoliehajú na technológie. My zatiaľ nemáme žiadne dôkazy, že technológie sú samostatné. Vieme, že dobrá technológia môže pomôcť dobrému učiteľovi k efektom, ale rozhodne nemôžeme predpokladať, že ho nahradí.

Veľmi inšpirujúce snahy boli zaznamenané v Austrálii a na Novom Zélande, kde chcú vytvoriť nový typ výučbových nástrojov. V Singapure napríklad na jednej strane zvyšujú využívanie technológií v prospech vyššej kvality a na strane druhej tu vôbec nie je problém, že majú veľké triedy s veľkým počtom žiakov. Ich náklady na výučbu sú zhruba o polovicu nižšie, ako je priemer OECD. Vďaka technológiám môžu učitelia pracovať efektívne aj v nadmerných triedach.

Vidíme, že technológie sú v školách veľmi dôležité, a snažíme sa ich využiť pri výučbe. Myslíme si, že sa to dá. Niekedy v triede máme aj 40 žiakov, a je vylúčené, že udržíme ich pozornosť, pokiaľ nemáme nejaký nástroj. Máme programy, ktoré štyridsiatim deťom kladú štyridsať rozdielnych otázok, a každý študent je plne zaujatý a pracuje s nástrojmi, s ktorými vie pracovať. Veľa našich mladých učiteľov je veľmi zručných pri využívaní nových technológií, ale musia sa naučiť, ako ich využívať efektívne aj pri výučbe.

Do tejto oblasti sa vkladajú skutočne veľké nádeje. Dnešné deti sa dokážu hrať s mobilmi a súčasne si robia domáce úlohy. Deti dokážu agregovať vedomosti a vlastne využívajú to, čo sa naučili v škole. Samozrejme, sú oblasti, ktoré sú náročnejšie, iné jednoduchšie, ale je treba sa na to zamerať.

Variabilita

V tých najhorších podmienkach, najhorších školách treba mobilizovať tých najlepších učiteľov a najlepšie nástroje. Tam treba dostať najtalentovanejších učiteľov, aby odviedli svoj diel práce. Mali by tu pôsobiť najlepší riaditelia. Je to obrovská výzva, relevantná aj pre Európu. Lebo aj tu jestvuje medzi jednotlivými školami veľká variabilita.

Niekde sa používajú na motivovanie učiteľov, aby šli pracovať do problémových škôl, vyššie platy. Dajú sa použiť rôzne nástroje. Pokiaľ budete vytvárať štruktúru kariéry učiteľa tak, aby sa ujímal rôznych úloh, ktoré predstavujú výzvu, je to ďalšia možnosť.

Spomínam si, že na jednej elitnej škole v Šanghaji som hovoril s riaditeľom a dozvedel sa od neho príbeh, ako prišiel za ním jeden mladý učiteľ a povedal mu, že by sa chcel stať riaditeľom. Cesta k zrýchleniu jeho kariéry spočívala v tom, že spolu s ďalšími kolegami vybudoval nové výučbové prostredie v problémovej časti mesta. Ak sa teda človek dokáže popasovať s takýmito problémami, môže veľmi rýchlo napredovať aj kariérovo.

Keď sa na to pozriete zblízka, Šanghaj, resp. Čína je v školstve v mnohom podobná českému systému. Viac, ako by ste si mysleli. Majú tiež ministerstvo školstva, ich školy sú tiež silne autonómne, ministerstvo má na ne malý dosah, čiže je to veľmi dynamický a na trh zameraný systém. Im sa podarilo nastaviť ľudí na to, aby sa ujímali riešenia veľmi ťažkých úloh. Roku 2003 dosahoval Šanghaj skôr priemerné výsledky. Odvtedy tam došlo za veľmi krátky čas k obrovskému zlepšeniu. Susedné Poľsko bolo pred časom tiež veľmi pasívne, jeho výkony nedostatočné, ale tiež sa to zlepšilo. Spôsobov, ako stimulovať školské systémy na lepší rozvoj školstva, je mnoho.

Inovácie

Inovácie budú ústrednou záležitosťou, lebo sú inšpirované výskumom a vývojom. V Českej republike sa na lekársky výskum vynaložilo asi 15-krát viac prostriedkov ako na výskum školstva. To tiež niečo hovorí o hodnote, aká sa pripisuje učiteľskej profesii a významu vedomostí vôbec. V triede získate vedomosti veľmi ľahko, lebo tam je to povinnosťou učiteľa, ale ako získate vedomosti a zručnosti mimo nej? Akým spôsobom sa dokáže informácií zmocniť celé spoločenstvo? Spoločenstvo, ktoré informácie potrebuje. Je celý rad vecí, o ktorých možno v tomto smere premýšľať. V minulosti bola otázka vzdelania veľmi jednoduchá. Stačilo pár vzdelaných jedincov, ktorí učili ostatných, ktorí o to mali záujem. To je vlastne začiatok všetkých našich vzdelávacích systémov. Dnes však prospech zo vzdelania je dramaticky vyšší a stále rastie. A naopak, trest za nevzdelanosť jednotlivcov je oveľa horší. V tomto zmysle treba akceptovať realitu školstva 21. storočia.

Môžu všetci uspieť v matematike?

Všetci študenti môžu uspieť dokonca aj v predmetoch, ako je matematika, aj keď si mnohí myslia, že v nich to závisí od nadania. Čo si myslíte, že môže podmieniť úspech v disciplíne, ako je matematika? Mnohí ľudia iste hovoria – ja na to nie som, nemám na to hlavu...

Ak položíte rovnakú otázku Japoncom alebo Číňanom, deväť z desiatich vám povie: „No, záleží to na mne. Ak sa budem naozaj snažiť a budem mať dobrého učiteľa, ktorý mi pomôže, dosiahnem určite úspech.“ Kde je teda problém? Dnes je tu vzdelávací systém, ktorý vychádza z nadania, ktoré je určené iba pre niekoho, a na druhej strane je tu systém, ktorý nedostatok talentu ako ospravedlnenie neprijíma. A šancu uspieť majú všetci.

Dvadsiate prvé storočie nám hodilo rukavicu – aby boli učitelia pripravení celkom inak. V mnohých profesiách sa ľudia zaoberajú vecami, ktoré ich škola nikdy nenaučila, aj preto prestíž učiteľov upadla. Napriek tomu je stále treba veľa odborných vedomostí. Vlády dnes vytvárajú vzdelávacie prostredie a stále určujú, čo spoločnosť potrebuje alebo nepotrebuje. Dôležité je, aby svoje požiadavky dokázali aplikovať na to, čo bude učiteľ so svojimi žiakmi rozvíjať v škole.

Výzvy

Veľa ľudí nerado pracuje tam, kde sa presne určuje, čo budú robiť dnes, zajtra, pozajtra. Luxembursko vypláca učiteľom dvojnásobný plat, ako je európsky priemer. Napriek tomu sa tam záujemcovia do tejto profesie nehrnú. Je totiž dôležité, aby mal učiteľ pred sebou perspektívu zaujímavej, najmä však variabilnej kariéry. Budúcnosť spočíva práve v diverzite pracovnej dráhy. Dôležité je, aby ľudia taktiež pociťovali zodpovednosť. Aby mali zodpovednosť voči svojim vrstovníkom, svojim kolegom. Dôležité je navodiť kultúru spolupráce. To sú obrovské výzvy 21. storočia. Zaznamenali sme už nemalý pokrok. Svedčia o tom aj výsledky v meraní PISA. V priebehu posledných rokov došlo v niektorých krajinách k skutočnému nárastu kvality. Iné krajiny zase dokázali veľmi dobre vyrovnať nerovnosti v kvalite vzdelávania. Niektoré krajiny si vedú lepšie ako iné. Napriek tomu, že nedávajú do školstva príliš veľké peniaze.

(prepis a preklad vystúpenia z podkladov organizátorov konferencie lupa)

Ilustračné foto Lenka PAJTINKOVÁ a wiki.org

Poznávanie slávnych ľudí z oblasti matematiky

HISTÓRIA

Cieľom vyučovania matematiky v školách je podľa štátneho vzdelávacieho programu získať schopnosť používať matematiku vo svojom budúcom živote. Matematika má rozvíjať u žiakov logické a kritické myslenie, schopnosť argumentovať, komunikovať a spolupracovať v skupinách pri riešení rôznych problémov. Výchovno-vzdelávací proces v matematike má smerovať k tomu, aby si žiaci osvojili základné matematické úkony a vedeli nadobudnuté vedomosti a zručnosti uplatniť aj v bežnom živote. Okrem matematických kompetencií je na hodinách matematiky potrebné rozvíjať aj ďalšie kompetencie a prostredníctvom prierezových tém a medzipredmetových vzťahov ukázať žiakom potrebnosť matematických kompetencií, lebo sú dôležité vo všetkých oblastiach života.

Som učiteľkou matematiky, učím deviaty rok. Pozbierala som staré učebnice matematiky pre základné školy, s ktorými sme ešte pred pár rokmi pracovali. V učebniciach som hľadala osobnosti, ktoré sa zaslúžili o rozvoj vedných disciplín, najmä matematiky a fyziky. Cieľom bolo ukázať žiakom prelínanie jednotlivých odvetví, aby si uvedomili, že v učení sa všetko prelína, všetko navzájom súvisí. Uvažovala som nad tým, kto by bol vhodný na to, aby som ho predstavila mojim žiakom. Chcela som nájsť vedcov, ktorých diela sa prelínajú viacerými oblasťami života.

Na výber som mala z týchto: Isaac Newton, Joseph Louis Lagrange, François Viète, Blaise Pascal, Gottfried Wilhelm Leibniz, Jozef Maximilián Petzval, Bernard Bolzano, Johannes Kepler, René Descartes, Regiomontanus... Vybrala som nakoniec štyroch: Pascal, Leibniz, Viète a Petzval, a mohla tak so žiakmi vstúpiť do sveta vedcov a začať sa nimi zaoberať trošku inak. A prečo práve tieto osobnosti? Na to mali odpovedať žiaci pomocou zadania...

1. úloha:

Oboznámiť sa so životom a s dielom vybraných vedcov – čítanie s porozumením

Leibniz – nemecký filozof, fyzik, matematik, diplomat. Považujú ho za metafyzického génia. Matematika sa preňho stáva dôležitým nástrojom na overenie logických techník pri filozofickom skúmaní. Leibniz vyzdvihol všestrannú spoluprácu všetkých vied, utvárajúc jednu všeobecnú vedu. Podľa neho jednotlivé poznatky by mali byť reprezentované symbolmi alebo číslami, čím by sa ľahšie deduktívne pracovalo a odvodzovali by sa zložitejšie pravdy. Zaviedol symbol pre delenie, pre násobenie, pre diferenciál, pre integrál a celý rad ďalších úkonov. Zaoberal sa aj históriou, lingvistikou, geológiou, teológiou. Zostavil stroj, ktorý nielen sčitoval a odčitoval, ale aj násobil a delil. Neskôr stroj vylepšoval a dosiahol, že sa na ňom dalo i umocňovať a hľadať druhú i tretiu odmocninu. Tak sa stal predchodcom počítačovej éry ľudstva. Objavil diferenciálny a integrálny počet. Prispel k základom modernej matematickej logiky. Chcel rozumieť podstate vesmíru. Sformuloval niektoré vývojové myšlienky v biológii, geológii a kozmológii.

Viète – francúzsky matematik a právnik. Záujem o astronómiu ho priviedol k tomu, že sa začal zaoberať trigonometriou a algebrou. Algebra sa v prácach Viète stáva všeobecnou vedou o algebrických rovniciach. Po prvý raz zaviedol písmenové označenie nielen neznámych veličín, čo sa ostatne dialo už aj pred ním, ale aj pre koeficienty rovníc. To po prvý raz umožnilo vystihnúť vlastnosti rovníc a ich koreňov pomocou všeobecných formúl a samotné algebrické výrazy sa stali objektmi, s ktorými bolo možné uskutočňovať operácie.

Pascal – francúzsky náboženský filozof, matematik, fyzik, prozaik. Podarilo sa mu skonštruovať prvý počítačový stroj na dva základné aritmetické úkony: sčitovanie a odčítanie. Tento počítací stroj bol založený na veľmi presných mechanických prevodoch. Známy je aj jeho aritmetický

trojuholník na určenie súčiniteľov binomického rozvoja. Napísal matematicko-fyzikálnu rozpravu o rovnováhe kvapalín. Je v nej vyložený základný zákon hydrostatiky – Pascalov zákon o rovnomernom šírení tlaku v kvapaline, ktorý dodnes predstavuje jeden z najvýznamnejších príspevkov do teórie fyziky.

Petzval – slovenský fyzik, matematik. Pokladá sa za zakladateľa modernej optiky. Vynikol v riešení algebrických a diferenciálnych rovníc. Osobitnú pozornosť venoval optike, kde sú najvýznamnejšie jeho výpočty fotografických objektívov. Objektív, ktorý skonštruoval vďaka presným výpočtom, umožnil 16-násobne vyššiu priepustnosť svetla. V praxi to znamenalo, že samotná expozícia fotografickej platne trvala menej ako minútu. Preto je Petzval pokladaný za za-

kladateľa modernej fotografie. Petzvalovým prínosom bol predovšetkým matematický výpočet korekcie optických sústav.

2. úloha:

Hľadať súvislosti medzi danými vedcami

Po predstavení našich vedcov sme začali hľadať súvislosti medzi nimi. Žiaci pracovali v skupinách. Skupiny som vytvorila podľa schopností žiakov. Žiaci v skupinách mali odpovedať na tieto otázky:

- Ako je možné, že aj Pascal, aj Leibniz zostrojili počítačový stroj?
- O čo by bolo ľudstvo chudobnejšie, keby títo vedci nezostrojili počítačový stroj?
- V akej oblasti okrem matematiky pracovali Viète a Pascal?
- Čomu pomohla matematika vo vývoji vied?
- O ktorých z týchto vedcov ste počuli aj predtým a kde?
- Prečo je podľa vás Petzval dôležitým človekom?
- O čo by bol chudobnejší svet, keby sa Petzval nevenoval optike?
- V ktorých vyučovacích predmetoch sa ešte môžete dozvedieť o týchto vedcoch?
- Keby si si mohol vymeniť svoj život s jedným z týchto vedcov, ktorý by to bol?

Svoje odpovede si skupiny zapísali na papier a nasledoval rozbor a vyhodnotenie prác.

Vyhodnotenie

Výsledky boli veľmi zaujímavé, možno aj preto, lebo zadania paralelne vypĺňali žiaci ôsmeho aj deviateho ročníka. Žiaci ôsmeho ročníka hľadali odpovede v texte a nerozmýšľali veľmi nad odpoveďami, odpovedali veľmi jednoducho a podľa môjho názoru sa nevenovali otázkam dostatočne pozorne. Menej sa zamýšľali nad odpoveďami a súvislosťami, napríklad na otázku, o čo by bolo ľudstvo chudobnejšie, keby títo vedci nezostrojili počítačový stroj, odpovedali, že ľudia by vedeli ťažšie počítať alebo by počítať nevedeli. Na tú istú otázku deviataci odpovedali už podrobnejšie a našli určité súvislosti. Vymenovali počítače, telefóny a podobné vymoženosti techniky.

Taký istý problém sa vyskytol aj pri otázke, o čo by bol chudobnejší svet, keby sa Petzval nevenoval optike, pri ktorej som bola zvedavá na význam optiky. Na túto otázku deviataci vymenovali niekoľko vecí, ktoré by nemohli existovať bez optiky, kým ôsmaci spomenuli len okuliare.

Medzipredmetové vzťahy žiaci vedeli vymenovať v obidvoch triedach a uvedomili si, že matematika je naozaj dôležitá a potrebná vo viacerých oblastiach života (napr.: biológia –rozmnožovanie, kozmológia – vzdialenosti, fyzika – rýchlosť, geografia – mierky, a pod.). A tu som im položila otázku: „Už viete, prečo je matematika dôležitá?“ Neviem, ako vy, ale ja ako učiteľka viackrát počujem od žiakov, že načo je im potrebná matematika, načo im bude.

Posledná vec, ktorej by som sa dotkla, je, že žiaci nepoznali vedcov. V obidvoch triedach poznali len Pascala z fyziky. Mojím druhým aprobačným predmetom je maďarský jazyk a literatúra. V tomto predmete vyžadujeme od žiakov, aby poznali významných prozaikov a básnikov. Tak ako v jazykoch, aj v iných oblastiach života by bolo dobré, keby žiaci poznali najvýznamnejších predstaviteľov, ktorí sa zaslúžili o rozvoj tej-ktorej oblasti, v našom prípade matematiky.

Po tejto skúsenosti som sa rozhodla, že budem učiť mojich žiakov nielen Pytagorovu vetu a Thaletovu kružnicu, ale oboznámim ich aj s Pytagorom a Thaletom.

Mgr. Andrea ČOMOROVÁ,
Základná škola Hodejov
Ilustrácie wiki.org

Správny odhad? Dá sa naučiť

MATEMATIKA

Často si spomínam na môjho učiteľa na Pedagogickej fakulte, metodika matematiky doc. Ondreja Gábora. Hovoril nám o tom, čoho sa máme vystríhať pri vyučovaní, na čo máme klásť dôraz. Nadobudol som dojem, že mal byť metodikom všetkým budúcim učiteľom, nielen nám tzv. počtárom, pretože jeho poznámky platia všeobecne. Čo zdôrazňoval? Žiak musí pri tabuli rozprávať, hovoriť o tom, čo píše. Vraj sa tak učivo stáva pre neho zrozumiteľnejšie a lepšie sa mu „zapisuje“ do myslenia. Roky praxe ma presvedčili o pravdivosti tohto jeho tvrdenia.

Vedomosti alebo harmonogram?

Žiaľ, žiakom je jednoduchšie iba písať, lebo nevedia myslieť a pritom aj hovoriť, no a učiteľ sa uspokojí aj s tým, že žiak iba píše na tabuľu. Tiež nám prízvukoval, že žiakov učíme počítať, pracovať s číslami. Stačí, keď sa uspokojíme s násobilkou, ktorá je správna, a potom žiak zle oddelí desatinné miesta? Ako ohodnotíme prácu žiaka? Jeho pripomienka: „Chýba odhad! Čo ste naučili žiaka?“ ťala do živého. Tento dôležitý úkon nám chýba aj v dospelosti. Učitelia matematiky by mali klásť dôraz práve naň. Viem, je veľmi ťažké urobiť správny odhad aj vyžadovať od žiaka, aby pri tabuli hovoril, čo píše. No ak to učiteľ vyžaduje, žiaci sa to rýchlo naučia. Musíme byť trpezliví a dôslední. Nemôžeme „lepšiemu“ žiakovi čokoľvek odpúšťať, pretože to je základom „protekcie“, o ktorej žiaci radi rozprávajú.

Ďalšie jeho poznámky sa týkali domácej prípravy žiaka. Učiteľ si má uvedomiť, že učenie sa žiaka prebieha v škole. Čo sa v škole dieťa nenaučí, doma mu nik nevysvetlí. Navyše, mnohí rodičia ani nemajú čas, a iní sa zasa čudujú, prečo to dieťa nevie pochopiť, veď učiteľ rozprával múdro a oni tiež. Nasleduje búchanie po stole, krik... Dieťa je znechutené, v strese a často sa u neho takýmto prístupom vybuduje aj odpor k predmetu a učeniu všeobecne. Ťažisko máme klásť na individuálnu prácu každého žiaka na vyučovaní. Tam uvidíme, v čom žiak robí chyby, tie môžeme a máme individuálnou domácou úlohou odstraňovať.

Rovnako zdôrazňoval, že učiteľ sa nesmie pozerať na učebné plány a presne dodržiavať časovú dotáciu. Veď žiaci sú rôzni, a keď tento rok boli výborní, má záruku, že budú takí aj po iné roky? A čo je dôležitejšie – vedomosti žiakov alebo časový harmonogram? Na čom bude stavať pri náročnejšom učive, keď dieťa má resty pri učive jednoduchšom? Na tieto otázky musí učiteľ hľadať odpovede sám.

Najviac problémov má učiteľ na hodine matematiky na I. stupni základnej školy. Číslo, číslica je pre dieťa abstraktný pojem. Na naučenie prváka, dokonca žiaka s miernou poruchou, je potrebný čas a umenie učiteľa. A pomôcky, iné spôsoby učenia, prežitie pojmu čísla. Malé hracie kocky – z bežnej spoločenskej hry – žiaci používali na lavici, veľké – drevené – boli používané pred tabuľou učiteľom aj žiakmi. Že na jednej kocke bola možnosť vidieť iba čísla do šesť, je nepodstatné. V triede je možnosť mať dve aj tri kocky. Práca s nimi je pre deti zaujímavá, ináč vidia aj chápu číslo, získavajú o ňom predstavu. Dopĺňa to vykráčanie čísel. Že je v triede ruch a dupot? Nie, žiaden hluk, to je len sprievodný jav nadšenia detí, znak toho, že pochopili. A o to má učiteľovi ísť v prvom rade. Čo deti pochopia, to budú vedieť používať vždy, aj v dospelosti.

Dobrý športovec nemusí byť dobrý tréner

Je tu však malý problém – učiteľ. Naše školstvo sa ochudobňuje o potenciálnych vynikajúcich učiteľov často nerealistickými požiadavkami na študentov. Tí musia urobiť počas štúdia množstvo skúšok, zápočtov. Musia presvedčiť svojich učiteľov, že sa výborne orientujú v problematike, že zvládajú svoj predmet. A som pri probléme. Jazyky ide študovať študent, ktorý má jazykový talent, učiteľom matematiky, fyziky, atď. sa stáva ten, ktorý si s týmto odborom prírodných vied veľmi dobre rozumie. Učiteľom telesnej výchovy sa stáva obyčajne talentovaný športovec, nádejný reprezentant. Myslím si, že naše školstvo je preplnené „špecialistami“, teda najlepšími v obore. Ale najlepší futbalista, športovec, študent jazykovo zdatný, teda nejaký talent, nemusí byť aj najlepším trénerom, učiteľom. Je tento názor aj všeobecne platný a pravdivý? V mnohých prípadoch nedostanú zápočet študenti so vzťahom k deťom len preto, lebo netrafili z desať pokusov osemkrát do koša či nedokázali splniť iný limit. Vie sa takýto tréner, učiteľ vžiť do pozície žiaka? Verím, že sa dokáže venovať talentovaným, urobiť z nich premiantov. Dokáže pomôcť aj pomalším, problémovým žiakom? Som presvedčený, že v mnohých žiakoch vzbudí nezáujem, často aj odpor k predmetu, ktorý vyučuje. Učiteľom často nerobí problém, ČO majú naučiť, ale AKO majú priblížiť, predložiť problém na riešenie deťom.

Áno, školstvo je nedostatočne financované. Pre nízke platy nastupujú absolventi učiteľstva do iných sektorov. Peniaze nie sú všetko, no bez nich sa nedá prežiť, potrebujeme ich všade. Aby sa spoločnosť dostala na vyššiu úroveň, musia pre to politici urobiť oveľa viac, ako sú prázdne sľuby. Verím, že v našej spoločnosti je ešte dostatok zdravého rozumu, aby bolo školstvo pozdvihnuté na úroveň, ktorá mu prislúcha.

Mgr. František BALOHA

Spisovateľ i učiteľ majú spoločné poslanie: pracovať na vízii lepšieho sveta

ĽUBOŠ JURÍK

Rozhovor s osobnosťou

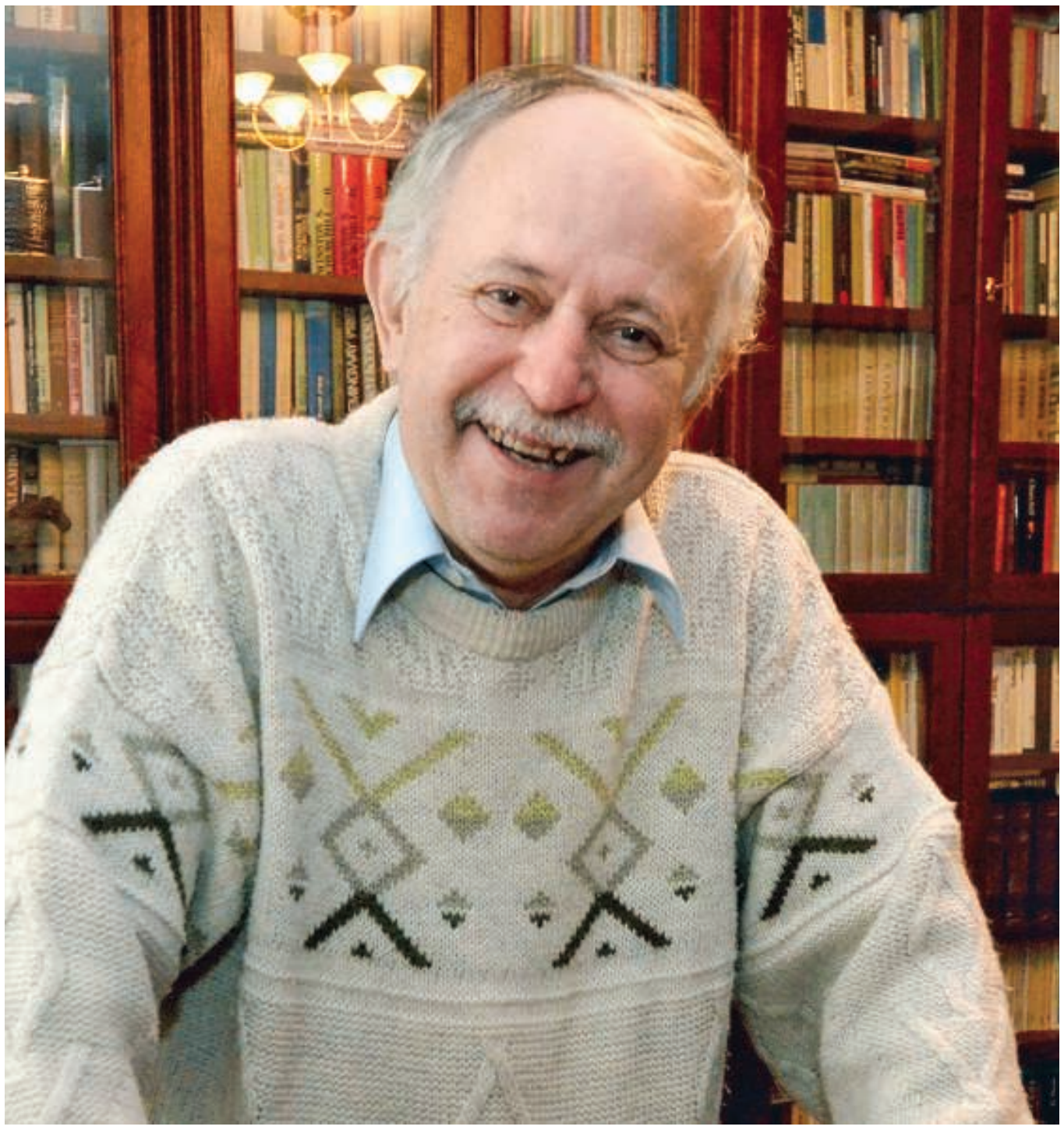

Narodil sa roku 1947 v Nových Zámkoch, po maturite v Bratislave vyštudoval v tom istom meste žurnalistiku. Neskôr pracoval ako redaktor týždenníka Nové slovo, Literárneho týždenníka, bol šéfredaktorom nielen tohto týždenníka, ale aj denníka Koridor, šéfredaktorom mesačníka Parlamentný kuriér. Okrem toho si siahol aj na svet veľkej politiky – robil hovorcu prezidenta Ivana Gašparoviča i predsedu Národnej rady SR.

Venuje sa najmä písaniu próz, v spektre jeho písania sú v centre najmä romány, novely, detektívky, poviedky. Urobil množstvo rozhovorov s najvýznamnejšími svetovými spisovateľmi a ďalšími osobnosťami. Je aj autorom viacerých scenárov k filmom. Ľuboša Juríka možno označiť za autora mnohých literárnych žánrov. Je poviedkar a románopisec, autor štyroch kníh rozhovorov so slovenskými a svetovými spisovateľmi, troch cyklov detektívnych noviel, kníh literatúry faktu zo zákulisia slovenskej politiky a esejí o kríze európskej kultúry, ale aj televíznych scenárov a stoviek publicistických článkov na spoločenské a kultúrne témy. Jednoducho – skvelá a mimoriadne pracovitá a múdra osobnosť.

Stal sa držiteľom Krištáľového krídla, Ceny E. E. Kischa a mnohých iných významných uznaní. Ale azda tým najprestížnejším je, že v nejednej škole je už aj maturitnou otázkou. Preto hádam neuškodí, aby sa o jeho myšlienkach dozvedeli viac aj samotní učitelia naším prostredníctvom priamo od neho. Ľuboš Jurík hovorí, že k jeho kamarátom patrili nielen Boris Filan, fotograf Tibor Huszár, ale aj Marián Varga, Pavol Hammel, Peter Lipa, Jožko Barina, Meky Žbirka, Janko Lehotský... „Boli sme silná generácia," hovorí a dodáva: „Po nás prišli už len celebrity."

Čo majú podľa vás spoločné učitelia a spisovatelia?

Určite viac, ako by sa zdalo. Učia, vychovávajú, vštepujú mravné hodnoty, neraz určujú životný štýl, bojujú s nevedomosťou, vedú žiakov a študentov alebo čitateľov premýšľať a hodnotiť, modelujú podobu človeka. Byť učiteľom či spisovateľom je poslanie. Na jednom viac (učiteľ), na inom menej (spisovateľ) záleží, aký bude človek v dospelosti, akú bude či nebude mať hierarchiu hodnôt. Aj učiteľ, aj spisovateľ musia mať veľkú dávku trpezlivosti, pretože výsledky ich pôsobenia sa neprejavujú ihneď, ale postupne, no sú o to trvalejšie. Aj učiteľ, aj spisovateľ musia byť kreatívni, musia zaujať, musia – či mali by – mať veľkú mieru originálnosti. Som si istý, že učiteľ, tak ako spisovateľ, musí byť osobnosťou. Ak chcú byť vo svojom poslaní dobrí, musia mať charizmu. Ľudia im musia veriť, a potom sú ochotní ich nasledovať. Učiteľ je dvojčaťom spisovateľa, je jeho druhým ja.

> „Sídlia vo mne dvaja – jeden chce stále pracovať a druhý odpočívať. A tak chvíľu počúvam jedného, chvíľu druhého..."

Akých pedagógov ste mali vy? Spomeniete si ešte na niektorých?

Chodil som do gymnázia, respektíve vtedy to bola ešte SVŠ – čiže stredná všeobecnovzdelávacia škola – na Novohradskej ulici. Táto škola je dodnes považovaná za jednu z najlepších na Slovensku, a v tom čase aj v Československu. Ako by som si nepamätal na našich učiteľov! Naša triedna bola povestná matematikárka Kornélia Kropiláková, čiže Kora, potom učiteľka ruštiny a slovenčiny Eva Beňová. Boli prísne, ale spravodlivé, veľmi rád si na ne spomínam. Ale dobré spomienky mám na všetkých našich pedagógov, akurát som sa bál učiteľa deskriptívy Balalu, ktorý chodieval v bielom plášti a mával nevyspytateľné nálady. Akosi nemám trojrozmerné videnie, jakživ som nevedel pochopiť, aké má deskriptíva pravidlá a zákony. Dokonca som musel robiť reparát... Keď Balala videl, že tomu rozumiem ako koza petržlenu, tak ma milosrdne nenechal prepadnúť.

A čo slovenčinári – asi to boli práve oni, čo vás pritiahli k literatúre?

To je niečo iné. Už na základnej škole – chodil som najprv do školy na Ulici Červenej armády (dnes je to Grösslingová), potom na Kulíškovu – som mal výborných učiteľov slovenčiny. Učili ma slovenčinárky, najprv pani učiteľka Petrovičová, neskôr mi bola triednou pani Hantuchová, stará mama slovenskej tenisovej reprezentantky Daniely, a už vtedy som rád čítal, dokonca aj povinné čítanie, rád som písal slohové práce, a tak som sa stal ich obľúbencom. Keďže mi iné predmety bohvieako nešli, bol som rád, že aspoň zo slovenčiny mám jednotku. Som im vďačný, že ma nasmerovali na cestu literatúry. Na strednej škole som už prispieval do školského časopisu, slovenčinu ma učila pani Šimkovicová a už spomenutá Beňová. To už bol, ako sa vraví, vyšší level.

Nemôžem obísť ani vysokoškolských pedagógov. Študoval som na Katedre novinárstva Filozofickej fakulty UK a tam sa veľký dôraz kládol na dejiny slovenskej literatúry a žurnalistiky. Postrachom bol profesor Ruttkay, robili sme u neho štátnice a pre mnohých to bola nočná mora. Trval na detailoch, kto nevedel, nemal šancu – trojka bola úžasný úspech a dôvod na oslavu. Obyčajne totiž vyhadzoval. Napodiv ja som dostal jednotku. Myslím, že to bola menšia senzácia, a veru neviem, či som nebol na katedre jediný s touto známkou. Nemôžem si pomôcť, mňa zaujímalo obdobie štúrovskej generácie, aj časy Kollára, Bernoláka či Fándlyho, neskôr memorandová literatúra a taktiež silná medzivojnová. Dosiaľ z toho ťažím.

Kto vás ovplyvnil vo vašom literárnom smerovaní najviac?

Tí, o ktorých som hovoril. Ale predovšetkým moji rodičia. Mali sme veľkú knižnicu, otec sám písal a usmerňoval moje čitateľské nadšenie. Mama mi raz na Vianoce kúpila zobrané spisy Antona Pavloviča Čechova – v ruštine! To som bol na gymnáziu, ruština mi veľmi nesedela, no kvôli fenomenálnym poviedkam a divadelným hrám tohto autora som sa pustil do čítania. Predtým som

(pokračovanie rozhovoru na strane 10)

> „Gramatika aj literatúra by mali byť rovnocenné. Neviem si predstaviť spisovateľa, ktorý neovláda pravopis, ktorý nepozná zákonitosti gramatiky, vetnú skladbu, kde sa píše mäkké i či ypsilon. Ovládanie gramatiky sa však netýka len spisovateľa, patrí k základnej vzdelanostnej výbave každého občana Slovenska. Teda – mala by!"

Spisovateľ i učiteľ majú spoločné poslanie...

(dokončenie rozhovoru zo strany 9)
však musel prejsť vcelku prirodzeným čitateľským obdobím – Karl May, dobrodružné romány, Alexandre Dumas, Jules Verne a tak. Nemôžem zabudnúť na Borisa Filana, s ktorým som takmer tridsať rokov býval v jednom dome: my na poschodí, Filanovci na prízemí. Poznáme sa od útleho detstva, spolu sme vyrastali od troch-štyroch rokov. Požičiavali sme si knihy – Kafku, Hemingwaya, Faulknera, Hesseho, Freuda, Dostojevského... Časom sme obaja začali písať a napokon, ako sa zdá, sa z nás stali pomerne úspešní spisovatelia.

Na akých knihách ste vyrastali vy? Na akej literatúre či umení môžu vyrastať dobrí a múdri ľudia?
Záber môjho záujmu bol veľmi široký, ale musím spomenúť najmä monumentálne dielo Romaina Rollanda *Ján Krištof*. Je to viac či menej štylizovaný životopis Beethovena, je to dielo plné pátosu, mravnosti, hľadania pravdy, ale aj biedy a utrpenia. Dosiaľ sa k tejto ságe vraciam a čerpám z nej energiu. Ale takých diel bolo viacero.

Nemyslím, že veľkosť národa sa meria počtom obyvateľov. O čo viac je Nórov, Dánov, Fínov či hoci Chorvátov a iných národov? A predsa majú veľkú svetovú literatúru. Mám dve vysvetlenia na vašu otázku, hoci ani jedna si nenárokuje na nespochybniteľnú pravdu: alebo nemáme autorov na svetovej úrovni, alebo nikoho nezaujíma, o čom píšu. Nie je dobré robiť si ilúzie, že je to otázka marketingu. Je to ako futbal – alebo hráte dobre a potom sa presadíte, alebo na to jednoducho nemáte. A čo musíme urobiť? Čakať, kedy príde ozajstný talent. Mali sme veľkých autorov, najmä v poézii, od štúrovcov cez Hviezdoslava až po Smreka a Rúfusa. Škoda, že sú vo svete málo známi.

Predstavujete si svojich čitateľov, keď píšete? Myslíte na nich, ako asi prijmú váš dej, slovné zvraty, jazyk? Dá sa to vôbec?
Na čitateľa myslím len podvedome. Mám už určitú – aj keď neúplnú – predstavu o tom, akých mám čitateľov, stretávam sa s nimi a diskutujem na mnohých besedách a vážim si ich záujem.

„Vôbec ma netrápi, že moje knihy nie sú na top miestach v knižnej produkcii. To by mi bolo podozrivé. Nie je dobré, ak sa autor prispôsobuje vkusu čitateľa, považujem za lepšie, ak sa čitateľ prispôsobí vkusu autora.“

Pokiaľ ide o druhú časť otázky, necítim sa povolaný odpovedať. Takmer každá kniha môže zapôsobiť na čitateľa, ak to nie je vyslovený brak. A navyše, nie som si istý, či dobrí ľudia sú aj múdri, a múdri ešte nemusia byť dobrí.

Načrime aj do strategickej témy – prežije literatúra 21. storočie?
Nepochybujem, že áno. Ona prežije všetko – veď literatúru pochovávajú skeptici už od čias Guttenbergovho vynálezu kníhtlače. Knihy síce úspešne vytláča internet, tablety či elektronické čítanie, no klasická kniha bude mať vždy svojich prívržencov. Nič totiž nenahradí pohodu pri čítaní papierovej knihy...

Pred sto či dvesto rokmi čítalo knihy pomerne málo ľudí. Potom nastalo obdobie knižného osvietenstva a knihy sa stali kľúčovým nositeľom vzdelanosti i umenia. Dnes akoby ich význam a ich využívanie boli opäť v kríze. Má čo motivovať, aby knihy nevyhynuli?
Kniha je jednou z najvýznamnejších civilizačných hodnôt, písmo a písané slovo nie je možné ničím nahradiť. Je to čosi ako pyramídy, elektrina, atóm, rádiové vlny, lety do vesmíru. Obrazne povedané, na pleciach kníh stojí civilizácia, prinajmenšom tá novoveká. Nie – kniha, literatúra, čitatelia nie sú v kríze. Dokonca sa mi žiada povedať, že čítanie a vydávanie kníh zažíva akúsi renesanciu. Pravda, inou otázkou je, akú má súčasná literatúra hodnotu. Ale motivácia písať a čítať je stále aktuálna, najmä preto, že skrze knihu vysiela autor svoje posolstvo, ponúka svoje videnie sveta a to všetko je čitateľ pripravený prijímať, vnímať, súhlasiť s tým či nesúhlasiť.

Akých má Slovensko autorov? Nie je naším problémom, a nielen v literatúre, že z východu na západ a zo severu na juh prejdeme za päť hodín osobným autom? Že sme malý národ? Keby sa niektorý slovenský spisovateľ narodil a písal v inej krajine, mohol by byť slávnejší či dokonca svetový? Čo musíme robiť, aby sme boli svetoví, aby sme mali autority svetového rangu?
Ale nepodlieham tlakom, píšem tak, ako to cítim a čo považujem za dôležité. Verím tomu, že moje knihy si nájdu takých čitateľov, ktorých zaujíma konkrétna téma, ktorou sa zapodievam. Vôbec ma netrápi, že moje knihy nie sú na top miestach v knižnej produkcii. To by mi bolo podozrivé. Nie je dobré, ak sa autor prispôsobuje vkusu čitateľa, považujem za lepšie, ak sa čitateľ prispôsobí vkusu autora.

Myslíte si, že jestvujú spisovatelia, ktorí píšu len či najmä kvôli peniazom?
Určite sú aj takí, napokon finančné ohodnotenie je súčasťou tvorivého procesu. Zopár autorov dokáže z honorárov veľmi slušne žiť, možno povedať, že zbohatli, no drvivá väčšina dostáva (najmä na Slovensku) za knihy doslova almužnu. Za knihu, ktorú píšete aj dva či tri roky, dostanete honorár približne 400 eur, niekedy ani toľko. Netreba vari zdôrazňovať, že takáto honorárová politika je zlá, je nesystémová a literárnej tvorbe ubližuje.

Komerčná literatúra často vytláča naozaj dobrú a hodnotnú literatúru. Ako môže čitateľ, najmä mladý, zistiť, čo je hodnotná literatúra a čo brak? Ako odlíšiť dobrú literatúru od brakovej?
Žiaľ, máte pravdu v tom, že braková literatúra vytláča kvalitné diela. Je to dôsledok liberalizácie knižného sveta a v tomto prípade nešťastnej neviditeľnej ruky trhu. Naše kníhkupectvá zaplavila kanálová literatúra s veľmi plytkým obsahom, o umeleckej úrovni nemožno ani len snívať. Na jednej strane je dobre, keď je knižný trh otvorený, keď je sloboda slova, no na strane druhej akoby sa roztrhla hrádza s grafomanmi. On ju miluje, ona ho miluje, on si nájde mladšiu a dráma je na svete. To je brak, a ešte k tomu na mizernej štylistickej úrovni.
Univerzálny recept neexistuje, no rozoznávať dobrú literatúru od braku by sa malo už v školách, od prvého kontaktu s knihou na hodinách slovenčiny. Viem, ľahko sa to hovorí, ťažšie realizuje, ale bol by to prvý krok. Veľa v tomto prípade záleží práve na učiteľoch, na tom, aký majú vzťah k literatúre. Predpokladám však, že učitelia slovenského jazyka a literatúry sú dostatočne vzdelaní, aby rozoznali dobrú literatúru od zlej a mohli svoju skúsenosť odovzdať žiakom. Dôležitú úlohu zohráva aj rodina, ale nerobme si ilúzie: keď rodičia nemajú vzťah k dobrej literatúre, ťažko ho budú vštepovať deťom. Veľa však záleží aj na čitateľovi samotnom. Musí mať v sebe cit, možno až intuíciu, aby rozoznal kvalitu od braku.

Aký máte vzťah k elektronickej verzii kníh?
Pokrok sa zastaviť nedá, namieste je však otázka, či pokrok prináša aj viac kultúry. Nemám nič proti elektronickým verziám knižných diel, naopak, ak slúžia dobrej veci, treba ich privítať, akceptovať a podporovať. Niekoľko mojich kníh vyšlo aj v elektronickej verzii a zdá sa, že sa úspešne predávajú, že knižná podoba sa presadila aj v tejto forme. Ale tak či onak, pre mňa – a myslím, že nielen pre mňa – zostane klasická kniha nenahraditeľná.

Akí sú naši učitelia slovenského jazyka a literatúry, viete niečo o nich? Ste s niektorými v kontakte?
Zaužívaná tradičná predstava o učiteľoch, osobitne o učiteľoch literatúry, je vo mne stále živá, stále pretrváva. Nepochybne sa od mojich školských a študentských čias veľa zmenilo, ale

„Kniha je jednou z najvýznamnejších civilizačných hodnôt, písmo a písané slovo nie je možné ničím nahradiť. Je to čosi ako pyramídy, elektrina, atóm, rádiové vlny, lety do vesmíru. Obrazne povedané, na pleciach kníh stojí civilizácia, prinajmenšom tá novoveká. Nie – kniha, literatúra, čitatelia nie sú v kríze. Dokonca sa mi žiada povedať, že čítanie a vydávanie kníh zažíva akúsi renesanciu. Pravda, inou otázkou je, akú má súčasná literatúra hodnotu. Ale motivácia písať a čítať je stále aktuálna, najmä preto, že skrze knihu vysiela autor svoje posolstvo, ponúka svoje videnie sveta a to všetko je čitateľ pripravený prijímať, vnímať, súhlasiť s tým či nesúhlasiť.“

„V kútiku duše sa nádejam, že niektorá z mojich kníh ma prežije a že ju ľudia budú čítať, aj keď sa ja budem vyhrievať na nebeských obláčikoch, alebo smažiť v pekle. Nerobím si však veľké ilúzie, vravievam si s múdrym Šalamúnom: márnosť nad márnosť, všetko je márnosť...“

základné poslanie zostalo: vychovávať mladých ľudí a pripravovať ich na život. Keďže pomerne často chodím na besedy a často ma volajú na gymnáziá i vysoké školy, prichádzam do styku s pedagógmi, ktorí vyučujú, resp. prednášajú literatúru. Prešiel som takmer celé Slovensko a s pokojom v duši musím konštatovať, že som stretol pedagógov zapálených, obetavých, skúsených a priateľských. Veľmi si ich vážim, veľmi rád na nich spomínam. Nebol medzi nimi ani jeden, ktorý by svoje povolanie nemal rád, ktorý by ho ignoroval či bral iba ako nevyhnutné zamestnanie. Bez toho, aby som učiteľom kurizoval – veď čo by som z toho mal? – musím im zložiť poklonu, vyjadriť uznanie a vďaku.

Čo by malo mať vo vzdelávaní väčšiu váhu, ak takto vôbec možno uvažovať – gramatika alebo literatúra? Čo dáva do života viac?
Gramatika aj literatúra by mali byť rovnocenné. Neviem si predstaviť spisovateľa, ktorý neovláda pravopis, ktorý nepozná zákonitosti gramatiky, vetnú skladbu, kde sa píše mäkké i či ypsilon. Ovládanie gramatiky sa však netýka len spisovateľa, patrí k základnej vzdelanostnej výbave každého občana Slovenska. Teda – mala by! Poznať a ovládať gramatiku patrí aj k takzvanej štábnej kultúre, patrí do administratívy, firiem, verejného života a podobne. Hoci tvrdím, že gramatika a literatúra sú si rovnocenné, dávam predsa len prednosť literatúre. Kým gramatiku by som prirovnal k pevnej a len málo sa meniacej schéme, literatúra je pohyblivá, neustále sa mení, vždy prináša nové impulzy, nápady, myšlienky, núti k prehodnocovaniu, premýšľaniu a vyvoláva estetické zážitky. Toho gramatika schopná nie je. Zaiste si nikto neberie večer do rúk gramatiku, aby sa poučil, zabavil, odreagoval. Kniha tieto funkcie spĺňa. No bez gramatiky, bez pevných pravidiel by kniha nemohla vzniknúť. Do života nám preto aj gramatika, aj literatúra dáva to podstatné, čo je súčasťou jazyka a kultúry, teda národa. Ale, ako vravím, prednosť dávam literatúre.

Čo sa bude čítať v budúcnosti?
Literatúra má nevyčerpateľné množstvo tém, je mnohotvárna, nekonečná ako vesmír, ako ľudský život, ako tečúca rieka. Nemyslím si, že by sa rázne zmenila štruktúra a skladba kníh, ktoré budú vychádzať o desať či sto rokov. Nemám obavu ani o taký krehký žáner, ako je poézia, pretože aj tá si nájde cestu k čitateľom, hoci už len ako protiváha k odcudzenému a pretechnizovanému svetu.

Už niekoľko rokov je zreteľný vzostup literatúry faktu. Čitateľa čoraz viac zaujíma reálny život, história, problémy vedy, medicíny či techniky, vesmír, zákulisie politiky. Ale ani beletriu neradno odpisovať, verím, že čitateľa bude vždy lákať dobre napísaný príbeh, esej, detektívka. Chcem tým naznačiť, že okruh tém sa veľmi nezmení. Pravdaže, pribudnú témy nové, ktoré budú reflektovať a analyzovať spoločenské javy a udalosti, ktoré my dnes ťažko môžeme predvídať.

Počas vašej tvorby ste sa stretli s mnohými veľkými spisovateľmi súčasného sveta. Kto vás najviac oslovil a prečo?
Napísal som niekoľko kníh, ktoré obsahujú rozhovory s významnými slovenskými, českými, európskymi a americkými spisovateľmi (*Rozhovory*, *Rozhovory o literatúre*, *Pražské rozhovory*, *Nepokojné dialógy*, *Americké dialógy* a *Rozhovory po rokoch*). Sú v nich stovky obsiahlych dialógov, každý z nich je svojrázny a neopakovateľný. Spomeniem napríklad len Milana Rúfusa, Ladislava Ťažkého, Antona Hykischa, Alexandra Matušku, Petra Jaroša, Milana Lasicu, Bohumila Hrabala, Jana Wericha, Miroslava Horníčka, Jaroslava Seiferta, Jana Zrzavého, ďalej to boli Karel Plicka, Josef Sudek, Jiří Trnka, Louis Aragon, Françoise Sagan, Günter Grass, Camilo J. Cela, Viktor Šklovskij, Alberto Moravia, Jevgenij Jevtušenko, Ray Bradbury, Saul Bellow, Joseph Heller, Norman Mailer, Elia Kazan, William Styron, Allen Ginsberg, Lawrence Ferlinghetti, John Updike, Kurt Vonnegut, Arthur Miller a ďalší a ďalší. Každý z tých rozhovorov ma niečím obohatil, otvoril mi nové obzory a poskytol nové impulzy. Ak by som začal spomínať na jednotlivé stretnutia, mohol by som napísať ďalšiu knihu.

Zmenili sa hodnoty, na ktorých sú postavené dnešné knihy?
Hodnoty nie sú dané na večné časy, nie sú zafixované, menia sa, ako sa mení doba. Pravdaže, niektoré základné hodnoty sú trvácne, v tomto prípade nemenné, ako je napríklad klasické biblické Desatoro alebo zásadné medziľudské vzťahy – láska, viera, túžba po pravde, dôstojný život, rodičovstvo a podobne. Keď však hovoríme o hodnotách, treba mať na mysli aj vzťah k národu, vlasti, v širších súvislostiach k Európe či dokonca našej planéte. Keďže globalizácia prináša novú realitu, prináša aj nové hodnoty a človeka, a teda aj autori literatúry musia na ne reagovať. Takže áno – hodnoty, na ktorých sú postavené dnešné knihy, sa zmenili. Čo sa však nezmenilo a zrejme sa ani nezmení, je kvalita literárnych diel. Niet kam ustúpiť: dobrá kniha musí byť postavená na tradičných umeleckých hodnotách, inak jednoducho neprežije, alebo upadne do zabudnutia.

Spisovateľ má pred väčšinou iných profesií výhodu – keď už nebude medzi živými, jeho knihy, najmä dobré, tu ešte budú...
Keď niekedy pri vínku položartom, polovážne hovoríme o vážnych i nevážnych veciach, vravievam priateľom, že kým oni sa pominú, ja budem ďalej žiť v mojich knihách. Nie je to neúcta k iným profesiám, k iným ľudských snaženiam, k inej práci, len taká malá túžba po nesmrteľnosti. Faktom je, že knihy prežívajú svojich autorov, že skutočne veľké diela sa stávajú civilizačným a kultúrnym majetkom celých generácií, od Homéra cez Shakespeara, Tolstého až po veľkých autorov modernej doby, ktorí presiahnu súčasnosť. V kútiku duše sa nádejam, že niektorá z mojich kníh ma prežije a že ju ľudia budú čítať, aj keď sa ja budem vyhrievať na nebeských obláčikoch, alebo smažiť v pekle. Nerobím si však veľké ilúzie, vravievam si s múdrym Šalamúnom: márnosť nad márnosť, všetko je márnosť...

„Hodnoty nie sú dané na večné časy, nie sú zafixované, menia sa, ako sa mení doba. Pravdaže, niektoré základné hodnoty sú trvácne, v tomto prípade nemenné, ako je napríklad klasické biblické Desatoro alebo zásadné medziľudské vzťahy – láska, viera, túžba po pravde, dôstojný život, rodičovstvo a podobne. Keď však hovoríme o hodnotách, treba mať na mysli aj vzťah k národu, vlasti, v širších súvislostiach k Európe či dokonca našej planéte. Keďže globalizácia prináša novú realitu, prináša aj nové hodnoty a človeka, a teda aj autori literatúry musia na ne reagovať. Takže áno – hodnoty, na ktorých sú postavené dnešné knihy, sa zmenili.“

Poznáte svojich čitateľov, stretávate sa s nimi?
Áno, často sa s nimi stretávam na rôznych besedách, ale aj individuálne. Nemôžem povedať, že ich poznám, veď sú rôzni: od profesorov, učiteľov, politikov, študentov až po povedzme ženy v domácnosti. Mimochodom, ženy sú veľmi vnímavé a citlivé čitateľky. Každé stretnutie s čitateľmi ma obohacuje, a to myslím úprimne. Je to rovnocenný dialóg. Neraz sa dozviem takmer dôverné informácie, inokedy sú to rozhovory na aktuálne politické témy. Vždy sa snažím byť otvorený, priamy až na doraz, nevyhýbam sa kritike. Aj po rokoch sa mi stáva, že sa stretávam s čitateľmi, ktorí boli na nejakej mojej besede a radi si na ňu spomínajú. To ma vždy povzbudí a vtedy si vravím, že by som mal písať ešte viac, častejšie chodiť na besedy. Napokon ma však porazí vrodená lenivosť...

„Keď moja dcéra maturovala na známom bratislavskom gymnáziu, tiež sa musela o mne učiť. Pre každý prípad. Mal som pocit, že je div nie urazená. Povedala mi: no, keď si ťa vytiahnem ako otázku, ja im poviem, ako je to naozaj!“

Ako sa vám ako „zrelému“ šesťdesiatnikovi javia dnešní študenti na besedách v porovnaní s vašimi mladými časmi?
Rozdiel medzi generáciou mojich niekdajších čitateľov-študentov a súčasných študentov je badateľný, aj keď nie až tak veľmi. Spája ich čosi zásadné: mladosť. A mladosť ako perina zakrýva všetky vekové a časové rozdiely. V časoch pred novembrom 1989, teda pred zmenou politického systému, mali besedy iný rozmer, vždy boli malou revoltou, vždy sa čosi povedalo medzi riadkami, vždy boli viac ako len diskusiou o literatúre. Keď sa medzi čitateľmi tohto rozhovoru nájde nejaký účastník mojej besedy na školách alebo v knižniciach, zaiste potvrdí, že som šiel až na hranu možného, ale aj za ňu. Niekedy som aj sám trpol, či nebudú z toho problémy, keďže na tvárach učiteľov som videl zdesenie, zmiešané s neskrývaným súhlasom. Poslucháčom (čitateľom) sa to však páčilo.
Dnes už odvaha nie je takou vzácnosťou ako kedysi, vraví sa, že odvaha zlacnela. To však neznamená, že mladí ľudia sú všetci do jedného ľahostajní k tomu, čo sa okolo nás deje. Včerajšie problémy nahradili dnešné problémy, ktoré nie sú o nič menej pálčivé. Na besedách sa hovorí o korupcii, o nezrelosti politických elít, o sociálnych problémoch a podobne. V istom zmysle sú dnešné diskusie ešte náročnejšie ako tie predošlé. Študenti sa však neboja klásť otázky, neboja sa, že ich za to niekto postihne, čo kedysi predsa len bolo možné.

Ľudia majú vaše knihy radi. Čo myslíte, prečo?
Na to neviem jasne odpovedať, na to by ste sa museli spýtať čitateľov. Môj pocit je taký, že im mám čo povedať a že to, čo chcem povedať, je zrozumiteľné a jasné, že je to občas aj vzrušujúce, priam napínavé. A potom aj preto, že nič nepredstieram, nehrám sa na majstra sveta, otázky skôr kladiem, ako na ne odpovedám. V literárnom svete sa už pohybujem dosť dlho – veď moja prvotina *Na Poľnej ulici* vyšla roku 1973 – takže za tie roky si už na mňa čitatelia zvykli. A zvyk je železná košeľa.

Z viacerých škôl viem, že ste zaradený medzi maturitné otázky, z ktorých študenti skladajú skúšky dospelosti z literatúry. Aký je to pocit byť maturitnou otázkou?
Pocit je to zvláštny. Na jednej strane sa bránim tomu, aby ma nezakliali do maturitných osnov, na druhej strane som rád – veď ako takmer každý spisovateľ som tak trochu samoľúby a rád, keď ma hladkajú po brušku. Ale predsa len pociťujem skôr ostych, akúsi obavu až strach. Nerád stojím na javisku vo svetle reflektorov. Pretože v silnom svetle sa môže ukázať, že kráľ je nahý. A je mi ľúto študentov, že sa musia o mne učiť. Keď moja dcéra maturovala na známom bratislavskom gymnáziu, tiež sa musela o mne učiť. Pre každý prípad. Mal som pocit, že je div nie urazená. Povedala mi: no, keď si ťa vytiahnem ako otázku, ja im poviem, ako je to naozaj!

Čo by ste odkázali dnešným študentom?
Čo už len by som im mohol odkázať? Nie som na to určený. Aspoň toľko: nech sa pripravujú na neľahké časy, ktoré ich čakajú. Dnešný svet je tvrdý, ale tú tvrdosť zjemňuje vzdelanie. Ktosi múdry povedal, že vzdelanie je to, čo v nás zostane, keď zabudneme, čo sme sa naučili.

Aký odkaz či posolstvo máte pre našich učiteľov?
Myslím si, že z celého tohto rozhovoru je cítiť, aký úprimný, srdečný a obdivný je môj vzťah k učiteľom. Trpko, no s veľkou oduševnenosťou sledujem ich zápas o lepšie postavenie v spoločnosti aj ich úsilie o dôstojnejšie ohodnotenie vrátane toho finančného. Vôbec by som sa nerozpakoval postaviť úroveň učiteľa na úroveň špičkových manažérov v IT spoločnostiach, bankách či vo veľkých firmách. Všetko sa predsa odvíja od toho, aké vedomosti, aké morálne hodnoty nám vštepia učitelia. Voľakedy sa vravievalo: Ja som baník, kto je viac! Teraz odpovedám: Som učiteľ, kto je viac! Nikto. Len kdesi za ním sa tíško krčí spisovateľ.

Za rozhovor ďakuje Ľubomír PAJTINKA
Foto Ján SÚKUP

Prečo pátrať po minulosti rodinných súvislostí

DOZRIEVANIE ČLOVEKA A NÁRODA

Alexander Solženicyn v knihe *Dvesto rokov pospolu* napísal: „Folklór sa nedá sfalšovať, nedá sa prekrútiť ako vedecká teória. Nemusíme milovať len jeden národ alebo jednu krajinu, ale napríklad aj desať. Ale niekde patriť, byť doma možno iba v jednej vlasti, tak, ako môžeme mať iba jednu matku.“

V Číne majú 56 národnostných menšín. Jednou z nich sú počtom vyše 7-miliónoví Miaovia. Je teda veľká ako slovenský národ, ak by sme rátali aj Slovákov žijúcich za hranicami našej vlasti. Môže sa pochváliť vlastným jazykom, kultúrou a tradíciami i hodnotovým svetom. Má mnoho osobitostí, ktorými sa odlišuje od iným národnostných menšín. Jednou z nich je napríklad aj to, že nemá vlastné písmo a písmo nepoužíva vôbec. Miaov však spomíname najmä vďaka tomu, že majú mimoriadne dobrý a úctivý vzťah k svojmu rodu a svojej histórii. Ich príslušníci poznajú históriu svojich rodov aj 30 – 40 generácií dozadu, teda aj tisíc rokov späť. Svedčí to o tom, že dejiny sú pre nich mimoriadne významným zdrojom hrdosti, identity, poznania života a jeho zmien.

Prítomnosť trvá údajne necelú sekundu. Všetko pred jej uplynutím je budúcnosť, všetko po jej uplynutí sa stáva minulosťou. Minúty, hodiny, dni, roky a storočia z nej robia prekrásne bludisko, v ktorom sú ukryté korene každého z nás, história nášho mesta, národa i celého ľudstva. Možno v ňom hľadať súvislosti a zákonitosti vývoja celej ľudskej spoločnosti.

Minulosť je krásna, čarovná učebnica budúcnosti. V istom zmysle slova sa už totiž všetko v minulosti stalo, pravda, len za účasti iných osôb. Každý náš najbližší čin či skutok sa ihneď potom, ako sa udeje, stáva malým či väčším medzníkom našej minulosti, nášho života. Kolobeh času a udalostí si v tempe každodenných povinností akosi nestíhame uvedomovať. Na našu škodu nám neraz unikajú medzi prstami bez toho, aby sme si dostatočne vychutnali život, to každodenné dianie. Aj keď sme často jeho súčasťou, ba neraz v centre udalostí, zdá sa nám, že všetko plynie akoby povedľa nás, čosi ako cudzie lode na rieke života. A stačilo by možno viac pozornosti, viac pokoja, viac prežívania, aby sme si vychutnali každú chvíľu svojho života. Aby sme boli skutočnými hýbateľmi vlastného osudu a možno tak trochu i dejín.

Okrem toho odborníci konštatujú, že v slovenských rodinách dochádza ku generačnej kríze. Zhoršujú sa vzťahy a komunikácia medzi rodičmi a deťmi, starými rodičmi a vnúčatami, starými rodičmi a rodičmi. Stráca sa súdržnosť rodiny, chýbajú spoločné témy, pestovanie spoločných hodnôt. Táto komunikačná a etická kríza má za dôsledok zníženie celkovej kvality života v rodinách.

Hľadanie spoločných generačných tém

Jedným z liekov na zlepšenie situácie je nájsť pre všetkých silnú spoločnú tému, nájsť cestu k porozumeniu a pochopeniu medzi mladšími a staršími a naopak. Takouto témou je nesporne téma rodinnej histórie, pamäti rodiny, vystopovanie súvislostí medzi rodinnou históriou a históriou svojej obce, mesta, regiónu, štátu, dejinnými udalosťami vôbec. Liekom je prebudenie hrdosti na svojich predkov, rodinu a jej členov, hrdosti na svoju vlasť, prináležitosť k rodine i vlasti, k hrdosti na svojich rodičov, starých rodičov, ich predkov i seba samého.

Ďalej je tu možnosť upevniť rodinné väzby, vyriešiť a urovnať mnohé rodinné krízy, hnev, krivdy, v našich končinách také časté, ktoré vznikli možno ešte v dávnej minulosti. Poznanie rodinnej histórie dáva šancu urobiť poriadok v rôznych rodinných materiáloch, spisoch, možno i v majetkových právach viažucich sa na pôdu, budovy. Je šanca odstrániť nejasnosti a nepresnosti. Pri troche vzájomnej veľkorysosti je možné opätovne vrátiť do rodín súdržnosť, toleranciu, spolupatričnosť i solidaritu.

Vzťahy v rodinách majú dopad nielen na kvalitu života ich členov, ale aj kvalitu života miest a obcí, ba i kvalitu vzťahov na verejnosti, pracoviskách, v dopravných prostriedkoch. Po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie sa globalizuje ekonomika, hranice majú formálnu úlohu. Jediným skutočným národným PIN kódom je národný a štátny jazyk, kultúra a história. K nej nepochybne patrí ako hlavný identifikačný bod aj rodinná história. Jej poznanie je vstupenkou do rodiny Európanov. Platia slová klasika: „Ak ľudia nevedia, odkiaľ prichádzajú, nebudú ani vedieť, kam idú.“ Pátranie po vlastnej minulosti je napokon i moderné. Veľkou módou, ale aj nutnosťou sa stalo v posledných rokoch v USA. Američania začali okrem kultu dolára a demokracie uznávať aj kult predkov. V Salk Lake City je vybudované veľké stredisko a archív, kde sa zhromažďujú materiály o dejinách rodín z celého sveta. Počas zimnej olympiády pred desaťročím ho navštívili aj mnohí športovci. Je možnosť študovať tu dostupné pramene o dejinách svojich rodín a rodov. Pátranie po vlastnej histórii je i pátraním po súvislostiach. O tom, čo sa stalo, ale aj o tom, čo sa mohlo stať.

Všetci slávni ľudia boli niekedy deťmi – a všetci raz zostarnú...
Jean-Claude Van Damme, Janet Jackson a Leonardo DiCaprio.

Odborné analýzy, výskumy a medzinárodné porovnania z posledných rokov jednoznačne hovoria, že slovenská mládež – ale nielen ona, i staršia časť populácie – je síce rovnako vzdelaná a šikovná ako jej rovesníci v iných krajinách, zaostáva však v kvalite vzťahu k svojej vlasti, k národným a štátnym symbolom, histórii, tradíciám. Má oveľa nižšie národné povedomie, je ochotná oveľa menej v príhodnú chvíľu zastať sa svojho národa, verejne obhajovať jeho práva, jeho svojbytnosť, inštitúcie. Má málo vedomostí o histórii národa, štátu, ale aj o sebe samých. Je ochotná priniesť pre svoju vlasť, pre jej blaho a česť menej obetí a utrpenia ako príslušníci iných národov. K národnému a vlasteneckému je často benevolentná a apatická.

Na Slovensku jestvuje zvláštny paradox. Ak sa spýtate mladého človeka, kde žije, čo vyštudoval a čo robí známy spevák či modelka, s veľkou pravdepodobnosťou vám vysype aj podrobnosti. Ak sa ho však to isté spýtate o jeho starých či prastarých rodičoch, je v koncoch. Pritom je isté, že babka, dedko či ďalší príbuzní sú pre náš dnešný život oveľa dôležitejší ako nejaký spevák, herečka, modelka, politik či vojvodca. Z ich genetickej podstaty, kultúrnej a rodinnej tradície predsa žijeme. Bez nich by sme boli nič.

Urobte si „atlas“ dejín svojho rodu

PÁTRANIE PO PREDKOCH

Pomôžme našim žiakom nájsť a posilniť ich osobnú, kultúrnu, národnú a štátnu identitu. Zapojte ich do projektu Poznaj svoju minulosť, alebo Pátranie po predkoch a doprajte im napísať knihu svojho rodinného putovania dejinami.

Metodici dejepisu u nás i vo svete sa v minulosti, ale aj dnes často dohadujú, či učiť najskôr národné a potom svetové dejiny, alebo naopak. Odkiaľ začať výučbu histórie. Od všeobecnejšieho ku konkrétnejšiemu alebo od konkrétnejšieho k všeobecnému? Začať od poznania veľkého sveta a postupne sa dostať k dejinám vlastného národa alebo odvíjať poznávanie od vlastnej reality a najbližšieho okolia? Nech už prevažuje ten či onen názor, dôležité je, aby si žiak osvojil význam dejín a aby boli pre jeho myslenie nielen obohatením, ale aj základom spoločenskej orientácie. Možno by sme mali aj v našich školách slušných tém môžu žiaci pracovať kontinuálne aj viac rokov. Nechceli sme postaviť nejaké administratívne bariéry iniciatíve žiakov a učiteľov. V každom ročníku sa počet škôl nabaľoval a my sme si ani nedávali za cieľ presne sledovať, či už škola bola zapojená do projektu, alebo nie. Každý rok sme sa snažili informovať o možnosti zapojiť sa čo najviac škôl, učiteľov a žiakov. **Vo viacerých školách si projekt osvojili najmä učitelia dejepisu a využívali ho aj vo vyučovacom procese pri prepájaní „veľkej“ histórie s dejinami miest, obcí a konkrétnych ľudí. Mnohí hovoria, že začínali výklad veľkých historických udalostí práve od tém rodinnej histórie, od toho, čo sa v tom-ktorom čase dialo v dejinách rodiny a obce a čo sa práve vtedy stalo vo veľkom svete. Žiaci získali citovejší vzťah k učivu a ľahšie si ho zapamätávali.**

Široké spektrum záujmu o projekt

Toto všetko sú dôvody, prečo sa roku 2000 zrodil projekt *Poznaj svoju minulosť, alebo Pátranie po predkoch*. V jeho rámci majú žiaci základných a stredných škôl upriamiť svoju pozornosť na minulosť, na poznanie svojich koreňov, na genézu svojej rodinnej histórie. Téma projektu sa na prekvapenie mimoriadne ujala. Už v prvom ročníku sa doň zapojilo 312 škôl a vyše 4 000 žiakov a študentov. V ďalších ročníkoch sa situácia menila, ale počet zapojených subjektov sa stále rozširoval. **Za doterajších 10 rokov v projekte pracovalo viac ako 30-tisíc mladých ľudí zo Slovenska i zo zahraničia z viac ako 900 škôl. O projekt prejavili záujem aj školy mimo slovenských hraníc. Dnes je preložený do angličtiny, nemčiny, francúzštiny, taliančiny, španielčiny, češtiny.**

Systém je otvorený tak pre starých, ako i nových účastníkov. Na spracovávaní príslušných tém môžu žiaci pracovať kontinuálne aj viac rokov. Nechceli sme postaviť nejaké administratívne bariéry iniciatíve žiakov a učiteľov. V každom ročníku sa počet škôl nabaľoval a my sme si ani nedávali za cieľ presne sledovať, či už škola bola zapojená do projektu, alebo nie. Každý rok sme sa snažili informovať o možnosti zapojiť sa čo najviac škôl, učiteľov a žiakov. **Vo viacerých školách si projekt osvojili najmä učitelia dejepisu a využívali ho aj vo vyučovacom procese pri prepájaní „veľkej“ histórie s dejinami miest, obcí a konkrétnych ľudí. Mnohí hovoria, že začínali výklad veľkých historických udalostí práve od tém rodinnej histórie, od toho, čo sa v tom-ktorom čase dialo v dejinách rodiny a obce a čo sa práve vtedy stalo vo veľkom svete. Žiaci získali citovejší vzťah k učivu a ľahšie si ho zapamätávali.**

> „Ak chceš vedieť, kam chceš ísť, musíš najskôr dobre vedieť, odkiaľ si!“
>
> Základná poučka úspešných

Vytvorené materiály zostávajú vlastníctvom žiakov a ich rodín. Do finále celoštátneho kola žiaci posielajú kópie svojich prác. Zmysel veci je v tom, aby sa v rodinách založila tradícia budovania vlastných rodinných kroník a archívov. Zhromaždené materiály školy zvyknú využívať na prípravu vlastných školských výstav, napríklad na témy *Peniaze v našich dejinách*, *Najvýznamnejšie osobnosti našej obce, mesta*, *Ako žili naši predkovia pred sto rokmi*, *Ako sa zabávali naši starí rodičia* a podobne.

Do hodnotenia, ale i propagácie projektu sa zapájajú renomovaní popularizátori dejín a histórie na Slovensku, najmä prof. Matúš Kučera, prof. Dušan Škvarna, doc. Dušan Čaplovič, Mgr. Milan Šišmiš, Mgr. Zdenko Ďuriška, doc. Ivan Mrva, Dr. Ladislav Vrteľ, Drahoslav Machala, doc. Viliam Kratochvíl a mnohí ďalší. Odborný „zástoj“ týchto osobností prispel k popularite projektu. Význam to malo najmä smerom k učiteľom a rodičovskej verejnosti. Projekt získal priamu podporu aj od Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti.

Najsilnejšou vekovou skupinou zapojenou do projektu sú žiaci druhého stupňa základných škôl, ale bohatá je aj účasť stredoškolákov. Ukazuje sa, že najväčšiu úlohu pri propagácii myšlienky začať spi-

a odborných kruhoch viac myslieť na to, že tak ako je matematika základňou prírodných vied, také isté postavenie medzi spoločenskými vedami patrí v našich školských programoch dejepisu.

Na bojisku svetového a národného by mohlo zohrávať omnoho dôležitejšiu úlohu to, že dejiny treba začať učiť od dejín a miesta rodiny, z ktorej žiak pochádza, od obce, mesta a regiónu. Všimnite si, že po témach vlastivedy sa vážne vyučovanie dejepisu na základnej škole začína po krátkej zmienke o miestnych dejinách a reáliách antickým Gréckom a Rímom, svetovými dejinami. Potom sa postupne prechádza k stredoveku, novoveku, s prestrihmi na to, čo sa dialo u nás doma.

Žiak a jeho osobná, kultúrna, národná a štátna identita

Úlohou školy by malo byť nielen pripraviť človeka na uplatnenie sa na trhu práce, ale pomôcť mu nájsť jeho identitu, upevniť ju ako základ jeho sebavedomia i hodnotového sveta. Identitu našich žiakov, ich sebavedomie v našom vzdelávacom systéme pomerne dosť obchádzame, akoby sme si hovorili, že to príde samo. Nepríde! Tak ako sa sám od seba nevytvorí patriotizmus, vlastenectvo, humanizmus, tolerantnosť, tak sa sama od seba netvorí ani identita a povedomie samotnej ľudskej osobnosti. Tomuto procesu treba pomôcť.

Základ hrdosti na seba sa môže budovať iba cez budovanie vzťahu k svojej rodine, predkom a ich dielu. Každý človek potrebuje mať vo svojom najbližšom prostredí veci a udalosti, na ktoré môže byť hrdý, ktoré tvoria portfólio jeho osobnostného potenciálu. V živote každého človeka sú veci, ktoré ho presahujú – do minulosti i budúcnosti. Jeho život je vybudovaný na hodnotách, materiálnom i duchovnom bohatstve, ktoré tu našiel, keď sa narodil ako dar svojich predkov. Sám časom odovzdá tieto hodnoty a prispeje k nim svojou prácou pre blaho svojich nasledovníkov.

Každý človek robí denne množstvo rozhodnutí a činov, pričom sa opiera o vlastné vedomosti, svoj morálny a hodnotový status, charakter. Preto je dôležité, aby bol jeho myšlienkový a činnostný potenciál opretý o silný stĺp hodnôt vybudovaný jeho predkami a jeho spoločnosťou. Ak to dokážeme, nebudeme o sebe hovoriť ako o malom národe, ale národe s vysokou vnútornou kultúrou, sebavedomím a invenciou.

Svoje osudy a príbehy majú nielen štáty a národy, ale aj rody, jednotliví ľudia, svoje dejiny majú stavby, kde žili a žijú. Každý z nás má svoje dejiny – náš život sa niekde a niekedy začína, potom sa zas skončí, ale pred nami tu boli naši predkovia v desiatkach generácií a po nás prídu naši nasledovníci. Je to krásny kolobeh života, ktorý sa nesmie prerušiť...

Neoddeliteľnou súčasťou každého štátu, národa, mesta či obce sú ich dejiny. Ale dejiny majú aj jednotlivé rody. Lebo práve tie boli od najstarších čias základom občín, spoločenstiev jednotlivých obcí a miest. Ak si dnes zoberiete zoznam priezvisk občanov jednotlivých obcí, zistíte, že 6 – 9 priezvisk niekde stačí pre 70 % všetkých obyvateľov. Je to svedectvo o tom, že rody boli od najstarších čias základom miestneho obyvateľstva. To sa, samozrejme, časom dopĺňalo o prisťahovalcov, presídlencov a nových obyvateľov. Aj tomu však treba rozumieť a tolerovať to.

Dieťaťom bol aj Karel Gott – na archívnej snímke so starou mamou.

Hodnoty ovplyvňujú stupeň sebavedomia

Každý z nás je výsledkom výchovy, vzdelávania, svojej rodiny, učiteľov, vplyvov prostredia, ľudí, ktorých stretol, osôb, ktoré spoznal a s ktorými spolupracoval, ľudí, s ktorými sa priatelil, literatúry, ktorú čítal, filmov, ktoré videl, kultúrnych a historických tradícií v mieste svojho bydliska, atď. Poznať svoje korene, históriu svojich predkov, ale aj ich súčasnosť je základom budovania zdravého sebavedomia človeka. Mesačník Rodina a škola v spolupráci s Učiteľskými novinami v tejto súvislosti vyhlásil 11. ročník projektu *Poznaj svoju minulosť, alebo Pátranie po predkoch* v inovovanej podobe.

V jedenástom ročníku *Pátrania po predkoch* bude úlohou žiakov základných a stredných škôl pripraviť počas školského roka súpis informácií podľa stanovených okruhov do ucelenej podoby elektronickej alebo printovej knihy o svojom rode. Žiaci na úrovni svojho veku a možností zostavia ucelený literárny a umelecký útvar, ktorý bude zobrazovať dejiny ich rodu. Inšpiráciou na takúto verziu projektu sú poznatky o tom, že napríklad v Anglicku tvoria najvydávanejšiu knižnú edíciu práve knihy o dejinách jednotlivých rodov. Je celkom dobre možné, že deťmi spracované základy sa stanú podkladom na rodinné dopracovanie svojich dejín do trvalejšej knižnej či elektronickej podoby aj u nás.

Identita a silné historické povedomie je základom mravného i celkového hodnotového sveta jedinca i spoločnosti. Sme presvedčení, že môžeme v našich školách a rodinách aj touto formou pomôcť k formovaniu slovenskej spoločnosti a rodiny zvlášť.

Projekt potrvá od októbra 2013 do mája 2014. Záštitu nad ním prevzal minister školstva, vedy, výskumu a športu SR Dušan Čaplovič. Výrazne ho podporujú viaceré významné osobnosti a odborné autority na čele s prof. PhDr. Matúšom Kučerom, DrSc., prof. PhDr. Dušan Švarna, PhD., prof. PhDr. Miron Zelina, DrSc., prof. PhDr. Erich Petlák, CSc., a mnohí ďalší. Najlepšie práce budeme očakávať v celoslovenskom finále v máji 2014 a tie, ktoré najviac oslovia odborné poroty, budú opäť ocenené. Ak sa nám podarí nájsť sponzora, najlepšiu prácu pomôžeme víťazovi vydať aj knižne.

(lp)

Moje zvedavé pátranie

HISTÓRIA JEDNEJ RODINY

(Úryvok z úvodnej časti práce Damiána Onufera, žiaka 2. ročníka Gymnázia v Trebišove)

Niekoho história svojho rodu nezaujíma, niekomu sa táto práca zdala namáhavá a najmä zbytočná, ale ja som sa pustil do pátrania po svojich predkoch, pretože je podľa mňa veľmi vzrušujúce odhaľovať ich históriu. Dopátrať sa, či to boli čestní občania, alebo nebodaj kriminálnici, či boli učení, alebo neučení, bohatí, alebo chudobní a z akej krajiny pochádzali. Pri troche šťastia sa dá určiť aj genotyp rodiny alebo zistiť, či naši predkovia pochádzali zo šľachtických rodín. V histórii bol rodokmeň výsadou práve šľachtických rodín. Zhotovoval sa ako nástroj cti a ukážky veľkosti rodu alebo kvôli rôznym praktickejším, väčšinou majetkovým záležitostiam. V dnešných časoch sa každý človek môže pokúsiť vytvoriť si vlastný rodokmeň vďaka tomu, že aj naši nešľachtickí predkovia zanechali svoje mená v matrikách, v ktorých ich môžeme vyhľadať. Je to síce veľmi ťažká práca, ale vďaka digitalizácii listín sa dá zvládnuť. Veď kto by sa trochu neposnažil poodhaliť históriu? Tak ako teraz vám chcem ja poodhaliť históriu mojej rodiny.

Na začiatku môjho pátrania bola moja najbližšia rodina. Vychádzal som z viacerých zdrojov.

- *Začal som spomienkami mojich starých rodičov a vytvoril som si základnú podobu rodokmeňa, približne do štyroch generácií.*
- *Pomohli mi občianske a vojenské preukazy mojich starých rodičov a najmä rodný list môjho starého otca, ktorý bol pre mňa vstupenkou do hlbín archívu v neďalekej obci, kde som sa dostal k starším predkom a mal spojku k hľadaniu v Štátnom archíve v Prešove. Keďže nie každý má také šťastie a možnosti, ako zdroj informácií môže poslúžiť aj cintorín. Najmä vo väčších obciach, kde staré hroby nepodľahli skaze, sa dá orientovať približne do začiatku 20. storočia, čo je postačujúce na ďalšie pokračovanie pátrania.*
- *Ďalším krokom bola návšteva obecného archívu, ktorý mi poskytol údaje od roku 1895.*
- *Keď som mal dátum narodenia spred tohto roku, vybral som sa do štátneho archívu v meste, ku ktorému patrila oblasť, v ktorej žili moji predkovia. V archíve som si vyžiadal matričné knihy obce, ktoré som potreboval (dôležité je vedieť aj náboženstvo predkov, keďže každé náboženstvo malo v obci inú matričnú knihu). V archíve som mohol študovať aj mikrofilmy s údajmi alebo zdigitalizované listiny v počítači.*

Štúdium matrík a mikrofilmov je finančne náročné, ale je to zaujímavá skúsenosť. Je možné využiť aj služby zamestnancov archívu, čo je síce ešte drahšie, ale ich práca je na vysokej odbornej úrovni. Ja som si vybral prvú možnosť – vlastný výskum, kde som hneď na začiatku narazil na jazykový problém. Bez základných znalostí latinčiny a nemčiny sa niekedy nedá pohnúť vôbec alebo sa dá ľahko zmýliť. Keďže sa knihy viedli v rôznych jazykoch – v latinčine, nemčine, maďarčine, češtine a natrafil som dokonca aj na ruštinu – bol z toho niekedy poriadny chaos. Mená sú niekedy pomaďarčené, výnimkou nie sú ani rôzne latinské ekvivalenty a dokonca prezývky. Napriek tomu sa mi podarilo urobiť čiastočný rodokmeň zo strany otca aj matky, ktorý je v prílohe, a svojej práci sa chcem ďalej venovať. V mojej doterajšej práci som sa snažil ukázať históriu mojej rodiny, sledovať jej vývoj a organizáciu. Som si vedomý, že nie každého táto práca zaujme, ale rád by som poprosil: vážte si históriu, aj históriu svojej rodiny. Môže totiž skrývať tajomstvá, o ktorých ešte ani sami netušíte. Keď sa po prečítaní tejto práce vzbudila aj vo vás túžba po spoznávaní rodiny, neváhajte a staňte sa ďalším dobrodruhom a hľadačom archívnych pokladov. Prajem vám veľa šťastia pri vašich vlastných objavoch.

sovať rodinnú históriu majú najmä učitelia. Ak dokážu projekt žiakom zaujímavo popísať, ak im ho priblížia ako rodinnú detektívku, ktorej hlavným hrdinom môže byť sám žiak, úspech je dokonalý. Medzi účastníkmi sme však mali aj 8-, 9-ročné deti s prácami nad 100 strán. V mnohých prípadoch im, samozrejme, pomáhajú rodičia. A najväčšiu skupinu priaznivcov sme získali medzi starými rodičmi. To sú naši najväčší stúpenci a zistili sme, že pre mnohých sa stal práve tento projekt základom vlastného spisovania rodinnej histórie. Máme množstvo ohlasov od tejto skupiny ľudí, ktorí okrem toho oceňujú, že cez projekt sa často zlepšila aj komunikácia v rodinách – najmä medzi deťmi a starými rodičmi, ale aj medzi rodinami navzájom. Deti sú najlepšími boriteľmi starých rodinných svárov a plátačmi roztrhaných rodinných väzieb.

Do projektu prijímame aj individuálne prihlášky žiakov bez učiteľského dohľadu. Môže totiž dôjsť aj k situácii, že v škole sa trebárs nenájde žiaden pedagóg, ktorý by sa venoval žiakom v tomto projekte.

Záujem o projekt z jednotlivých krajov Slovenska je pomerne rovnomerný, ale všeobecne možno povedať, že väčší záujem je zo škôl v menších a stredne veľkých mestách a väčší počet účastníkov je zo stredného a z východného Slovenska.

Projekt vplýva na tvorivosť žiakov

Na propagáciu projektu sme získali viacero mediálnych partnerov. Projekt je pre nich výbornou príležitosťou na získanie zaujímavých tém a námetov na články a reportáže. Mali sme napríklad účastníkov projektu, ktorí majú spracovaný rodokmeň až do 12. storočia, žiakov, ktorí mali predka, ktorý sa plavil na Titanicu, a inú žiačku, ktorej prapraprapredok sa plavil na parníku Carpathia a zachraňoval topiacich sa z Titanicu. Veľkými témami sú aj svetové vojny, vysťahovalectvo, úspešní a významní predkovia v rodinách. Médiá nás vyhľadávajú často samy a pýtajú sa na zaujímavosti.

Projekt sme najskôr organizovali bez podpory verejných inštitúcií. Sponzorov, najmä pri zabezpečovaní cien, sme získali najmä medzi súkromnými subjektmi. Náklady na projekt znáša redakcia mesačníka Rodina a škola a jej vydavateľ.

Vzhľadom na to, že projekt *Poznaj svoju minulosť, alebo Pátranie po predkoch* je v súčasnosti asi najväčším či najrozsiahlejším výchovno-vzdelávacím projektom na slovenských školách, patrí k imidžu dobrej školy, aby v ňom bola zapojená. V rámci škôl sa konajú školské kolá súťaže o najlepšiu prácu, žiakom sa ich výsledky zohľadňujú pri hodnotení a klasifikácii v príslušných predmetoch. Vzhľadom na to, že súťažiaci veľmi často spracovávajú svoje práce na video či CD nosiče, výtvarne ich dotvárajú, pracujú s historickou dokumentáciou, idú za materiálmi do knižníc či archívov, mnohokrát i fotografujú, zaznamenávajú výpovede najstarších členov rodiny, komunikujú s členmi rodiny žijúcimi v zahraničí, projekt rozširuje spektrum ich sociálnych i komunikačných zručností a iste ich všestranne obohacuje.

Ukazuje sa, že projekt vytvára priestor na to, aby sme prostredníctvom neho rozvíjali u žiakov viacero kompetencií, a je akýmsi typom študentského desaťboja. Žiak musí totiž nielen získať informácie, ale ich aj spracovať, pretvoriť do literárnej podoby, musí fotografovať, natáčať, ísť do matriky či archívu, nakresliť napríklad erb rodiny, vymyslieť jej hymnu a podobne. Samozrejme, pri technickom spracovaní i hľadaní informácií musí používať informačno-komunikačné technológie a neraz aj cudzí jazyk. To je celkom široký záber aktivít.

Dvojstranu pripravil
Ľubomír PAJTINKA
Ilustračné foto archív

Registračný list účastníka projektu

Poznaj vlastnú minulosť

Škola (adresa): .....

..... Trieda: .....

Kontaktná adresa na pedagóga:

Meno: ..... Priezvisko: .....

Adresa: .....

.....

Telefón: .....

E-mail: .....

Zoznam žiakov zapojených do projektu:

....

....

....

(V prípade väčšieho počtu zapojených žiakov v rámci jednej školy pokračovať na osobitnom papieri.)

Podpis pedagóga: ..... **Dátum:** .....

Registračný list možno zaslať aj e-mailom na adresu šéfredaktora Učiteľských novín (je v tiráži UN na strane 2).

Prvý slovenský profesor klasickej filológie

POCTA MILOSLAVOVI OKÁLOVI

Prvého decembra uplynie sto rokov od narodenia nášho azda najvýznamnejšieho klasického filológa prof. PhDr. Miloslava Okála. Svojho rodáka si v poslednú septembrovú sobotu uctila aj jeho rodná obec Slovany, ktorá mu na budove obecného úradu odhalila pamätnú tabuľu, hneď vedľa mramorovej pripomienky ďalšieho slávneho rodáka prof. MUDr. Juraja Antala, ktorého storočnicu si pripomenula minulý rok.

Bolo príjemné v slnkom zaliatej dedine pod Malou Fatrou počúvať miestne pamätníčky, ktoré si tiež prišli uctiť svojho rodáka a živo si pritom vybaviť napríklad výlet slovianskeho JRD do Bratislavy v 60. rokoch, kde mladým zo zamestnancov večerný život slovenskej metropoly približoval práve Miloslav Okál, univerzitný profesor.

Bolo príjemné stretnúť špičkových slovenských klasických filológov či vydavateľov antickej literatúry, ktorých do Slovian pritiahla táto slávnosť. Zo Spojených štátov amerických priletel i syn prof. Okála Emile, univerzitný profesor geofyziky, ktorý v slovenčine predniesol pred zúčastnenými dojímavú reč približujúcu spletité rodinné osudy. Jej prepis je súčasťou tejto tematickej strany.

Profesor Daniel Škoviera, ktorý je nástupcom Miloslava Okála na Katedre klasickej a semitskej filológie Filozofickej fakulty UK v Bratislave, prezentoval pred prítomnými svoju čerstvú knihu pripomínajúcu jeho osobnosť. Nazval ju *Miloslav Okál. Prvý slovenský profesor klasickej filológie*. Ako píše v anotácii, v názve knihy sa exponuje prvenstvo. A práve prvenstvo hralo v konaní Miloslava Okála veľmi dôležitú úlohu. Na prvý pohľad sa v jeho životnom diele kumuluje hneď niekoľko netuctových prvenstiev.

Na prvom mieste medzi Okálovými prvenstvami stojí fakt, že bol spomedzi Slovákov prvý, čo u nás dosiahol hodnosť riadneho univerzitného profesora v klasickej filológii; až po ňom nasledovali na bratislavskej univerzite Špaňár, Kuklica a Škoviera. Tomuto prvenstvu, pod ktoré sa podpísalo neutešené postavenie Slovákov ako svojbytného národa v uhorskom štáte a potom v rámci Československa potreba vyrovnávať sa kultúrne vyspelejším Čechom, prikladal sám Okál nemalý význam.

Po druhé, Okál bol prvým prekladateľom prvého diela, o ktorom je doložené, že vzniklo na území dnešného Slovenska. Cisár Marcus Aurelius totiž zaznamenal v závere prvej knihy svojho filozofického denníka, že ju písal pri Hrone. Stalo sa to pravdepodobne roku 174 kresťanského letopočtu. Jeho druhá kniha bola dopísaná zrejme o rok neskôr na pravom brehu Dunaja v Carnunte, ktoré je vzdialené od nášho dnešného hlavného mesta sotva 10 km. Texty denníka sa navyše Okálovi páčili a rád z nich citoval dlhšie pasáže.

Po tretie, Okál bol prvý, kto do slovenčiny kompletne preložil homérske eposy, prvý výtvor európskeho písomníctva a zároveň básnické veľdielo. Napokon štvrté a azda menej nápadné Okálovo prvenstvo na Slovensku spočíva v tom, že novolatinské štúdiá urobil organickou časťou výskumu antického staroveku. Iste nie je prvenstvo ako prvenstvo, no všetky uvedené zároveň charakterizuje vysoký kvalitatívny štandard.

Krajina menom Latinsko

Latinčina a gréčtina tvorila v medzivojnových časoch i v časoch prvej Slovenskej republiky integrálnu súčasť vyučovania aj na nižších stupňoch škôl. Ovládanie týchto jazykov a kultúry, ktorá sa za nimi ukrývala, bolo súčasťou všeobecného vzdelania. Cieľ bol jasný – aby mladý človek získal počas stredoškolského štúdia čo najširší rozhľad. Po druhej svetovej vojne v rámci bipolárnej ideologizácie sveta sa u nás západné jazyky dostali do nemilosti, latinčinu, ako jazyk Vatikánu, nevynímajúc. Postupne sa stratila aj zo školského prostredia.

Každý jazyk nesie so sebou aj kultúru. Preto aj za súčasným boomom angličtiny možno okrem prakticky pozitívnej stránky celosvetovej komunikácie vidieť aj kultúru napríklad Spojených štátov amerických, ktorá sa na krídlach jazyka šíri do ostatných štátov.

Ako v debatách po slávnosti prízvukoval Daniel Škoviera: „Výhoda je, že nemáme krajinu menom Latinsko. A tak latinčinu nikto nemôže pretláčať zo svojho národného záujmu. A to je dôležité, že tento jazyk žije bez toho, aby tu bol mocenský štátny útvar, ktorý ho forsíruje.“

Aj v súvislosti so súčasnou výučbou klasických jazykov upozornil, že Európa stojí na troch pilieroch, a jedným z nich je klasické vzdelanie, teda antika: „Antika, kresťanstvo, rímske právo, to je základ európskej kultúry, či si to niekto želá, alebo nie. A úlohou našej katedry je priblížiť Slovensku, Slovákom, že naša kultúra je niekde zakorenená. A ona je zakorenená v antike. Aj svätí Cyril a Metod prišli vlastne z antickej oblasti, Byzancia bola preniknutá antickou kultúrou. Našou úlohou je podnietiť študentov do tohto uvažovania. Ukázať im, že na Slovensku máme obrovskú literatúru, ešte nepreskúmanú, z obdobia 16. až 18. storočia a sčasti aj 19., ktorá je napísaná po latinsky a ktorá len ukazuje, že naši vzdelanci boli prítomní v Európe, pretože latinčina bola jazykom Európy. Slovensko teda nemá historický deficit, že by nebolo súčasťou Európy, oddelila nás až povojnová železná opona. Niet teda dôvodu na nejaký komplex menejcennosti, že by sme neboli súčasťou Európy. My sme Európania. A to sa snažíme vštepiť našim študentom. V porovnaní s dnešnými kultúrami, ktoré vplývajú na vývoj Slovenska, je latinská kultúra prítomná v našej kultúre bezprostrednejším spôsobom a v jej základoch.“

Čo dodať? Azda, že vývoj ľudstva nepôjde len v pragmatickej línii nasledovania techniky a virtuálnej reality a s ňou spojených praktických vymožeností, ktoré očaria do tej miery, že nevidno skryté hrozby. Možno raz v akomsi novom období renesancie a humanizmu, keď človeku pôjde o skutočnú slobodu, sa opäť raz dostanú do popredia aj klasické jazyky, ktoré v bohatstve zachovaných umeleckých a filozofických diel dávajú ľudstvu odkaz, že toto sme tu už raz žili, a možnože v intenzívnejšej podobe.

Tomáš MIKOLAJ

Rodinné spomienky

Miloslav Okál
1913 – 1997

Rodina môjho otca Miloslava Okála pochádzala z Gombáša (dnešnej Hubovej) na Liptove, dediny v údolí Váhu, situovanej zo dvadsať kilometrov východne od Martina. Okolo roku 1906 môj starý otec Ján Okál odišiel so svojím priateľom z dediny Ondrejom Galanom do Ameriky, hľadajúc život lepší od toho, aký viedol zbedačený sedliak zo severného Slovenska v tých časoch v tejto časti rakúsko-uhorskej monarchie. Veľmi rýchlo tam minul tú trochu peňazí, ktoré mohol zarobiť, a jeho rodina musela predať kravu, aby zaplatila jeho návrat na Slovensko. Aby umúdrili jeho nezávislého ducha, veľmi rýchlo ho oženili za Ondrejovu sestru Zuzanu Galanovú. To bolo roku 1909, a môj strýko Anton Okál sa narodil hneď v tom ďalšom. So svojím bratom (ďalším Ondrejom) a ich kamarátom Chovanom Ján zakúpil úrodnú pôdu v Slovanoch v Turčianskej kotline, kde sa sťahovali okolo roku 1912. A práve tu sa 1. decembra 1913 narodil môj otec.

Bohužiaľ, náhle prišla vojna a Ján Okál odišiel na front ako kaprál rakúsko-uhorskej armády. Padol na bojovom poli už počas prvých stretov toho desivého krviprelievania, akým bola prvá svetová vojna. Armáda oznámila jeho smrť kňazovi v Slovanoch, ktorý však, nevediac, ako sa postaviť k tejto prvej obeti vojny, strážil tajomstvo jeho skonu celé štyri roky. Pozvoľna sa zajatí vojaci navracali do dediny a môj otec spomínal, ako ich – jeho spolu s bratom – mama vyobliekala a všetci traja šli k týmto sprievodom, v ktorých však Ján Okál, bohužiaľ, stále chýbal. Až jej jedného dňa istý vojak prezradil, že jej muž zomrel už pred štyrmi rokmi. Moja stará mama, ktorá bola veľmi pobožná, sa ponáhľala do kostola, kde kňaz musel doznať nesmierny hriech, ktorý spáchal svojím zbabelým mlčaním.

Keď sa pozriem na roky, ktoré nasledovali, vzdávam úctu viacerým svätým. Prvou svätou bola moja stará mama Zuzana. Vychovávala svojich dvoch synov v materiálnej núdzi, ale morálne bohatstvo, čo im dala, posilnené veľmi hlbokou, aj keď jednoduchou vierou, vyformovalo u môjho otca kód spoľahlivých hodnôt, ktoré mu následne dovolili prekonať nové skúšky, možnože jemnejšie, určite však nie menej tragické.

Druhým „svätým“ bol systém 1. Československej republiky, ktorý mladému dedinčanovi z Turca bez akýchkoľvek prostriedkov dovolil rozvinúť na Gymnáziu v Kláštore pod Znievom a následne v Turčianskom sv. Martine a nakoniec na Univerzite Komenského v Bratislave jeho intelektuálny potenciál až po získanie prestížnych vysokoškolských titulov. Môj otec však vždy zostal dieťaťom Turca; po jeho smrti som našiel jeho pas z roku 1938, kde pečiatky dosvedčujú, že uprostred svojho študijného pobytu v Taliansku a Grécku sa na niekoľko týždňov vrátil do Slovian pomôcť svojej mame pri žatve.

Vďaka študijnému štipendiu francúzskej vlády strávil roky 1946 – 1947 v Paríži, kde v Univerzitnom mestečku stretol francúzsku matematičku Lucette Clémentovú. Iskra medzi nimi preskočila okamžite a moja mama získala na jeseň 1947 miesto vo Francúzskom inštitúte v Prahe. Neskôr pracovala ako lektorka na univerzitách v Brne a Bratislave. Moji rodičia sa vzali 13. apríla 1949 v Prahe a ja som sa narodil v Paríži v auguste 1950.

Medzitým sa však východná Európa potopila do víru stalinizmu a medzinárodnú komunitu v Bratislave začala nemilosrdne zvierať železná päsť režimu. Moja mama a ja sme boli v apríli 1951 vykázaní z ČSSR a železná opona na dlhé roky oddelila Miloslava Okála od jeho ženy a syna.

Ďalšou svätou bola moja mama. Vychovávala ma vo Francúzsku v láske a napriek absencii môjho otca aj v jeho blízkosti. Veľmi rýchlo som sa naučil čítať a písať a už od mojich štyroch rokov som si s ním pravidelne písaval. Samozrejme, svätým bol aj môj otec, ktorý aj napriek studenej vojne stále intenzívnejšie udržiaval naše rodinné väzby, ktoré nás spájali aj ponad hanebnú prekážku železnej opony. Profesor na Katedre latinčiny a gréčtiny Filozofickej fakulty Univerzity Komenského Miloslav Okál sa pustil do význačného diela analýzy a prekladu, ktorého majstrovským kusom bol nesporne prvý slovenský úplný a veršovaný preklad Iliady a Odysey. Pravidelne som dostával do Paríža diela môjho otca. Obdivoval som ich spoza múra slovenčiny, ktorú som sa naučil dešifrovať až vo svojich desiatich rokoch, keď som začal so štúdiom ruštiny, jediného slovanského jazyka vyučovaného v tých časoch na francúzskych gymnáziách.

Roku 1964 sa železná opona jemne trhá a mojej mame a mne je dovolené, každý rok, stráviť prázdniny na Slovensku. Vtedy som objavoval Bratislavu, Vysoké Tatry, regióny Turca a Liptova, kde som stretol myriady bratrancov a sesterníc a pozvoľna som mohol rozvíjať korene svojho slovenského dedičstva, ktoré sa pridávalo k mojej parížskej identite. A v dome môjho otca na Ulici Boženy Němcovej v Bratislave som ako 14-ročný klepal na stroji francúzske preklady jeho článkov, obzvlášť o slovenskom humanistovi renesančných čias Martinovi Rakovskom, o ktorého živote a diele publikoval môj otec koncom 60. rokov.

Ako študent parížskej École normale supérieure som roku 1974 odišiel pokračovať vo svojich štúdiách geofyziky do Spojených štátov, kde som sa roku 1978 stal, presne v šľapajach môjho otca, univerzitným profesorom. V tom istom roku môj otec vo veku 65 rokov odchádza z Univerzity Komenského do dôchodku a bol mu vydaný pas, aby sa mohol zúčastniť mojej svadby. Neskôr sa stáva milovaným starým otcom mojich dvoch dcér; prichádzali sme ho navštíviť takmer každé leto, kde bolo už len na dcérach objavovať a upevňovať si svoje slovenské korene. A otec prišiel tiež pár razy ku nám do Chicaga, kde objavil svojho vzdialeného bratranca Jána Okáľa, emigrantského slovenského básnika, s ktorým písavali básne a okolo roku 1987 zostavili náš rodokmeň.

V období rokov 1989 – 1990 nás ohromne potešilo, keď sme boli svedkami zamatového otvorenia železnej opony. Spomínam si, že v marci roku 1990, keď som šiel navštíviť otca, som čakal polhodinu, zatiaľ čo buldozér demoloval betónovú strážnu búdku, z ktorej sa kontroloval hraničný priechod na Viedenskej ceste v Petržalke. Nikdy som nebol taký šťastný zo straty svojho času. Potom nezávislosť Slovenska, to bolo roku 1993, a spomínam si na otcovu hrdosť, keď mi ukazoval nálepky „Slovenská republika“, ktoré sa lepili na 100-korunové bankovky.

So znovuobjavenou slobodou môj otec napísal niekoľko oduševnených názorov na univerzitnú politiku niekdajších čias – svojho času bol prodekanom fakulty a jeho fotka v okázalej akademickej tóge veľmi vzrušovala dieťa, ktorým som bol na konci 50. rokov.

Na začiatku februára 1997 otec utrpel veľmi ťažký záchvat, ktorý ho paralyzoval. Posledná spomienka, čo na neho prechovávam, je slabučké žmurknutie oka, ktoré sa zmohol adresovať mi na nemocničnej posteli, kde sa skončil jeho osud. Zomrel 22. februára 1997. Rozlúčili sme sa s ním na cintoríne v Mlynskej doline krásnym a smutným zimným dňom.

Tento rok slávime storočnicu jeho narodenia. Mám často príležitosť ukázať sa vo Viedni na kongrese alebo vedeckom projekte. Nikdy nevynechám možnosť stráviť niekoľko hodín v Bratislave, vyjsť si na hrad, potĺkať sa starým mestom či prežiť večer v Opere Slovenského národného divadla. Koľko vecí sa zmenilo! Platíme eurami, a predovšetkým už nezastavujeme na hranici v Petržalke, kde kedysi vládli ostnaté drôty, strážne veže, mínové polia, psy a samopaly. Skutočný zázrak! Ale skutočný zázrak je, že v Bratislave i vo vzdialených horách východného Slovenska sa cítim doma. Vďačím za to mojim rodičom a predovšetkým môjmu otcovi, ktorého láska zmazala diaľku a obohatila môj život.

Ďakujem, ocko!

Emile [Milo] A. OKAL,
profesor geofyziky
Northwestern University
Evanston, Illinois, USA
Z francúzštiny preložil (tm)
Reprofoto archív rodiny

Veda je zázrak!

NOC VÝSKUMNÍKOV VO SVETLE POZNANIA

Ktokoľvek a kedykoľvek by siahol po vhodnom prímere „slovotvorby“ z oblasti, ktorá vzbudzuje stále u mnohých z nás vari až prílišný rešpekt, najskôr sa vyjadrí v zmysle – nerob z toho vedu. A sme, ako sa vraví – doma. Akú vedu? Čo za vedu?

Vedie nás k vedomému vytváraniu „ustráchaného“ podvedomia najskôr ak „dlhé vedenie“ k poznaniu niečoho, k čomu z úcty, a možno až z prílišnej pokory či neviery vo vlastné schopnosti logicky, obrazotvorne, ale i prakticky myslieť na fundamente získaných vedomostí, faktov a súvislostí, pristupujeme ak už nie s predpojatosťou „nevedkov“, tak určite aspoň s komplexom vlastného nedocenenia?

Alebo je pre väčšinu z nás veda akéhokoľvek zamerania a intelektuálnej náročnosti jej pochopenia až uchopenia povestným strašiakom aj pre jej nedostupnosť? Či to nie je práve celkom samozrejmou neprístupnosťou až sterilnosťou jej laboratórií, pracovísk, inštitúcií, vývojových a výskumných stredísk či testovacích zariadení, že obyčajný smrteľník, laik, nemá šancu nazrieť aspoň povestným „úkosom“ na to, ako to buble, vrie, chladí či mrazí vo „vedeckom kotle“, čím sa to hemží, hmýri, farby a tvary mení pod objavným ohniskom mikroskopu?

Nebojme sa skamarátiť s vedou!

Nech už je tomu tak či onak, ak si aj vlastným pričinením spôsobujeme traumu z toho, že v rôznej fáze nášho života nie sme v porovnaní s našimi súputnikmi v predsa len vyspelejších a vedou a výskumom lepšie podkutých západoeurópskych, zámorských či ázijských krajinách – veľmociach vedeckého progresu a technicko-výskumných inovácií – konkurencieschopní v prijímaní a pochopení vedecko-technických a bádateľských pôžitkov, niekde predsa musí byť problém, galiba. Ako teda „na kobylku“ tej rozmanitej, pestrej a bezhranične príbehovej mašinérie, ktorá, ak je náležite predostretá a aj verejne uvedená, priblížená až do iskrenia očí a plesania duše, dokáže v príbehovosti úžasných sekvencií z vážneho dospeláka za okamih jediného pokusu vykresať bezhranične zaujatého až rozvášneného šarvanca?

Jeden by v tom momente povedal – zázrak... Kým druhý prileje kvapku spresnenia do skúmavky poznania a zvolá: Heuréka – veda je zázrak!

Možno netypicky, v osídlach vlastnej dilemy, či v presne rozparcelovanom mikrosvete vlastných záujmov má ešte človek kúštik voľnej kapacity v čipe objavovania, som s tým najlepším úmyslom vkročil do vedátormi a výskumníkmi oživotvorenej bratislavskej Starej tržnice. Motivovaný skúsenosťou, že keď človeku čosi zaimponuje a vzápätí to aj pochopí, niet lepšieho katalyzátora potykať si so zdanlivo záhadnými súvislosťami, zákonitosťami, poučkami, pravidlami a čo ja viem ešte čím všetkým, čo nás obklopuje a čomu – naozaj ani pri najlepšej vôli a snahe – nedokážeme my, inak „najmúdrejší užívatelia a používatelia“, porozumieť, pochopiť, vcítiť sa. Je veda, vedátorstvo a všetko to, čo s nimi súvisí, naozaj pre väčšinu populácie na Slovensku „japonskou dedinou“ – vysloviac geograficky prenesenú identifikáciu „nedouka“, symbolicky konvenujúcu práve s oblasťou, o ktorej je reč? A či je tomu inak?

O vede veselo i vážne: od Bratislavy po Tatry

Málokde a málokedy sa stáva, aby sa bonbónik podujatia, ktoré, ako v prípade 7. ročníka Noci výskumníkov, v tom najlepšom objalo a uchvátilo poznania a vedy chtivých návštevníkov, krájal na dieliky a degustoval ako tá najvychýrenejšia polahoda po štipkách už prakticky od samého začiatku. Dokonca na štyri diely, pretože takto organizátori priblíženia vedy, výskumu a fascinácie objavov, ktoré sa okrem iných miest, pódií a dejísk vrátane „nebeských inšpirácií“ v Tatranskej Lomnici (zážitková Noc výskumníkov mala svoje kapitoly okrem Bratislavy aj v ďalších výskumno-vedeckých a vzdelávateľských centrách Slovenska – Banskej Bystrici, Žiline a Košiciach) rozhostili aj v centre Bratislavy, naprogramovali Asima, japonského robota ohurujúceho svojimi schopnosťami, aby v presne určenom čase na svojich seansách otváral ústa a sklápal sánky tým, ktorí si vo svojich televíznych predstavách kedysi možno mysleli, že Alfom sme prekročili galaxiu. Omyl. Asimo vie viac.

Našťastie nielen však iba on. Bolo toho neúrekom, čo počas Noci výskumníkov zaujalo...

Apropo. Načo a prečo si túto sviatosť a úctu k poznaniu, výskumu, vede, poznatkom, ktoré posúvajú dennodennú kvalitu nášho života, približujeme a velebíme? Za čím sem a do ďalších miest a expozícií prúdili tisícky ľudí od poludnia až do druhej nočnej hodiny rána z piatka na sobotu počas posledného septembrového „predĺženého vedecko-poznávacieho víkendu“?

V hľadisku zašumelo, keď sa v niekoľkých vystúpeniach zahniezdili najmä mladí diváci – žiaci škôl, ale aj celé rodinné výpravy – na stoličkách pred hlavným pódiom, na ktorom moderátor Vlado Voštinár duchaplne vtipným, najmä však hodnotne informačným prúdom slova držal publikum v patričnej teplote. Súťažami, rozhovormi s vystavovateľmi a účastníkmi, vedcami, pedagógmi, ale aj – a najmä – so žiakmi škôl, ktorí, ako v prípade siedmakov zo Základnej školy (ZŠ) Matky Alexie z Bratislavy, sem prúdili v popoludňajšom čase v rámci mimoškolských aktivít aj so svojimi učiteľmi, iní zasa individuálne v malých kamarátskych skupinkách. Ako sa mi siedmaci zo ZŠ Matky Alexie vyznali, aj ich sem hnala túžba niečoho sa dotknúť, vyskúšať si, najmä však túžili vidieť v akcii divotvorného robota Asima.

Fascinácia „robotového fešáka“ ako bonbónik

Hľadisko stíchlo. Aj moderátor zvážnel. A kým predstavil sympatickú Máriu Virčíkovú, mladú doktorandku na Technickej univerzite v Košiciach, ktorá bola počas jedinečného pobytu Asima na Slovensku (výlučne iba na prezentácii v Starej tržnici!) „parťáčkou“ a zároveň i komunikátorkou robota, Asimo sa už zahrieval v zákulisí... Nie div, veď si potreboval naakumulovať energiu a sústrediť svoju koncentráciu na národnú polhodinku, počas ktorej predvádzal doslova zázraky! „Asimo, poď, prosím, von, už ťa čakajú,“ zvolala po anglicky M. Virčíková smerom k otvoreným dverám.

Publikum v bratislavskej Starej tržnici, plné mladších i starších vekových kategórií, zatajilo dych. Humanoidný robot Asimo, hlavná hviezda tohtoročného festivalu vedy Noc výskumníkov, prichádza na scénu vyrovnaným krokom, bez manierov slávnych hviezd a s publikom sa zvíta tiež po anglicky chlapčenským hlasom. Ostatne, jeho najnovšia verzia má osem rokov, aj keď s jeho vývojom začala Honda takmer pred tridsiatimi rokmi. Asimo prešiel už kus sveta, na Slovensku bol po prvý raz. „Ide o špičku v robotike, najmä čo sa týka spôsobu chodenia,“ hodnotil za organizátorov festivalu riaditeľ Slovenskej organizácie pre výskumné a vývojové aktivity Daniel Straka.

Malý robot si ľudí získal. Asimo, ktorý má 130 centimetrov a váži 54 kilogramov, vydrží s nabitou batériou približne 40 minút. Počas polhodinového predstavenia však publiku predviedol viacero kúskov – priniesol podnos s nápojmi a zdvorilo sa pritom uklonil, zatancoval, dokonca sa i prebehol, kopol do lopty ako na futbale, prešiel po schodoch hore i dolu, keď mu moderátorka stála v ceste, upozornil ju, že pred sebou má prekážku, podal ruku. Na Slovensku dostal aj špeciálnu úlohu – cvičil na známu detskú pesničku *Hlava, ramená, kolená, palce*!

Žiaci si dosýta zasúťažili, sprobovali, okúsili

Deti a žiakov škôl na tohtoročnom festivale vedy však nelákal len robot. Priamo v bratislavskej Starej tržnici ich fascinovali rôzne stánky viacerých slovenských výskumných ústavov i univerzít. Tlačenica bola pri stánku Elektrotechnického ústavu SAV, kde im pripravili maketu mestečka, v ktorom fungujú autíčka na solárny pohon. Firma Monogram Technologies ich zas zaujala svojím softvérovým programom, v ktorom si mohli hľadať na základe svojej fotografie „dvojníka“ v databáze hercov. Iní zatiaľ pozorne sledovali chemické pokusy s farbivami v cukríkoch. Na svoje si prišli aj budúci archeológovia a geológovia, prírodovedecká fakulta vo svojom stánku vystavovala horniny i milióny rokov staré fosílie. A bolo toho ešte viac...

Ako chutí elektrina? Kde sa berie? A ako sa dopraví až do spotrebiča? Pokiaľ návštevníci až doteraz nerozlúskli odpovede na javy, ktoré sa objavujú v každej domácnosti, stačilo počas Noci výskumníkov prísť do vzdelávacej zóny ZSE. Jednoduchými fyzikálnymi pokusmi tu zodpovedali na všetky otázky. Dospelákom priblížili proces výroby elektriny a ukázali im, ako šetriť a využívať obnoviteľné zdroje energie. Pritom sa ešte mohli všetci aj pobaviť, hrou si priblížiť tajomstvá vedy...

To keď v spolupráci so vzdelávacím projektom BikeLab ponúkli organizátori s partnermi návštevníkom originálnu zábavu s využitím našliapanej energie. BikeLab interaktívnym spôsobom približoval náročný proces výroby elektriny a učil, ako zamedziť jej zbytočnému plytvaniu. Dvadsať stacionárnych bicyklov, ktoré produkujú stabilný elektrický prúd, bolo na tento účel v plnej permanencii. Šliapaním do pedálov mohli návštevníci rozozvučať hudobnú produkciu alebo si dokonca namiešať vychladený drink! „Učíme ľudí vnímať skutočnú cenu energie prostredníctvom vedeckých poznatkov a v situáciách, ktoré bežne zažívajú. Ukazujeme fyziku toku energie, jej premeny, formy a využívanie, čím vzbudzujeme záujem o technológie a energetiku,“ hovoril o interaktívnej výstave Ján Orlovský zo ZSE.

Organizátori očakávali na tohtoročnom siedmom ročníku Noci výskumníkov účasť vyše tisícky vedcov. Tí vo svojich prednáškach i výstavných stánkoch s rôznymi atrakciami prilákali nielen do Bratislavy, ale aj do Košíc, Žiliny, Banskej Bystrice i Tatranskej Lomnice viac ako 150-tisíc návštevníkov, a nielen žiakov základných a stredných škôl. „Je to čím ďalej, tým lepšie a dúfame, že aj k vede to priláka ďalších žiakov a študentov,“ hodnotila za organizátorov festivalu Jana Tomková.

Európsky rozmer Noci výskumníkov 2013

Noc výskumníkov (Researchers' Night) sa v európskych krajinách koná každoročne vo štvrtý septembrový piatok. Tohto roku sa podujatia uskutočnili v celkovo 360 mestách 36 krajín Európy. Podujatie sa počas svojej úspešnej existencie rozrástlo z 92 zúčastnených miest roku 2006 na terajších 360, pričom minulý rok sa programov zúčastnilo vyše milióna návštevníkov po celej Európe. Tohto roku sa ich očakávalo ešte viac.

Ide o podujatie venované popularizácii vedy a učeniu sa hravou formou. Festivaly vedy majú prezentovať, čo výskumníci robia pre spoločnosť, a to interaktívnym spôsobom – zapojením a vtiahnutím diváka do deja prostredníctvom „rukolapných“ pokusov, vedeckých šou, náučnými aktivitami pre deti, návštevami laboratórií so sprievodcami, vedeckými kvízmi, atď.

O podujatiach Noci výskumníkov sa často hovorí ako o rodinných, ale v skutočnosti je táto akcia určená ľuďom všetkých vekových kategórií – či už prídu spolu s rodinou, so spolužiakmi, s priateľmi. Je prosto pre všetkých, ktorých zaujíma, ako veci fungujú a čo pre nich veda znamená v každodennom živote.

Mnoho z vedeckých podujatí aj tento rok zaviedlo návštevníkov do zákulisia – napr. do laboratórií, obvykle pre verejnosť neprístupných. Podaktorým možno dokonca pomohli objaviť vedca aj v nich samých. A tak aj preto sa najmä mladšia časť publika už teraz teší na stretnutia roku 2014. Mnohí z nich totiž objavili a stotožnili sa s fenoménom vedy i so sloganom, ktorý ich sprevádzal počas Noci výskumníkov – Veda nás baví!

Ľudo POMICHAL
Foto autor

„Rozviazané jazyky“ cestovali celou Európou

KREATÍVNI ŽIACI V STROPKOVE

Európsky deň jazykov sme si v našej Základnej škole (ZŠ) na Konštantínovej ul. v Stropkove pripomenuli oslavou už druhýkrát. V tomto školskom roku čakala na žiakov II. stupňa náročná úloha – v duchu oslavy jazykov, rôznorodosti národov a ich kultúr mali svoju triedu premeniť na konkrétnu krajinu a sprievodným slovom, samozrejme, v cudzom jazyku, ju priblížiť ostatným.

Hoci sa žiaci našej školy učia angličtinu, ruštinu a nemčinu, milo nás prekvapilo, že sme počuli aj francúzštinu. Výber krajín bol na samotných žiakoch. Prípravy boli náročné, ale nadšenie súťažiacich (keďže sa bojovalo o umiestnenie) bolo obrovské a so zápalom sa pustili do práce. Zdobili triedy, pripravovali program, zháňali rekvizity a kostýmy. V deň „D“ škola už od rána dýchala vrcholiacimi prípravami. A výsledok stál naozaj za to. Veď v priebehu krátkeho času ste mohli bližšie spoznať Anglicko, Rusko, Švajčiarsko, Írsko, Francúzsko, Taliansko a, samozrejme, aj Slovensko.

Jazyky majú svoje chute i vône

V triedach 5. A , 5. B a 6. B nás privítali anglickí futbalisti, v reštaurácii sme mohli ochutnať *fish and chips*, osviežiť sa anglickým čiernym čajom a keksíkmi. Žiaci 8. A nám Anglicko predstavili iným spôsobom – svoju triedu premenili na Múzeum voskových figurín Madame Tussauds. Celé múzeum malo podivnú atmosféru, ktorá spôsobila, že sa figuríny známych ľudí hýbali. Vďaka tomu ožil Shakespearov príbeh o Rómeovi a Júlii, Isaac Newton, ale aj kráľovská rodina pri čaji o piatej. Nad všetkým bdela čarovná opatrovateľka Mary Poppins a kráľovská garda.

Žiaci 7. B a 9. A nás zobrali na výlet do Ruska prostredníctvom príbehov *Lev i sobačka* a *Maša i medveď*. Ochutnali sme aj tamojšiu kuchyňu – ruské pirohy chutili všetkým. A ak by niekto nevedel, ako vyzerá samovar alebo ruská matrioška, mal možnosť spoznať tieto typické artefakty ruskej kultúry práve tu.

Z Ruska sme sa prostredníctvom 8. B premiestnili do Francúzska. Úžasná atmosféra nás vtiahla do reštaurácie, kde si zamilované páry za sprievodu šansónu pochutnávali na večeri, pod Eiffelovkou sme stretli smutno-veselých mímov, ale aj potulného umelca, v stánku sme si mohli kúpiť suveníry a odfotiť sa s cyklistom z Tour de France. No a z Francúzska je len na skok do Talianska, kam nás zobrala 9. B. Tu sme okrem ochutnávky špagiet a pizze stretli Pinocchia a tiež sme mali možnosť spoznať vynálezy, ktoré vznikli v tejto krajine. Vedeli ste, že práve tu vynašli dioptrické okuliare alebo teplomer?

Z talianskych Álp sme sa presunuli do švajčiarskych – teda do 7. B, kde sme ochutnali typické syry a čokoládu. A ak by ste si mysleli, že zo Švajčiarska je do Írska ďaleko, tak to vôbec nie je pravda! Presvedčila nás o tom 7. A, ktorá nás vtiahla do víru osláv Dňa sv. Patrika. Všetko sa zrazu „zazelenalo“, dokonca aj pochúťky a nápoje. Z Írska sme odchádzali so štvorlístkom pre šťastie.

Skvelý deň sa všetkým páčil

A aký by to bol Európsky deň jazykov bez Slovenska? Žiaci 6. A nás privítali za sprievodu ľudovej hudby chlebom a soľou a previedli nás krásnymi zákutiami našej krajiny: prešli sme Vysokými Tatrami, navštívili Bojnice a poprechádzali sa po moste ponad Dunaj. Malebná ulička remesiel nám pripomenula život našich predkov, ochutnali sme korbáčiky a posedeli si pri kolibe.

Žiaci ZŠ na Konštantínovej ul. v Stropkove majú teda za sebou 2. ročník Európskeho dňa jazykov. Zvládli ho skvele, a tak sme sa aj ich prostredníctvom bližšie zoznámili s rôznymi krajinami, ich kultúrou a tradíciami, pričom sa už teraz tešíme na budúci ročník. Víťazné triedy – 8. A , 9. A , 6. A , 5. B a 8. B – si zaslúžene vychutnajú svoje ceny a ostatní sa budú v budúcom školskom roku viac snažiť, aby dosiahli lepší výsledok.

Vyučujúci cudzích jazykov,
ZŠ, Konštantínova ul., Stropkov
Foto archív školy

Ako uľahčiť deťom prechod na základnú školu bez strachu a stresu

PODNETNÝ DEŇ V HUMENNOM

Jesenné obdobie je pre rodičov dieťaťa navštevujúceho posledný rok materskú školu obdobím, keď sa začínajú intenzívnejšie zaujímať o základné školy. Snažia sa vybrať tú najlepšiu, najkvalitnejšiu. Zároveň sa v nich vynárajú obavy, ako ich dieťa zvládne prechod medzi bezstarostným detstvom a systematickým vzdelávaním.

Existuje množstvo metód a spôsobov, ako toto obdobie u detí zvládnuť čo najrýchlejšie a bez zbytočne stresujúcich faktorov. Ich spoločnými znakmi sú komunikácia, spolupráca a pomoc všetkých zainteresovaných strán – materskej školy, základnej školy, rodičov i samotných detí.

V tomto duchu a s desaťročnými skúsenosťami uľahčujú prechod škôlkarov na základnú školu aj zamestnanci Základnej školy na Pugačevovej ulici v Humennom. Koncom septembra organizovali pre deti z materských škôl už desiaty ročník *Športovo-zábavného predpoludnia*. Tohto roku boli oslovené materské školy na uliciach Osloboditeľov, Mierovej a Kudlovskej. Spolu sa do podnetných aktivít zapojilo až 120 detí. Hravou a nenásilnou formou prostredníctvom rozhovorov, športových súťaží, kreatívneho myslenia a kreslenia mali možnosť zoznámiť sa so školským prostredím, vyskúšať si nové multifunkčné ihrisko, spoznať nových kamarátov. Pugačevkári, ktorí sa aktívne podieľajú na realizácii aktivít v rámci programov Zelená škola a Škola priateľská k deťom, si pre návštevníkov pripravili poučné divadielko s environmentálnou témou.

Čas strávený v našej škole naplno využili i učiteľky z materských škôl. Popri absolvovaní všetkých aktivít sa spoločne s riaditeľkou školy či učiteľkami primárneho vzdelávania mali možnosť podeliť o svoje skúsenosti z pedagogickej praxe. Vzájomné rozhovory tak viedli k podpísaniu dohôd o spolupráci pri organizovaní ďalších spoločných podujatí, ktorých primárnym cieľom je komplexný rozvoj a bezproblémové zaradenie sa do školského prostredia tých, na ktorých nám najviac záleží – našich detí.

Mgr. Ján ANDREJČÍK
Foto autor

Cudzia reč – brána do sveta poznania a šancí

ZŠ PRI PODLUŽIANKE V LEVICIACH

Znalosť cudzích jazykov uľahčuje život pri cestovaní, otvára nielen nové pracovné príležitosti, ale aj mysle, a tak prispieva k porozumeniu medzi ľuďmi. Dnes možno viac ako kedykoľvek predtým platí stará múdrosť: „Koľko rečí vieš, toľkokrát si človekom.“

Nie vždy je však zvládnutie cudzieho jazyka jednoduché. Žiaci zo ZŠ Pri Podlužianke v Leviciach sa presvedčili, že anglický jazyk sa dá učiť aj hravou, netradičnou formou. V rámci medzinárodnej spolupráce eTwinning zorganizovali projekt Video-greetings. Počas septembrového Európskeho dňa jazykov si žiaci 3. A a ich rovesníci z rôznych európskych krajín, napr. zo Španielska, z Francúzska, zo Škótska, z Rumunska, Bulharska, Poľska, Litvy, Lotyšska, Macedónska, zo Slovinska či z Turecka, vymenili svoje videonahrávky, v ktorých sa navzájom pozdravili, predstavili a popriali si „Šťastný európsky deň“ v anglickom i vo svojom rodnom jazyku. Už i tretiaci si tak uvedomili skutočnosť, že učenie sa anglického jazyka im otvára cestu nielen do Európy, ale aj do celého sveta. Veď, ako sa hovorí: „Everybody smiles in the same language – Každý sa smeje rovnakým jazykom.“

Mgr. Monika VINCOVÁ
Foto autorka

ŠKOLSTVO ODBORNE

31/2013, 17. október 2013 | Príloha UN | Rozširované bezplatne, Ročník LX

Remeslo preklenované do maturitných výšin

Tento príhovor podnietila PhDr. Anna Bartoňová, riaditeľka Strednej odbornej školy na Ulici slovenských partizánov v Považskej Bystrici. Reagovala „na podnetné zamyslenia sa“ nad centrami odborného vzdelávania a prípravy (COVP) publikované v posledných číslach tejto časti UN. „Som rada,“ napísala, „že v našej škole máme stále žiakov 3-ročných stavebných odborov, ktorí získavajú krásne umiestnenia dokonca na medzinárodných súťažiach – stali sa hviezdou 17. ročníka súťaže SUSO v odbore murár na veľtrhu For arch Praha a získali prvé miesta aj vo Vysokom Mýte v odboroch obkladač a montér suchých stavieb.“

Konkrétnejšie o priebehu týchto súťaží píšeme na strane 18, na tomto mieste ich spomínam ako konštatovanie toho, že národné či medzinárodné merania remeselných zručností, technických schopností či výsledkov vedeckých skúmaní stredoškolákov upozorňujú na to, čo sa z regionálneho hľadiska môže hodnotiť neraz ako bežné, samozrejmé. A súťaže sú dôležité aj pri súčasnej propagácii duálneho vzdelávania. Napovedajú o postavení stredných škôl v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávnych krajov nielen cez konkrétne výsledky a umiestnenia žiakov. Ponúkajú zriaďovateľom škôl povedzme podnet na analýzu toho, čím konkrétnym môže stredoškolské zariadenie tvorivo prispieť k tejto forme praktického vzdelávania v regionálnom či dokonca celoštátnom meradle.

Od začiatku tohto školského roku sme v UN zaznamenali už niekoľko slávnostných udalostí otvárania COVP v stredných odborných školách. Nabádajú do toho, aby sme sa na základe ich činnosti pokúsili definovať špecifické kritériá pri zriaďovaní centier a pomenovali ich očakávaný prínos práve pri posilňovaní výsostne praktických foriem duálneho vzdelávania. Ak si dáme vedľa seba nosné odbory v COVP, prevažujú medzi nimi študijné, teda maturitné. Jednoznačne to povyšuje snahu škôl poskytovať žiakom kvalitatívne vyššiu úroveň vzdelávania. V rokoch, keď sa duálne vzdelávanie praktizovalo u nás tak samozrejme, že sme jeho význam ani nepotrebovali „definovať“, však jednoznačne prevládalo jednoznačné kritérium: čo najužitočnejšia spolupráca škôl s budúcimi zamestnávateľmi ich absolventov.

Takže sa tu pripomína potreba povýšiť v súčasnosti na jeden z nenahraditeľných dôvodov na otváranie COVP práve sústredenú prípravu žiakov na výkon remeselných činností. Potreba sa násobí tým, že práve ony sa dostali priam na okraj záujmu absolventov základných škôl a ich rodičov. Mnohé školy – často aj tie, ktoré bývali v minulosti tradičnými učňovskými strediskami – namiesto učebných odborov doslova ústretovo zavádzajú študijné odbory alebo k učebným zriaďujú nadstavbové štúdium (čo, dobre vieme, „zaručuje“, že nejeden absolvent s užitočným výučným listom sa hlási na následné dvojročné štúdium, aby si svoje spoločenské postavenie „poistil“ maturitným vysvedčením).

Dušan MIKOLAJ

Z diskusného stretnutia projektových manažérov a odborných pracovníkov troch národných projektov zastrešovaných Štátnym inštitútom odborného vzdelávania. Prítomní boli projektoví manažéri všetkých troch projektov: Gabriela Horecká sedí vzadu v strede, Alexandra Junášková vľavo v rohu a Vladimír Vajdák vpravo. **Foto Ján SÚKUP**

Susedstvá troch národných projektov

Z pohľadu tejto časti UN vo väzbe na aktuálne národné projekty (NP) zastrešované Štátnym inštitútom odborného vzdelávania sa na prvú pozíciu jednoznačne dostáva NP *Rozvoj stredného odborného vzdelávania*. Preto sme privítali, keď vedúci kancelárie tohto projektu Vladimír Vajdák po základnej charakteristike projektu poslal do redakcie aj pozvanie na stretnutie na Stromovej ul. 9, kde sú pracovné priestory projektových odborných zamestnancov. Spolu s ním prišla manažérka publicity Lenka Dorčáková. Moje potešenie sa násobilo tým, že prizvali aj Gabrielu Horeckú, projektovú manažérku NP s azda najdlhším názvom *Podpora profesijnej orientácie žiakov základnej školy na odborné vzdelávanie a prípravu prostredníctvom rozvoja polytechnickej výchovy zameranej na rozvoj pracovných zručností a práca s talentami*. Spolu s ňou prišla manažérka publicity Lenka Horáková, zúčastnila sa aj koordinátorka odborných aktivít projektu Marta Marušincová a Andrea Turanská, garantka aktivity A 1.1, ktorá má na starosti vybaviť odborné učebne a zabezpečiť využívanie didaktických pomôcok, metodickú podporu a kontinuálne vzdelávanie určené učiteľom biológie, chémie, fyziky a techniky na základných školách zapojených do projektu. A do tretice, za NP *Tvorba Národnej sústavy kvalifikácií* prišla diskutovať projektová manažérka Alexandra Junášková.

Úprimne sa priznávam, že nemám informácie o tom, kto koordinuje tieto tri projekty, aby mali spoločného „koncepčného komunikátora“. Za seba môžem iba poznamenať, že si koordináciu všetkých národných projektov zameraných na vzdelávanie ako celok viem predstaviť. Konštatujem to napriek tomu, že podobná súčinnosť sa u nás neveľmi nosí. Naša spoločnosť sa správa väčšmi individualisticky než kolektívne, aktivisti majú v každom NP dostatok povinností samostatne. Presvedčenie, že to nemusí platiť všade, mi napovedalo titulok tohto článku. Uvedomujem si, že nebude jednoduché potvrdiť ho na stránkach našich novín, ale budeme sa o to usilovať.

Dušan MIKOLAJ

S novým štátom únie aj vo vzdelávaní

Bratislavský samosprávny kraj (BSK) je pre chorvátskych partnerov inšpiráciou najmä v oblasti čerpania eurofondov – konštatuje vedenie našej regionálnej samosprávy pri otváraní spolupráce s chorvátskou župou Varaždin v oblasti prípravy nového programového obdobia. Nové projekty sa budú dotýkať aj školstva. Zhodli sa na tom predseda BSK Pavol Frešo a predseda Varaždinskej župy Predrag Štromar na nedávnom stretnutí v Bruseli. Oba regióny spája spoločná identita, história i podobné skúsenosti. Priestor na spoluprácu vidia aj v oblasti verejnej a integrovanej dopravy, výskumu, vývoja, inovácií či cestovného ruchu.

V oblasti školstva a vzdelávania, osobitne stredoškolského, sa spolupráca medzi dvoma regiónmi slovanských štátov odvíjala už v čase, keď vrcholili rokovania o vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie. Po takmer desaťročí sme v pozícii, keď jednou zo zásad slovenskej zahraničnej politiky je pomáhať štátom bývalej Juhoslávie. Z pohľadu doterajšej praxe BSK Varaždinská župa bola a zostáva mekkou stredného školstva v Chorvátsku. mnohé skúsenosti tohto regiónu v odbornom vzdelávaní sú inšpiratívne a po chorvátskom vstupe do EÚ otvárajú novú kvalitu spolupráce. Príkladným pre našu kultúrnu politiku môžu byť investície Chorvátov do vzdelávania pedagógov a do prípravy študentov na trh práce. Jednou z podnetných foriem ich odborného rastu je systém štipendií. Župy majú na ne vo svojom rozpočte vyčlenených 4 milióny eur ročne. Ďalšie financie investujú do renovácie priestorov škôl, pričom presadzujú spôsob, že v jednej budove sa študuje dvojfázovo – teda prvá časť z približne tisícky žiakov doobeda, druhá popoludní. Kontakty škôl a učiteľov sa budú nadväzovať osvedčenými spôsobmi európskych projektov: formou výmenných pobytov. A možno predpokladať, že školy budú hľadať samostatne svojich partnerov podľa ich nosných študijných a učebných odborov. Obe župy chcú spoločne rozvíjať aj spoluprácu v oblasti výskumu a inovácií.

V problematike odborného, osobitne duálneho vzdelávania ponúka aktuálne podnety *Regionálna stratégia výchovy a vzdelávania v stredných školách v Bratislavskom samosprávnom kraji na roky 2013 – 2018*. V hlavnom meste a v okolitých okresoch je na neveľkom teritóriu umiestnených dostatok kvalitných škôl, viaceré s dlhodobou tradíciou, ktoré vzdelávajú mnohých absolventov na vysokoškolské štúdium. Kvalitných pedagógov a technické zázemie však majú aj školy pripravujúce žiakov na prax vo výrobných podnikoch, ktoré so zahraničnými investíciami prinášajú moderné technológie. A v ostatných rokoch odbor školstva BSK reaguje na zvýšený hospodársky prínos do regiónu zo služieb, osobitne v cestovnom ruchu. Možno teda predpokladať, že s ohľadom na chorvátske skúsenosti v tejto oblasti môže byť najživšia a pre slovenskú stranu osobitne užitočná práve spolupráca škôl, v ktorých sa vyučujú odbory ako hotelierstvo, služby v cestovnom ruchu, mestská a vidiecka turistika.

Predrag Štromar sa vyslovil, že s BSK chcú úzko spolupracovať, získavať informácie o tom, ako implementovať štrukturálne fondy, ako ich najefektívnejšie programovať a ako presadzovať regionálne záujmy a potreby v rámci programového obdobia. Od BSK sa Chorváti inšpirovali napríklad vytvorením regionálnej rozvojovej agentúry (RRA), zostavením projektových tímov. V nadväznosti na septembrové stretnutie zástupcov BSK v Chorvátsku a stretnutie ich predsedov v Bruseli prídu zástupcovia varaždinskej RRA v novembri do Bratislavy. **(aj)**

Robomaniaci a kreatívne stavebnice v medzinárodnom projekte

Strana 19

Na začiatku je potrebné urobiť si marketing

Hovoríme s Ing. Vojtechom Tlčikom, PhD., zriaďovateľom Súkromnej hotelovej akadémie v Starej Turej

Strany 20 a 21

Vzdelanie je devízou pre spoločnosť

Strany 21 a 23

Poznávať svet, konať pre vlastnú domovinu

Strany 22 a 23

Náš Sokrates – po obdivuhodných európskych zásluhách

Strana 24

Mladí remeselníci potvrdzujú svoju kvalitu aj za hranicami

MEDZINÁRODNÉ SÚŤAŽE

Stavebný veľtrh For Arch na pražskom výstavisku navštívilo vlani takmer 70 000 ľudí, čím sa stal najnavštevovanejším podujatím svojho druhu v Českej republike. Na výstavnej ploche vyše 18-tisíc m² ponúka každý rok okrem výstavných expozícií z oblasti stavebníctva aj bohatý sprievodný program plný prednášok, workshopov, konferencií a súťaží.

A práve jednou zo súťaží, ktorá má na For Arch svoje stabilné miesto, je medzinárodná súťažná prehliadka stavebných remesiel SUSO, ktorá ponúka žiakom stavebných odborov stredných škôl možnosť navzájom si porovnať svoje odborné vedomosti a praktické zručnosti. Počas 17 rokov trvania súťaže sa jej zúčastnilo už viac ako 4 000 žiakov z českých, zo slovenských, z nemeckých, maďarských a poľských škôl. Každoročne sa do SUSO prihlási priemerne 230 súťažiacich zo 72 škôl. Tento rok sa premiérovo uskutočnilo postupové kolo aj na Slovensku.

Stolári, murári i kamenári

Finálového kola súťaže, ktoré sa uskutočnilo 17. – 20. septembra, sa zúčastnilo 46 študentov odborov murár, stolár a kamenár a kamenosochár z viac ako 20 českých a slovenských škôl. Študenti vymenili školské lavice za stolárske hoblice, obliekli si montérky a počas štyroch dní plnili pred porotou aj verejnosťou súťažné zadania.

Stolári mali za úlohu vyrobiť drevené obuváky a ozdobné kvetináče. Využiť mohli tak tradičné stolárske náradie, ako aj rezanie kotúčovou a priamočiarou pílou alebo prácu na modernej stolárskej hoblici.

Budúci kamenári a kamenosochári prišli z jediných dvoch stredných škôl v Českej republike, kde sa toto prastaré remeslo ešte vyučuje. Návštevníci veľtrhu s veľkým záujmom sledovali ich prácu na pieskovcovom kvádri, ktorý menili do podoby slimáka.

Murári museli pred porotou zvládnuť na základe výkresovej dokumentácie bezchybne postaviť múrik a preklad z moderných stavebných materiálov a tiež zhotoviť skelet plotu z materiálu KB-Blok. Ich zručnosť preverilo aj vymurovanie komína, lepenie lícových pások a nanášanie šľachtených omietok.

Okrem zástupcov týchto troch remesiel prišli svoj fortieľ na pražské výstavisko predviesť aj študenti iných učebných zameraní z českých stredných odborných škôl. Laická i odborná verejnosť sa so záujmom pristavovala pri zručných mladých podlahároch a parketároch, ktorí ukazovali položenie parkiet, korkovej podlahy, linolea alebo kobercovej mozaiky. Predstavili sa aj tesári, pokrývači, klampiari a montéri suchých stavieb. O spestrenie sa postarali mladí dizajnéri úžitkového umenia, ktorí premieňali inštalatérske trúbky na netradičné predmety dennej potreby.

Slovenské školstvo sa môže tešiť z faktu, že v silnej súťažnej konkurencii sa nestratili ani naši zástupcovia. Róbert Hudák a Martin Smoleňák zo Strednej odbornej školy (SOŠ) sv. Klementa Hofbauera z Podolínca skončili na treťom mieste v súťaži stolárov a Milan Adamčík a Milan Rastislav Staňo z SOŠ v Považskej Bystrici medzi murármi dokonca zvíťazili, čím potvrdili svoju pozíciu z národného postupového kola Skills Slovakia, ktoré sa uskutočnilo v apríli na výstavisku v Nitre.

Jednoducho im to ide

Zaujímavosťou je, že žiaci považskobystrickej SOŠ potvrdili v čase konania pražského veľtrhu svoje odborné kompetencie aj na inom mieste Českej republiky, vo Vysokom Mýte. Tu sa v dňoch 18. a 19. septembra konal 3. ročník medzinárodnej súťaže učňov v remeselnej zručnosti Řemeslo/Skill 2013. Tejto súťaže sa zúčastnilo celkovo 44 žiakov z 18 škôl z Českej republiky, Poľska a zo Slovenska. SOŠ Považská Bystrica reprezentovali dvaja žiaci v súťažnom odbore obkladač (Peter Salaník a Jozef Adamec) a dvaja žiaci v odbore montér suchých stavieb (Ján Ďurek a Šimon Ivanič). Hlavnou témou boli stavebné technológie a postupy pri rekonštrukcii bytov.

Súťažiaci pracovali podľa výkresovej dokumentácie v dvojčlenných družstvách na spoločnej úlohe tak, aby preukázali schopnosť pracovať v tíme. Úlohou montérov suchých stavieb bola montáž inštalačnej priečky a akustickej predsadenej steny, na obkladačov čakala montáž pultu kúpeľne, stenového rámika s následným obložením mozaikou a obklad kúpeľne v bytovom jadre. Považskobystričania predviedli vynikajúce praktické zručnosti i odborné vedomosti a obe družstvá svoje kategórie vyhrali. Neostáva, len chlapcom poblahoželať a držať im palce aj do ďalšieho profesijného života, kde im ocenením bude spokojnosť zákazníkov.

(tm)

Koncentrovaný výkon Milana Adamčíka a Milana Rastislava Staňa počas zápolenia.

Víťazi z Vysokého Mýta spolu s majstrom odbornej výchovy Augustínom Krabáčom, ktorý ich na súťaž pripravoval.

Spoločná fotografia hlavných protagonistov Gastronomickej jesene.

Gastronomická jeseň

SŠ SLANICKÁ OSADA

Spojená škola (SŠ) Slanická osada (s organizačnými zložkami hotelovou a obchodnou akadémiou), škola, ktorá sa umiestnila na 1. mieste v hodnotení stredných odborných škôl v Žilinskom samosprávnom kraji, uskutočnila 26. septembra o 13.00 hod. na Hviezdoslavovom námestí v Námestove svojrázne podujatie. Akcie sa zúčastnili aj predstavitelia štátnej správy, potenciálni zamestnávatelia a sponzori.

Študenti SŠ pripravili rôzne gastronomické prekvapenia a gurmánsky zážitok aj pre verejnosť, rovesníkov a návštevníkov.

A čo omámilo naše chuťové poháriky a zmysly? Boli to originálne jedlá a nápoje z darov „oravskej úrody“, kde sa snúbi tra-

Príprava na úskalia profesijného života

JASR

Pre 25 stredoškolských študentov pripravila nezisková organizácia Junior Achievement Slovensko (JASR) v dňoch 17. – 20. septembra v Belušských Slatinách *Konferenciu mladých lídrov*. Stredoškoláci absolvovali program zameraný na sebapoznanie, rozvoj komunikačných a prezentačných zručností, prácu s informáciami a podporu tímovej práce.

Na odborných workshopoch sme študentom ukázali základné prvky osobnej komunikácie – ako podať ruku, ako sa správne obliecť na dôležité stretnutie, ako predchádzať tréme, čo je empatia a intuícia. Tí najodvážnejší si vyskúšali prezentáciu pred publikom. Zažili aj tri rôzne pracovné pohovory, napísali si moderný životopis a na záver sme spoločne diskutovali o on-line nástrojoch, ktoré môžu využívať na svojej ceste za úspechom.

Konferencia je súčasťou projektu *Success Academy*, ktorého cieľom je podporiť rozvoj pracovných, sociálnych a digitálnych zručností mladých ľudí (študentov a absolventov stredných a vysokých škôl), aby boli pripravení na pracovný pohovor, do prvého zamestnania či motivovaní začať podnikať prostredníctvom cieleného on-line vzdelávania a praktických workshopov.

Technická akadémia je prvou lastovičkou

TA ZVOLEN

Dňa 24. septembra sa na pôde Technickej akadémie vo Zvolene uskutočnila prezentačná akcia s názvom *Predstavenie pilotného projektu spolupráce školy s podnikmi s príkladnou praxou*. Jej hlavným cieľom bolo predstaviť širšej verejnosti nový typ spolupráce stredných odborných škôl s priemyselnými lídrami vo zvolenskom regióne a podporiť záujem žiakov základných škôl o technické vzdelanie.

Riaditeľ TA vo Zvolene Ing. Ján Marko poznamenal, že takéto spolupráce nie sú žiadnou novinkou. Niečo podobné sme tu už v minulosti mali, keď každý významnejší priemyselný podnik mal vlastné odborné učilište a pripravoval si žiakov priamo pre svoje potreby. Po reformnom období sa pre nedostatok finančných prostriedkov a existenčné problémy samotných firiem od modelu upustilo, čo postupne viedlo k dnešnej situácii – čoraz väčšiemu úbytku kvalifikovaných technických odborníkov. Preto škola iniciovala pracovné stretnutie s podnikateľskými subjektmi: „Oslovili sme nadnárodnú strojársku spoločnosť Continental, ktorá sídli v našom meste. Tá sa chopila iniciatívy a do projektu oslovila ďalšie firmy strojárskeho charakteru, ktoré zamestnávajú viac ako 50 ľudí. O pomocnú ruku požiadala aj predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja (BBSK) Vladimíra Maňku, ktorý iniciatívu uvítal a jednoznačne schválil. Vypracovali sme akčný plán pracovných stretnutí, počas ktorých sa vyprofilovali hlavní partneri projektu: Continental Automotive Systems Slovakia Zvolen, Železničné opravovne a strojárne Zvolen, Küster - automobilová technika Vlkanová.“

Výrobu brzdových strmeňov si budú môcť žiaci školy čoskoro vyskúšať priamo vo fabrike.

Pozitívne vzory pre žiakov stredných škôl

ŽSK

Žilinský samosprávny kraj (ŽSK) pripravil pre žiakov stredných škôl vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti cyklus prednášok vedúcich osobností slovenského kultúrneho, vedeckého, športového či podnikateľského života. Projekt je zameraný na podporu a všestranný rozvoj mladých ľudí prostredníctvom prednášok osobností, ktoré dosiahli pracovné úspechy a profesijné uznanie nielen na Slovensku, ale i vo vysoko konkurenčnom medzinárodnom prostredí.

V piatok 27. septembra sa v aule Strednej priemyselnej školy (SPŠ) stavebnej v Žiline uskutočnila prednáška prof. Milana Gregora. Ako vysokoškolský pedagóg dlhoročne pôsobí na Katedre priemyselného inžinierstva Strojníckej fakulty Žilinskej univerzity v Žiline. Je taktiež členom správnej rady Stredoeurópskeho technologického inštitútu pre inovácie a technológie, ktorého zameranie je primárne orientované na výskum a vývoj riešení pre priemysel s prepojením na aplikovaný výskum prostredníctvom najmodernejších technológií. Milan Gregor je držiteľom Radu Ľudovíta Štúra I. triedy za mimoriadne zásluhy v rozvoji hospodárstva, vedy a techniky, školstva a za šírenie dobrého mena Slovenskej republiky v zahraničí.

Ďalším hosťom, ktorý prijal pozvanie vystúpiť na stredoškolskej pôde, je dlhoročný pracovník medzinárodnej organizácie CERN vo švajčiarskej Ženeve prof. Karel Šafařík. Zastáva pozíciu šéfa fyzikálneho úseku v projekte Alice, ktorý sa zameriava na vzájomné zrážky atómových jadier a je kľúčovou súčasťou veľkého hadrónového urýchľovača (LHC) v CERN-e. Študentom sa predstavil 1. októbra tiež v aule SPŠ stavebnej v Žiline.

Mgr. Hana DANOVÁ

dícia s kreativitou a moderným stravovaním, bohatý kultúrny program, prehliadka praktických zručností žiakov a to najlepšie – degustácia. Študenti inšpirovali všetkých svojou šikovnosťou. Návštevníci si pochvaľovali napríklad tieto delikatesy: hubovú paštétu, mrkvové kapučino, roháčskeho pstruha s pestom z medvedieho cesnaku, zemiakovo-tekvicové rösti s dubákovým soté, bryndzové halušky s tekvicovou salsou, bravčovú panenku, goralský zemiak, zverinové variácie, tvarohovo-slivkové úle, čučoriedkové muffiny, oravské koláčiky, mrkvový koláč, lekvárové šúľance, vitamínovú bombu či jesennú vášeň. Pozornosti neuniklo ani tradičné tlačenie kapusty, mútenie masla, ťahanie korbáčov, výroba syrových tort, vyrezávanie ovocia a zeleniny, výroba a varenie šúľancov, výroba ozdôb – mrkvových ružičiek, čokoládových praliniek, mrkvových tortičiek. Vynikajúcu atmosféru všetkému dodávala ľudová hudba Ostrvka.

Súčasťou Gastronomickej jesene bol banket pre odbornú verejnosť s nasledovným menu: oravské pastorále (lahôdkový šalát, ovčí syr, oravská slanina), tekvicový krém, jesenné variácie (steak z bravčovej sviečkovice), srnčí chrbát s černicovou omáčkou, ragú, zemiaková guľka, ovocná knedľa s flambovanou slivkou, espresso.

Všetko pre nás pripravili študenti hotelovej akadémie, za čo im patrí úprimné a srdečné poďakovanie.

(sšso)

Počas štyroch dní organizátori konferencie hodnotili aktívny a inovatívny prístup študentov k riešeniu problémov, tímovú prácu a ich celkovú schopnosť komunikácie. Najlepšími mladými lídrami sa stali Andrea Frolová (Stredná odborná škola poľnohospodárstva a služieb na vidieku Žilina), Adam Kovár (Stredná odborná škola Stará Turá), Andrea Štefancová (Gymnázium Dubnica nad Váhom), Romana Fabianová (Stredná odborná škola Handlová) a Tomáš Jarabák (Gymnázium, Poštová ul., Košice).

JASR už od roku 1992 poskytuje mladým ľuďom od 10 rokov nadštandardné podnikateľské, ekonomické a finančné vzdelávanie formou zážitkového učenia. V súčasnosti má viac ako 247 000 absolventov a pýši sa mnohými úspechmi či oceneniami zo súťaží nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí.

Lenka KRIŽANOVÁ,
manažérka projektu

Podstatou je vytvoriť podmienky, aby žiaci študijného odboru strojárstvo absolvovali odbornú prax priamo v prevádzkach zúčastnených firiem. Upravený školský vzdelávací program žiakom zabezpečuje absolvovanie odbornej praxe nielen v priestoroch školských dielní, ale aj priamo vo firmách. Takýmto spôsobom budú mať žiaci možnosť už počas štúdia získať skúsenosti s reálnym pracovným prostredím a zoznámiť sa s modernými technológiami, ktoré z hľadiska financií škola nemôže zabezpečiť.

Projekt spolupráce oslovil viacerých predstaviteľov mestskej i krajskej samosprávy, ktorí mu na prezentačnej akcii prisľúbili podporu. V rámci programu sa postupne predstavili všetky firmy zapojené do projektu. Roman Nosko, prokurista spoločnosti Continental, predstavil projekt spolupráce firmy so Slovensko-nemeckou obchodnou a priemyselnou komorou. Jej výsledkom je certifikačný program *Podnik s príkladnou odbornou praxou*, ktorého cieľom je podporiť prakticky orientované odborné vzdelávanie. Celá akcia bola určená predovšetkým rodičom, žiakom, výchovným poradcom a odbornej verejnosti. Riaditeľ školy v závere vyslovil presvedčenie, že toto je správna cesta k zmene úrovne a kvality odborného vzdelávania, ktorú nastúpia aj ďalšie odborné školy v našom regióne.

PaedDr. Elena LÁSKOVÁ,
zástupkyňa riaditeľa

Irchárstvo

REMESLÁ

VI.

Irchári vyrábali pomocou liadku (bielej skalice) a popola kožu, ktorá bola biela, čo vystihovalo aj jedno z ich nemeckých označení *Weissgärber*, čiže bieli garbiari. Tým sa odlišovali od garbiarov, ktorých koža mala po vyrobení červenkastý vzhľad. Irchári uprednostňovali najmä jeleniu a srnčiu kožu, po ktorej bol veľký dopyt zo strany rukavičkárov a mieškarov, no kvalitnú irchu dokázali vyrobiť aj z ovčích, jahňacích a kozľacích koží, ba aj z kravskej a teľacej kože. Vyhľadávaným produktom irchárov bol semiš, ktorého výrobe sa ojedinele venovali špeciálni majstri semišiari.

Irchári sa v našich mestách spomínajú už v stredoveku. Napríklad v daňovom súpise Bratislavy z roku 1379 menovite figurujú dvaja irchári, ktorí zaplatili daň zhodne po 60 denárov. Po dvaja irchári sú menovite zaznamenaní aj v daňových súpisoch z rokov 1434 a 1452/1453. V štatúte bratislavských mäsiarov z roku 1563 sa irchári spomínajú v súvislosti s tým, že práve im a garbiarom predávali mäsiari kožu z rožného dobytka.

Hlavnými strediskami irchárskeho remesla v 17. – 18. storočí boli stredoslovenské banské mestá, kde napríklad roku 1609 evidovali 8 irchárov, o štvrťstoročie neskôr len v samotnej Banskej Štiavnici pôsobili 4 irchárski majstri. Bratislavskí irchári sa do samostatného cechu združili v 18. storočí. V úvode štatútu, ktorý 11. apríla 1765 vydala kráľovná Mária Terézia, sa spomína, že to bolo roku 1718 za vlády jej otca, cisára Karola VI. Tento štatút sa však nezachoval. Dovtedy boli irchári pravdepodobne členmi cechu garbiarov.

Irchár na rytine Josta Ammana z roku 1568.

Listovanie v štatúte

Štatút bratislavského irchárskeho cechu z roku 1765 je celý písaný po nemecky a má pomerne veľa, až 36 článkov. Zaiste sa tu prejavil dôsledok vplyvu generálneho poriadku pre remeslá, ktorý bol vydaný roku 1732, čo sa v úvode štatútu aj výslovne spomína. Mnohé ustanovenia, najmä všeobecného charakteru, boli odtiaľ aj doslovne prebraté. Po odsúhlasení majstrovského kusa a po prijatí za cechového majstra dotyčný irchár požiadal mestskú radu o udelenie meštianskeho práva a do cechovej pokladnice zaplatil 30 zlatých. Inkorporačný poplatok cezpoľných, čiže mimobratislavských novoprijatých majstrov bol stanovený na 15 zlatých.

V ustanovení o učňoch sa spomína, že ich rodičia alebo zákonní zástupcovia museli skladať kauciu vo výške 32 zlatých, ktorá prepadla v prospech cechu, keď učeň utiekol a do roka a do dňa sa nevrátil. Po vyučení musel ešte 14 dní zadarmo pracovať u svojho majstra alebo iného príslušníka tohto remesla, potom sa vydal na trojročnú vandrovku a po jej skončení si prišiel vyzdvihnúť rodný list, ktorý bol dovtedy uložený v cechovej truhlici.

Prvú nedeľu po sviatku Jána Krstiteľa (pripadal na 24. jún) na cechovej schôdzi abdikovali dovtedajší funkcionári a zároveň predložili vyúčtovanie a správu o výkone funkcie. V prípade nákupu surových koží mali miestni majstri prednosť pred cudzími alebo zahraničnými irchármi, ale len pokiaľ to nespôsobovalo finančnú ujmu miestnym mäsiarom. Cudzí majstri v Bratislave mohli predávať iba na jarmoku a nepredaný tovar nesmeli ponúkať miestnym krajčírom, vojakom mestskej stráže, židom ani nikomu inému, kto nemal povolenie, ale iba irchárom.

Tovariš, ktorý by iného tovariša natruc majstrovi nahováral na svojvoľnú vandrovku, mal byť potrestaný. Tovariši sa museli dostaviť na príbytok k svojmu majstrovi alebo na cechovú ubytovňu v zime najneskôr o ôsmej, v lete o deviatej hodine večer.

Roku 1770 pracovalo v Kremnici 6 a v Košiciach 5 irchárov. V Bratislave boli 4 irchárski majstri, ktorých celková ročná výroba predstavovala hodnotu až 17-tisíc zlatých. Roku 1822 boli v Bratislave doložení traja irchári. Roku 1828 evidovali v Sabinove a Prešove po 6 majstroch, v Košiciach 5, v Banskej Štiavnici 4 majstrov, v Bardejove a Rimavskej Sobote po 2 irchároch. Prekvapivo vysoký počet irchárskych majstrov však vtedy zapísali v Jelšave (16), Rajci (15) a v obci Ratkove (6), preto sa slovenský historik Anton Špiesz domnieval, že buď vzniklo dáke nedorozumenie zo strany spisujúcich úradníkov, alebo sa časť garbiarov naozaj preorientovala na výrobu irchy.

Doc. PhDr. Vladimír Segeš, PhD.

Práca s kreatívnymi stavebnicami v rámci kurzu tvorby robotov.

Robomaniaci a kreatívne stavebnice v medzinárodnom projekte

SŠ PREŠOV

Spojená škola na Ul. Ľudmily Podjavorinskej v Prešove, organizačná zložka Stredná odborná škola technická, a Zespół Szkół v poľskom Połanci spolupracujú už 14 rokov. Táto podnetná kooperácia dvoch škôl sa začala pozvaním na kurz Omega pre učiteľov v elektrikárskych odboroch.

V rámci európskeho projektu v programe Leonardo da Vinci sa spolupráca oboch škôl uskutočnila tohto roku opäť. Študenti poľskej školy prišli na Slovensko na štyri týždne na začiatku tohto školského roka. O náplni práce poľských študentov na Slovensku porozprával ich učiteľ Mariusz Zyngier. Sám navštívil našu školu pri rôznych príležitostiach už minimálne 15-krát.

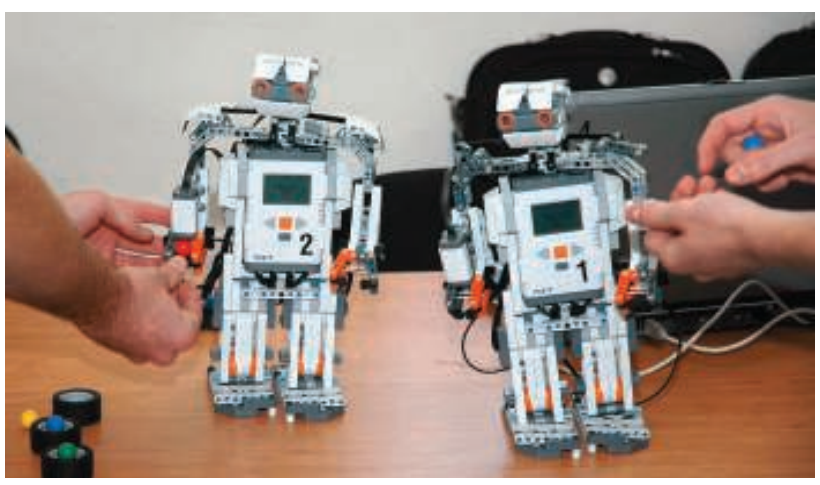

Výsledné roboty.

„Študenti sa najprv učili pájkovať a pracovať s elektrinou. Následný týždeň mali kurz tvorby robotov, takzvaný projekt Robomaniaci," približuje Zyngier. A práve táto časť spolupráce škôl prilákala najviac našich žiakov. Poľskí študenti stavajú a programujú robotov z rady Lego Mindstorms. Výsledkom sú zaujímavé a najrôznejšie výtvory, od klasických robotov až po džípy alebo robotizované hady. Skrátka, kreatívne stavebnice.

„Nasledovali dva týždne praxe. Štyria študenti šli do firmy Ploskon AT v Prešove a pracovali tam pri rôznych snímačoch. Ďalší štyria odišli do spoločnosti DJ-Servis, kde sa učili opravovať spotrebnú elektroniku. V záverečnom týždni praxe v Bratislave na študentov čakali rôzne stretnutia a aj skúšky," popísal program poľských študentov u nás ich učiteľ.

Hoci náplň pobytu bola najmä študijná, poľskí žiaci si ho nevedeli vynachváliť. Získali veľa skúseností, ale aj zážitkov. Neskôr poobede, po ukončení štúdia, si ozvláštňovali svoj pobyt výletmi po Slovensku (navštívili aj Tatry), ale napríklad aj fandením na hokeji v Košiciach.

„Prešovskí učitelia aj študenti sú veľmi priateľskí a príjemní. A chlapci chválili, samozrejme, aj krásne slovenské dievčatá," smeje sa Zyngier.

Poľskí študenti založili o projekte aj facebookovskú stránku. Nájdete ju pod názvom *L d V Team 2013 Połaniec*.

Jozef ANDRAŠČÍK, 4. E,
Mgr. Slávka VANÍKOVÁ

Na začiatku je potrebné urobiť si marketing

ROZHOVOR

Hovoríme s Ing. Vojtechom Tĺčikom, PhD., zriaďovateľom Súkromnej hotelovej akadémie v Starej Turej.

Pri otvorení školského roka ste sa prihovárali žiakom školy ako „jeden z nich“. Máte bohaté manažérske skúsenosti i ochotu vnímať mladých ľudí ako povedzme budúcich partnerov v podnikaní. Aká je „dnešná mládež“ z vášho pohľadu?
Mladí ľudia sú prirodzene zvedaví, no nevystačia si s informáciami, ktoré sa k nim dostávajú cez súkromné médiá, ani s vlastnými skúsenosťami, ktoré si odovzdávajú medzi sebou. Tie bývajú zvyčajne čiastkové a neraz zavádzajúce. Nová generácia by mala sledovať reálnu situáciu v spoločnosti a nepodliehať navonok možno príťažlivým, ale neraz povrchným vystúpeniam celebrít a iným módnym osobnostiam súčasného sveta, čo sa predvádzajú na smotánkových párty. Málokedy sa totiž vyjadrujú k podstatným témam, reálny život sa uberá iným smerom. Mladí si potrebujú utvárať vlastný úsudok na základe vecného posúdenia širších súvislostí. Inakšie sa stanú pasívnymi prijímateľmi neraz falošných správ a podľahnú klamlivým ilúziám. Ľahko sa nechajú presvedčiť, že svet sa otáča okolo nich, a ani nezbadajú, že o ničom podstatnom samostatne nerozhodujú. A ak sa raz budú chcieť s tým čestne popasovať, okolie ich môže osočovať z toho, že vybočujú z ustáleného radu. Takéto osobné situácie sme u nás zažívali niekoľko desaťročí, neteším sa preto z predstavy, že do podobného postavenia by sa dobrovoľne dostala aj dnešná mladá generácia.

Dá sa v súčasnosti ešte čerpať z hodnôt, ktorým ste verili vy?
Som poľnohospodár, kus svojho života som pracoval v roľníckom družstve. Ešte v minulom režime som mal jednu tvrdú zásadu: ak sme išli stavať teľatník, sušičku ovocia či iný hospodársky objekt, musel som vedieť, kto bude riadiť prevádzku. Iba vybudovať objekt a dať do neho potrebné vybavenie nestačí. Treba mať skúseného prevádzkara, zodpovedného za výrobu, skladovanie, odbyt. Keď som sa rozhodol postaviť penzión v Podkylave, pýtali sa ma viacerí známi aj kibici, kto ti do neho bude chodiť, nachádza sa na mieste, ktoré aj z objektívnych hľadísk možno nazvať zapadákovom. Ako sem dostanem kvalitných zamestnancov, keď im v neďalekom kúpeľnom meste zaplatia, „čo si zapýtajú“, a i tak sa viacerí obzerajú po práci v krajinách západnejšie od Slovenska. Na nič nové som pri tom neprišiel, iba som prehodnotil svoju niekdajšiu situáciu na pozícii predsedu družstva. Pri hľadaní zamestnancov pre naše zariadenia sme si povedali, chodievalo k nám na prax zo pätnásť učňov, tak si ich necháme vyučiť aj dnes.

Učňov ani učňovské školy však už nemáme, dnešní žiaci si pestujú podstatne iné predstavy o vzdelávaní, než bývali naše dosť striktne určované školské povinnosti.
Isteže, ale ani vtedy sme nemali školu priamo u nás na družstve. Bola štátna, ale aj cez nás sa žiaci učili pracovať pre spoločnosť. A do nej sme patrili, prirodzene, aj my družstevníci. Už prvý rok, ako učni začali u nás praxovať, som vedel, koho z nich na ktoré pracovné miesto môžem zamestnať, keď dostane výučný list. A mali sme zaručené, že po skončení školy u nás aspoň tri roky odrobí. Situácia vo verejnej sfére sa po roku 1989 zmenila, otvárali sa dovtedy neuskutočniteľné možnosti. Tak sme si povedali, my si založíme vlastnú školu.

Mali ste pri administratívnom vybavovaní veľké prekážky?
Ani neviem, že by bola nejaká nepreko-nateľná prekážka. Uvedomovali sme si však, čo nám chýba. Že nemáme vlastné priestory, že na prípravu žiakov potrebujeme prostriedky, spoľahlivých partnerov, ktorí nám v začiatkoch pomôžu, poradia. Nemal som konkrétnu predstavu o tom, čo znamená dostať školu „do siete škôl“, tak som si opäť – ako zakaždým pri riešení závažných rozhodnutí – povedal, že to treba zveriť profesionálom. Nijaké polovičaté riešenie, vždy sa spolieham na prácu špičkových odborníkov. Oslovil som skúsenú paniu, ktorá pracovala v školstve, dohliadať na všetky zriaďovateľské povinnosti, ktoré musíme splniť. Od vlastníctva školskej budovy na konkrétnom mieste alebo jej nájomnej zmluvy cez potrebné vybavenie na výučbu a predovšetkým na celú nevyhnutnú odbornú prax. Potrebovali sme vyjadrenie mesta Starej Turej, primátor naše rozhodnutie nadšene privítal.

> „Nemal som konkrétnu predstavu o tom, čo znamená dostať školu ‚do siete škôl‘, tak som si opäť – ako zakaždým pri riešení závažných rozhodnutí – povedal, že to treba zveriť profesionálom. Nijaké polovičaté riešenie, vždy sa spolieham na prácu špičkových odborníkov.“

Debata s každým riaditeľom školy, jej zriaďovateľom sa však začína pri žiakoch, s nimi sú neodlučiteľne späté čiastkové výhody a zároveň mnohé problémy. Ako ste robili vstupný nábor žiakov do prvého ročníka?
Aj my sme s obavami očakávali, či sa nám podarí vyvolať záujem detí a získať si podporu ich rodičov. To bolo najťažšie. Chodil som po školách, stretával som sa s ľuďmi, ktorým dôverujem. Mnohí ma v kraji poznajú, a tak sa oprávnene pýtali: ste poľnohospodár, prečo sa púšťate do zakladania hotelovej školy? Jeden z argumentov som mal, že vtedy, pred desiatimi rokmi, bola agroturistika veľkoryso podporovaná. Lenže to nebol dostačujúci dôvod. Napokon – a neberte to, prosím, ako samochválu – sa ako rozhodujúce ukázalo, že viacerí dali najmä na moje meno, reputáciu. A už pri zakladaní školy som myslel predovšetkým na to, že na začiatku každého podnikania – a platí to aj o školstve – je potrebné urobiť si marketing. Vedeli sme, koľko budeme potrebovať vyučených ľudí v našom penzióne a hospodárstve, vedeli sme, že v oblasti Myjavy je sedem ďalších nových penziónov, zrekonštruovaných hotelov.

Čo bolo najdôležitejšie pri získavaní dôvery budúcich žiakov, ich rodičov?
Jeden prvok rozhodol, čo na mnohých stredných školách nerobia. Vyhlásil som, že keď ich deti skončia štúdium u nás, budú schopné vydať sa ďalej na svojich krídlach. A mojou osobnou povinnosťou bude to, čo bolo v minulom režime, teda sledovať ešte ich následný krok. Buď im zabezpečím zamestnanie doma, alebo v zahraničí, ak majú oň záujem. Ak si rodičia myslia, že ich deti chcú samostatne podnikať, založiť si malú firmu, prevádzku, robiť vlastný biznis, som ochotný podeliť sa so svojimi skúsenosťami. Počas päťročného štúdia poznám ich vlastnosti i danosti, viem posúdiť, na akú činnosť sa kto hodí alebo čomu by sa radšej nemal venovať.

Do akej miery sa vám podarilo naplniť vlastné predsavzatia?
V Trenčianskom samosprávnom kraji sme boli vyhodnotení ako najlepšia súkromná škola, všetci jej absolventi sa uchytili v zamestnaní. Na maturitnom večierku, kde panuje dobrá nálada, slávnostná atmosféra vyvoláva záujem o vyššie perspektívy, hovorím však najmä: choďte ďalej študovať. Študovať, študovať. Ak potrebujete, zorientujem sa v možnostiach štúdia na vysokej škole, ochotne vám pri tom pomôžem.

Ste skúsený podnikateľ. Ako ste sledovali žiakov vašej školy pri odbornej praxi?
Začnem pri výbere žiakov počas štúdia. Pri voľbe povolania nie je zanedbateľné ani to, čomu hovoríme genetika. V každom je niečo zaujímavé, charakteristické. Najlepší pracovníci nebývajú veľavravní, tých už celkom ani neskrotíte. Moc utiahnutých zase treba prebudiť, to sa ešte dá. Nezanedbateľným faktorom bolo aj bydlisko žiakov. Všetci sú z tohto regiónu. Veľmi dôležité je rodinné zázemie. Spolovice býva základom úspešného štúdia. Prinesú si skúsenosti pri varení, treba im dať šancu, aby k tomu nabalili nové zručnosti. Tá je ešte dôležitejšia už priamo pri zamestnaní. Jedna z prvých absolventiek našej školy bola po prvom ročníku u nás na letnej praxi, a hneď bolo cítiť, že sa vie postaviť za pult. Jej rodičia mali predajňu s potravinami. Už druhý rok je na vysokej škole, robí u nás prevádzkarku. Musí ísť do pekného podniku, aby profesionálne rástla.

Osobitý príklad toho, čomu teraz sčasti módne hovoríme duálne vzdelávanie.
Nič nové, len oprášiť to staré a overené. To, čomu hovoríme personalistika, malo svoj zmysel. Jej pracovník mal pri nových investíciách za úlohu vyhľadať konkrétnych odborníkov v konkrétnych fabrikách, ktoré pripravovali učňov na potrebné profesie. Ani dnes to nejde náhodou. Vzdelávanie potrebuje systém, duálne navyše s jasným prepojením na hospodárstvo štátu. Fabriky v minulom režime ho mali.

Aké majú možnosti zamestnať sa priamo u vás?
Ponúkame im dokonca viac, ako je iba možnosť zamestnať sa. Snažíme sa, aby sa naučili samostatne hospodáriť. Toho sme sa držali aj predtým, hovorilo sa tomu chozraščot. Na predaj máme 29 našich vlastných výrobkov. V lete sme mali osem turnusov detských táborov, pracovali u nás vysokoškoláčky, ponúkol som im, že si môžu vziať konkrétnu prevádzku do nájmu. Ja účtujem náklady na jej chod, nájomca obrat. Mladý môže mať hneď robotu, pri mne sa naučí mnohé praktické kroky, ja mám menej práce. Takáto hmotná zodpovednosť so všetkými výhodami a následkami prípadných zlyhaní je nenahraditeľnou skúsenosťou pri samostatnom podnikaní.

Uvažovali ste aj o tom, že sa investície do vzdelania žiakov vrátia sčasti aj vám?
Pri rozhodovaní sme mali dokonca i takú predstavu, že tak ako sa predávajú futbalisti, hokejisti, my budeme predávať našich absolventov do zahraničia. Preštudujeme si zoznam hotelov povedzme v Rakúsku a my im budeme ponúkať na faktúru kvalitné služby ľuďmi, ktorí sú našimi zamestnancami. Alebo, ak dosiahli osemnásty rok, ešte žiakmi našej školy.

Uplatnili ste túto predstavu?
Nie, po maturite absolventov našej školy zastupujú už ich rodičia. Avšak nie je to nereálna predstava. V zahraničí pracujú už šestnásti a na začiatku sa všelijako pretĺkajú. Majiteľ chce od nich čo najvyššie výkony za skromné odmeny, z ktorých im ešte strháva pri každej ich chybičke. Toto nemôžeme dopustiť pri zahraničnej praxi našich žiakov, ktorí robia v Rakúsku, Chorvátsku, Nemecku, na Cypre. Ak ich vyšleme, musí byť pri nich náš elegantne oblečený pedagóg alebo majster odbornej prípravy, aby si na nich nedovoľovali nad rámec slušných zamestnávateľských pravidiel. Prečo by sme takýto starostlivý dohľad nevedeli zabezpečiť aj pre hotových absolventov? Ak majú priaznivé podmienky, sú v dobrej pohode, rozhliadnu sa v novom prostredí, priučia sa miestnym zvyklostiam a pravidlám. Jednoducho, poznávajú širšie trendy, ak sa rozhodnú na istý čas pracovať v zahraničí, už vedia, do čoho idú.

Ak ste absolventov školy prirovnali k športovcom, nemala by byť legislatívna záruka istej návratnosti vložených financií na

VIZITKA

Ing. Vojtech Tĺčik , PhD. (1944), je prokurista akciovej spoločnosti TBS v Starej Turej. Absolvoval Strednú poľnohospodársku technickú školu v Trnave a Prevádzkovo-ekonomickú fakultu Vysokej školy poľnohospodárskej (VŠP) v Nitre, v štúdiu pokračoval v oblasti obchodného a finančného marketingu. V rokoch 1970 – 1990 bol predsedom Jednotného roľníckeho družstva Krajné, od roku 1991 je súkromný podnikateľ. Bol spolutvorcom koncepcií rozvoja okresu, kraja a republiky v oblasti poľnohospodárstva, členom Vedeckej rady VŠP v Nitre. Je spoluautorom vysokoškolských učebníc, vydal cca 30 vedeckých a odborných príspevkov. Externe prednášal ekonomiku výroby, obchodu, organizáciu práce a praktický finančný manažment na Fakulte ekonomiky a manažmentu Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre.

ich odbornú prípravu priamo v školskom systéme?
Nad týmto sa zamýšľal aj rektor nitrianskej poľnohospodárskej univerzity, kde som bol vo vedeckej rade dekana. A s pedagógmi tejto školy som stále v kontakte. Keď sa zúčastňujeme na štátnicových obhajobách, pri voľnej debate padajú na vysokoškolákov otázky, kam pôjdu pracovať. Máš niečo vyhliadnuté? Odpovedajú zvyčajne: ešte neviem. Potom sa ukáže, že asi tretina absolventov má nasmerované do zahraničných firiem alebo do ich korporácií pôsobiacich na Slovensku. Absolventi niektorých našich univerzít robia za priemernú odmenu u nás prieskum, ktorý slúži firmám ako podklad na koncepčné analýzy. Takže tu padajú oprávnené poznámky: vyštudovali za naše

„Vyhlásil som, že keď ich deti skončia štúdium u nás, budú schopné vydať sa ďalej na svojich krídlach. A mojou osobnou povinnosťou bude to, čo bolo v minulom režime, teda sledovať ešte ich následný krok. Buď im zabezpečím zamestnanie doma, alebo v zahraničí, ak majú oň záujem.“

peniaze. Mali by sme sa snažiť nejako ich „predať“ alebo sa uspokojiť s tým, že sme už jedna európska rodina? Ja si myslím, že peniaze investované do vzdelávania by sa nám mali zo zahraničia nejako vracať.

Tvrdili by ste to aj vtedy, keby ste boli čerstvým absolventom školy a ponúkala by sa vám v zahraničí podstatne lepšie platená robota, ako dávajú doma?
Môžem sa vyjadriť iba za seba, a to podľa môjho primeraného veku. Ani ja nie som celkom domased. Po roku 1989 som odišiel pracovať do Ameriky. Po roku ma poslali domov, aby som šiel preveriť, koľko hasiacich prístrojov je na Slovensku, urobiť prieskum týchto výrobkov a vrátiť sa s podrobným riportom. Zdanlivo banalita. Navyše s hasičmi som predtým nebol celkom zadobre, lebo neraz som pri ich kontrole na družstve dostal pokutu za nejaké porušenia bezpečnostných predpisov. Ale to nebola celá moja úloha. Dostal som zoznam konkrétnych ľudí pracujúcich na Morave, aby som preveril ich schopnosti a posúdil, či stoja za to, aby ich zamestnali v zámorí. Hanbil som sa sám za seba, keď som sa postupne presviedčal o tom, ako podrobne poznali naše vzdelávacie, bankové, hospodárske štruktúry. Ba aj kvality konkrétnych odborníkov. Jednoducho, nič nenechali na náhodu.

Ako študentov na túto prípadnú alternatívu pripravujete vo vašej škole?
Mojou snahou je, aby sme žiakov stredných škôl naštartovali do života pravdivo, nie formálne. Čo ich osobne zaujíma, to si preštudujú podrobnejšie. Hoci nemusia mať najlepšie známky, vedia sa orientovať v teréne. V domácom prostredí a, prirodzene, je dobré, ak vedia, ako to chodí v neďalekých Piešťanoch, kde je hlavné mesto Slovenska, kde sú európske metropoly. Musíme im otvárať aktuálne obzory. Mnohí dobre nepoznajú ani okresné mesto, nevedia nič o práci samosprávneho kraja, nezaujíma ich, kto je ministrom školstva, čo robí školský úrad. Pritom by mali poznať aj širšie politické trendy. Vedieť o tom, čo sa deje v okolitých štátoch, v Bruseli, v Amerike. Aké sú možnosti zamestnať sa v okolitom kraji, aká je úroveň vzdelávania na univerzitách, kam sa vo svojich predstavách chystajú prihlásiť na štúdium po maturite. Aby boli v obraze, aké je aktuálne smerovanie spoločnosti. Len tak budú vedieť, čo môžu a majú osobnostne rozvíjať. Do čoho sa zapojiť a kde majú rezervy.

Aká je odborná príprava žiakov v strediskách praktickej výchovy?
Keď sú na praxi u nás, hneď na začiatku s nimi osobne pohovoríme. Poučíme ich o bezpečnosti pri práci, upozorníme, kam môžu a čo nie je dovolené. Po prvých skúsenostiach ich informujeme o tom, aký názor majú na ich prácu, postoj k nej naši zamestnanci, hostia, klienti. Prichádzajú k nám do reštaurácie, penziónu nekaždodenné návštevy, organizujeme väčšie spoločenské podujatia. Našim žiakom vždy povieme, koho budú obsluhovať, akú profesiu má hosť. Potrebujú to vedieť kvôli základnej komunikácii aj tomu, čomu sa venuje, čo ho zaujíma, čo rieši v práci. Podľa toho sa budete správať, tak sa ustrojíte. Ak je spoločnosť prevažne pánska, obsluhujú dievčatá, chlapcov posielame obsluhovať ženy. Ľudia, ktorých obsluhujú, ubytovávajú, sa môžu neskôr stať ich partnermi. Ak sa naučia celý systém služieb, musia byť dobrí aj v samostatnej praxi.

Čo od žiakov vyžadujete priam jednoznačne?
Nie všetko sa dá naučiť v škole ani nadiktovať žiakom do písaniek. Hovorím to zo svojej dlhoročnej skúsenosti. Opakujeme im, že sa musia pripraviť na každý deň rovnako, či majú vyučovanie v triedach, alebo sú u nás na praxi. Musia mať svoj vlastný scenár. A ten nepotrebujú dodržiavať iba vtedy, keď študujú. Ja si naň dozerám celý svoj pracovný život. Na každý deň sa pripravujem večer dopredu. Aspoň vo svojej predstave, ak je to potrebné, neraz povedzme aj písomne.

Uzatvorme náš rozhovor tým, čím ste začali na otvorení školského roka. Čo predovšetkým potrebujú mladí ľudia do budúcna?
Vyvážene pochvalu a užitočnú radu. Po každom rozhovore s nimi dodávam: ak budete niečo potrebovať, ak sa chcete poradiť, príďte za mnou. Platí to aj k ich dlhodobejšej perspektíve. Neraz sa potrebujú rozhodnúť vo vážnych smerovaniach. Raz je to otázka, keď by chceli podnikať, či si majú vziať úver, alebo či sa za prvé zarobené peniaze vybrať na vysnívanú dovolenku.
Ak ide o priateľské rady, neraz sa ocitáme v role rodičov. Decká neraz nepočúvnu až tak svojich najbližších ako menej známych, ak si k nim vytvoria dôveru. Nie je to moja osobná chvála, týmto postojom si pridávam k vlastnej robote. Lebo ich predstavy nie vždy súvisia s výučbou, odbornou praxou. Jeden chce ísť za zápasníka a rád by vedel, čo si o tom myslím. Vravím mu, ak po tom tak túžiš, zápasník si mal byť dávno. Už meškáš, máš osemnásť rokov. Mladí ľudia majú vo svojich hlavách pekné predstavy, túžby, ktoré by sa im mohli splniť. Ibaže rozhodnúť sa správne, čo človek chce robiť, čo túži dosiahnuť, je dosť zložité. Mnohí skĺznu na jednu platformu. Uzavrú sa do virtuálneho sveta internetu a ten reálny ide pomimo ich pozorného vnímania. Nie sú výnimkou ani takí, čo si nájdu stále miesto v nejakom šenku, na diskotéke. Naučia sa tam chodiť nielen koncom týždňa, ale aj po vyučovaní. Vyhovoriť im to nemusí byť také jednoduché, aké jednoznačné bývajú niekedy ich „smelé plány“. My sa však nemôžeme tváriť, že problémy s výchovou novej generácie neexistujú. Ak im vieme pomôcť, vhodne poradiť v ich krízových situáciách, môže to následne priniesť našej spoločnosti úžitok.

Dušan MIKOLAJ
Foto autor

Taiwan je rozlohou o tretinu menší ako Slovensko, má však štyrikrát viac obyvateľov a hospodárske úspechy ho radia medzi takzvané „ázijské tigre“. Na fotografii učiteľka a prekladateľka Eva Kaňová, veľvyslanec Taiwanu na Slovensku David Nan-Jang Lee a riaditeľ SOŠ Senica Pavol Paradeiser.

Vzdelanie je devízou pre spoločnosť

SOŠ SENICA

Spoločné ciele: odborník v práci, nie na úrade práce, nachádzať riešenia v spojení s praxou, zneli na medzinárodnom workshope v Strednej odbornej škole (SOŠ) v Senici. Konal sa 25. septembra a odborníci z Taiwanu, Česka, Maďarska a zo Slovenska sa na ňom zhodli, že „pripraviť pre život, podporiť zamestnanosť a stavať budúcnosť na vzdelaní mladých sa oplatí“. Partnerské školy zo Senice, z Budapešti a Otrokovíc, zamestnávatelia, zástupcovia štátnej správy i regionálnej samosprávy, rezortu školstva, obchodnej a priemyselnej komory, úradu práce i rodičia spoločne hľadali cestu, ako zabezpečiť prepojenie školy s praxou smerovaním k duálnemu vzdelávaniu bez zbytočných prieťahov, rýchlo a účinne.

Partnerská rivalita a podnety

Potrebu prepojenia úspešnej ekonomiky so vzdelanostnou úrovňou populácie podčiarkol príkladmi vzácny hosť senického workshopu – taiwanský veľvyslanec na Slovensku David Nan-Jang Lee. Taiwan, kedysi krajina s mnohými problémami, má dnes 148 univerzít. Výmenné programy pre študentov a prepojenie potrieb trhu práce so školami považuje za podnetné a povzbudzujúce. Tento ostrovný štát je rozlohou o tretinu menší ako Slovensko, má však štyrikrát viac obyvateľov a hospodárske úspechy ho zaraďujú medzi takzvané „ázijské tigre“.

Príklady, ako spolupráca pomáha školu vrátiť ku kvalite a prepojiť stredné odborné školstvo s podnikmi v rámci duálneho vzdelávania, ponúkli aj zástupcova zúčastnených stredných odborných škôl z maďarskej Budapešti, českých Otrokovíc a z Bratislavy. Do diskusie sa zapojili ich riaditelia Bűki Istvánné, Libor Basel a Felix Dömény, ktorý je zároveň prezidentom Asociácie stredných odborných škôl Slovenska. V Senici zastupoval jubilujúcu 110-ročnú Strednú priemyselnú školu strojnícku na Fajnorovom nábreží. Senický workshop označil za viac ako reprezentatívne spojenie zamestnávateľov, škôl, úradov práce, personálnych agentúr i obchodnej komory a partnerov zo zahraničia.

Za partnerské školy sa do workshopu zapojil aj riaditeľ Strednej priemyselnej školy strojníckej v Bratislave Felix Dömény, prezident Asociácie stredných odborných škôl Slovenska.

Urýchliť proces schvaľovania nových odborov

Workshopu sa zúčastnil tiež Miroslav Mihál zo sekcie regionálneho školstva Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, zástupca Trnavského samosprávneho kraja Karol Kunovský, prednosta Obvodného úradu v Senici Vladimír Kocourek (absolvent senickej SOŠ), riaditeľ Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v Senici Ján Kovár, riaditeľka trnavskej regionálnej komory Slovenskej obchodnej a priemyselnej komory Eva Tománková a ďalší zástupcovia zamestnávateľov, personálnych agentúr, sponzori a podporovatelia školy, rodičia...
Ťažiskovou témou stretnutia bolo umiestňovanie a uplatnenie absolventov na trhu práce, tiež racionalizácia študijných a učebných odborov na stredných školách a duálne vzdelávanie v regióne Senice. Zástupca rezortu školstva zdôraznil, že v spoločnosti a na kompetentných miestach medzi zamestnávateľmi a školami prebieha živá diskusia, akým spôsobom sa bude v budúcnosti stredné odborné školstvo uberať. Ako prepojiť zamestnávateľskú prax so školou, ako lepším spôsobom a kvalitnejšie pripravovať študentov nielen na vysoké školy, ale najmä na výrobnú prax.
Tohto času je pred dokončením vecný zámer novely zákona o odbornom vzdelávaní a príprave. Ako konštatoval Miroslav Mihál: „Základnou pointou je vytvoriť alternatívny spôsob odborného vzdelávania, a to zavádzaním prvkov duálneho systému.“ Zdôraznil tiež cieľ, ku ktorému školstvo zmenami smeruje: vytvoriť podmienky pre podnikateľov a zamestnávateľov, aby mohli intenzívnejšie vstúpiť do odborného vzdelávania. Vytvoriť podmienky na to, aby sa absolvent vedel zamestnať.

Byť krok pred inými

Vzdelanie je devízou pre život – rezonovalo na workshope. Dekan Strojníckej

(pokračovanie na strane 23)

Vojtech Tĺčik, Mária Melicherová, Ján Ragan.

Poznávať svet, konať pre vlastnú domovinu

SHA STARÁ TURÁ

Pri otvorení školského roka sme rozhovor s riaditeľkou Súkromnej hotelovej akadémie (SHA) v Starej Turej PaedDr. Máriou Melicherovou a jej zástupcom Ing. Jánom Raganom začali tvorbou školských vzdelávacích programov (ŠkVP). Podobné povinnosti čakali školy bez ohľadu na počet ich žiakov. Práca v malých, akou je táto v myjavskom kraji, bola o to náročnejšia, že v pedagogickom zbore je zvyčajne iba jeden učiteľ na konkrétne predmety, takže svoje povinnosti pri tejto úlohe si nemali s kým kolegiálne rozdeliť.

Nebudeme však rozvádzať, čomu všetkému sa učitelia musia venovať počas školského roka a sčasti i cez prázdniny, nech to nepôsobí, že im neoprávnene robíme arbitra. Na tento príspevok mi totiž dal viacero podnetov rozhovor so zakladateľom tejto školy, ktorý publikujeme na stabilnom mieste tejto časti UN. S jej vedením sme sa rozprávali predovšetkým o žiakoch, osobitne o tom, čo súvisí s ich praktickou odbornou prípravou.

„Vítame, že v tomto školskom roku sa ujasnilo praktické vyučovanie," hovorí riaditeľka školy. Doteraz žiaci hotelových akadémií realizovali odborné vzdelávanie a praktickú prípravu v rozsahu 1 200 hodín v podnikoch z väčšej časti formou súvislých a prázdninových praxí. „Nový štátny vzdelávací program rámcovým učebným plánom zakomponoval praktickú prípravu dovnútra školy. Ubral síce hodinku jazykom, niečo na teoretických a odborných predmetoch, na druhej strane dal žiakom to, na čo majú právo. Voľný čas počas prázdnin."

Donedávna im odborná prax uberala až mesiac z letných prázdnin. Počas piatich ročníkov štúdia v troch najvyšších. Systém bol pre žiakov do istej miery výhodný v tom, že si mohli – v súlade so ŠkVP – popri podnikoch, s ktorými má škola podpísanú dohodu o praktickom výcviku žiakov, vybrať počas prázdnin aj iné strediská, kde si zarobili viac. Mnohí šli na zahraničnú prax, tam zárobky zvyčajne bývajú vyššie. Situácia sa však mení, na tieto „lákadlá" už reaguje podstatne menej žiakov. Zástupca riaditeľky SHA poznamenáva, že zahraničie už nie je pre mladých ľudí také príťažlivé, ako bývalo v čase, keď im škola sprostredkovávala prvé možnosti vycestovať a získavať nové praktické a osobné skúsenosti. A záujem o zahraničnú prax neklesá iba medzi žiakmi tejto školy. Zaznamenávajú ho aj v iných hotelových akadémiách na Slovensku.

Jazyk, neodlučiteľná súčasť praxe

Získajú žiaci hotelových akadémií dostatočnú odbornú prax alebo ju výrazne prevyšuje teória? Mária Melicherová odpovedá: „Pre náš odbor je pomer teoretického vyučovania a odbornej praxe, myslím si, vyvážený. Potvrdzuje to už samotná päťročná dĺžka štúdia. Je podstatný rozdiel, ak v odborných školách žiaci musia absolvovať celé štúdium za štyri roky a v poslednom ročníku stíhať súbežne štúdium na maturitu aj praktickú prípravu na takej úrovni, akú si od absolventa žiada jeho budúce zamestnanie."

V staroturianskej SHA majú žiaci praktickú prípravu v prvom ročníku iba v školských učebniach a dielňach. V druhom ročníku začínajú odbornú prax v zmluvných podnikoch, podľa nových ŠkVP je to jeden deň v týždni. V treťom prešli na systém dvoch dní praxe počas týždňa. Vo štvrtom sa praktická výučba s teoretickou strieda po týždni, piaty je zároveň intenzívnou prípravou na záverečné maturitné skúšky. A ich neodmysliteľnou súčasťou je testovanie čo najdôkladnejšieho ovládania aspoň jedného cudzieho jazyka.

Riaditeľka SHA Stará Tura na odbornej praxi v priestoroch školy.

Medzi školou a zahraničím

Vieme, nedávno sa proklamovali koncepčné (alebo túžobné) ambície, aby stredoškoláci hovorili dvoma cudzími jazykmi. Ešte sa nestihli ani ujať, už hľadáme iné „riešenia". Ak by sme kritérium na aktívnu znalosť charakterizovali tradičnou požiadavkou „slovom i písmom", k tomuto cieľu mnohí absolventi ešte nedospeli ani v jednom jazyku. Hoci viacerí sa cudzí jazyk učia dosť rokov, niektorí začínali dokonca už v materskej škole. Hodinové dotácie, metodika, rôznorodosť učebníc, dostupnosť kvalitných technológií na výučbu v školách v porovnaní s predchádzajúcim režimom sa značne zvýšili, a predsa: ak majú žiaci voľne rozprávať, nehovoriac o diskusiách na odborné témy, výsledky bývajú málo uspokojivé. Inými slovami, s cudzincami sa dohovárajú so značnými trápeniami.

Jeden z nezanedbateľných dôvodov tkvie priamo v rodinnom zázemí žiakov. Ak je tam cudzí jazyk „španielskou dedinou", ťažko možno o ňom hovoriť ako o samozrejmom komunikačnom prostriedku. Ako napomáhajú prelomenie jazykových bariér zahraničné praxe žiakov? Riaditeľka SHA v Starej Turej hovorí, že v porovnaní so školami technického zamerania je ich škola o niečo vpredu. Väčšina absolventov školy je schopná konverzovať aspoň v jednom cudzom jazyku. Prispieva k tomu rozšírená výučba anglického a nemeckého jazyka, obsah výučby je sústredený viac na praktickú konverzáciu.

Hospodárenie a praktické vzdelávanie

Neraz ma cez UN zaujíma to, či žiaci základných škôl sami vedia, čo ich počas stredoškolského štúdia čaká. Táto téma sa posúva do popredia s duálnym vzdelávaním. Vo svojich základných východiskách je povedzme spoločná, avšak konkretizuje sa (a špecifikuje) v každom nosnom odbore. Pritom treba zohľadňovať skutočnosť, aké podporné zázemie majú školy v reálnej hospodárskej sfére štátu, o čo hodnotné a pevné sa pri odbornej príprave môžu oprieť vo svojom regióne, a zanedbateľné nebývajú ani miestne špecifiká, tradície.

Je náročné zladiť predstavy, záujmy a potreby viacerých skupín tak, aby sa účel odborného vzdelávania v praxi premietol do užitočného uplatnenia absolventov v zamestnaní podporujúcom rozvoj národného hospodárstva. Zástupca riaditeľky SHA v Starej Turej Ján Ragan hovorí: „Svoju predstavu o výsledkoch duálneho vzdelávania má podnikateľ, ktorý zákonite očakáva najmä to, že dostane absolventa školy, ktorý bude pre neho hneď od začiatku kvalifikovanou pracovnou silou." Napokon, pri školách s odbormi pripravujúcimi žiakov pre oblasť hotelierstva, gastronómie, verejného stravovania to nie je nijaká „novinka". Po tejto „línii" ju neprerušili ani v dvoch uplynulých desaťročiach. Počas nich sa však uskutočnili mnohé zásadné zmeny.

Riaditeľka Mária Melicherová niektoré konkretizuje: „Nemôžeme sa celkom vracať do minulosti, pretože bola iná spoločenská a hospodárska situácia, iný systém vzdelávania, platili iné etické pravidlá, takže aj vzťah žiakov a rodičov k vzdelávaniu stál na iných princípoch. Namiesto toho, aby sme oprašovali to, čo bolo v duálnom vzdelávaní funkčné v minulosti, si musíme pripomínať, že nás čaká náročná cesta a bude si to vyžadovať podstatne iný prístup škôl, zamestnávateľov, spoločnosti. A v nej v nezanedbateľnej miere žiakov a ich rodičov. Osobitne náročné to bude pre učiteľov, ktorí ho budú uplatňovať priamo v školskej praxi. Žiada si od nich špecifickú metodiku, nové postupy vo výučbe a v odbornej praxi."

Navyše je potrebné, aby citlivo uplatňovali pedagogické majstrovstvo smerom k zamestnávateľovi, k zamestnancom v konkrétnych podnikoch, v ktorých žiaci robia odbornú prax. Nie je ľahké motivovať externých partnerov, aby popri vlastných povinnostiach v podniku napríklad verejného stravovania, neraz v behu a časovom strese, brali praktikantov povedzme ako svojich budúcich kolegov (a nie bárs ako možných konkurentov). Slovami Jána Ragana: „V tomto sa osvedčuje spolupráca s podnikmi, ktoré sú na trhu už stabilizované a majú kvalifikovaný personál. A majú povedzme už skúsenosť i s touto špecifickou činnosťou. Pre odborný rast žiaka, zbieranie nových skúseností a pestovanie jeho zručností je to nesmierne dôležité."

Domovské práva a povinnosti

Chod SHA Stará Turá nepotrebuje na kvalitnú prípravu široké podnikateľské zázemie. Ani rozľahlú budovu. V tomto školskom roku v nej do prvého ročníka nastúpilo 14 žiakov. „Nie sme s tým zmierení, aj my sa usilujeme získať ich čo najviac," hovorí Mária Melicherová. „Hotelierstvo a gastronómia, ktoré sú nosnými študijnými odbormi našej školy, si však ani nežiadajú veľké množstvo poslucháčov."

Vnímame to aj ako charakteristický znak týchto študijných odborov na pozadí potrieb formovať odborné vzdelávanie podľa reálnej situácie a konkrétnych potrieb spoločnosti. Popri veľkých školských komplexoch (už iba sčasti zaplnených žiakmi) majú právo na existenciu vzdelávacie inštitúcie podobné staroturianskej. Škola nepotrebuje internát, žiaci prichádzajú na štúdiá z myjavskej a bezprostredne susediacich oblastí, čo nie je široká spádová oblasť. A v tomto priestore sa koná aj ich nosná praktická príprava.

Má to viaceré sympatické špecifiká: absolventi dôvernejšie spoznajú svoj rodný región (čo pre mladých ľudí už vôbec nebýva samozrejmou príležitosťou ani „prioritou"), majú možnosť nazbierať v ňom osobné sebavedomie (niekedy sa tomu hovorievalo aj láska k svojmu kraju), vzdelávanie im ponúka dosť podnetov na to, aby si hľadali svoje stabilné miesto práve tam. „Volanie sveta" po absolventoch našich škôl nemá nijaké citové východiská. Mohli by sme sa držať skôr zásady, ak pracovať, tak čo najlepšie, a usilovať sa osobne a osobnostne prispievať k tomu, aby sme si vytvárali dobré vlastné – domovské – zázemie.

Chotárny chýr kvality

Každá škola sa, celkom prirodzene, stará o to, aby sa o jej existencii vedelo čo najviac. A celkom určite, aby príslovečný chýr mal čo najpriaznivejšiu odozvu na verejnosti. Ján Ragan pri otázke, kam odchádzajú maturanti školy, hovorí o prirodzenom pokračovaní absolventov vo vysokoškolskom štúdiu. Vyberajú si zamerania, ktoré priamo súvisia so stredoškolskou prípravou, hlásia sa na školy ekonomického smeru, na nitriansku Slovenskú poľnohospodársku univerzitu, kde môžu získať širší rozhľad, umožňujúci uplatnenie povedzme v službách rozvoja vidieka. Niektorí odchádzajú

na školy do neďalekého Brna, do Prahy. Časť si nájde prácu v hotelových a turistických službách v zahraničí. Najmenej je tých, ktorí ostávajú na Slovensku.

Malý počet žiakov v staroturianskej škole teda nemôže byť „hrozbou“, že jej absolventi sa húfne „pohrnú“ na úrady práce. Skôr sa stáva, že si nájdu zamestnanie v inej oblasti než v odbore, ktorý vyštudovali. Otvárajú sa pre nich možnosti povedzme v cestovnom ruchu, agroturistike.

Mária Melicherová pripomína, že pri previazaní štúdia s následným praktickým uplatnením absolventov je potrebné mať na zreteli rozvoj ich kľúčových kompetencií. Ak sme pri agropodnikaní, nemalo by sa končiť iba pri výrobe konkrétneho produktu. Mal by sa predať, ponúknuť na využitie klientele v špecializovaných predajniach s biopotravinami, v reštauráciách s gastronómiou charakteristickou pre konkrétny kraj, prostredníctvom sprievodných aktivít v ubytovacích zariadeniach.

Nielen učiť sa, ale aj robiť?!

A na záver to, čo medzi mnohými žiakmi vychádzajúcimi zo základnej školy takisto býva kdesi na konci ich osobných záujmov. Vedia, čo ich počas stredoškolských štúdií čaká, ak sa prihlásia do hotelovej akadémie? Sú mladí, majú pekné a príjemné očakávania. Ak sa porovnávajú so svojimi vrstovníkmi, ktorých prijali povedzme na gymnázium, asi by celkom radi mali podobný režim aj vo svojej škole. Lenže medzi ich základné povinnosti patrí prax v podniku, kde sa žiada, aby prišli v stanovenú hodinu, aby vykonávali plno drobných robôt i zodpovedných činností. Tým, čo nemajú počas štúdia nijakú odbornú prax, sa v piatok poobede začína víkend „sladkého ničnerobenia“. Budúci „hotelieri“ idú povedzme na spoločenskú akciu. Pravda, nie ako pozvaní hostia, ale s povinnosťami hostiteľov.

Ako to prijímajú, ako sa s tým „zmierujú“? Niektorí nemajú ani základné pracovné návyky, ktoré sú neodmysliteľnou súčasťou štúdia žiakov a ich zdokonaľovanie dôkaznou kvalifikáciou budúcich absolventov. Predpokladá sa, že na školu sa prihlásili práve preto, aby ich získali. A to nejde bez rešpektovania nevyhnutných povinností a bez osobnej disciplíny. Ak si žiaci myslia opak a ich rodičia ich v tom účastne podporujú, potom sa nečudujme, keď sa zásadné pravidlá na verejnosti vykladajú ako zneužívanie mladistvých, lacná pracovná sila a podobne.

Názor Jána Ragana: „Žiaci našej hotelovej akadémie sú najviditeľnejší priamo pri verejných alebo spoločenských podujatiach organizovaných samosprávou, inštitúciami, združeniami, spolkami. Tie sa neraz obracajú práve na našu školu, pretože jej služby sú pre nich výhodné z finančnej stránky a majú záruku spoľahlivej obsluhy. Praktikantom sa zas neraz naskytne príležitosť obsluhovať významné osobnosti verejného a spoločenského života.“

Kvalita v každodennej práci

„Napriek tomu, že sme malá škola,“ hovorí Mária Melicherová, „zúčastňujeme sa celoštátnych súťaží baristického charakteru, Stredoškolskej odbornej činnosti, kde žiaci dosiahli uspokojivé umiestnenia.“ Dlhodobo azda účinnejšie býva interné súťaženie, ktoré sa ani nemusí končiť oficiálnym vyhlasovaním výsledkov. „Hlavné je, aby sa žiak rozvíjal priamo v škole, porovnával svoje kvality a záujmy so svojimi spolužiakmi. Nie je to vôbec jednoduché, súčasnosť všemožne odrádza deti od akýchkoľvek manuálnych prác. Ak si k nej nevytvoria vzťah vo svojej rodine, v domácnosti, potom nemajú zručnosť ani na vykonávanie povedzme najjednoduchších kuchynských prác.“

Pre školu je potešiteľný úspech žiakov na národnej súťaži, pre učiteľov praktickej výchovy násobný, keď svojich absolventov pripravia tak, že na konci štúdia majú prehľad o tom, čo je praktická príprava jedál, ich servírovanie a výdaj. Teda celá organizácia práce v kuchyni. Naučia sa, ako urobiť základnú kalkuláciu potravín i konkrétnej práce, ako funguje prevádzka reštauračného podniku z hľadiska výrobnej činnosti. Úžasne dôležitá je organizácia práce, pretože je podstatný rozdiel naservírovať niečo v odbornej učebni alebo priamo v kuchyni a reštaurácii, kam môže prísť iba niekoľko hostí alebo sa ich nečakane zastaví povedzme plný autobus.

„To je zároveň manažérske hľadisko. Žiaci získajú predstavu o tom, čo ich čaká, ak sa rozhodnú samostatne podnikať. Čo vyžaduje súkromné podnikanie z hľadiska finančného, účtovného, daňového zaťaženia podľa aktuálnej legislatívy štátu a podobne,“ uzatvára riaditeľka Súkromnej hotelovej akadémie v Starej Turej PaedDr. Mária Melicherová.

Dušan MIKOLAJ, foto autor

ŠTUDIJNÉ ODBORY

6323 K hotelová akadémia

Päťročný odbor, ktorého absolvent okrem maturitného vysvedčenia získa aj výučný list. Priority vzdelávacieho programu: prepojenie teórie s praxou v agropenzióne zriaďovateľa školy, rozšírená výučba cudzích jazykov, kvalifikačné kurzy (barmanský, baristický, someliérsky, carvingový), odborná prax v zahraničí. Profesijné uplatnenie absolventa v odvetví hotelierstva, spoločného stravovania, gastronómie a cestovného ruchu, možnosť samostatne podnikať v týchto oblastiach. Výkon manažérskych pozícií na všetkých úrovniach, odborné činnosti na všetkých úsekoch (kuchár, čašník, barman, recepčný, atď.).

6354 M 01 služby a súkromné podnikanie – hotelierstvo

Štvorročný odbor, žiak po jeho úspešnom absolvovaní získa maturitné vysvedčenie. Priority vzdelávacieho programu: rozvíjať schopnosti žiaka pracovať v manažmente a viesť vlastný podnik, rozšírená výučba cudzích jazykov. Absolvent má odborné zručnosti v oblasti služieb, hotelierstva, cestovného ruchu a gastronómie. Profesijné uplatnenie absolventa: v hotelových a gastronomických zariadeniach ako manažér, prevádzkar, samostatná podnikateľská činnosť.

Pomaturitné štúdium

Je určené pre absolventov gymnázií a stredných odborných škôl. V dvojročných študijných odboroch **6354 N 01 služby a súkromné podnikane – hotelierstvo** alebo **6314 N cestovný ruch** žiak získava maturitné vysvedčenie. V študijnom odbore **6314 Q cestovný ruch** získava vysvedčenie o absolventskej skúške. Profesijné uplatnenie absolventa tohto dvojročného študijného odboru: v zariadeniach cestovného ruchu, sprievodcovská činnosť, vidiecky turizmus, agroturistika, samostatná podnikateľská činnosť.

Vzdelanie je devízou...

(dokončenie zo strany 21)

fakulty Slovenskej technickej univerzity (STU) v Bratislave prof. Ľubomír Šooš v Senici zastupoval jednu z najväčších a najlepších univerzít na Slovensku, ktorú ratingové agentúry zaradili na 460. miesto medzi univerzitami sveta. Jej absolventi nepatria medzi tých, ktorí rozširujú evidenciu nezamestnaných (je menšia ako 2 %). Škola má partnerské dohody so 48 strednými odbornými školami na Slovensku. A v rámci popularizácie technického vzdelávania má už podpísaných 27 zmlúv o partnerstve a spolupráci.

Lepšie uplatnenie v živote i zvýšenie šancí pri štúdiu na vysokej škole absolventom SOŠ v Senici umožní i nová partnerská zmluva medzi Strojníckou fakultou STU v Bratislave a senickou školou. Obe inštitúcie tak spoločne prezentovali odhodlanie nestáť bokom od potrieb spoločnosti a nachádzať riešenia v spojení s praxou.

Vedieť, ako na to

Je dôležité, aby sme sa spoločne navrátili ku kvalitnému vzdelávaniu, zaznievalo v diskusii. Workshop ponúkol na spoluprácu konkrétne námety a inšpirácie. Riaditeľ senického úradu práce Ján Kovár formuloval jeden z nich aj apelom: „Zobuďme sa predovšetkým v rodinách! Veďme deti k tomu, čo ich život naozaj potrebuje.“ Neteší ho, keď evidenciu nezamestnaných rozširujú stovky absolventov stredných škôl. To však nie je podľa neho prípad miestnej SOŠ, ktorej manažment na potreby automobilového priemyslu reagoval aj aktivitami v spolupráci s firmami Volkswagen Bratislava a PSA Peugeot Citroën Trnava alebo odbornými praxami, ktoré študentom sprostredkovala firma Nad-Ress Senica u partnerov v centrálach Volvo a Mercedes v Senci a Bratislave. A podobnú úlohu, akú si stanovil tento medzinárodný workshop, bude mať 14. novembra aj podujatie *Prezentácia stredných škôl*, aby senické školy, zamestnávatelia a úrad práce diskutovali o neodkladných potrebách, podčiarkol Ján Kovár.

Medzinárodný workshop otestoval aj majstrov a žiakov senickej školy.

Dekan Strojníckej fakulty STU prof. Ľubomír Šooš podpisuje novú partnerskú zmluvu s riaditeľom SOŠ v Senici Pavlom Paradeiserom.

Spoločný ťah na bránu

SOŠ Senica má nové šance aj v spolupráci s Kordárnou vo Velké nad Veličkou kúsok za hranicami, ktorá má v Senici dcérsku spoločnosť produkujúcu technické polyesterové vlákno na výrobu pneumatík pre renomované nadnárodné firmy. Do spoločnosti Slovkord Plus nedávno prijali 30 nových zamestnancov, v decembri tohto roku tam bude 90 ľudí a v budúcom roku môže trh ich potrebu zvýšiť, konštatovala Jana Lejsková, manažérka ľudských zdrojov tejto spoločnosti.

Účastníci workshopu v Senici našli spoločnú reč. Účinnejšie uplatnenie žiakov tamojšej SOŠ v automobilovom priemysle a servisných službách podporí odborný výcvik žiakov v spomínaných servisných centrách Volvo a Mercedes.

V súvislosti s potrebami praxe žiakov v senických firmách Nad-Ress či Slovkord Plus rezort školstva presadzuje aj schválenie niektorých nových učebných odborov pre automobilový a chemický priemysel (chemik-operátor a životné prostredie, pre náročný výkon povolania vodiča medzinárodnej kamiónovej dopravy a všeobecne nákladnej dopravy sa usilujú na Záhorí získať odbor vodič).

Pri rozširovaní odborov možno účinne pomôcť aj skrátením procesu schvaľovania. Miroslav Mihál z rezortu školstva pripustil, že napriek zaužívanému schvaľovaciemu procesu je možné nové učebné odbory zaraďovať do siete operatívnejšie, pokiaľ si to žiada akútna potreba praxe.

Účastníci workshopu mali šancu zoznámiť sa aj s odbornými pracoviskami školy súvisiacimi s potrebami automobilového, chemického priemyslu, ale i služieb (kozmetik, kaderník, prevádzky verejného stravovania). SOŠ v Senici má 600 žiakov. Je dôležité, aby sa vzdelávali adresne. Aby sa v škole učili odbory, ktoré sú žiadané zo strany zamestnávateľov. Zdôraznila to výmena skúseností na tomto vydarenom medzinárodnom podujatí.

Vpravo Miroslav Mihál zo sekcie regionálneho školstva ministerstva.

Milan SOUKUP
Foto autor

Matematici, profesori, znalci fyziky

PETZVALOVCI

V minulom čísle UN sme na tejto strane písali o jednej z osobností liptovskej rodiny Stodolovcov. V tomto si pripomenieme menej známeho spišského rodáka, než bol Jozef Maximilián Petzval, univer-

J. M. Petzval.

zitný profesor, fyzik, matematik a vynálezca v oblasti modernej optiky. Podobne ako on sa v Spišskej Belej v ten istý deň a rok – na Tri krále 6. decembra 1807 – narodil aj jeho brat Oto (zomrel pred 130 rokmi, 28. augusta 1883 v Budapešti). Inžiniersky titul získal na Institutum geometricum v Pešti, kde bol profesorom na katedre praktickej geometrie a vyššej matematiky. Sporadicky prednášal mechaniku a predmety technického zamerania, istý čas aj astronómiu. Roku 1858 bol zvolený za člena Uhorskej akadémie vied. Napísal niekoľko stredoškolských aj vysokoškolských učebníc matematiky, ktoré odrážali náročnejšie požiadavky nastupujúcej priemyselnej revolúcie. Jeho učebnica pre vyššie gymnáziá a reálky získala cenu akadémie, učebnica

V rodnom dome Petzvalovcov v Spišskej Belej je Múzeum J. M. Petzvala.

vyššej matematiky patrila k prvým učebniciam diferenciálneho a integrálneho počtu napísaným v maďarčine. Bol autorom učebnice astronómie a z poverenia akadémie napísal aj dvojzväzkovú príručku technickej mechaniky. Venoval sa tiež konštrukčným výpočtom parných strojov, najväčšie uznanie si však zaslúži svojou dlhoročnou pedagogickou činnosťou, výchovou viacerých generácií stredoškolských profesorov a inžinierskych technikov.

Skutky význačných Petzvalovcov, osobitne o chvíľu „staršieho" brata, pripomína v Spišskej Belej Múzeum J. M. Petzvala (zomrel 19. septembra 1891 vo Viedni). Podnet na jeho založenie vzišiel od miestnych vlastivedných aktivistov a vyústil do zámeru zriadiť múzeum špecializované na dejiny fotografickej techniky a optiky. Má už takmer polstoročnú tradíciu, je v správe Slovenského technického múzea v Košiciach. Prvú expozíciu v rodnom dome významných osobností inštalovali roku 1964, je v nej viac ako šesťsto exponátov a dokumentácia Petzvalových objavov, medzi nimi jeho slávny objektív s vynikajúcou svetelnosťou. Návštevníkov naisto zaujme unikátna zbierka uzávierok fotoaparátov.

Oto Petzval.

Usporiadanie artefaktov predkladá vývoj pomôcok využívaných vo fotografickej praxi, plynovými lampami počínajúc a kopírovacími strojmi končiac. Ďalšiu líniu reprezentuje zbierka novších širokouhlých objektívov, teleobjektívov, objektívov na letecké fotografovanie.

Osobitná časť expozície je venovaná počiatkom kinematografie, ktorej vývoj Petzval významne podporil svojím ďalším objavom, či moderná optika pre premietacie prístroje a fotokomory.

Náš Sokrates – po obdivuhodných európskych zásluhách

ADAM FRANTIŠEK KOLLÁR

Adam František Kollár (narodil sa 17. apríla 1718 v Terchovej, zomrel 10. júla 1783 vo Viedni) patrí medzi najvýraznejšie osobnosti stredoeurópskej vedy 18. storočia. Tohtoročné životopisné jubileá (295. výročie narodenia a 230. výročie úmrtia) tohto významného európskeho vzdelanca, knihovníka, historika, archivára, lingvistu, básnika, editora a reformátora uhorského školstva pripomenula Slovenská národná knižnica (SNK) v Martine zaujímavou výstavou nazvanou *Slovenský Sokrates Adam František Kollár*. Minulý mesiac ju otvorili v Kollárovom rodisku, od 16. októbra je inštalovaná v priestoroch Slovenského inštitútu vo Viedni.

Tvorcom výstavy je terchovský rodák Peter Cabadaj, výtvarnú a architektonickú podo-

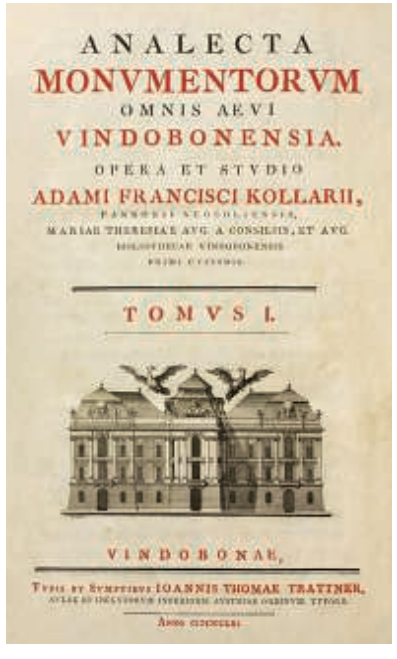
ANALECTA
MONVMENTORVM
OMNIS AEVI
VINDOBONENSIA.
OPERA ET STVDIO
ADAMI FRANCISCI KOLLARII,
TOMVS I.
VINDOBONAE,

bu jej dal scénograf a grafický dizajnér Ján Novosedliak. Literárny a kultúrny historik P. Cabadaj k nej dodáva, že komplexne približuje pohnutý životný príbeh a bohaté dielo nesmierne múdreho a pracovitého muža, ktorý to dotiahol až do funkcií dvorského radcu cisárovnej Márie Terézie a riaditeľa Dvorskej knižnice vo Viedni: „V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že Adam František Kollár bol uvedomelým Slovanom i Slovákom, pričom jeho slovanské povedomie vychádzalo z tradičnej predstavy o organickej príslušnosti Slovákov k veľkému slovanskému národu a o blízkosti slovanských jazykov."

V expozícii sú použité artefakty, fotografie, knižné, archívne, múzejné a galerijné dokumenty z Literárneho archívu SNK, Matice slovenskej, osobného archívu autora výstavy a zo zbierok viacerých súkromných osôb. K výstave vydali aj reprezentačný katalóg v slovenskej a nemeckej verzii.

Slovenský polyhistor A. F. Kollár je jedným z priekopníkov tereziánskeho osvietenstva. Po skončení štúdií bol vybavený výnimočnými vedomosťami z filozofie, histórie a jazykov – ovládal latinčinu, gréčtinu, nemčinu, maďarčinu, francúzštinu, taliančinu, fenomenálna bola jeho znalosť východných jazykov: hebrejčiny, turečtiny, perzštiny. Roku 1748 nastúpil do cisársko-kráľovskej Dvorskej knižnice a zotrval v nej pracovať až do svojej smrti, teda 35 rokov. Vďaka svojmu vzdelaniu, nadaniu pre vedu, jazykovým znalostiam a najmä húževnatej pracovitosti rýchlo služobne postupoval. Krátko po svojom nástupe sa stal prvým kustódom knižnice, súčasne prednášal diplomatiku, dejiny, právo, gréčtinu poslucháčom medicíny a vychovával

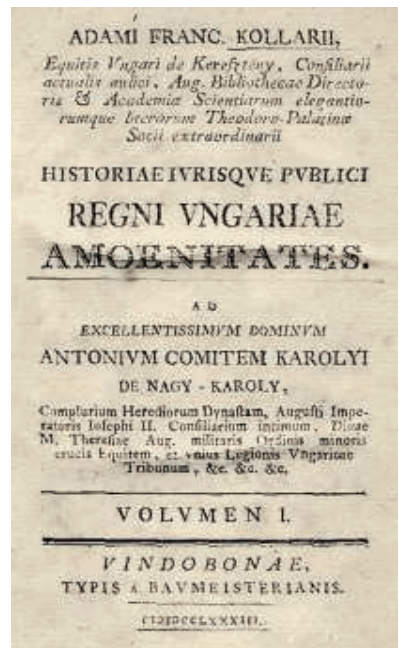
ADAMI FRANC. KOLLARII,
HISTORIAE IVRISQVE PVBLICI
REGNI VNGARIAE
AMOENITATES.
VOLVMEN I.
VINDOBONAE,
TYPIS A BAVMEISTERIANIS.

nových knihovníkov a archivárov. Keď sa stal jej riaditeľom, Dvorská knižnica patrila k najvýznamnejším kultúrnym a vedeckým inštitúciám v habsburskej monarchii. Zároveň s touto funkciou dostal hodnosť dvorského radcu, bol členom Dvorskej študijnej komisie.

Už za svojho života bol uznávaným vedcom známym v celej Európe. Jeho meno sa objavovalo v biografických lexikónoch vedcov a učencov. Mal značný politický vplyv na uhorskú politiku dvora cez panovníčku a štátnu radu. Zanechal nám sympatické odkazy cez svoju túžbu po vzdelaní, výnimočnú pracovitosť, toleranciu, hlboké slovanské povedomie, vlastenectvo bez nacionálnej nevraživosti. Najvýznamnejšiu časť jeho vedeckej práce tvoria diela z oblasti histórie, práva, filológie, ale veľký význam mali aj diela etnologické, básnické, knihovnícke.

A nezanedbateľne pedagogické, sprevádzané mnohostrannými aktivitami na poli vzdelania. Mária Terézia ho roku 1774 vymenovala za člena Dvorskej študijnej komisie. Hlavnou náplňou komisie sa stalo riadenie kultúrnej politiky, najmä školstva, v západnej časti monarchie. A konkrétnou úlohou bolo založenie Akadémie vied vo Viedni a vypracovanie návrhu na reformu latinských gymnázií (publikoval ho kolektív autorov ako školský poriadok pod názvom *Ratio educationis*). Pri vypracovávaní reformy sa A. F. Kollár stal riaditeľom všetkých viedenských gymnázií, dve z nich priamo riadil, aby si pedagogické názory na reformu overil v praxi.

Vydal spis *Instructio privata* (*Súkromný návrh*) zameraný na organizáciu školstva, učebnice *Etymologicum linguae latinae* a *Tirocinium analyticum*, vypracoval návrh na úpravu štúdia stredoškolských profesorov (*Instruktio privata pro Humaniorum literarum professoribus publicis in Regnis et Provinciis Austriacae*). Bol však zaťažený ďalšími pracovnými povinnosťami, takže reformu školstva sa mu nepodarilo dotiahnuť do úspešného zavŕšenia.

KALENDÁRIUM

Ján Futák
(✻ 8. september 1939 Kostolná Ves – † 4. máj 1994 Žilina) – matematik. Vyštudoval matematiku a fyziku na VŠP v Bratislave. Roku 1964 začal prednášať na Katedre matematiky VŠDS v Žiline. Venoval sa najmä obyčajným diferenciálnym rovniciam, ich asymptotickým a oscilatorickým vlastnostiam, rovniciam s posunutým argumentom aj systémom týchto rovníc.

Ján Chrapan
(✻ 9. september 1908 Jelšava – † 20. september 1969 Bratislava) – fyzik. Po štúdiu v Učiteľskom ústave v Banskej Štiavnici pôsobil na ľudovej škole v Jelšave, na meštianskej škole v Tornali, učil na viacerých stredných školách v Bratislave. Roku 1946 absolvoval matematiku a fyziku na Prírodovedeckej fakulte SU v Bratislave. Učil na Učiteľskej akadémii v Bratislave, potom na Katedre fyziky Pedagogickej fakulty SU. Keď roku 1953 vznikla VŠP ako špecializovaná ustanovizeň na prípravu učiteľov, stal sa členom katedry fyziky. Po jej zrušení roku 1959 natrvalo prešiel na Prírodovedeckú fakultu UK. Okrem teoretickej mechaniky prednášal termodynamiku a štatistickú fyziku, ako aj kvantovú mechaniku. Hoci sa vedecky venoval najmä teoretickej mechanike, na všetkých vysokoškolských pracoviskách zriaďoval laboratóriá a zabezpečoval najnutnejšie demonštrácie. V tejto činnosti mu veľmi pomohli skúsenosti z pôsobenia na základných a stredných školách aj dôverná znalosť fyzikálnych kabinetov rôznych gymnázií. Veľa času a úsilia venoval príprave skrípt a učebníc. Medzi slovenskými fyzikmi, ale aj matematikmi je známy predovšetkým ako vynikajúci pedagóg. Sympatie poslucháčov si získal predovšetkým jasným a zrozumiteľným výkladom. Pre mnohých sa stal vzorom jeho ľudský prístup k študentom a didaktické prepracovanie prednášok.

Ladislav Šteffko
(✻ 11. február 1909 Odesa – † 17. september 1981 Martin) – matematik. Po ukončení štúdia matematiky a deskriptívnej geometrie v Prahe pôsobil na gymnáziách vo Zvolene, v Trnave, Košiciach, Prešove, Martine, Kláštore pod Znievom a Turčianskych Tepliciach. Bol vynikajúci pedagóg. Mimoriadnu pozornosť venoval talentovaným žiakom v matematike. Okolo seba vytvoril kolektív ochotných pedagógov, ktorí účinne pracovali v školách i vo výboroch Matematickej olympiády.

Michal Kušík
(✻ 20. september 1915 Horná Ždaňa – † 2. október 2000 Bratislava) – archivár, historik a filológ. Študoval históriu a klasickú filológiu na Filozofickej fakulte SU v Bratislave. Najprv pôsobil ako stredoškolský profesor latinčiny a dejepisu na Jezuitskom gymnáziu v Bratislave, neskôr pracoval v Poľnohospodárskom archíve. Od roku 1954 bol vedeckým vedúcim Slovenskej archívnej správy. V rokoch 1968 – 1980 bol riaditeľom Štátneho ústredného archívu SSR v Bratislave. Externe prednášal na Filozofickej fakulte UK študentom archívnictva stredovekú latinčinu a archivistiku. Stal sa zakladateľom slovenskej archivistiky a spolutvorcom archívarskej organizácie na Slovensku.

Július Krmešský
(✻ 10. apríl 1900 Ploštín, dnes časť Liptovského Mikuláša) – † 20. september 1984 Bratislava) – fyzik. Študoval na Elektrotechnickej fakulte ČVUT v Prahe a prekladal české učebnice fyziky do slovenčiny, čím podstatne prispel k tvorbe slovenskej fyzikálnej terminológie. Fyzika ho natoľko zaujala, že štúdium dokončil na Prírodovedeckej fakulte pražskej UK. Učil na Gymnáziu v Prešove fyziku a matematiku, kde z jeho iniciatívy vzniklo Nakladateľstvo slovenských profesorov. Upravoval české učebnice pre potreby slovenských stredných škôl. Po príchode do Bratislavy pôsobil ako profesor na viacerých gymnáziách. Roku 1942 sa stal riaditeľom Ústavu pre školský a osvetový film, v ňom založil a rozvinul tvorbu školských filmov na Slovensku. Sám sa podieľal na tvorbe 18 školských filmov a publikácie *Film a diafilm vo vyučovaní fyziky*. Neskôr pracoval vo viacerých pedagogických odborných a vysokoškolských inštitúciách.

Stranu pripravil Dušan MIKOLAJ

Zo správ školských inšpektorov

V tomto čísle Učiteľských novín uverejňujeme niekoľko správ z kontrol školských inšpektorov v školskom roku 2012/2013. Dokumentujú nielen činnosť Štátnej školskej inšpekcie, ale aj stav našich základných škôl v príslušných oblastiach.

Správa o realizácii celoslovenského testovania žiakov 9. ročníkov v základných školách v SR v školskom roku 2012/2013

Štátna školská inšpekcia (ďalej „ŠŠI“) kontrolovala dodržiavanie pokynov vypracovaných Národným ústavom certifikačných meraní vzdelávania (ďalej „NÚCEM“) na administráciu testov celoslovenského testovania žiakov 9. ročníkov (ďalej T9-2013) v 104 základných školách (ďalej „ZŠ“). Z kontrolovaných ZŠ bolo 96 štátnych, 7 cirkevných a 1 súkromná. S vyučovacím jazykom maďarským bolo 9 škôl, s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským 1 škola. V kontrolovaných subjektoch sa testovania zúčastnilo 3 850 žiakov 9. ročníkov ZŠ, z toho bolo 265 žiakov so zdravotným znevýhodnením (ďalej „ZZ“). Testovania sa nezúčastnilo 69 žiakov.

Realizáciu testovania zabezpečovalo v školách 120 koordinátorov a 419 administrátorov. Ustanovenie koordinátorov, výber administrátorov z hľadiska aprobácie a praxe, ich počet a preškolenie prevažne zodpovedali podmienkam, ktoré stanovil NÚCEM. Riaditelia ZŠ a školskí koordinátori v 5 subjektoch (Trnavský, Prešovský, Košický kraj) nepostupovali pri výbere školských administrátorov dôsledne podľa pokynov NÚCEM.

Zásielky testov boli všetkým školám doručené úplné, neporušené a včas. Pokyny a odporúčané časové harmonogramy otvárania testových zásielok boli vo väčšine ZŠ dodržané. V 3 školách (Trenčiansky, Trnavský, Prešovský kraj) nedodržali osobitne stanovený časový harmonogram otvárania testových zásielok. V jednej nebol dodržaný časový harmonogram otvárania testových zásielok, pretože testy boli uzamknuté v trezore, ktorý sa z technických príčin nedal otvoriť v určenom čase. Časový harmonogram otvárania testových zásielok pre žiakov so ZZ nedodržali v 2 školách. V Trnavskom kraji boli zaradení v skupine s ostatnými žiakmi a postupovali podľa časového harmonogramu intaktných žiakov. V Prešovskom kraji neotvorili včas zásielku určenú pre žiaka so ZZ, testy z obidvoch predmetov určené pre žiaka so ZZ (1. stupeň obmedzenia) boli otvorené až v čase prestávky pred písaním testu zo slovenského jazyka a literatúry a žiak riešil test z matematiky pre intaktných žiakov (koordinátor si nevšimol test z matematiky určený pre žiaka so ZZ, ktorý bol umiestnený pod testom zo slovenského jazyka a literatúry). Podľa doručenej zásielky mal písať formu B pre žiakov so ZZ. Obsah testu z matematiky testovej formy A bežnej triedy bol totožný s obsahom testovej formy B pre žiakov so ZZ a žiakovi boli vytvorené podmienky v súlade s pokynmi NÚCEM (žiak mal predĺžený čas a pracoval v samostatnej triede). Časový harmonogram testovania vrátane časového harmonogramu testovania pre žiakov so ZZ bol vo väčšine škôl dodržaný. Problémy sa vyskytli v dvoch ZŠ (Trenčiansky, Trnavský kraj) pre vyššie uvedené dôvody. Odporúčaný počet žiakov v skupinách bol v kontrolovaných školách dodržaný, v dvoch subjektoch z organizačných, personálnych a priestorových dôvodov požiadali odbor školstva obvodného úradu o výnimku, ktorá im bola povolená.

Rozdelenie žiakov so ZZ podľa stupňa obmedzenia a druhu postihnutia nebolo zabezpečené v 3 subjektoch (Banskobystrický, Prešovský, Košický kraj). V škole v Banskobystrickom kraji žiaci 1. a 2. skupiny obmedzenia boli zaradení do jednej testovacej skupiny. Jeden žiak so ZZ v Prešovskom kraji písal dobrovoľne test len z matematiky, bol zaradený v skupine spoločne s intaktnými žiakmi, pričom čas na testovanie bol dodržaný v súlade s pokynmi NÚCEM. V prevažnej miere koordinátori vytvorili pre žiakov so ZZ vhodné pracovné podmienky, zabezpečili pomoc asistenta, špeciálneho pedagóga a umožnili žiakom používať povolené kompenzačné pomôcky. V Košickom kraji jedna škola do 1. skupiny obmedzenia prihlásila a zaradila žiakov so ZZ, ktorí nemali mať upravené podmienky na vykonanie T9-2013 (neboli vzdelávaní formou školskej integrácie podľa individuálnych výchovno-vzdelávacích plánov). Podľa vyjadrenia riaditeľa školy rodičia s ich integráciou nesúhlasili.

Testovanie sa realizovalo prevažne vo vhodne vybraných a pripravených triedach. Pre jednotlivé skupiny žiakov boli na dverách tried umiestnené zoznamy, výnimočne neboli vypracované. Školskí koordinátori pripravili pre žiakov, ktorí ukončili testovanie skôr, zberné triedy, zabezpečili pedagogický dozor. V troch školách boli zistené nedostatky (Trnavský, Prešovský kraj). V jednej ZŠ na testovanie žiakov so ZZ nebola pripravená samostatná trieda a nebol im pridelený administrátor, v ďalšej nebol k dispozícii zasadací poriadok, podľa ktorého by žiakov usadili, a nebola určená zberná trieda, do ktorej po skončení vypracovávania testu (pred uplynutím stanoveného času na jeho vypracovanie) mali žiaci prejsť. V ZŠ v Prešovskom kraji boli lavice pevne ukotvené, nebolo možné zoradiť ich podľa schémy v pokynoch.

Administrátori pridelení ku skupine žiakov vo väčšine škôl dodržali úlohy a povinnosti stanovené NÚCEM. Konkrétne problémy, ktoré narušili objektivitu testovania, sa vyskytli v Prešovskom kraji, kde testovú formu v odpoveďových hárkoch vyplnili administrátori a počas testovania matematiky sa nenachádzali všetky testy z matematiky v učebni, kde sa konalo testovanie. Pravidlá administrácie testov boli v prevažnej miere dodržané, žiaci boli oboznámení so spôsobom zapisovania odpovedí do odpoveďových hárkov aj s možnosťou opravy chybného zápisu. Problémy sa vyskytli v Trnavskom kraji, kde administrátori v priebehu testovania nepostupovali v súlade s pokynmi (nezabránili vstupu do učebne nepoverenej osobe – kameraman natáčal žiakov počas testovania z maďarského jazyka a literatúry; v jednej skupine testovanej z matematiky neposkytli žiakom úplné pokyny k testom; nevyčlenili samostatnú učebňu pre žiakov so ZZ, neurčili administrátora, nedodržali časový harmonogram otvárania zásielok s testami a administrácie testov; administrátorka neprečítala úvodný text testu z matematiky, zadala len neúplné pokyny, úvodný text prečítala až po upozornení a jeho dodaní; po zadaní pokynov k testu z matematiky opustila triedu na dvadsať minút, dozor nad žiakmi v tom čase vykonávala koordinátorka a riaditeľka školy). Žiaci mali čas na oboznámenie sa s testom, mali pripravené označené papiere na pomocné výpočty s výnimkou jednej školy v Trnavskom kraji (papiere na pomocné výpočty neboli označené v súlade s pokynmi – chýbalo meno žiaka a kód skupiny), náhradné perá, ceruzky, rysovacie pomôcky, kalkulačky. V priebehu testovania sa v školách nevyskytli takmer žiadne problémy, ktoré by narušili objektivitu testovania, s výnimkou vyššie uvedených, kde administrátori nepostupovali v súlade s pokynmi.

Po ukončení testovania administrátori zozbierali odpoveďové hárky a následne ich uložili na vopred určené bezpečné miesto v riaditeľni školy. Pedagogický dozor počas prestávok bol vo väčšine škôl zabezpečený, problémy sa vyskytli v školách v Trnavskom kraji (počas prestávok bol zabezpečený pedagogický dozor, avšak počas testovania nebol zabezpečený stály dozor na chodbách, priebežne ho zaisťovala koordinátorka – vedenie školy ako dôvod uviedlo potrebu zabezpečenia vyučovania ostatných žiakov; pedagogický dozor nebol určený, riaditeľka to zdôvodnila tým, že v čase testovania sa v škole nevyučovalo a nebol potrebný).

Problémy s účasťou na testovaní sa vyskytli v Žilinskom a Prešovskom kraji (neskorý príchod jedného žiaka do triedy – meškanie 8 minút; 3 žiaci sa testovania nezúčastnili bez udania dôvodov). V sledovaných subjektoch po ukončení administrácie testov vypísali koordinátori v prítomnosti riaditeľa školy, školských administrátorov a nestranných pozorovateľov protokol o príprave a priebehu certifikačného testovania a pripravili spätnú zásielku na odoslanie. Priebehu testovania v 104 ZŠ sa celkovo zúčastnilo 375 zástupcov, okrem školských inšpektorov aj zástupcovia krajských školských úradov a zriaďovateľov (312), rady školy (40), rady rodičov (23). Zástupcovia zriaďovateľov, rady rodičov a rady školy sa v prevažnej časti škôl zúčastnili iba otvárania prvých testových zásielok a kontroly prevzatia testov.

Iné zistenia

Medzi vykonanými inšpekciami v tomto školskom roku bolo 10 inšpekcií v ZŠ, kde v predchádzajúcom školskom roku boli zistené nedostatky. Zistenia z tohto školského roku preukázali v 8 subjektoch odstránenie nedostatkov pri vytváraní podmienok a realizácii T9-2013, v dvoch problémy pretrvávali.

Trnavský kraj

Za administrátora pre žiakov so ZZ bol určený nepedagogický zamestnanec školy.

Nitriansky kraj

Školská koordinátorka pri balení materiálov vložila odpoveďové hárky z matematiky a zo slovenského jazyka a literatúry do jednej bezpečnostnej obálky. Pri balení zabudla priložiť čestné vyhlásenie školskej administrátorky, preto jednu bezpečnostnú obálku otvorila. Spätne ju už nemohla použiť, preto na odoslanie odpoveďových hárkov z obidvoch predmetov použila druhú bezpečnostnú obálku. Školská koordinátorka si nevšimla pokyn, že čestné vyhlásenie administrátorky sa neposiela v bezpečnostnej obálke.

Banskobystrický kraj

Škola pri zaradení žiaka so ZZ do 2. skupiny obmedzenia nerešpektovala odporúčanie zariadenia výchovného poradenstva a prevencie, ktoré odporúčalo zaradiť žiaka do 1. skupiny obmedzenia.

Košický kraj

V 3 školách bol počet osôb na vykonávanie externého dozoru nižší ako počet testovaných skupín. V dvoch z nich boli do 1. skupiny obmedzenia zaradení iba 1, resp. 2 žiaci so ZZ, v jednej bolo pre uvedených 7 testovaných skupín poverených úlohou externého dozoru 6 pedagogických zamestnancov z iných ZŠ.

Záver

Vo väčšine kontrolovaných škôl riaditelia a koordinátori postupovali pri príprave testovania podľa pokynov pre koordinátorov a administrátorov vydaných NÚCEM. V 5 subjektoch, čo predstavuje 4,8 % zo 104 sledovaných škôl, nepostupovali pri výbere školských administrátorov a ich školení podľa stanovených pokynov. Usmernenie na otváranie testových zásielok a určené časové harmonogramy boli vo väčšine škôl dodržané. Koordinátori a administrátori postupovali pri administrácii testov v prevažnej miere podľa stanovených pravidiel. Nedostatky zistené v niektorých z kontrolovaných škôl súviseli s neakceptovaním alebo nedôsledným oboznámením sa riaditeľov škôl, koordinátorov, administrátorov s príslušnými pokynmi. Riaditeľom 11 škôl, v ktorých boli zistené nedostatky, ŠŠI uložila opatrenia, z toho dvom zriaďovateľom písomne zaslala upozornenia na závažné nedostatky.

Správa o stave rozvíjania finančnej gramotnosti v základných školách v SR v školskom roku 2012/2013

V školskom roku 2012/2013 stav rozvíjania finančnej gramotnosti (ďalej „FG“) kontrolovali školskí inšpektori v rámci komplexnej inšpekcie v 86 základných školách (ďalej „ZŠ“), z nich bolo 77 štátnych, 6 cirkevných, 3 súkromné. Cieľom úlohy bolo zistiť mieru zapracovania a uplatňovania Národného štandardu finančnej gramotnosti (ďalej „NŠFG“) do školských vzdelávacích programov (ďalej „ŠkVP“). Informácie sa získavali analýzou ŠkVP, dokumentácie škôl, materiálov poradných orgánov riaditeľa školy, rozhovorov s riaditeľmi škôl, vedúcimi metodických orgánov, prípadne pedagogickými zamestnancami poverenými koordináciou finančného vzdelávania.

Implementácii stratégie vzdelávania vo finančnej oblasti a v oblasti manažmentu osobných financií (na jednotlivých stupňoch vzdelania) venovalo pozornosť 76,7 % škôl. Forma implementácie NŠFG do školských vzdelávacích programov bola v školách rôzna (tab. 1) i napriek odporúčaniam uvedeným v pedagogicko-organizačných pokynoch. Niektoré školy ho rozpracovali komplexne (69,8 %), iné čiastočne (6,9 %) a časť škôl vôbec (23,3 %).

Témy NŠFG (*Človek vo sfére peňazí, Finančná zodpovednosť a prijímanie rozhodnutí, Zabezpečenie peňazí na uspokojenie životných potrieb – príjem a práca, Plánovanie a hospodárenie s peniazmi, Úver a dlh, Sporenie a investovanie, Riadenie rizika a poistenie*), minimálne požiadavky na rozvíjanie funkčnej FG, celkové a čiastkové kompetencie, poznatky, zručnosti a skúsenosti na referenčnej úrovni pre ISCED 1 a ISCED 2 boli kvalitatívne najlepšie spracované v školách, ktoré mali problematiku obsiahnutú v samostatných prílohách svojich ŠkVP. Školy NŠFG implementovali aj do plánu práce školy, tematických výchovno-vzdelávacích plánov a plánov triednických hodín. V rámci zapracovania do ŠkVP ho zväčša zaradili do časti za prierezové témy, kde uvádzali stručnú charakteristiku a spôsob jeho začlenenia do výchovno-vzdelávacieho procesu. V materiáloch boli rozpracované témy, pomenované predmety a obsah jednotlivých tém v daných predmetoch, opísané formy práce a očakávania, ktoré by mali žiaci dosiahnuť, s uvedením konkrétnych aktivít podporujúcich rozvoj jednotlivých kompetencií. Prílohy boli zväčša otvorenými dokumentmi, v ktorých bolo uvedené, akými poznatkami a zručnosťami by mali pedagógovia a žiaci disponovať, aby mohli

Tab. 1: Implementácia tém NŠFG do ŠkVP

Kraj	Počet kontrolovaných ZŠ	Zapracovanie NŠFG do ŠkVP		
		komplexne	čiastočne	nezapracované
Bratislavský	6	3	2	1
Trnavský	6	2	1	3
Trenčiansky	11	8	0	3
Nitriansky	10	3	1	6
Banskobystrický	18	16	0	2
Žilinský	11	8	2	1
Prešovský	11	8	0	3
Košický	13	12	0	1
SR	86	60	6	20

rozširovať svoje vedomosti o osobných financiách. Školy sa v rámci referenčnej úrovne 1 jednotlivých čiastkových kompetencií NŠFG zamerali na pochopenie základných pojmov súvisiacich so svetom financií (napr. práca, mzda, nakupovanie, sporenie, hospodárnosť, atď.) a na riešenie jednoduchých slovných úloh z praxe, ktoré modelovali najmä nakupovanie. V rámci referenčnej úrovne 2 už žiaci riešili náročnejšie úlohy vyžadujúce analýzu, hodnotenie či komparáciu (napr. pri stanovovaní finančných cieľov a ich priorít, porovnaní výhodnosti bankových produktov). Veľmi podrobné, konkrétne, excelentné zapracovanie obsahu kompetencií NŠFG (s vymedzením učebných predmetov, ročníkov a konkrétnej učebnej témy príslušného učebného predmetu) bolo zistené v 7 školách.

Vo výchovno-vzdelávacom procese boli najviac zastúpené témy *Človek vo sfére peňazí*, *Úver a dlh*, *Zabezpečenie peňazí na uspokojovanie životných potrieb – príjem a práca*, *Finančná zodpovednosť a prijímanie rozhodnutí* a *Plánovanie a hospodárenie s peniazmi*. Najčastejšie boli zapracované (s rôznou úrovňou rozpracovanosti, pričom absentovali najmä očakávané poznatky, zručnosti a skúsenosti) v učebných osnovách predmetov, ktoré boli svojím obsahom vhodné (matematika, prírodoveda, vlastiveda, slovenský jazyk a literatúra, informatická výchova a informatika, občianska náuka, etická výchova), resp. v obsahu niektorých prierezových tém (osobnostný a sociálny rozvoj, mediálna výchova, tvorba projektu a prezentačné zručnosti). Niektoré témy zaviedli školy aj do výchovného programu. Využitie NŠFG na vytvorenie nových tém v rámci učebných osnov všeobecnovzdelávacích predmetov alebo kurzov FG sa dialo v školách len sporadicky. Dve školy zaradili do svojich učebných plánov nové vyučovacie predmety s cieľom rozvíjať FG žiakov. Časť škôl venovala pozornosť rozvíjaniu FG aj na triednických hodinách, realizáciou projektov a zapájaním sa do súťaží v mimovyučovacom čase. Žiaci sa zapojili do projektu finančného vzdelávania žiakov ZŠ *Moja familia*, ktorého odborným garantom je OVB Allfinanz Slovensko. Do súťaže vyhlásenej Nadáciou Slovenskej sporiteľne sa prihlásili žiaci ZŠ z okresu Michalovce a vyhrali výlet pre celú triedu do Bratislavy. Súťaž (napísať esej *O troch centoch*) bola súčasťou projektu interaktívnej výstavy o peniazoch pre deti v Detskom múzeu Slovenského národného múzea v Bratislave, ktorej cieľom bola podpora finančného vzdelávania detí hravou a zaujímavou formou. Každý žiak si mohol sám vyraziť svoju euromincu ako suvenír.

Koordinátorov pre oblasť FG mali školy ustanovených len zriedka, okrem samotnej koordinácie postupov pri implementácii NŠFG mali vo svojej kompetencii aj organizovanie školení a ďalších vzdelávacích aktivít pre učiteľov a žiakov prostredníctvom vzdelávacích a finančných inštitúcií. Väčšina škôl zabezpečovala vzdelávanie pedagogických zamestnancov formou interného vzdelávania (z internetu, literatúry, odborných časopisov), niektoré ho nerealizovali vôbec. Na prednášky si školy pozývali aj odborníkov z finančných inštitúcií. Externé vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti FG nebolo pre mnohé školy prioritou, najčastejšie bolo realizované prostredníctvom Metodicko-pedagogického centra a Slovenskej bankovej asociácie. Získané informácie si odovzdávali na pracovných poradách alebo na zasadnutiach metodických orgánov, vyučujúci si vzájomne vymieňali skúsenosti, ako využívať tieto poznatky pri práci so žiakmi. Do ponuky vzdelávacích aktivít kontinuálneho vzdelávania pre pedagogických zamestnancov sa zapojili zväčša vedúci zamestnanci.

Informovanosť k problematike finančného vzdelávania zabezpečovali školy rôznymi formami. Žiakom boli informácie poskytované najmä na vyučovacích hodinách vybraných predmetov. V školách na zlepšenie informovanosti žiakov v oblasti FG sporadicky využili aj formu kurzu, besedy, seminára či prednášky so zamestnancami bankových alebo finančných inštitúcií. V niektorých školách pri príležitosti Dňa eura pripravili pre žiakov rôzne hry a súťaže s tematikou tejto meny a sveta financií. V dvoch školách pracovali záujmové útvary, ktorých činnosť bola zameraná najmä na potreby žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. V rámci nich sa žiaci zaoberali problematikou rodinného a osobného rozpočtu a problematikou zadlžovania. Rodičia boli zväčša informovaní na plenárnych rodičovských združeniach a spoločných akciách.

Školy svoje materiálne podmienky zlepšovali zapájaním sa do projektov, spoluprácou s finančnými inštitúciami, so školským úradom a zhotovovaním vlastných učebných pomôcok, prípadne využívali aj staršie vzdelávacie pomôcky. Metodické materiály získavali najčastejšie z internetu, resp. z bankových domov, ktoré im poskytovali rôzne propagačné materiály (*FG pre ZŠ – manuál pre rodičov*). Pripravovali ich najčastejšie predmetové komisie na základe vlastných poznatkov a skúseností získaných praxou, výmenou s inými školami, resp. informáciami zo školení a z internetu. Súčasťou práce pri rozvíjaní FG bolo aj organizovanie exkurzií a výletov (Deň otvorených dverí v NBS, návšteva finančných inštitúcií). V školách, najmä na hodinách občianskej náuky a etickej výchovy, pracovali s publikáciami (*Školský rodinný kalendár FG*, *Šlabikár predaja*, *Tajomstvo úspechu*). Vo výchovno-vzdelávacom procese bol využívaný aj pracovný zošit *FG pre 4. ročník* a *Praktické financie*. V porovnaní s minulým školským rokom školy postupne dopĺňali učebné materiály a učebné pomôcky (pracovné zošity, euromince a eurobankovky, záverečný znalostný test pre žiakov, eurobox, manipulačné predmety, prístup na stránku Datakabinet, bulletin pre učiteľov *Etický kódex spotrebiteľa*, atď.).

Závery

Obsah NŠFG implementovalo do školských vzdelávacích programov alebo ho spracovalo ako ich prílohu 76,7 % kontrolovaných ZŠ. V porovnaní s minulým školským rokom (28,5 %) je možné konštatovať, že školy zabezpečili jeho zapracovanie vo väčšom počte. Implementovali ho do výchovno-vzdelávacieho procesu s využitím dostupných učebných pomôcok, čím sa vytvorili lepšie predpoklady na zvýšenie funkčnej FG žiakov. Úroveň zapracovania bola rôzna, od všeobecných deklarácií cez ich konkretizáciu formou poznámok v učebných osnovách alebo tematických výchovno-vzdelávacích plánoch až po podrobné rozpracovanie celkových a čiastkových kompetencií, ktoré má žiak v oblasti FG získať. Jednotlivé témy realizovali zväčša v rámci vyučovacích predmetov doplnením obsahu FG do učebných osnov. Prínosom bolo vytvorenie nových predmetov, viac škôl zabezpečilo finančné vzdelávanie žiakov aj prostredníctvom záujmových útvarov, výchovným pôsobením počas školských výletov, exkurzií a ďalších aktivít. Pedagógovia podporili u žiakov rozvíjanie schopností, využívanie poznatkov, zručností a skúseností na efektívne riadenie vlastných finančných zdrojov. V školách, ktoré nemali rozpracovaný NŠFG ako samostatný dokument, záležalo väčšinou len na rozhodnutí vyučujúceho, či a ktorú tému zaradí do edukačného procesu.

Vzdelávanie pre učiteľov v oblasti FG bolo školami zabezpečené len sporadicky. Napriek tomu, že väčšina škôl avizovala vzdelávanie pedagógov v tejto oblasti, počet učiteľov, ktorí ho absolvovali, sa zvýšil len minimálne. Väčšina pedagógov získavala informácie týkajúce sa FG samoštúdiom s využitím internetu. Školy dostatočne nevyužívali priestor na zasadnutiach metodických orgánov na odovzdávanie si skúseností a poznatkov v oblasti rozvíjania funkčnej FG. Vybavenosť škôl učebnými materiálmi, pomôckami a metodickými materiálmi z hľadiska podpory rozvoja FG bola rozdielna, od propagačných materiálov poskytnutých rôznymi finančnými inštitúciami až po svojpomocne zhotovené. Kvalitatívna úroveň najmä samostatne pripravovaných učebných pomôcok bola rozdielna.

Výrazne pozitívne zistenia:

- využitie disponibilných hodín na zavedenie nových predmetov vo vzťahu k FG,
- angažovanosť vyučujúcich pri plnení cieľov NŠFG svojpomocným zhotovovaním učebných pomôcok,
- činnosť záujmových krúžkov zameraná aj na rozvoj FG.

Oblasti vyžadujúce zlepšenie:

- rozpracovanie kompetencií a čiastkových kompetencií žiakov s dôrazom na uplatňovanie vedomostí a zručností v praxi,
- zefektívnenie spolupráce v rámci metodických združení a predmetových komisií (koordinácia pri zaraďovaní tém do jednotlivých ročníkov),
- materiálno-technické vybavenie škôl.

Opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov

Štátna školská inšpekcia uplatnila voči kontrolovaným subjektom 36 odporúčaní, ktoré sa týkali zapracovania NŠFG do základného dokumentu školy.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom škôl:

- zapracovať komplexne NŠFG do ŠkVP,
- rozpracovať témy NŠFG v učebných osnovách vo vzťahu ku kompetenciám a k očakávaniam,
- zvážiť možnosť ustanovenia koordinátora na implementáciu NŠFG do edukačného procesu,
- zabezpečiť prostredníctvom poradných orgánov riaditeľa školy interné vzdelávanie pedagogických zamestnancov týkajúce sa rozvíjania funkčnej FG žiakov,
- kontrolovať stav a úroveň rozvíjania FG žiakov, výsledky zistení zovšeobecňovať na zasadnutiach metodických orgánov školy,
- zabezpečiť vybavenosť škôl učebnými materiálmi, pomôckami a metodickými materiálmi stimulujúcimi rozvoj FG.

Metodicko-pedagogickému centru:

- naďalej realizovať vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti rozvoja FG,
- zabezpečiť pre pedagogických a riadiacich zamestnancov ďalšie vzdelávanie týkajúce sa implementácie NŠFG do učebných osnov konkrétnych predmetov.

Správa o využívaní učebníc v základných školách v SR v školskom roku 2012/2013

V školskom roku 2012/2013 overovala Štátna školská inšpekcia dostupnosť a využívanie učebníc v základných školách (ďalej „ZŠ“) v rámci komplexnej inšpekcie. Úloha sa plnila v 86 ZŠ, z nich bolo 77 štátnych, 6 cirkevných, 3 súkromné. Vyučovací jazyk bol v 76 školách slovenský, v 4 slovenský a maďarský a v 6 maďarský.

Informácie sa získavali prostredníctvom rozhovorov s riaditeľmi škôl, s učiteľmi hospitovaných predmetov, z údajov uvedených v autodiagnostickom dotazníku pre učiteľa, z objednávok učebníc, prehliadkou skladu učebníc a príslušných kabinetov. V kontrolovaných ZŠ sa na oboch stupňoch zväčša využívali učebnice schválené a dodané Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (ďalej „MŠVVaŠ SR“) na základe objednávky bezplatne vrátane jednotlivých titulov učebníc cudzích jazykov. Učebnice a textové zdroje využívané na hospitovaných hodinách mali schvaľovaciu doložku MŠVVaŠ SR alebo boli v Národnom registri učebníc s odporúčacou doložkou.

Riaditelia škôl a vedúci metodických orgánov poukázali na pretrvávajúce problémy s distribúciou učebníc. Zo zistení o dostupnosti učebníc, ktoré poskytlo školám MŠVVaŠ SR na základe objednávky bezplatne, možno konštatovať chýbajúce alebo neskoré dodávky niektorých učebníc.

Nedodané učebnice

I. stupeň ZŠ:

- 1. ročník šlabikár,
- 2. ročník slovenský jazyk, matematika, čítanka, vlastiveda,
- 3. ročník slovenský jazyk, matematika, prírodoveda, dopravná výchova,
- 4. ročník slovenský jazyk, matematika, prírodoveda, hudobná, výtvarná a dopravná výchova,
- 2. – 4. ročník informatická výchova,
- 3. a 4. ročník maďarský jazyk a literatúra, čítanka.

II. stupeň ZŠ:

- 5. ročník slovenský jazyk, literárna výchova, matematika, geografia, biológia, chémia, dejepis, občianska náuka, etická, mediálna výchova, informatika,
- 6. ročník slovenský jazyk, literárna výchova, matematika, dejepis, fyzika, geografia, biológia, chémia, občianska náuka, hudobná, etická a výtvarná výchova, informatika,
- 7. ročník slovenský jazyk, literárna výchova, matematika, biológia, chémia, dejepis, občianska náuka, etická, mediálna výchova, informatika,
- 8. ročník slovenský jazyk, literárna výchova, fyzika, matematika, biológia, chémia, dejepis, občianska náuka, etická výchova, výchova umením, mediálna výchova, informatika,
- 9. ročník slovenský jazyk, literárna výchova, slovenský jazyk a slovenská literatúra, matematika, technika, výchova umením, chémia, dejepis, hudobná výchova, občianska náuka, etická a výtvarná výchova, fyzika, geografia, biológia, chémia, informatika, výchova umením,
- 5. – 9. ročník dopravná výchova.

Špeciálne triedy v ZŠ:

- 2. ročník pracovné listy k maďarskému jazyku, pracovné zošity z matematiky.

Cudzie jazyky:

- 1. – 4. ročník anglický jazyk,
- 5. – 9. ročník anglický jazyk,
- 5. – 9. ročník nemecký jazyk,
- 5. – 9. ročník ruský jazyk,
- cudzojazyčné slovníky pre francúzsky a ruský jazyk.

Nie všetky kontrolované školy boli dostatočne vybavené učebnicami a pracovnými zošitmi (neboli k dispozícii ani v čase inšpekčného výkonu). Podľa vyjadrenia riaditeľov škôl to zapríčinili prevažne problémy s distribúciou. Z celkového počtu kontrolovaných škôl len 27 (31,4 %) disponovalo ich dostatočným množstvom. Niektoré objednané tituly boli dodané v priebehu školského roka (pre 9. ročník to bola geografia, dejepis, matematika, občianska náuka pre 5. a 6. ročník, pre 8. ročník svet práce). Školy poukázali na dobrú spoluprácu s rodičovským združením, ktoré im poskytlo finančné prostriedky na nákup alternatívnych učebníc a pracovných zošitov. Niektoré ZŠ nakúpili alternatívne učebné texty zo sponzorského finančného daru.

Nedostatok učebníc v Bratislavskom kraji (4 ZŠ) bol spôsobený každoročným krátením objednaného počtu titulov zo strany MŠVVaŠ a v niektorých školách zvyšujúcim sa počtom žiakov. V Nitrianskom kraji (1 ZŠ) už druhý rok neboli dodané učebnice anglického jazyka pre 3. a 4. ročník, využívali sa staré učebnice, prípadne prekopírované strany s aktuálnym učivom z učebnice, ktorú mal učiteľ. Ďalšia škola z vlastných zdrojov zakúpila učebnice ruského jazyka pre 6. – 9. ročník z dôvodu ich nedodania. V Prešovskom kraji v 2 ZŠ ku dňu inšpekcie nebola dodaná väčšia časť titulov učebníc objednaných na aktuálny školský rok (v jednej 25 a v druhej 16 titulov učebníc). V ďalších kontrolovaných školách ojedinele chýbal jeden a najviac 5 titulov objednaných učebníc. Šlo najmä o učebnice cudzieho jazyka či už pre primárne, alebo nižšie stredné vzdelávanie a niektoré učebnice pre posledné reformné ročníky. Nedostatok učebníc ZŠ kompenzovali ich zapožičaním z iných škôl, používaním starých, kopírovaním potrebného materiálu, tvorbou pracovných listov, účelne pripravených textov, prípadne zakúpením z finančných prostriedkov školy alebo zákonných zástupcov žiakov.

Školy nevyužívali vo výchovno-vzdelávacom procese výhradne učebnice, ktoré poskytlo MŠVVaŠ bezplatne na základe objednávky. Niektoré ZŠ využívali alternatívne učebnice zakúpené z finančných prostriedkov zákonných zástupcov žiakov, prípadne zo sponzorských darov. Medzi najčastejšie uvádzanými dôvodmi zakúpenia najmä učebníc cudzieho jazyka bolo nedodanie objednaných bezplatných učebníc alebo osobný výber učebníc vyučujúcimi. Riaditelia škôl boli upozornení, aby objednávali učebnice, ktoré poskytuje MŠVVaŠ SR bezplatne.

V Prešovskom kraji jedna ZŠ používala 42 % alternatívnych učebníc zakúpených zákonnými zástupcami žiakov. Boli to učebnice prírodovedy, cudzieho jazyka, informatickej výchovy a matematiky pre 2. – 4. ročník. V 3 školách s vysokou koncentráciou žiakov zo sociálne a z jazykovo nedostatočne podnetného prostredia (rómskych žiakov) boli niektoré učebnice (anglický jazyk pre I. stupeň, výchova umením), ale najmä pracovné zošity (na anglický jazyk, prírodovedné predmety) zabezpečené z príspevku na žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia alebo prostredníctvom realizácie projektu Európskej únie (*Inovatívne vzdelávanie ako nástroj na inklúziu marginalizovaných rómskych komunít do vyučovacieho procesu a spoločnosti*).

Závery

Z rozhovorov s riaditeľmi škôl, učiteľmi hospitovaných predmetov i údajov uvedených v autodiagnostických dotazníkoch pre učiteľa vyplynulo, že vo väčšine kontrolovaných škôl sa využívali učebnice schválené a dodané MŠVVaŠ SR bezplatne na základe objednávky. V niektorých školách sa vyskytli problémy s ich distribúciou, neboli dodané včas alebo v objednanom počte a niektoré tituly učebníc školám chýbali aj v čase realizácie komplexných inšpekcií. Aj v školách, kde boli žiakom bezplatne poskytnuté učebnice schválené MŠVVaŠ SR, nie vždy ich obsah zodpovedal aktuálnym požiadavkám vzdelávacích štandardov. Nedostatočnú vybavenosť aktuálnymi učebnicami školy kompenzovali používaním starých, zapožičaním z iných škôl, tvorbou potrebného učebného materiálu, získavaním a poskytovaním informácií žiakom z iných učebných zdrojov (doplnková, odborná literatúra, časopisy, encyklopédie, masovokomunikačné prostriedky, internetové stránky a pod.). Niektoré školy časť učebníc nahradili alternatívnymi, ale tiež schválenými alebo odporúčanými MŠVVaŠ SR, ich zakúpenie bolo hradené z finančných prostriedkov zákonných zástupcov žiakov, resp. zo sponzorských darov. Riaditelia týchto škôl boli upozornení, aby objednávali učebnice, ktoré poskytuje MŠVVaŠ SR bezplatne.

Správa o opatreniach na zabezpečenie riadneho plnenia povinnej školskej dochádzky v základnej škole v SR v školskom roku 2012/2013

Informácie o opatreniach na zabezpečenie riadneho plnenia povinnej školskej dochádzky (ďalej „PŠD“) sa získavali počas komplexných inšpekcií v 86 základných školách (ďalej „ZŠ“).

Za prvý polrok školského roka 2012/2013 žiaci vymeškali 63 692 neospravedlnených vyučovacích hodín, za čo im bolo uložených 2 677 výchovných opatrení: napomenutia a pokarhania od triedneho učiteľa, pokarhania od riaditeľa školy a znížené známky zo správania (tab. 1). Výchovné opatrenia ukladali školy v súlade so školským poriadkom. V 2 školách v Žilinskom kraji neboli udelené žiadne výchovné opatrenia.

Najčastejšími dôvodmi uložených výchovných opatrení bolo – okrem neospravedlnenej účasti žiakov na vyučovaní, neskorých príchodov na vyučovanie a svojvoľného odchodu z posledných vyučovacích hodín – aj porušovanie pravidiel školského poriadku (nevhodné správanie sa v škole i mimo nej, nerešpektovanie pokynov učiteľov, vyvolávanie konfliktov, nenosenie si základných učebných pomôcok a úmyselné poškodenie školského majetku). Najväčšie problémy s dochádzkou žiakov boli v školách s vysokým počtom žiakov z rómskej komunity.

Medzi najfrekventovanejšie dôvody, pre ktoré žiaci neospravedlnene vynechali viac ako 15 vyučovacích hodín v mesiaci, patrilo úmyselné zanedbávanie PŠD (záškoláctvo), vplyv rodinného prostredia (neusporiadané rodinné prostredie, nedostatočný záujem rodičov o dochádzku dieťaťa do školy, bezdôvodné ponechanie žiaka doma so súhlasom matky, časová zaneprázdnenosť rodičov, ich cesta do zahraničia, počas ktorej starí rodičia neposielali deti do školy) a negatívny vzťah žiakov k škole (zlý prospech). Najbežnejším dôvodom vymeškávania žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia (ďalej „SZP“) boli zlé sociálne a finančné pomery, absencia starostlivosti rodiča o dieťa. Najmä pri dochádzajúcich rómskych žiakoch chýbali v určitom období v mesiaci finančné prostriedky na cestovné, na teplý odev a obuv, desiatu, cestovné k lekárovi, preto deti neboli posielané do školy. V čase svojej neprítomnosti nechávali rodičia starších súrodencov pri mladších. Ďalšími príčinami, pre ktoré rómski žiaci vymeškali vyučovanie na I. stupni, bolo neovládanie slovenského jazyka, nechápanie činností, ktoré sa od nich v škole vyžadovali, nevyhovujúce hygienické a pracovné návyky žiakov, nepriaznivé počasie, zmeškanie školského autobusu. Na II. stupni sa pridal nezáujem žiakov o učenie, vyšší vek oproti spolužiakom v triede (viackrát opakovali ročník), ľahostajnosť rodičov k dianiu v škole, k riešeniu problémov a zapájanie detí do zberových aktivít (drevo, druhotné suroviny a i.). Rodičia často tvrdili, že nevedeli, že deti nechodia do školy, ráno odchádzali do školy v obvyklom čase. Z 21 žiakov, ktorí neospravedlnene vynechali 15 hodín v mesiaci v Trnavskom kraji, 20 pochádzalo z marginalizovaných rómskych komunít. Iba 3 z nich vyšetrilo poradenské zariadenie, potvrdilo, že edukačné problémy žiakov spôsobilo nepodnetné prostredie. Tento faktor mal významný vplyv aj na ich dochádzku do školy. Ostatní žiaci neboli vyšetrení. Školy prijímali opatrenia na zlepšenie dochádzky žiakov a zapracovali ich do školského poriadku. Dochádzku pravidelne kontrolovali, na čom sa podieľali najmä triedni učitelia a asistenti učiteľa. Využívali návštevy rodín, osobný kontakt so zákonnými zástupcami žiakov, pohovor so žiakmi. Motivovali ich poskytovaním bezplatnej stravy, zakúpením učebných pomôcok a preplácaním cestovných lístkov. Dochádzku žiakov do školy a neospravedlnené hodiny riešili školy na zasadnutiach pedagogickej rady. Rodičov pozývali na pohovor do školy, tí nereagovali alebo neprišli s odôvodnením, že nemali pri kom ponechať deti. Preto poverený asistent učiteľa navštívil problémové rodiny, čo na istý čas čiastočne zlepšilo dochádzku žiakov do školy. Podľa názoru riaditeľov škôl najfrekventovanejšou príčinou vymeškávania je nevybudovaný hodnotový systém u žiakov, nedocenená hodnota vzdelania, zlé vzory rodičov a neexistencia vízie pri otázke, čím byť v budúcnosti.

Školy, v ktorých sa vyskytlo neospravedlnené vymeškávanie vyučovacích hodín v počte 15 a viac, si splnili povinnosť oznámiť túto skutočnosť príslušnému orgánu štátnej správy a obci, niekde aj opakovane. Školy každý mesiac pravidelne informovali zákonných zástupcov žiakov zasielaním oznámení o zanedbávaní PŠD. Pri vynechaní 15 vyučovacích hodín v mesiaci bol informovaný úrad práce, sociálnych vecí a rodiny. Nad 60 vyučovacích hodín v mesiaci školy upovedomili zriaďovateľa, nad 100 vyučovacích hodín v mesiaci škola informovala obvodné oddelenie Policajného zboru SR a nad 200 vyučovacích hodín v mesiaci škola vyrozumela okresné riaditeľstvo Policajného zboru SR, odbor kriminálnej polície. V jednej škole v Nitrianskom kraji v troch prípadoch za polrok zasielali dvakrát oznámenia obci aj Policajnému zboru SR.

Jedna škola neposlala oznámenie príslušnému orgánu štátnej správy o žiakovi, ktorý vymeškal počas dvoch mesiacov 34 vyučovacích hodín. Riaditeľka školy uviedla, že sa to stalo neúmyselne, zabudla. Na konci 1. polroka udelila žiakovi zníženú známku zo správania, stupeň menej uspokojivé.

Väčšina škôl včas dostala spätnú väzbu o riešení problémov a o udelených sankciách, niektoré ZŠ pravidelne, najčastejšie písomne, ojedinele telefonicky. Školy boli v kontakte aj s kurátormi a so sociálnymi pracovníkmi. O jednom zo žiakov, u ktorého sa počet neospravedlnených hodín zvýšil dvojnásobne, škola v Trenčianskom kraji (na vyžiadanie) posielala oznámenia aj na právne oddelenie mestského úradu a okresný súd. Vedenie školy dostalo informáciu o súdnom pojednávaní a jeho výsledku (žiak bude umiestnený do reedukačného centra). Spätnú väzbu o tom, aké kroky sa podnikli vo vzťahu k zlepšeniu školskej dochádzky žiakov, nedostalo 27 % škôl, ktoré si splnili oznamovaciu povinnosť.

Riešenie problému neospravedlnených hodín školou a úradom práce, sociálnych vecí a rodiny malo dopad na zlepšenie dochádzky v 37 % škôl. Často aj v rámci jednej školy u jedného žiaka nastalo zlepšenie (niekedy len dočasne), u druhého k náprave neprišlo. V niektorých prípadoch sa dostavilo čiastočné zlepšenie. Neúčinné bolo riešenie problému najmä z dôvodu nedostatočného záujmu rodičov o pravidelnú dochádzku detí na vyučovanie. Riaditeľka školy v Trnavskom kraji po oznamovaní absencie žiakov zriaďovateľovi, úradu práce, sociálnych vecí a rodiny a predvolávaní rodičov do školy v sprievode polície a starostu obce niekoľkokrát navštívila rómsku osadu. Napriek tomu sa dochádzka do školy zlepšila iba u jednej žiačky. V inej škole v tomto kraji problém neospravedlnených vyučovacích hodín (nad 15 mesačne) škola riešila predvolaním rodičov do školy, pravidelným nahlasovaním zriaďovateľovi školy a okresnému úradu práce, sociálnych vecí a rodiny. Na odstránenie záškoláctva a intenzívnejšiu spoluprácu s problematickými rómskymi rodinami využívali aj dve asistentky učiteľa (pochádzajúce z rómskeho prostredia). Uplatňované opatrenia viedli iba k čiastočnému a dočasnému zlepšeniu dochádzky, a to u tých žiakov, ktorých rodičom hrozilo trestné stíhanie. Stav nedbalej školskej dochádzky žiakov sa neustále opakoval. V Žilinskom kraji prišlo k zlepšeniu plnenia školskej dochádzky žiakov, ich rodičia začali intenzívnejšie spolupracovať so školou. V 2 ZŠ, hoci rodičia so školou komunikovali, problémy svojich detí neriešili. V 2 ZŠ boli 2 žiaci umiestnení do diagnostického centra. V Prešovskom kraji v 1 ZŠ zákonní zástupcovia sľúbili nápravu, ale tá nenastala. Škola odstúpila problém príslušnému orgánu štátnej správy a obci, ale ani po opatreniach z ich strany k náprave neprišlo. O mieste a spôsobe plnenia PŠD (zahraničie) 2 kmeňových žiačok škola nevedela, informovali o tom aj políciu. V 2 ZŠ riešenie problému prinieslo zlepšenie v dochádzke žiakov. V ZŠ Hranovnica boli v minulosti veľké problémy s neplnením školskej dochádzky žiakov, ktoré riešili cez políciu a súdnou cestou. Niekoľko rodičov bolo odsúdených a vzatých do väzby za jej zanedbávanie. Po prijatí týchto opatrení a vďaka aktívnej spolupráci komunitných pracovníkov a miestnych príslušníkov Policajného zboru SR sa dochádzka žiakov zo SZP zlepšila. V Košickom kraji na základe podnetu ZŠ začala obec konanie vo veci priestupku so zákonným zástupcom žiaka, bolo vydané rozhodnutie o zastavení prídavkov na dieťa. Spoluprácou príslušného orgánu štátnej správy a obce sa zlepšilo plnenie školskej dochádzky, počet neospravedlnených hodín sa znížil o 50 %. Zákonní zástupcovia žiakov písomne nepožiadali školy o povolenie vzdelávať deti mimo územia SR a neoznámili názov a adresu škôl, ktoré budú žiaci navštevovať. Vymeškané vyučovacie hodiny sa naďalej vykazovali ako neospravedlnené. V iných školách úrady pozývali rodičov, tí prisľúbili nápravu, ale k tej neprišlo.

Špecifickým zistením bolo, že jedna ZŠ pravidelne mesačne preukázateľne zaznamenávala podľa interného usmernenia tzv. dochádzku nehodnotených žiakov. Celkový počet neospravedlnených hodín za školu v prvom polroku školského roka 2012/2013 bol 6 254, na pedagogickej rade však vykazovali počet 234.

Tab. 1: Základné údaje o školách vo vzťahu k neospravedlneným hodinám žiakov

Základné údaje			Početnosť
Školy	Kontrolované ZŠ		86
	Zriaďovateľ	štátne	77
		cirkevné	6
		súkromné	3
	Vyučovací jazyk	slovenský	76
		slovenský a maďarský	4
		maďarský	6
	Žiaci		18 590
Neospravedlnené hodiny	Neospravedlnené hodiny v školách za 1. polrok školského roku 2012/2013		63 692
	Žiaci, ktorí bez ospravedlnenia vynechali viac ako 15 vyučovacích hodín v mesiaci		527
Uložené výchovné opatrenia	Napomenutia a pokarhania od triedneho učiteľa (spolu)		935
	Pokarhania od riaditeľa školy		1 225
	Znížené známky zo správania (1. polrok školského roku 2012/2013)		517
Oznámenia	Zaslané oznámenia príslušnému orgánu štátnej správy a obci o žiakoch, ktorí bez ospravedlnenia vynechali viac ako 15 vyučovacích hodín v mesiaci		692

Správa o stave odstránenia nedostatkov zistených pri inšpekciách v základných školách v SR v školskom roku 2012/2013

Následné inšpekcie sa vykonali v 325 základných školách (ďalej „ZŠ“). Štátnych škôl bolo 301, cirkevných 16, súkromných škôl 8. Inšpekcie sa realizovali v 129 ZŠ po komplexnej, v 147 po tematickej, v 5 po informatívnej a v 44 školách po následnej inšpekcii. Podľa závažnosti zistených nedostatkov uplatnila Štátna školská inšpekcia (ďalej „ŠŠI“) celkovo 2 268 opatrení na ich odstránenie. Prehľad uplatnených opatrení a ich akceptáciu/splnenie uvádza tab. 1.

Nedostatky zistené ŠŠI sa najčastejšie týkali:

- riadenia školy,
- výkonu štátnej správy v prvom stupni,
- školského vzdelávacieho programu (ďalej „ŠkVP“),
- činnosti poradných orgánov,
- vedenia pedagogickej a ďalšej dokumentácie,
- výchovno-vzdelávacieho procesu,
- vzdelávacích príležitostí a podmienok pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ďalej „ŠVVP“).

Odporúčania (833) ŠŠI smerovali k skvalitneniu kontrolnej činnosti, vypracovaniu jednotlivých častí ŠkVP, aktualizácii organizačného poriadku, zlepšeniu kvality práce metodických orgánov, zaisteniu bezpečnosti a ochrany zdravia (ďalej „BOZ“) žiakov pri výchove a vzdelávaní a k zlepšeniu vedenia pedagogickej dokumentácie. Neboli dostatočne vytvorené príležitosti na výchovu a vzdelávanie žiakov so ŠVVP. Vo výchovno-vzdelávacom procese (ďalej „VVP“) učitelia venovali málo pozornosti rozvíjaniu kľúčových kompetencií žiakov v oblasti informačno-komunikačných technológií (ďalej „IKT“) či rozvoju hodnotiacich a sebahodnotiacich zručností. Odporúčania ŠŠI sa orientovali aj na zvýšenie odbornosti vyučovania a zlepšenie priestorových i materiálno-technických podmienok škôl. Akceptáciou odporúčaní (90,98 %) sa skvalitnil kontrolný systém vedenia škôl, zvýšila sa efektivita činnosti metodických orgánov a úroveň vedenia pedagogickej a ďalšej dokumentácie. Doplnením údajov do jednotlivých častí ŠkVP sa dokument stal výpovedným materiálom školy. Učitelia vo väčšej miere využívali didaktickú techniku, IKT, rozvíjali hodnotiace a sebahodnotiace zručnosti žiakov, pri práci so žiakmi so ŠVVP dôslednejšie dodržiavali odporúčania poradenských zariadení. Absolvovanie rôznych druhov štúdia učiteľmi viedlo k zvýšeniu odbornosti vyučovania, odbornému prístupu k začleneným žiakom a väčšej zručnosti pri riešení problémových situácií vo VVP. Vytvoril sa predpoklad skvalitňovania úrovne edukačného procesu, zlepšilo sa materiálno-technické vybavenie škôl vo vzťahu k počtu žiakov. Dve odporúčania (0,24 %) sa stali zmenou podmienok v školách bezpredmetné. Dôvodom neakceptovania odporúčaní (8,88 %) vo väčšine škôl bola nižšia účinnosť kontrolného systému, formálnosť hospitácií a podcenenie významu zovšeobecnenia zistení na skvalitnenie VVP. Negatívny dopad neakceptovaných odporúčaní sa prejavil v neefektívnej práci metodických orgánov, nerozvíjaní digitálnej gramotnosti žiakov, pretrvávaní nedostatkov v ŠkVP a pedagogickej dokumentácii. Učitelia nezohľadňovali ŠVVP žiakov, nezlepšila sa BOZ, vyučovanie zostalo neodborné, žiaci nemali možnosť prostredníctvom žiackej školskej rady ovplyvňovať dianie v škole.

Tab. 1: Prehľad akceptácie/splnenia uplatnených opatrení riaditeľmi škôl

Prehľad uplatnených opatrení										
Spolu	2 268									
Z toho	odporúčania		upozornenia		opatrenia prijaté kontrolovaným subjektom		kontrolované opatrenia uložené školskou inšpekciou		záväzné pokyny	
Počet	833		11		1 130		272		22	
Z toho	akceptované	%	splnené	%	splnené	%	splnené	%	splnené	%
	757	90,88	7	63,64	1 063	94,07	262	96,32	22	100,0

Upozornenia (11) zriaďovateľom škôl sa týkali požiadaviek na výkon funkcie vedúcich pedagogických zamestnancov, zabezpečenia odbornosti vyučovania a vydaných zriaďovacích listín. Prínosom splnených upozornení (63,64 %) bolo naplnenie zákonom stanovených podmienok na výkon funkcie vedúcich pedagogických zamestnancov, zvýšenie kvalifikovanosti a odbornosti vyučovania v ZŠ, zosúladenie používaného názvu školy s názvom uvedeným v zriaďovacej listine a v registri škôl a školských zariadení, ako aj správne vonkajšie označenie budovy školy. Nesplnením upozornení (36,36 %) sa nezabezpečila odbornosť vyučovania, nezosúladil sa reálny stav s právnymi predpismi.

Opatrenia prijaté kontrolovaným subjektom na odstránenie zistených nedostatkov a príčin ich vzniku (1 130) boli adekvátne, konkrétne, termínované s určením zodpovedných zamestnancov za ich plnenie a účinné. Zistený stav v plnení opatrení bol v súlade so správou o splnení prijatých opatrení zaslanou riaditeľmi škôl ŠŠI. Riaditelia najčastejšie prijímali opatrenia k nedostatkom zisteným v ŠkVP, k vnútornému systému kontroly, školskému poriadku, výkonu štátnej správy v prvom stupni, k spĺňaniu kvalifikačných predpokladov zástupcu riaditeľa školy, k vedeniu pedagogickej dokumentácie a dokumentácie žiakov so ŠVVP, organizácii vyučovania, počtu žiakov v triedach so začlenenými žiakmi, k BOZ pri výchove a vzdelávaní žiakov, k súladu hodnotenia výsledkov žiakov s metodickým pokynom a k dodržiavaniu dĺžky vyučovacích hodín a počtu hodín v jednom slede. Prínosom splnených/prijatých opatrení (94,07 %) bolo zlepšenie úrovne ŠkVP, vypracovaním poznámok k učebným plánom (ďalej „UP“) a rozpracovaním obsahových a výkonových štandardov sa vytvorili predpoklady na hodnotnejšie plánovanie, realizáciu a plnenie cieľov VVP. Vydávanie rozhodnutí, vypracovanie školského poriadku a organizácia vyučovania sa zosúladili s požiadavkami právnych noriem. Zabezpečila sa výchova a vzdelávanie žiakov so ŠVVP podľa ich potrieb. Zlepšila sa formálna a obsahová stránka vedenia pedagogickej a ďalšej dokumentácie. Ukladaním opatrení a ich kontrolou sa zefektívnil kontrolný systém v školách, hospitačná činnosť viedla k pozitívnym zmenám vo VVP. Dodržiavali sa metodické pokyny na hodnotenie žiakov, zaistila BOZ žiakov. Ustanovením funkcie výchovného poradcu sa vytvorili podmienky na skvalitnenie poradenskej činnosti smerom k žiakom, zákonným zástupcom a pedagógom. Aktuálnosť stratili 4 opatrenia (0,53 %) z dôvodu zmien v právnych predpisoch a 2 opatrenia týkajúce sa vzdelávania žiakov so ŠVVP z dôvodu zmeny skladby žiakov. Dôvodom nesplnenia prijatých opatrení (5,4 %) bola nesystematická a formálna kontrolná činnosť, zmena vo funkcii riaditeľa školy, malá informovanosť učiteľov o technológii spracovania učebných osnov (ďalej „UO“) a nedostatočné zručnosti pedagógov v práci so štátnymi vzdelávacími programami (ďalej „ŠVP“). Nesplnenie opatrení malo dopad na dodržiavanie všeobecne záväzných právnych predpisov, negatívne ovplyvnilo celkovú úroveň výchovy a vzdelávania žiakov vrátane žiakov so ŠVVP. Pretrvávala neprehľadnosť pedagogickej a ďalšej dokumentácie, organizácie vyučovania, nerešpektovala sa psychohygiena žiakov.

Opatrenia uložené školskou inšpekciou (272) najčastejšie smerovali k odstráneniu pretrvávajúcich nedostatkov v súlade ŠkVP so ŠVP, vo vypracovaní a v dodržiavaní UO, vo výkone štátnej správy v prvom stupni a kontrolnej činnosti vedenia škôl. Týkali sa nedostatkov vo vedení pedagogickej a ďalšej dokumentácie, v školskom poriadku, delení tried na skupiny, počte žiakov v triede a skupine, v klasifikácii, rozvrhu hodín, organizácii vyučovania, prijímaní žiakov so ŠVVP a vo vytváraní podmienok na ich výchovu a vzdelávanie. Splnenie (96,32 %) uložených opatrení malo pozitívny dopad na zlepšenie riadenia školy, zefektívnenie kontrolnej činnosti a zvýšenie úrovne pedagogickej a ďalšej dokumentácie. ŠkVP bol vypracovaný v súlade so ŠVP, dodržiavaním UO sa vytvoril predpoklad na zvýšenie kvality VVP. Vydávanie rozhodnutí riaditeľmi škôl sa uskutočňovalo podľa právnych predpisov, doplnili sa školské poriadky, pri hodnotení výsledkov žiakov učitelia postupovali v súlade s metodickým pokynom. Vytvorili sa adekvátne podmienky na vzdelávanie začlenených žiakov. Nesplnených bolo 5 opatrení (1,84 %) a 5 stratilo aktuálnosť (1,84 %) z dôvodu zmien v právnych predpisoch. Nesplnené opatrenia súviseli najmä s organizáciou vyučovania na II. stupni ZŠ.

Záväzné pokyny (22) sa týkali vypracovania ŠkVP, UP a UO v súlade so ŠVP, úprav UP pre ZŠ s vyučovacím jazykom národnostných menšín, dodržania maximálneho týždenného počtu hodín v rozvrhu, organizácie vyučovania a zabezpečenia vzdelávania žiakov so ŠVVP v súlade s právnymi predpismi. Prínosom splnenia všetkých uložených záväzných pokynov bolo vypracovanie ŠkVP, dodržiavanie rámcového UP príslušného ŠVP, vytvorili sa podmienky na zlepšenie riadenia školy a VVP. Uskutočnila sa rediagnostika žiakov so ŠVVP, ich výchova a vzdelávanie sa realizovali podľa odporúčaní poradenských zariadení, zosúladil sa UP žiakov špeciálnych tried s UP v ŠVP, uplatnilo sa slovné hodnotenie žiakov so stredným, s ťažkým a hlbokým stupňom mentálneho postihnutia.

Záver

Z 2 268 uplatnených opatrení 93,08 % bolo akceptovaných alebo splnených, 13 opatrení stratilo aktuálnosť. Akceptovanie/splnenie opatrení sa priaznivo prejavilo vo zvýšení úrovne riadenia školy, v rešpektovaní ŠkVP, zlepšení vedenia pedagogickej a ďalšej dokumentácie, činnosti poradných orgánov a podmienkach vyučovania. Kladne ovplyvnilo tiež kvalitu výchovy a vzdelávania žiakov vrátane žiakov so ŠVVP. Nesplnené opatrenia negatívne vplývali najmä na kvalitu edukačného procesu.

Návrhy a odporúčania

Riaditeľom základných škôl:

- dôsledne dbať na súlad ŠkVP so ŠVP a školským zákonom, na jeho aktuálnosť, prerokovanie v poradných orgánoch a zverejnenie,
- pravidelne realizovať vnútornú školskú kontrolu, výsledky analyzovať a zovšeobecňovať,
- skvalitniť činnosť metodických orgánov,
- dodržiavať zákonom stanovenú organizáciu vyučovania,
- sledovať aktuálne zmeny vo všeobecne záväzných predpisoch.

Zriaďovateľom základných škôl:

- obsadzovať funkcie vedúcich pedagogických zamestnancov v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi,
- zabezpečovať podľa možností finančné prostriedky na zlepšenie priestorových a materiálno-technických podmienok škôl.

Metodicko-pedagogickému centru:

- orientovať zameranie tém záverečných prác vzdelávania vedúcich pedagogických zamestnancov na zovšeobecňovanie poznatkov z hospitačného procesu.

Správa o stave vytvárania podmienok inkluzívneho vzdelávania pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia v základných školách v SR v školskom roku 2012/2013

Stav a úroveň výchovy a vzdelávania žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia (ďalej „SZP“) sa sledoval v priebehu komplexných inšpekcií v 86 základných školách (ďalej „ZŠ“). Z nich v 44 subjektoch sa úloha neplnila – 8 škôl bolo zriadených v oblastiach osídlených prevažne obyvateľstvom marginalizovanej rómskej komunity a navštevovali ich len rómski žiaci a v 36 subjektoch rómskych žiakov zo SZP neevidovali. Cielené zisťovanie stavu dodržiavania a zabezpečenia rovného prístupu k rómskym žiakom pri ich začleňovaní do školského prostredia a úrovne výchovy a vzdelávania sa realizovalo v 42 subjektoch, z nich boli 2 súkromné, 5 cirkevných a 35 štátnych. S vyučovacím jazykom slovenským bolo 37 škôl, s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským 3 subjekty a s vyučovacím jazykom maďarským dva.

Údaje o počte žiakov rómskej národnosti dostupné v štatistických materiáloch Ústavu informácií a prognóz školstva postačovali len na predbežnú identifikáciu škôl, v ktorých bolo vysoké zastúpenie rómskych žiakov. Školskí inšpektori získavali ďalšie údaje o žiakoch z informačného dotazníka, ktorý zadávali riaditeľom škôl. Iné dôležité poznatky získavali hospitáciami, realizáciou rozhovorov s pedagogickými zamestnancami, s vychovávateľmi, s rómskymi asistentmi učiteľov alebo vychovávateľov, so žiakmi a pozorovaním.

Kontrolovaných 42 škôl navštevovalo celkovo 11 180 žiakov, z toho bolo 2 181 žiakov rómskych, čo je 19,5 %, ich zastúpenie v niektorých školách dosahovalo až 75 % (tab. 1). Diagnostické vyšetrenie v centrách pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie alebo v centrách špeciálnopedagogického poradenstva absolvovalo 513 rómskych žiakov, z nich bolo 359 zaradených do skupiny žiakov so zdravotným znevýhodnením (ďalej „ZZ“) a 154 do skupiny žiakov zo SZP.

Najviac rómskych žiakov evidovali v školách Banskobystrického (910), Prešovského (648) a Košického kraja (298). V kontrolovaných subjektoch pomáhalo žiakom pri adaptácii na prostredie školy, triedy, pri odbúravaní jazykových problémov a pri akcelerácii školskej úspešnosti 36 asistentov učiteľa a 1 asistent vychovávateľa. V Trenčianskom kraji získala jedna škola asistentov učiteľa prostredníctvom zapojenia sa do národného projektu *Vzdelávanie pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunít* s cieľom zvýšiť a zlepšiť úroveň výchovy a vzdelávania rómskych žiakov zo SZP.

Zabezpečenie rovnoprávnych podmienok pri výchove a vzdelávaní

Väčšina kontrolovaných subjektov poskytovala rómskym žiakom bezplatne potrebné učebnice, pracovné zošity, učebné pomôcky. Výchova a vzdelávanie všetkých žiakov sa uskutočňovali v rovnakých a primeraných priestorových podmienkach. Triedy boli priestranné, vybavené klasickým alebo novým školským nábytkom, ojedinele opotrebovaným, zastaraným. Pri výbere miesta na sedenie vyučujúci rómskych žiakov neobmedzovali – väčšinou sedeli spolu, niekde v posledných laviciach, zriedka v prvých laviciach alebo s nerómskym spolužiakom – a počas skupinovej práce vytvárali vzájomne zmiešané skupiny, dvojice. Spoločne využívali odborné učebne, telocvične, multifunkčné ihriská a školské dvory, šatne, chodby, hygienické zariadenia, ktoré v školách zväčša zrekonštruovali. V niektorých subjektoch poskytovali rómskym žiakom bezplatne hygienické potreby.

Rómski žiaci využívali spoločné stravovacie priestory školských jedální (ďalej „ŠJ“). V jednej ZŠ bola v rámci projektu zriadená miestnosť na stravovanie rómskych žiakov, ktorá nemala dvere a susedila so ŠJ. Rómski žiaci sa však mohli stravovať v oboch miestnostiach určených na stolovanie. V jednej ZŠ nemali zriadenú školskú jedáleň, preto rómski žiaci dostávali balíčky pripravované ŠJ pri materskej škole, zamestnanci komunitného centra v kultúrnom dome obce ich vydávali žiakom pri odchode zo školy domov. V Banskobystrickom kraji v jednej ZŠ poskytovali žiakom v hmotnej núdzi obedy zdarma a 21 rómskych žiakov dostávalo bezplatne aj desiatu. Niektorí rodičia však neboli ochotní prispievať na stravu pre svoje dieťa ani minimálnou čiastkou. Učitelia často z vlastných prostriedkov uhradili poplatok za stravu žiakom, ktorí boli hladní a pýtali si jedlo v ŠJ.

Žiacky samosprávny orgán bol ustanovený v 9 z kontrolovaných subjektov. Predkladané pripomienky a názory rómskych žiakov učitelia a členovia vedenia školy akceptovali. Pozitívnym vzorom zaangažovania rómskych žiakov do života školskej komunity je škola v Prešovskom kraji, v ktorej mala žiacka školská rada 22 členov a polovicu z nich tvorili práve rómski žiaci. Proporcionálne zastúpenie rómskych žiakov v rade docielili aj v dvoch ZŠ v Košickom a v dvoch ZŠ v Banskobystrickom kraji.

Rómski žiaci pracovali v záujmových útvaroch športového, umeleckého a tvorivého charakteru, kde mohli prejaviť svoje pohybové a manuálne zručnosti. Aktívne sa zapájali do prípravy kultúrnych programov organizovaných pre rodičov, širokú verejnosť. Školský klub detí (ďalej „ŠKD“) navštevovalo z celkového počtu 2 181 len 284 rómskych žiakov, čo predstavuje 13 %. V rámci pobytu v klube mohli žiaci tráviť voľný čas pri zaujímavých činnostiach, využívať informačno-komunikačné technológie (ďalej „IKT“), pripravovať sa na vyučovanie. Jedna škola na národnostne zmiešanom území vzhľadom na vysoký počet rómskych žiakov a žiakov zo sociálne slabých rodín aplikovala model celodenného výchovného systému. V rámci neho začali v škole pracovať záujmové útvary, ktorých obsahová náplň zohľadňovala špecifické potreby žiakov z marginalizovaných rómskych komunít. Model celodenného výchovného systému vytváral možnosti eliminovať negatívne vplyvy rodinného a širšieho sociálneho prostredia na rómskeho žiaka.

Za príčiny nízkej návštevnosti ŠKD rómskymi žiakmi označili riaditelia škôl ich nezáujem o takúto formu trávenia voľného času (oddelenia klubu navštevovali len sporadicky alebo sa v priebehu školského roka z činností odhlasovali), nízku podporu rodičov, neochotu zákonných zástupcov zaplatiť mesačný príspevok na čiastočnú úhradu nákladov spojených s činnosťou klubu, i keď bol nízky. Niektoré spádové školy navštevovali žiaci dochádzajúci zo vzdialených okolitých obcí, osád a do ŠKD neboli zapísaní.

Tab. 1: Prehľad o počte rómskych žiakov v školách

Kraj	Počet				
	ZŠ	žiakov	rómskych žiakov	z toho žiakov so ZZ	žiakov zo SZP
Bratislavský	2	848	16	0	3
Trnavský	5	947	84	9	9
Trenčiansky	1	53	19	2	18
Nitriansky	5	939	85	28	29
Banskobystrický	14	4 442	910	143	34
Žilinský	3	957	121	14	27
Prešovský	5	1 458	648	87	21
Košický	7	1 544	298	76	13
SR	**42**	**11 180**	**2 181**	**359**	**154**

Žiaci vo vyšších ročníkoch prvého stupňa mali učebnice takmer všetci zabalené, nepoškodené, na druhom stupni bola už starostlivosť o ne slabšia. Ak niektorému žiakovi chýbal potrebný učebný materiál, učitelia mu ho zabezpečili. Niekde poskytovali žiakom výtvarné a písacie potreby aj z vlastných zdrojov. Žiaci žijúci v osadách si nechávali učebnice a učebné pomôcky v triedach, aby sa predišlo ich zabúdaniu alebo znehodnoteniu v domácom prostredí. V dvoch ZŠ s vysokou koncentráciou rómskych žiakov zakúpili niektoré učebnice z prostriedkov získaných realizáciou projektu Európskej únie *Inovatívne vzdelávanie ako nástroj na inklúziu marginalizovaných rómskych komunít do vyučovacieho procesu a spoločnosti*. V jednej ZŠ učebnice a učebné texty pre žiakov na vyučovanie cudzích jazykov nezabezpečili.

Výchova a vzdelávanie žiakov zo SZP v nultom ročníku

Nultý ročník bol zriadený v 4 subjektoch v troch krajoch SR (tab. 2). V 1 škole Banskobystrického kraja evidovali v ročníku len 1 rómskeho žiaka, v Prešovskom kraji sa vzdelávalo 21 rómskych žiakov v 2 subjektoch, v Košickom kraji navštevovalo zriadený ročník 13 rómskych žiakov. Riaditelia škôl a pedagógovia so skúsenosťami so zriaďovaním nultých ročníkov potvrdili, že rómski žiaci pochádzajúci z málo stimulujúceho a jazykovo znevýhodneného prostredia sa po jeho absolvovaní úspešne začleňovali do výchovno-vzdelávacieho procesu v 1. ročníku. Jeho prínos videli najmä vo výraznom rozšírení slovnej zásoby žiakov, v nadobúdaní istoty v komunikačnom prejave, v ľahšom začleňovaní sa do kolektívu, v zlepšení grafomotorického prejavu žiakov, v rozvoji schopnosti orientovať sa v priestore a čase, v získaní zmyslu pre povinnosť, zodpovednosť a samoobslužných činností.

Dôležitosť nultého ročníka vo výchove a vzdelávaní potvrdzuje aj negatívna skúsenosť pedagógov ZŠ, v ktorej zaradili 10 rómskych žiakov do 1. ročníka so súhlasom zákonných zástupcov napriek tomu, že mali odporúčanie poradenského zariadenia na ich zaškolenie v nultom ročníku. V priebehu školského roka 9 žiaci obsah vzdelávania nezvládali a rediagnostickým vyšetrením sa preukázala potreba ich vzdelávania v 1. ročníku podľa učebných osnov špeciálnej školy.

Zo zistení školskej inšpekcie možno konštatovať, že do skupiny žiakov zo SZP sú poradenskými centrami (najmä v Banskobystrickom a Žilinskom kraji) čoraz častejšie zaraďovaní žiaci z majoritnej komunity, ktorí žijú v sociálne nepodnecujúcom prostredí, v rodinách v hmotnej núdzi a ktorých rodičia sú dlhodobo nezamestnaní.

Zistenia z hospitácií

V nultom ročníku bolo vykonaných 13 hospitácií. Nízky počet žiakov v triedach umožňoval učiteľom uplatňovať individuálny prístup, pomáhať jednotlivcom pri samostatnej práci, spätnou väzbou častejšie zisťovať mieru osvojenia a pochopenia preberaného učiva. Výrazným motivačným prvkom podnecujúcim žiakov do aktivity a výkonu bolo uplatňovanie detských riekaniek, básní, piesní a hier súvisiacich s učebnou témou, ale zároveň zohľadňujúcich určitý výchovný zámer. Väčšina žiakov ochotne plnila zadané úlohy a pri poskytnutí potrebného času ich aj včas dokončila. Komunikačné zručnosti žiakov boli slabé, neovládali spisovný jazyk, mali nedostatočnú slovnú zásobu, uplatňovali nesprávne gramatické javy, nedokázali tvoriť jednoduché vety, súvisle odpovedať na otázky, rozprávať podľa obrázkov alebo popísať činnosti. Odpovedali jednoslovne kladne alebo záporne, často len s pomocou učiteľa. V dôsledku rozptýlenej pozornosti a hravosti dodržiavanie správnych hygienických návykov rešpektovali len po sústavnom upozorňovaní.

Výchova a vzdelávanie žiakov so ZZ

Špeciálne triedy boli zriadené v 11 zo sledovaných škôl a navštevovalo ich 217 žiakov so ZZ, z nich 194 rómskych žiakov (tab. 3). Žiaci mali príslušným zariadením výchovného poradenstva a prevencie diagnostikovaný zväčša ľahký stupeň mentálneho postihnutia. Ich vzdelávanie zabezpečovali pedagógovia, ktorí absolvovali rozširujúce štúdium špeciálnej pedagogiky, a odborný konzultačný servis im poskytovali školskí špeciálni pedagógovia, školskí psychológovia, logopédi. V Trnavskom kraji 1 neplnoorganizovaná ZŠ sídliaca v rodinnom dome zriadila 3 triedy, z toho 2 špeciálne, v ktorých sa vzdelávalo 10 žiakov so ZZ, z nich 9 rómskych žiakov. Budova školy mala dva vchody. Bezbariérový vstup bol určený pre žiakov bežnej triedy, druhým sa vstupovalo do priestoru, v ktorom sa nachádzali vzájomne prepojené a priestorovo menšie špeciálne triedy. Žiaci mali k dispozícii vlastné sociálne zariadenie, ktoré vyhovovalo základným hygienickým podmienkam. Usporiadanie tried vyplynulo z priestorového rozloženia školskej budovy. V Žilinskom kraji evidovali v 2 špeciálnych triedach 23 žiakov, z nich 11 rómskych. V 5 školách Banskobystrického kraja zriadili 12 tried pre 111 žiakov so ZZ, z nich bolo 101 rómskych žiakov. Ich zaradenie do špeciálnych tried sa uskutočnilo na základe preukázateľného zdravotného znevýhodnenia. Pri prijímaní žiakov do špeciálnych tried boli zistené tieto nedostatky: prijatie bez písomnej žiadosti zákonných zástupcov, nepoučenie zákonných zástupcov o všetkých možnostiach vzdelávania žiaka, nedostatky vo vedení dokumentácie, nedodržanie najvyššieho počtu žiakov v špeciálnej triede zloženej zo žiakov rôznych ročníkov a variantov. V jednom subjekte boli špeciálne triedy zriadené v prerobených skladových priestoroch a vybavené opotrebovaným, zastaraným nábytkom. Ich prostredie pôsobilo málo motivujúco. V Nitrianskom, Prešovskom a Košickom kraji vytvorili špeciálne triedy pre rómskych žiakov na základe súhlasu zriaďovateľov. Vzdelávali sa v nich žiaci, ktorí mali poradenským zariadením diagnostikovaný ľahký stupeň mentálneho postihnutia. Príslušná dokumentácia bola prevažne úplná, niekde vedená s formálnymi nedostatkami. V 2 školách nedodržali v bežnej triede stanovený počet začlenených žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ŠVVP) alebo v špeciálnej triede stanovený najvyšší počet žiakov. Riaditelia škôl zriaďovali špeciálne triedy najmä z dôvodu poskytovania primeranej výchovy a vzdelávania žiakom so ZZ v mieste bydliska, v blízkosti ich rovesníkov. Zákonní zástupcovia žiakov považovali vytvorenie takýchto tried za vhodné riešenie zabezpečenia povinnej školskej dochádzky svojich detí a zároveň pozitívne hodnotili vytváranie náležitých podmienok zohľadňujúcich špeciálne vzdelávacie potreby.

Tab. 2: Počty žiakov zo SZP – z toho rómskych žiakov – v nultom ročníku

Kraj	Počet			
	ZŠ	nultých ročníkov	žiakov zo SZP	z toho rómskych žiakov
Banskobystrický	1	1	8	1
Prešovský	2	2	21	21
Košický	1	1	13	13
Spolu	4	4	42	35

Výchova a vzdelávanie 165 rómskych žiakov so ZZ sa realizovali aj ich začlenením do bežných tried. Boli to prevažne žiaci s diagnostikovanými vývinovými poruchami učenia a správania, s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia a vzdelávali sa podľa individuálnych výchovno-vzdelávacích plánov alebo podľa učebných plánov pre špeciálne školy. Pozitívom integrovaného vzdelávania bolo rozvíjanie individuality, sebahodnotenia, rozhodovacích procesov a celkovej nezávislosti začlenených žiakov.

Zistenia z hospitácií

V špeciálnych triedach sa 36 hospitácií vykonalo na hodinách slovenského jazyka a literatúry, matematiky a pracovného vyučovania. Učitelia a niekde aj asistenti učiteľa svojím empatickým prístupom ku všetkým žiakom vytvárali a podporovali pozitívnu atmosféru, v ktorej sa nevyskytli výrazné negatívne prejavy v správaní rómskych žiakov k vyučujúcim ani medzi žiakmi navzájom. Zväčša zrozumiteľným výkladom nového učiva, uplatňovaním špeciálnopedagogických postupov, individuálneho prístupu, ktorí žiaci potrebovali vzhľadom na stupeň ich mentálneho postihnutia, zmierňovali edukačné problémy jednotlivcov. Komunikačné zručnosti žiakov boli pomerne slabé. Vo vyšších ročníkoch nedokázali zhodnotiť a samostatne pomenovať pracovnú činnosť, ktorú vykonávali, zhodnotiť prácu spolužiaka. Ich vyjadrovanie bolo úsečné, nezrozumiteľné. Väčšina potrebovala usmernenie a povzbudenie, niektorí reagovali až po nadviazaní očného kontaktu alebo na základe dotyku. Komunikácia medzi učiteľom a žiakmi bola obťažná, skôr prebiehala formou gestikulácie ako slovne, keďže žiaci mali osvojenú minimálnu slovnú zásobu v slovenskom jazyku. Neraz pri poklese záujmu o prácu komunikovali jednotlivci medzi sebou v jazyku rómskom.

Výchova a vzdelávanie rómskych žiakov zo SZP vo vyhradených triedach

V 6 z kontrolovaných škôl, v ktorých bol vysoký počet prijatých rómskych žiakov (v niektorých školách viac ako 75 %), zriadili so súhlasom zriaďovateľa a s informovaným súhlasom zákonných zástupcov vyhradené triedy pre rómskych žiakov. Ich vytvorenie podmienili najmä dôvody, ktoré podstatne ovplyvňovali organizáciu výchovno-vzdelávacieho procesu: vysoký počet rómskych žiakov v určitom ročníku, požiadavka zákonných zástupcov vzdelávať dieťa vo vyučovacom jazyku maďarskom. Vytvárať inkluzívne školské prostredie v podmienkach týchto škôl nebolo možné. Pedagógovia iniciatívne zapojili 1 školu do národného projektu, v ktorom výchova a vzdelávanie rómskych žiakov prebiehali podľa stanovených pravidiel v osobitne vytvorenej triede.

V Banskobystrickom kraji zriadili z dôvodu vysokého počtu rómskych žiakov v 2 školách s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským 9 vyhradených tried. V 2 triedach zriadených na prvom a v 7 triedach na druhom stupni sa vzdelávalo 195 rómskych žiakov. Prevažná väčšina zákonných zástupcov požadovala, aby ich deti navštevovali triedy len s vyučovacím jazykom maďarským, námietky voči zriadeniu tried len s rómskymi žiakmi nemali. V oboch školách sa rómski žiaci vzdelávali aj v bežných triedach s vyučovacím jazykom slovenským s ostatnými žiakmi.

V Prešovskom kraji bolo v 4 ZŠ vytvorených 23 vyhradených tried, v ktorých sa vzdelávalo 361 rómskych žiakov. V jednom zo subjektov boli vytvorené 3 projektové triedy v rámci zapojenia sa školy do národného projektu *Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunít* s cieľom zlepšiť vzdelanostnú úroveň žiakov rozvíjaním potrebných kompetencií na úspešnú adaptáciu sa na trhu práce. V ďalších 3 školách boli rómski žiaci vzdelávaní začlenením do tried spoločne s ostatnými žiakmi a vo vyhradených triedach, ktoré boli vytvorené so súhlasom zákonných zástupcov (písomne dokladované) a na základe dlhoročných skúseností pedagogických zamestnancov s prácou v triedach s rómskymi žiakmi (monitorovanie dosahovaných výchovno-vzdelávacích výsledkov a skúmanie faktorov prispievajúcich k ich zlepšeniu). V triedach bola rovnaká vybavenosť ako v bežných triedach, vyučovali v nich učitelia, ktorí učili aj v iných triedach. Nachádzali sa v spoločnej budove, ojedinele boli sústredené na jednom poschodí. Rómski žiaci mali prístup do všetkých školských priestorov, v ktorých sa podľa prevádzkových poriadkov realizovalo vzdelávanie (odborné učebne, telocvičňa, učebne IKT, športový areál, atď.). K dispozícii mali školské šatne, hygienické zariadenia. Prestávky trávili žiaci spoločne v areáli školy.

Zistenia z hospitácií

V triedach len s rómskymi žiakmi bolo vykonaných 100 hospitácií na vybraných vyučovacích hodinách predmetov vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia, Matematika a informatika, Človek a príroda. Učitelia v snahe pomôcť žiakom zvládnuť požiadavky učebných osnov a vzdelávacích štandardov jednotlivých predmetov vytvárali pre nich primerané podmienky prispievajúce k skvalitneniu vzdelávania, k dosiahnutiu lepších výchovno-vzdelávacích výsledkov žiakov. V triedach s nižším počtom žiakov sa učitelia mohli v jednotlivých fázach hodín viac venovať jednotlivcom, častejšie a podľa potreby voliť individuálny prístup, účinnejšie precvičovať a upevňovať učivo, uplatňovať rovnaké učebné a pracovné tempo, zohľadňovať špecifické potreby žiakov, rozvíjať ich zručnosti. Zriadenie vyhradených tried nenarušalo korektné a tolerantné interpersonálne vzťahy v školách medzi učiteľmi a žiakmi a žiakmi navzájom. Počas vyučovania boli žiaci aktívnejší, zapájali sa do procesu, rešpektovali pokyny vyučujúcich, nebáli sa komunikovať, vysloviť svoj názor, skúsenosť či odpovedať na otázky, boli otvorenejší, smelší. Vo vyhradených triedach pôsobilo 26 pedagogických asistentov učiteľa a 1 asistent vychovávateľa, ktorý poskytoval pomoc žiakom pri činnostiach v ŠKD. Pedagogickí zamestnanci pracovali so žiakmi so záujmom, snažili sa, aby dosahovali primerané výchovno-vzdelávacie výsledky (3 učitelia absolvovali štátnu skúšku z predmetov rómska kultúra a romológia).

Tab. 3: Počty žiakov so ZZ, z toho rómskych žiakov v špeciálnych triedach

Kraj	Počet			
	ZŠ	špeciálnych tried	žiakov so ZZ	z toho rómskych žiakov
Trnavský	1	2	10	9
Nitriansky	1	2	18	18
Banskobystrický	5	12	111	101
Žilinský	2	2	23	11
Prešovský	1	3	27	27
Košický	1	3	28	28
Spolu	11	25	217	194

Výchova a vzdelávanie rómskych žiakov v bežných triedach

V kontrolovaných školách bolo vzdelávaných 2 181 rómskych žiakov, z nich 1 196 bolo vzdelávaných v bežných triedach, čo predstavuje 55 %. Riaditelia škôl chápali začlenenie žiakov pochádzajúcich z marginalizovaných rómskych komunít do bežných tried ako formu inkluzívneho vzdelávania. Prvky vytvárania inkluzívneho školského prostredia boli v niektorých subjektoch pozorované, ale celkovo proces jeho budovania prebiehal len vo vnútri škôl, bez celospoločenskej podpory. Vyučujúci rešpektovali rôznorodosť špecifických potrieb žiakov s ohľadom na ich individuálny potenciál vo vzdelávaní. V triedach, najmä na prvom stupni, absentovali asistenti učiteľa, ktorí by rómskym žiakom pomáhali v procese prispôsobovania sa novému prostrediu a školským pravidlám. Priebeh vyučovania a učenia bol sledovaný na vyučovacích predmetoch vzdelávacích oblastí Jazyk a komunikácia, Matematika a informatika, Človek a príroda, Človek a spoločnosť. Vykonalo sa celkovo 744 hospitácií, z nich na prvom stupni 342 a na druhom stupni 402.

Učitelia vytvárali v triedach vhodné sociálne prostredie a štandardné pracovné podmienky rovnaké pre všetkých žiakov. Počas hospitácií neboli viditeľné žiadne prejavy segregácie, intolerancie ani nemiestne poznámky či nevhodné spôsoby konania znevažujúce príslušnosť žiakov k rómskemu etniku. Rómski žiaci boli plnoprávnymi členmi triednej učiacej sa komunity. Sedeli rozmiestnení po celej triede, najčastejšie vo dvojiciach alebo sami, zasadacie poriadky rešpektovali fyzické dispozície všetkých žiakov.

Vzhľadom na prevažujúce slabšie vzdelávacie výsledky rómskych žiakov vyučujúci uplatňovali vo väčšej miere individuálny prístup, korigovali nedostatky, pomáhali pri riešení úloh, poskytovali dodatočné vysvetlenie, predĺžený výklad i dostatok času na prípravu odpovede či vyriešenie úlohy. Málo využívali redukciu a náročnosť zadávaných úloh, čo najmä v heterogénnych triedach neumožňovalo rómskym žiakom zažiť pocit úspechu. Zadávanie úloh spojených s praktickými činnosťami, s prácou pri interaktívnej tabuli, s PC, s rôznymi hrovými činnosťami v triede výrazne motivovali žiakov k učeniu sa. Vo vyšších ročníkoch s príchodom puberty záujem žiakov o učenie sa, napriek stimulácii učiteľov, výrazne klesal. Pri práci s učebnicami a učebnými pomôckami sa rómski žiaci prejavovali rovnako aktívne ako ostatní žiaci. Na vyučovacích hodinách biológie, chémie, fyziky potrebovali detailnejšie slovné inštrukcie, ktorým porozumeli skôr než textovým zadaniam pri experimentálnych pokusoch a pri laboratórnych úlohách. Ich komunikačné zručnosti boli nedostatočné. V nižších ročníkoch sa nedokázali súvisle vyjadrovať v spisovnom jazyku, prevládali jednoslovné odpovede často sprevádzané neverbálnou komunikáciou (mimika tváre, posunky, kývanie hlavy, atď.). Vo vyšších ročníkoch niektorí odpovedali zborovo, bez hlásenia sa, smelší odpovedali často gramaticky nesprávne, svoju odpoveď však ochotne korigovali a zopakovali. Väčšina žiakov pracovala pokojne, v tichosti, sledovali výklad, odpisovali poznámky, boli pozorní a disciplinovaní. Zapájanie rómskych žiakov do skupinových činností nebolo vždy efektívne. Pomerne lepšie sa im darilo plniť úlohy pri samostatnej a frontálnej práci. Potrebovali dlhší čas na ich riešenie a viacerí mohli požiadať učiteľa o individuálnu pomoc alebo predĺžený výklad. Menej úspešní boli pri riešení najmä slovných úloh na hodinách matematiky pri práci vo dvojiciach a v skupinách. Nedokázali sa presadiť, rovnocenne komunikovať so spolužiakmi. Pomerne viac sebaistoty prejavovali pri práci v skupine zostavenej iba z rómskych žiakov.

Opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov

V niektorých kontrolovaných subjektoch boli zistené porušenia všeobecne záväzných právnych a rezortných predpisov, ktoré mohli výraznejšie negatívne ovplyvňovať výchovu a vzdelávanie rómskych žiakov zo SZP. Školská inšpekcia podľa závažnosti zistených nedostatkov uplatnila v školách náležité opatrenia na ich odstránenie.

Zistené nedostatky sa týkali:

- výkonu štátnej správy v prvom stupni – vydanie rozhodnutia o oslobodení žiaka s viacnásobným postihnutím, ktorému zdravotný stav neumožňoval účasť na vzdelávaní v škole, od povinnosti dochádzať do školy bez povolenia individuálneho vzdelávania,
- zaraďovania žiakov, ktorí nespĺňali stanovené kritériá, do nultého ročníka,
- vedenia dokumentácie žiakov so ŠVVP – absentovala písomná žiadosť zákonných zástupcov, poučenie zákonného zástupcu pred prijatím žiaka do špeciálnej triedy o všetkých možnostiach jeho vzdelávania, výsledky rediagnostických vyšetrení,
- hodnotenia žiaka oslobodeného od dochádzky do školy bez vypracovania písomnej správy o postupe a výsledkoch výchovno-vzdelávacej činnosti so žiakom,
- vypracovania alebo nedostatočného rozpracovania individuálnych výchovno-vzdelávacích programov,
- akceptovania učebných plánov príslušných vzdelávacích programov pri vzdelávaní žiakov so ŠVVP,
- dodržania najvyššieho počtu žiakov v špeciálnej triede,
- dodržania stanoveného počtu žiakov pri delení tried,
- vytvárania primeraných podmienok na vzdelávanie začlenených žiakov s využitím špecifických foriem a metód práce,
- odbornosti vyučovania.

Iné zistenia

V kontrolovaných školách Bratislavského kraja viacerí z rómskych žiakov slabo prospievali, opakovali ročník, vynechali pomerne veľa vyučovacích hodín. Zníženú známku zo správania mali 4 žiaci za priestupky voči školskému poriadku, najmä za neprispôsobivé, arogantné správanie, klamstvá a vytváranie konfliktných situácií. Takmer polovica zákonných zástupcov žiakov sa nezaujímala o učebné výsledky a správanie svojich detí, nezabezpečili ich pravidelnú domácu prípravu do školy, nepriznali ich priestupky voči školskému poriadku a komunikáciu so školou udržiavali len prostredníctvom podávania ústnych sťažností. V Trnavskom kraji z 84 žiakov z marginalizovaných rómskych komunít (ďalej „MRK“) v 4 školách neprospelo 20, čo je 23,8 %. Problémy s neospravedlnenou účasťou na vyučovaní malo rovnako 20 rómskych žiakov a priestupky boli riešené so zákonnými zástupcami, následne so zriaďovateľmi a s úradom práce, sociálnych vecí a rodiny. Napriek tomu, že v kontrolovaných školách viacerí žiaci mali v dôsledku sociálne nepodnetného prostredia

edukačné problémy, neboli diagnosticky vyšetrení v poradenských zariadeniach a neboli zaradení do skupiny žiakov zo SZP. Viacerí rómski žiaci pochádzali z rodín, ktoré žili v obciach, a boli včlenení medzi väčšinovú časť obyvateľstva, alebo žili v obydliach lokalizovaných na ich okraji. V 1 ZŠ z celkového počtu 375 žiakov sa k rómskemu etniku prihlásilo len 23 žiakov. Väčšina žiakov pochádzala z MRK, komunikovali prevažne v rómskom, prípadne v maďarskom jazyku. Používanie štátneho jazyka robilo problémy najmä žiakom prvého stupňa, preto v týchto triedach asistent učiteľa plnil aj úlohu tlmočníka. Z rozhovorov s pedagogickými zamestnancami vyplynulo, že vo vnútri marginalizovanej rómskej komunity (z centra dediny a z jej okrajovej časti) dochádzalo k čiastočnej segregácii najmä na základe sociálneho aspektu. Riaditelia škôl sa však vyjadrili, že v ich subjektoch sa nevyskytuje diskriminácia ani segregácia rómskych žiakov, všetkým poskytovali prístup ku kvalitnému a komplexnému vzdelávaniu.

Viaceré výchovno-vzdelávacie problémy s rómskymi žiakmi riešili aj v Žilinskom kraji. V jednej zo škôl bol pozitívnym príkladom rómsky žiak, ktorý vykazoval počas celého štúdia dobré výsledky a prihlásil sa na ďalšie štúdium na hotelovú akadémiu.

Aj v Banskobystrickom kraji sa v školách napriek realizácii rôznych preventívnych aktivít a vytváraniu podmienok na aktívnu spoluprácu so zákonnými zástupcami rómskych žiakov vyskytli prípady, ktoré museli riešiť v spolupráci s políciou – bitka a fyzické šikanovanie medzi rómskymi žiakmi (dôvodom boli rozpory medzi rodinami žiakov), sexuálne obťažovanie žiačky špeciálnej triedy rómskym žiakom 5. ročníka, poškodzovanie majetku školy či gravidita 15-ročnej rómskej žiačky. Jedna mestská škola sa pokúšala rodičov rómskych žiakov zapojiť do vedenia krúžkov, ale po roku činnosti rodičia prácu odmietli. Predčasne musela škola ukončiť aj realizáciu rómskeho mentorského projektu *Čoko-talenty 2010*, lebo rómske mentorky nevedeli preukázať dosiahnuté výsledky s členmi záujmového útvaru a prezentovať sa verejným vystúpením žiakov pred rodičmi. Riaditelia škôl a učitelia konštatovali nezáujem niektorých rodičov rómskych žiakov (najmä detí vyrastajúcich v segregovaných rómskych komunitách) o spoluprácu so školou (krytie záškoláctva, nereagovanie na predvolanie, atď.).

Záver

Kontrolované subjekty plnili v obciach svoju prvoradú funkciu vzdelávacej inštitúcie – zabezpečovali edukáciu, ktorou uspokojovali potreby všetkých žiakov bez ohľadu na ich intelektuálne, sociálne, jazykové a etnické rozdiely – a zároveň plnili funkciu kultúrno-športových centier organizovaním aktivít mimo vyučovania. Žiakom poskytovali služby, ktoré by mali vykonávať zdravotníci, sociálni pracovníci, terénni asistenti, aby im zlepšili dostupnosť vzdelávania, jeho kvalitu a výsledky. Pozitívnym zistením bola príkladná práca mnohých učiteľov, ktorí s rómskymi žiakmi vedeli pracovať aj napriek tomu, že nemali odbornú, metodickú pomoc a niekde ani dostatočné priestorové podmienky (chýbali kabinety, telocvične, odborné učebne). Multidisciplinárny tím tvorený školským psychológom, dobrovoľníkom, sociálnym pedagógom a učiteľom ani v jednom kontrolovanom subjekte nepracoval. Školská inšpekcia v sledovaných subjektoch nezistila segregáciu rómskych žiakov pri zaraďovaní do tried. Vzdelávaní boli prevažne formou inklúzie (1 196 rómskych žiakov, čo predstavuje 55 %) alebo v súlade s odporúčaniami príslušných poradenských zariadení v nultom ročníku (35 žiakov – 1,6 %), integráciou v bežných triedach s intaktnými deťmi (165 žiakov – 7,5 %), v špeciálnych triedach (194 žiakov – 8,8 %) v záujme ich osobného rozvoja. Vo vyhradených triedach sa vzdelávalo 556 rómskych žiakov (25,5 %), z ktorých väčšina pochádzala z marginalizovanej rómskej komunity. Ich vzdelávanie sa uskutočňovalo s informovaným súhlasom zákonných zástupcov, zriaďovateľov. V zabezpečovaní rovnoprávnych podmienok pri výchove a vzdelávaní rómskych žiakov neboli zistené nedostatky. Niektoré školy zavádzali systém celodennej cielenej vzdelávacej pomoci žiakom v priaznivom vzdelávacom prostredí. Pre žiakov z rodín v hmotnej núdzi bola poskytovaná dotácia na základné učebné pomôcky, prípadne ich dvakrát ročne dostávali bezplatne. Vzdelávali sa v rovnakých interných aj externých priestorových podmienkach ako intaktní žiaci, využívali tie isté hygienické zariadenia a stravovali sa v spoločných školských jedálňach. Túto možnosť využívala väčšina rómskych žiakov, pričom žiaci z rodín v hmotnej núdzi dostávali príspevok aj na stravu. Subjekty vytvárali vhodné podmienky na mimoškolskú činnosť a zapájanie sa do mimovyučovacích aktivít rovnako pre všetkých žiakov školy. Rómski žiaci sa zapájali prevažne do aktivít a krúžkov zameraných na šport, výtvarnú výchovu, spev, tanec a dosahovali v nich úspechy v školských i okresných súťažiach. Nízky záujem prejavovali o predmetové súťaže súvisiace so vzdelávacími aktivitami.

Vo výchovno-vzdelávacom procese učitelia prihliadali na kultúrnu identitu, jazykové zručnosti, špeciálne potreby a iné individuálne danosti rómskych žiakov. Vytvorené edukačné prostredie v školách poskytovalo všetkým žiakom dostatok podnetov na rozvoj osobnosti v sociálnej a kognitívnej oblasti. Rómski žiaci mali zabezpečený prístup ku kvalitnému vzdelaniu, napriek tomu dosahovali porovnateľne nižší pokrok vo vzdelávaní ako ich majoritní rovesníci. Odstrániť prekážky vzdelávania rómskych žiakov zo SZP a vytvárať kvalitné inkluzívne edukačné prostredie bez celospoločenskej podpory a posilnenia právnych predpisov, bez ďalšieho vzdelávania a prípravy pedagogických zamestnancov, bez vypracovania metodických materiálov presahuje v súčasnosti personálne, materiálno-technické, priestorové, ekonomické podmienky a možnosti viacerých škôl.

Výrazne pozitívne zistenia:

- tolerantný prístup učiteľov k žiakom,
- zapojenie škôl do projektov zameraných na zvyšovanie vzdelanosti a odstraňovanie segregácie žiakov z rómskych komunít,
- vytváranie podmienok na sebarealizáciu žiakov v čase mimo vyučovania.

Oblasti vyžadujúce zlepšenie:

- zriaďovanie nultých ročníkov v záujme predchádzania neúspešnosti žiakov v 1. ročníku,
- zriaďovanie špecializovaných tried pre žiakov, ktorí z výchovno-vzdelávacieho hľadiska potrebujú kompenzačný alebo rozvojový program,
- eliminovanie možnosti zriaďovania vyhradených tried,
- diferencovanie úloh a činností vo vzťahu k schopnostiam a k vzdelávacím potrebám jednotlivcov,
- minimalizovanie jazykovej bariéry na národnostne zmiešanom území,
- zapájanie žiakov do činností ŠKD s cieľom zlepšovať ich systematickú domácu prípravu,
- zefektívnenie prijímania systémových opatrení na zlepšenie dochádzky a prospechu žiakov,
- vedenie žiakov k dodržiavaniu celoživotných zásad a pravidiel, posilňovanie prosociálnosti a komunikačných zručností v správaní, usmerňovanie k zodpovednosti aj prostredníctvom členstva v žiackej školskej rade,
- podporovanie iniciatívnych návrhov zákonných zástupcov žiakov, ich zaangažovanie do aktivít školy.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom základných škôl:

- zriaďovať nulté ročníky, špecializované triedy,
- zintenzívniť spoluprácu s poradenskými zariadeniami pri uplatňovaní individuálnej integrácie žiakov,
- vytvárať predpoklady na inkluzívne vzdelávacie školské prostredie posilnením kooperácie medzi školou a rodičmi, školou a inými výchovno-vzdelávacími organizáciami,
- uplatňovať vo vzdelávacom procese špecifické metódy a formy práce,
- zabezpečiť včasnú identifikáciu žiakov so slabými vzdelávacími výsledkami, monitorovať ich vzdelávanie,
- realizovať systémové opatrenia na zníženie miery predčasného ukončenia školskej dochádzky žiakov.

Zriaďovateľom:

- navýšiť počet asistentov učiteľa, asistentov vychovávateľa v školách s vyšším počtom rómskych žiakov.

Metodicko-pedagogickému centru:

- pripravovať pedagogických zamestnancov na realizovanie koncepcie vytvárania inkluzívneho vzdelávacieho školského prostredia.

MŠVVaŠ SR:

- vypracovať model školskej inklúzie pre cieľové skupiny a vytvoriť všeobecný model inkluzívnej školy.

Správa o kontrole zhody originálov a kópií odpoveďových hárkov z Testovania 9-2012 vo vybraných základných školách v SR v školskom roku 2012/2013

Štátna školská inšpekcia (ďalej „ŠŠI“) v školskom roku 2012/2013 vykonala na podnet Národného ústavu certifikovaných meraní vzdelávania (ďalej „NÚCEM“) v 7 základných školách tematické inšpekcie zamerané na kontrolu zhody originálov a kópií odpoveďových hárkov (ďalej „OH“) z Testovania 9-2012 (ďalej „T9-2012“). Všetky kontrolované subjekty boli štátne základné školy (ďalej „ZŠ“) s vyučovacím jazykom slovenským. V aktuálnom školskom roku ich navštevovalo spolu 416 žiakov 9. ročníka ZŠ, z nich sa testovania zúčastnilo 408 (98 %). Testovaní žiaci boli rozdelení do 34 skupín (priemer 12 žiakov na skupinu).

Porovnaním originálov a kópií OH zo slovenského jazyka a literatúry (ďalej „SJL“) bola zistená ich nezhoda v jednej ZŠ, kde u jedného žiaka v origináli OH bola v jednej úlohe zaznamenaná správna odpoveď, no v kópii OH odpoveď chýbala. V jednej škole pri štyroch žiakoch sa zaznamenané odpovede v teste pri niektorých otázkach nezhodovali s odpoveďami v OH. Zhodu nebolo možné posúdiť pri niektorých testovaných žiakoch v jednej škole, pretože školskej inšpekcii nebolo z 95 kópií OH predložených 12 a dvadsať testov nebolo označených iniciálami žiakov. Riešenia úloh si do testu zo SJL nezapisovala približne tretina testovaných žiakov. Spôsob opráv odpovedí v jednej škole signalizoval možný zásah inej osoby do OH pred oddelením od kópie. V 37 testoch bol spôsob opráv niektorých odpovedí výrazne odlišný ako pri iných otázkach (išlo prevažne o spôsob zafarbenia chybného políčka a o farbu pera, ktorou bola oprava vykonaná). Vyššia frekvencia opráv, ktoré zväčša viedli k správnym odpovediam, bola zaznamenaná v dvoch ZŠ. V Žilinskom kraji sa ďalej zistilo, že jednému žiakovi chýbal test zo SJL, hoci OH odovzdal. Riešenia úloh si do testu zo SJL v Košickom kraji zapisovali iba 2 žiaci.

Výraznejšie nedostatky boli zistené pri kontrole objektívnosti T9-2012 z matematiky (ďalej „MAT“). V Prešovskom kraji bola nezhoda originálov a kópií OH zistená v 2 ZŠ pri 4 žiakoch (2 žiaci mali vyplnené niektoré odpovede v origináli, ale v kópii nie; 1 žiak mal v origináli vykonané opravy, ktoré v kópii neboli zaznamenané; 1 žiak mal originál vyplnený, no v kópii OH nebola označená ani jedna odpoveď). Zhodu nebolo možné posúdiť pri niektorých testovaných žiakoch v 1 škole, pretože školskej inšpekcii bolo z 95 OH predložených iba 73 OH a 44 testov. V 2 školách nebola časť testov označená menom. Papiere na pomocné výpočty neboli archivované v jednej ZŠ. V ostatných kontrolovaných školách v Prešovskom kraji sa v mnohých prípadoch úplne odlišovali zaznamenané postupy a výsledky na papieroch na pomocné výpočty s odpoveďami v OH. V týchto prípadoch išlo o skutočnosť, že uvedení žiaci nemali zaznamenané žiadne postupy na papieroch na pomocné výpočty ani v teste, prípadne ich zvolené postupy boli nesprávne, t. j. nedávali predpoklad na správny výsledok, pričom zaznamenaný výsledok v OH bol správny (v 3 školách z celkového počtu 175 testovaných to bolo 72 žiakov, z toho 1 žiak so zdravotným znevýhodnením z dôvodu telesného postihnutia, ktorý bez akéhokoľvek výpočtu dosiahol 100-% úspešnosť). V tejto oblasti boli najvýraznejšie odlišnosti v jednej škole, kde pri riešení každej úlohy sa vyskytol vyšší počet žiakov (od 8 do 31 žiakov z celkového počtu 49), ktorí v OH uviedli správny výsledok, no na papieroch na pomocné výpočty nemali zaznamenaný žiadny postup. V uvedenej ZŠ bez zaznamenaného postupu na papieroch na pomocné výpočty alebo v teste na úlohu č. 10 správne odpovedalo 53 % žiakov a až 63 % žiakov na úlohu č. 19. Kontrolou školská inšpekcia v tejto škole ďalej zistila, že v jednej skupine v testovej forme B, kde priemerná známka žiakov bola 2,14 (3 žiaci – známka 3; 2 žiaci – známka 2; 2 žiaci – známka 1), všetci žiaci dosiahli 100-% úspešnosť. Postup riešenia výraznej väčšiny príkladov na papieroch na pomocné výpočty alebo v teste týchto žiakov absentoval alebo bol nesprávny a nedával predpoklad na získanie správnej odpovede. V niektorých prípadoch bol zistený výrazný rozdiel medzi hodnotením žiakov z MAT na polročnom vysvedčení a dosiahnutými výsledkami v testoch. Najvýraznejšie rozdiely boli u žiakov, ktorí mali na vysvedčení z MAT známku dostatočný (úspešnosť 45 žiakov so známkou dostatočný sa pohybovala od 50 do 100 %) a známku dobrý (úspešnosť 26 žiakov so známkou dobrý sa pohybovala od 65 do 100 %).

V Košickom kraji v 2 skupinách používali žiaci papiere na pomocné výpočty k testu z MAT a na zapísanie odpovedí k úlohám z testu zo SJL (v 3. skupine 3 žiaci, vo 4. skupine 14 žiaci). Používané pomocné papiere neboli označené číslom skupiny. Porovnávaním originálov a kópií OH z MAT nebola zistená zhoda u 2 žiakov (vyznačené odpovede neboli pretlačené do kópie OH). Jedna žiačka v origináli OH pri úlohe č. 19 mala po oprave označenú možnosť A (chybná), v kópii OH bola pôvodne označená možnosť B (chybná) bez viditeľnej opravy. Rovnaký chybný výsledok bez opravy mali ešte 3 žiaci. U jedného žiaka v origináli OH v úlohe č. 6 bol napísaný výsledok riešenia (1 440 – správny), v kópii OH bola v úlohe č. 6 uvedená iba posledná číslica výsledku (0) vo štvrtom okienku. V tejto úlohe mali všetci žiaci v skupine rovnakú správnu odpoveď. V úlohe č. 9 v origináli OH bol výsledok po oprave napísaný (27 – správny), v kópii OH chýbal. V tejto úlohe malo 11 žiakov správny výsledok bez opravy. Pri kontrole testov sa zistilo, že žiaci si zápis postupu riešenia jednotlivých úloh do testu z MAT nezapísali. Postup riešenia úloh v teste ani na pomocnom papieri nemali zaznamenaný 3 žiaci, ktorých dosiahnutá úspešnosť v teste (60 %, 75 % a 85 %) bola výrazne lepšia ako ich známka na polročnom vysvedčení v 9. ročníku (dostatočný). Podľa vyjadrenia administrátorky v 1. skupine žiaci odovzdávali vypracované testy v deň testovania ešte pred uplynutím testovacieho času (približne po 20 minútach).

V Žilinskom kraji kontrolou 24 originálov a kópií OH z MAT sa zistilo, že boli v súlade. Kontrolou testov a označených papierov na pomocné výpočty sa zistilo, že postup riešenia úloh v teste a na papieri na pomocné výpočty mali ojedinele, prípadne nemali vôbec 14 žiaci. Jednému žiakovi chýbal test z MAT, hoci OH odovzdal, riešenia úloh mal na pomocnom papieri.

Iné zistenia

ŠŠI rozhovorom s vedením jednej školy zistila, že výsledkami testovania z MAT sa zaoberala aj predmetová komisia MAT, ktorá po analýze skonštatovala, že dosiahnutá úspešnosť bola 83,75 %. V porovnaní s priemernou úspešnosťou v rámci Slovenskej republiky bola vyššia o 26,21 %, čo mohlo byť spôsobené aj tým, že vyučujúca tohto predmetu podhodnotila žiakov pri polročnej klasifikácii. Podľa vyjadrenia riaditeľa školy žiaci boli aj intenzívne doučovaní. Chýbajúce testy zo SJL a MAT zdôvodnili prípadnou nepozornosťou žiaka, pravdepodobne nepodpísal testy a odovzdal ich prázdne. Administráciou testov boli poverené učiteľky I. stupňa ZŠ.

Externý dozor vykonávali iba 4 poverené osoby. Do 5. skupiny nebola poverená osoba na vykonávanie externého dozoru, o čom riaditeľ školy telefonicky informoval NÚCEM.

V záhlaví OH z MAT (originál i kópia) 2 žiaci nemali vyplnené požadované údaje.

Závery

Kontrolou OH z testovania žiakov 9. ročníka ZŠ bolo zistené, že zo 7 kontrolovaných subjektov bol v 3 nesúlad medzi originálom OH a jeho kópiou. V jednej škole nebolo školskej inšpekcii predložených z 95 kópií OH 12 zo SJL a 22 z MAT, na niektorých testoch a pomocných papieroch chýbali mená žiakov. V teste z MAT nemali niektorí žiaci uvedený postup riešenia úloh ani v teste, ani na pomocnom papieri. Niektoré listy papiera na pomocné výpočty k testu z MAT neboli označené číslom skupiny a boli poskytnuté niektorým žiakom aj na zapisovanie odpovedí pri teste zo SJL. Počet osôb na vykonávanie externého dozoru v jednej škole bol nižší ako počet administrátorov.

Kontrolou OH, testov a pomocných papierov v matematike bolo zistené, že vo viacerých prípadoch zvolené postupy pri výpočtoch na pomocných papieroch či v testoch nedávali predpoklad na dosiahnutie správneho výsledku, a napriek tomu boli odpovede žiakov v OH správne. Časť žiakov mala na pomocných papieroch alebo v testoch zapísané iba správne odpovede uvedené aj v OH (bez akýchkoľvek výpočtov v testovacích materiáloch), pričom nie je zrejmé, ako žiaci k správnym výsledkom dospeli. V niektorých prípadoch boli testy a pomocné papiere z matematiky prázdne, v jednej škole ich nearchivovali. Veľké rozdiely v úspešnosti žiakov v testoch z MAT a na polročnej klasifikácii signalizovali nižšiu objektivitu súhrnného hodnotenia, prípadne možnú nedovolenú pomoc (medzi žiakmi navzájom alebo zo strany učiteľov), čo však nebolo možné vykonaným spôsobom kontroly potvrdiť. Nedostatok v Žilinskom kraji bol zistený v počte testov, chýbali testy jedného žiaka, mal iba OH z oboch testovaných predmetov a pomocné papiere pri riešení úloh z matematiky.

Vzhľadom na vyššie uvedené skutočnosti ŠŠI konštatuje, že v kontrolovaných subjektoch neboli dodržané pokyny NÚCEM pre školských koordinátorov a administrátorov, čo malo negatívny dopad na objektívny priebeh testovania. ŠŠI uložila vedúcim zamestnancom škôl k zisteným nedostatkom opatrenia a zároveň boli na ne upozornení 4 zriaďovatelia ZŠ v Prešovskom a 1 v Košickom kraji.

Aký najvyšší stupeň vzdelania dosahujú dospelé osoby

PRIESKUM V KRAJINÁCH OECD

Od roku 2000 vzrástlo percento vysokoškolsky vzdelaných osôb v krajinách Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) o takmer 10 percent. V krajinách OECD majú dospelí vo veku 25 – 34 rokov najvyššiu mieru vysokoškolského vzdelania spomedzi všetkých skupín dospelých. Rozdiely vo vzdelaní medzi pohlaviami sa nielen zmenšujú, v niektorých prípadoch sa situácia dokonca obracia.

Podiel vysokoškolákov stúpa

Podiel dospelých, ktorí neukončili stredoškolské vzdelávanie, klesol za poslednú dekádu o 10 %. Hoci podiel vysokoškolsky vzdelaných osôb sa za posledných desať rokov zvýšil, vysokoškolské vzdelanie stále dosahuje menej ako 35 % populácie. Viac ako 40 % žien vo veku 30 – 34 rokov je vysokoškolsky vzdelaných, zatiaľ čo u mužov v tomto veku je to len približne 8 %.

Miera vysokoškolsky vzdelaných osôb od roku 2000 neustále stúpa, či už ide o krajiny OECD, alebo o krajiny G20, ktoré do OECD nepatria. Miera stredoškolsky vzdelaných a vyššie stredoškolsky vzdelaných ľudí ostáva stále na rovnakej úrovni a podiel ľudí s nižším ako stredoškolským vzdelaním naďalej klesá vo väčšine krajín OECD. Zmeny v mieri najvyššieho dosiahnutého vzdelania sa však výrazne líšia medzi jednotlivými vekovými skupinami. Rozdiely v úrovni dosiahnutého vzdelania medzi ľuďmi vo veku 25 – 34 rokov a ľuďmi vo veku 55 – 64 rokov sa môžu rádovo odlišovať až o 50 percentuálnych bodov, v Kórei a Izraeli dokonca dosahujú inverzné hodnoty (viac vysokoškolsky vzdelaných osôb je vo vyššej vekovej kategórii).

Najvyššie dosiahnuté vzdelanie sa často používa ako meradlo ľudského kapitálu a úrovne dosiahnutých individuálnych zručností. Úroveň dosiahnutého vzdelania je percentuálnym vyjadrením populácie, ktorá dosiahla určitú úroveň vzdelania. Vyššia úroveň dosiahnutého vzdelania je úzko prepojená s vyššou mierou zamestnanosti a je tiež vnímaná ako vstupná brána k lepším možnostiam zamestnania a vyšším platom. Jednotlivci tak majú vysokú motiváciu pokračovať vo vzdelávaní a vlády majú motív budovať na zručnostiach populácie získaných prostredníctvom vyššieho vzdelania, najmä v súčasnosti, keď ekonomika založená na vedomostiach naďalej postupne nahrádza masovú produkciu.

Graf 2 ukazuje podstatné rozdiely vo všeobecnej a odbornej orientácii vzdelávania v jednotlivých krajinách. V Rakúsku, Českej republike, Poľsku, Slovinsku a na Slovensku dosahuje viac ako polovica populácie stredoškolské alebo vyššie stredoškolské vzdelanie s odbornou

Graf 1: Populácia, ktorá dosiahla vysokoškolské vzdelanie (2011)

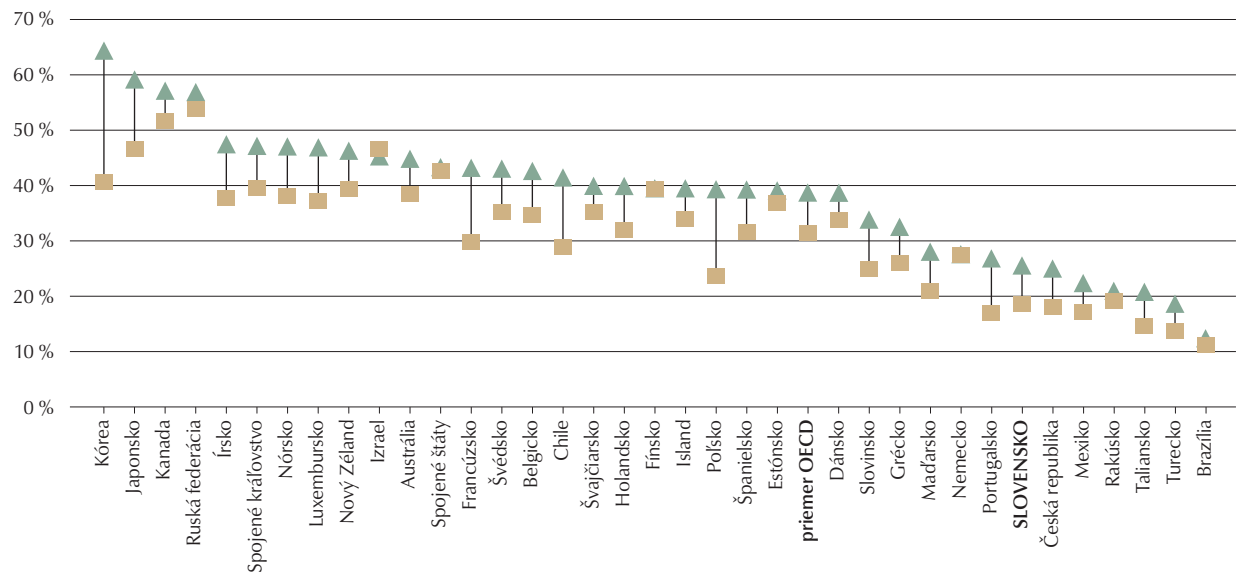

Legenda: ▲ 25- až 34-roční, ■ 25- až 64-roční.

Zdroj: Education at a Glance 2013

Tab. 1: Najvyššie dosiahnuté vzdelanie u osôb vo veku 25 – 34 rokov

Krajina	Predprimárne a primárne vzdelanie	Nižšie stredné vzdelanie	ISCED 3C (krátky program)	Vyššie stredné vzdelanie		Postsekundárne vzdelanie	Terciárne vzdelanie			Všetky stupne vzdelania
				ISCED 3C (dlhý program)/3B	ISCED 3A		Typ B	Typ A	Pokročilé výskumné programy	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
Krajiny OECD										
Austrália	6	20	a	15	16	4	10	27	1	100
Rakúsko	x(2)	16	1	47	6	10	7	12	x(8)	100
Belgicko	12	16	a	10	24	3	18	16	1	100
Kanada	3	8	a	x(5)	26	12	25	27	x(8)	100
Chile	14	13	a	x(5)	44	a	12	17	n	100
Česká republika	n	7	a	39	35	x(5)	x(8)	18	x(8)	100
Dánsko	1	21	1	37	6	n'	6	27	1	100
Estónsko	1	10	a	14	31	7	12	24	n	100
Fínsko	6	10	a	a	44	1	14	24	1	100
Francúzsko	11	18	a	30	11	n	11	18	1	100
Nemecko	3	10	a	48	3	8	11	15	1	100
Grécko	22	11	x(4)	7	26	8	8	18	n	100
Maďarsko	1	17	a	29	29	2	1	20	1	100
Island	27	c	2	18	13	6	4	29	1	100
Írsko	11	15	1	x(5)	23	13	15	22	1	100
Izrael	10	7	a	9	28	a	15	30	1	100
Taliansko	11	33	n	7	33	1	n	14	n	100
Japonsko	x(5)	x(5)	x(5)	x(5)	54	a	20	26	x(8)	100
Kórea	8	10	a	x(5)	41	a	13	28	x(8)	100
Luxembursko	10	8	5	17	19	4	12	24	1	100
Mexiko	41	23	a	6	13	a	1	16	x(8)	100
Holandsko	8	20	x(4)	14	23	3	3	29	n	100
Nový Zéland	x(2)	19	7	14	10	11	16	24	x(8)	100
Nórsko	n	18	a	28	12	4	2	35	1	100
Poľsko	x(2)	11	a	31	31	4	x(8)	24	x(8)	100
Portugalsko	44	21	x(5)	x(5)	17	n	x(8)	15	2	100
SLOVENSKO	1	8	x(4)	34	39	x(5)	1	17	n	100
Slovinsko	1	14	a	26	33	a	11	12	2	100
Španielsko	18	28	a	8	14	n	9	22	1	100
Švédsko	4	9	a	x(5)	45	7	9	25	1	100
Švajčiarsko	3	9	2	40	5	6	11	22	3	100
Turecko	57	11	a	8	10	a	a	14	x(8)	100
Spojené kráľovstvo	n	10	13	30	7	n	10	29	1	100
Spojené štáty	4	7	x(5)	x(5)	47	x(5)	10	31	1	100
	Nižší stredný stupeň vzdelávania			Vyšší stredný stupeň vzdelávania			Terciárny stupeň vzdelávania			
Priemer OECD			**25**			**44**			**32**	
Priemer EU21			**24**			**48**			**29**	
Ďalšie krajiny G20										
Argentína	44	14	a	28	x(4)	a	x(8)	14	x(8)	100
Brazília	41	15	x(5)	x(5)	32	a	x(8)	12	x(8)	100
Čína	35	43	m	x(5)	14	5	x(8)	4	x(8)	100
India	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m
Indonézia	58	14	a	20	x(4)	a	x(8)	8	x(8)	100
Ruská federácia	1	5	x(4)	19	21	x(4)	26	27	n	100
Saudská Arábia	51	15	a	15	x(4)	5	x(8)	15	x(8)	100
Juhoafrická republika	27	14	a	46	x(4)	7	x(8)	6	x(8)	100
Priemer G20			**36**			**34**			**25**	

orientáciou. Ľudia v týchto krajinách majú tendenciu ukončiť vzdelávanie po dosiahnutí stredoškolského stupňa vzdelania.

Graf 3 ukazuje percentuálny podiel populácie, ktorá dosiahla stredoškolské, vyššie stredoškolské a vysokoškolské vzdelanie. Ukazuje tiež rozdiely v dosiahnutom vzdelaní medzi mužmi a ženami v jednotlivých krajinách a rozdeľuje populáciu aj na základe veku. Na Slovensku vidíme výrazný rozdiel v dosiahnutom vzdelaní najmä medzi mužmi a ženami vo veku 55 – 64 rokov. Zatiaľ čo vyššie ako stredoškolské vzdelanie dosahuje takmer 90 % mužov, u žien je to len necelých 79 %. Pri populácii vo veku 25 – 34 rokov sa tento rozdiel vyrovnáva a ženy sú dokonca v miernom predstihu. U oboch pohlaví je to však okolo 94 %. Roku 2000 malo vysokoškolské vzdelanie viac mužov ako žien, no roku 2011 sa situácia obrátila. Vysokoškolské vzdelanie dosiahlo 33 % žien, zatiaľ čo u mužov je to len 30 % populácie.

Spracovala Lenka BELANOVÁ
Ilustračné foto Lenka PAJTINKOVÁ

Graf 2: Percento populácie, ktorej najvyššie dosiahnuté vzdelanie je stredoškolské alebo vyššie stredoškolské (nie vysokoškolské)

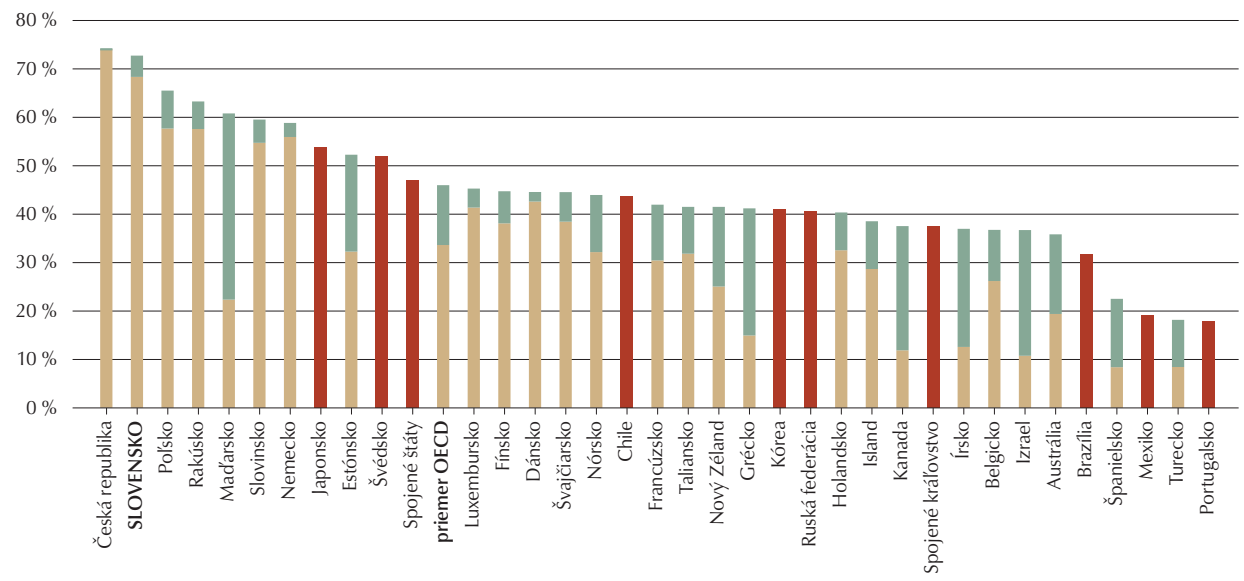

Legenda: všeobecná orientácia, odborná orientácia, nerozlíšené podľa orientácie. *Zdroj: Education at a Glance 2013*

Graf 3: Populácia, ktorá dosiahla minimálne stredoškolské vzdelanie

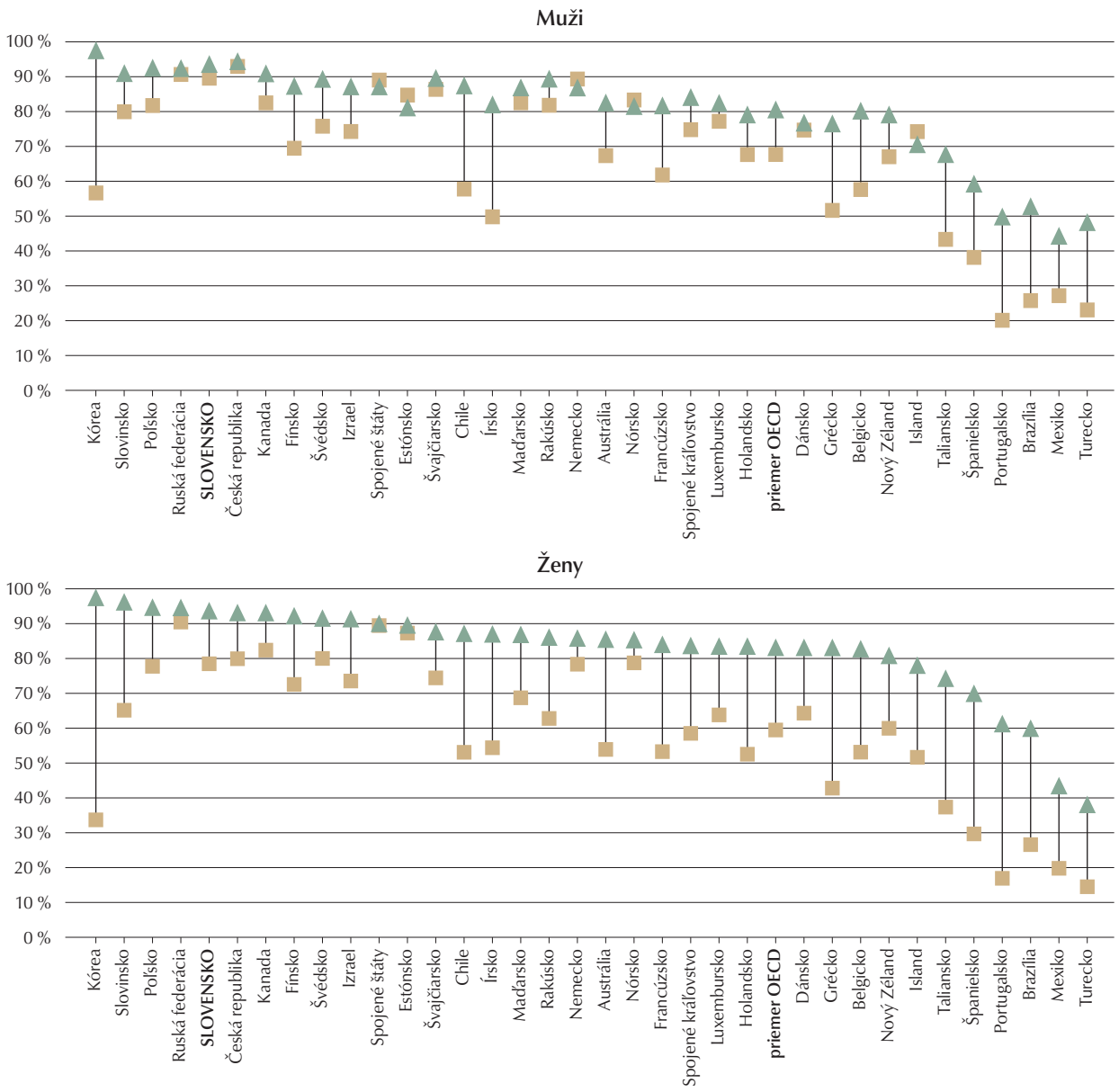

Legenda: ▲ 25- až 34-roční/-é, ■ 25- až 64-roční/-é. *Zdroj: Education at a Glance 2013*

Graf 4: Rozdiel vysokoškolsky vzdelaných mladších a starších osôb (ženy a muži)

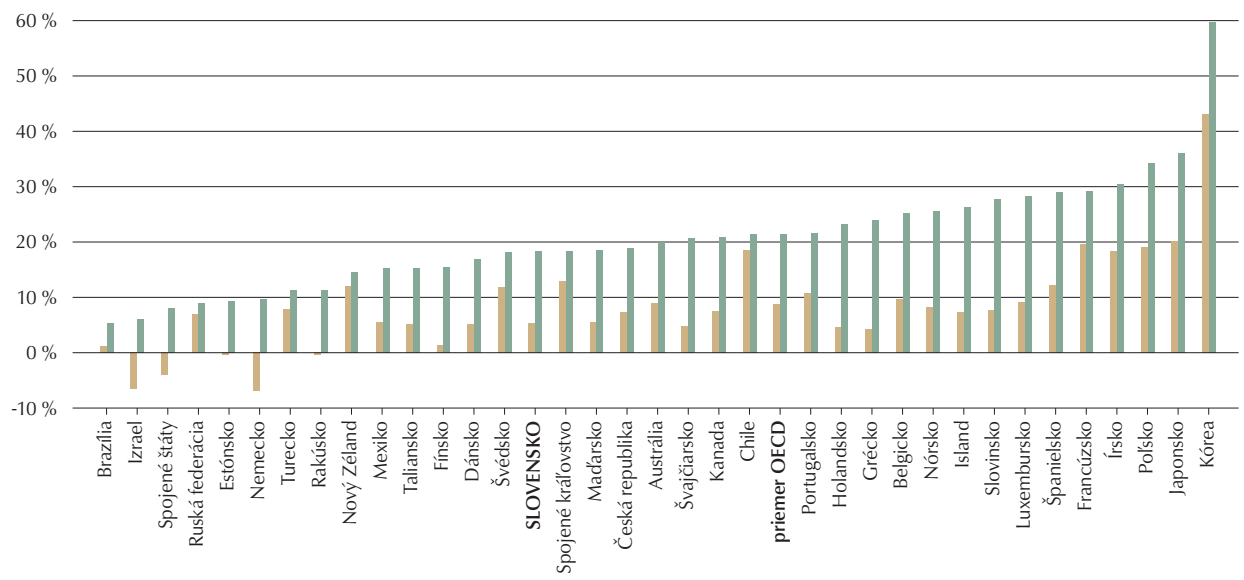

Legenda: rozdiel v pomere mladších a starších mužov, rozdiel v pomere mladších a starších žien. *Zdroj: Edu. at a Glance 2013*

Tab. 2: Percento populácie, ktoré dosiahlo minimálne stredoškolské vzdelanie, podľa vekových skupín

Krajina	Veková skupina					
	25 – 64	30 – 34	25 – 34	35 – 44	45 – 54	55 – 64
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Krajiny OECD						
Austrália	74	84	84	78	69	61
Rakúsko	82	88	88	86	82	72
Belgicko	71	82	82	79	68	56
Kanada	89	93	92	92	88	83
Chile	72	m	88	77	67	56
Česká republika	92	95	94	95	93	87
Dánsko	77	82	80	82	76	70
Estónsko	89	86	86	89	94	87
Fínsko	84	91	90	89	86	71
Francúzsko	72	83	83	78	68	58
Nemecko	86	87	87	87	87	84
Grécko	67	78	80	74	64	47
Maďarsko	82	87	87	83	81	75
Island	71	75	75	75	69	63
Írsko	73	86	85	80	68	52
Izrael	83	89	90	85	79	74
Taliansko	56	69	71	60	52	40
Japonsko	m	m	m	m	m	m
Kórea	81	98	98	96	75	45
Luxembursko	77	82	83	78	75	71
Mexiko	36	40	44	37	34	23
Holandsko	72	82	82	77	71	60
Nový Zéland	74	81	80	78	73	64
Nórsko	82	86	84	85	78	81
Poľsko	89	94	94	92	90	80
Portugalsko	35	52	56	39	24	18
Slovensko	91	95	94	94	92	84
Slovinsko	84	94	94	87	83	73
Španielsko	54	66	65	61	50	34
Švédsko	87	91	91	91	87	78
Švajčiarsko	86	89	89	87	85	81
Turecko	32	41	43	30	25	19
Spojené kráľovstvo	77	84	84	80	75	67
Spojené štáty	89	89	89	89	89	90
Priemer OECD	**75**	**82**	**82**	**78**	**73**	**64**
Priemer EU21	**76**	**84**	**84**	**80**	**75**	**65**
Ďalšie krajiny G20						
Argentína	42	m	m	m	m	m
Brazília	43	53	57	44	36	26
Čína	22	m	m	m	m	m
India	m	m	m	m	m	m
Indonézia	28	m	m	m	m	m
Ruská federácia	94	93	94	95	95	91
Saudská Arábia	34	m	m	m	m	m
Juhoafrická republika	58	m	m	m	m	m
Priemer G20	**60**	**76**	**77**	**72**	**66**	**57**